

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

LOUW, CORNELIA DOROTHEA

DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE GESLAGSOPVOEDING
VAN DIE VROEë ADOLESSENT

PhD

UP

1995

**DIE INVLOED VAN TELEVISIE
OP DIE
GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË
ADOLESENT**

deur

**CORNELIA DOROTHEA LOUW
BA (THOD), B Ed, M Ed**

**Voorgelê ter vervulling van 'n deel van die
vereistes vir die graad**

PHILOSOPHIAE DOCTOR

in die

**FAKULTEIT OPVOEDKUNDE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA**

PROMOTOR: PROF DR P A VAN NIEKERK

MEI 1995

**UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA**

INHOUDSOPGAWE

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

BLADSY

OPSOMMING

SUMMARY

HOOFSTUK 1: INLEIDENDE ORIËNTERING, PROBLEEMSTELLING, BEGRIPSVERKLARING EN ONDERSOEKPROGRAM

1.1	INLEIDENDE ORIËNTERING	1
1.2	PROBLEEMSTELLING	2
1.3	DIE STUDIEDOELSTELLING	3
1.3.1	<u>Algemene doelstelling</u>	3
1.3.2	<u>Besondere doelstellings</u>	3
1.4	DIE ONDERSOEKMETODE	4
1.5	BEGRIPSOMSKRYWING VAN DIE TITEL	5
1.5.1	<u>Invloed</u>	5
1.5.2	<u>Televisie (as massakommunikasiemiddel)</u>	6
1.5.3	<u>Geslagtelikheid</u>	7
1.5.4	<u>Geslagsopvoeding</u>	7
1.5.5	<u>Vroeë adolessent</u>	8
1.6	DIE STUDIEPROGRAM	10

HOOFSTUK 2: GESLAGSOPVOEDING AS PEDAGOGIESE IMPERATIEF

2.1	INLEIDING	12
2.2	DIE ESSENSIE VAN GESLAGSOPVOEDING	12
2.3	VERSKILLENDE UITGANGSPUNTE, BENADERINGS EN TEORETIESE VERTREKUNTE MET BETREKING TOT GESLAGSOPVOEDING	15
2.3.1	<u>Die rigiede benadering</u>	15
2.3.2	<u>Die pragmatiese sekulêre benadering</u>	17
2.3.3	<u>Die pedagogiese benadering</u>	21
2.4	VERSKILLENDE ASPEKTE VAN GESLAGSOPVOEDING	23
2.4.1	<u>Die vertrouensverhouding (die affektiewe)</u>	23
2.4.2	<u>Die kenverhouding (die kognitiewe)</u>	25
2.4.3	<u>Die gesagsverhouding (die normatiewe)</u>	26
2.5	GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË ADOLESSENT	28
2.5.1	<u>Die vroeë adolessent as persoon</u>	28

2.5.2	<u>Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – affektiewe begeleiding (die vertrouensverhouding)</u>	29
2.5.2.1	Geborgenheid	29
2.5.2.2	'n Positiewe selfbeeld	31
2.5.3	<u>Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – kognitiewe begeleiding (die kenverhouding)</u>	34
2.5.3.1	Die wyse van kennisoordrag	35
2.5.3.2	Noodsaaklike kennisinhoud	37
2.5.4	<u>Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent–normatiewe begeleiding (die gesagsverhouding)</u>	38
2.5.4.1	Respek vir die lewe	39
2.5.4.2	Respek vir die eie liggaam	39
2.5.4.3	Respek vir 'n ander se liggaam	40
2.5.4.4	Selfbeheersing	40
2.5.4.5	Gehoorsaamheid aan die skeppingsorde (man en vrou vir mekaar geskape)	40
2.5.4.6	Liggaamlike reinheid en kuisheid	41
2.5.4.7	Totale toewyding binne die huwelik	42
2.5.4.8	Verantwoordelikheid en toerekeningsvatbaarheid	42
2.6	PRIMÊRE EN SEKONDÊRE GESLAGSOPVOEDERS VAN DIE VROEË ADOLESSENT	43
2.6.1	<u>Primêre opvoeders</u>	43
2.6.2	<u>Sekondêre opvoeders</u>	45
2.6.3	<u>Ander invloede op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent</u>	47
2.7	SLOT	49

HOOFSTUK 3: TELEVISIE AS GESLAGSOPVOEDINGSMEDIUM

3.1	INLEIDING	51
3.2	DIE INVLOED VAN TELEVISIE	51
3.2.1	<u>Algemene oriëntering</u>	51
3.2.2	<u>Kykgewoontes</u>	53
3.2.3	<u>Die aard van die medium</u>	55
3.2.4	<u>Verslawing</u>	65
3.2.5	<u>Nabootsing</u>	65
3.2.6	<u>Affektiewe oorspoeling</u>	67
3.2.7	<u>Desensitering</u>	68
3.2.8	<u>Katarsis</u>	69
3.2.9	<u>Televisie en geweld</u>	69
3.2.10	<u>Advertensies</u>	73

3.2.11	<u>Kabeltelevisie en videos</u>	74
3.2.12	<u>Televisiekultuur en waardes</u>	75
3.3	DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP SEKSUELE HOUDING EN GEDRAG	79
3.3.1	<u>Die aard en intensiteit van seksuele verwysings op televisie</u>	79
3.3.2	<u>Die invloed van televisie op die geslagsvolwas- sewording van die vroeë adolessent</u>	85
3.3.2.1	Invloed van oudiovisuele erotika	85
3.3.2.2	Invloed van distorsie en weglating	88
3.4	TELEVISIE EN SENSUUR	93
3.5	OPVOEDINGSVERANTWOORDELIKHEID	96
3.6	SLOT	98

**HOOFSTUK 4: EMPIRIESE OPNAME VAN DIE INVLOED VAN
TELEVISIE OP DIE GESLAGSOPVOEDING VAN DIE
VROEË ADOLESSENT**

4.1	INLEIDING	99
4.2	ONDERSOEKMETODE	100
4.3	IDENTIFISERING VAN RESPONDENTE	100
4.4	DIE MEETINSTRUMENTE	101
4.5	INSAMELING VAN GEGEWENS	103
4.6	VERWERKING EN AANBIEDING VAN GEGEWENS	104
4.6.1	<u>Tienerdata</u>	106
4.6.1.1	Sosio-ekonomiese veranderlike met betrekking tot groep: hoë en lae sosio-ekonomiese omgewing	106
4.6.1.2	Taalveranderlike met betrekking tot groepe: Afrikaans en Engels	111
4.6.1.3	Geslagsveranderlike met betrekking tot groepe: Seuns/Dogters	120
4.6.1.4	Programveranderlike met betrekking tot groepe: Geslagsopvoedingsprogram in st 7 bygewoon/ Geslagsopvoedingsprogram nie in st 7 bygewoon nie	134
4.6.2	<u>Ouerdata:</u>	140
4.6.2.1	Sosio-ekonomiese veranderlike met betrekking tot groepe: hoog en laag	140
4.6.2.2	Taalveranderlike met betrekking tot groepe: Afrikaans/ Engels	151
4.6.2.3	Geslagsveranderlike met betrekking tot groepe: Mans/Vrouens	164

4.6.3	<u>Ouer-Onderwyserdata:</u>	168
4.6.3.1	Opvoederveranderlike met betrekking tot groepe: primêr en sekondêr	168
4.7	SLOT	193

HOOFSTUK 5: SAMEVATTING, BEVINDINGS, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

5.1	SAMEVATTING	194
5.2	GEVOLGTREKKINGS	195
5.2.3	<u>Gevolgtrekkings uit die empiriese ondersoek:</u> .	202
5.2.3.1	Tieners	202
5.2.3.2	Ouers	205
5.2.3.3	Onderwysers en ouers	208
5.3	AANBEVELINGS	210
5.4	AANBEVELINGS VIR VERDERE NAVORSING	214
BRONNELYS		216

LYS VAN TABELLE:

Tienerdata: Sosio-Ekonomies

Tabel 1:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) soen: vinnig . . .	106
Tabel 2:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig . .	106
Tabel 3:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man of vrou trek klere uit	107
Tabel 4:	Tieners se kennisbron van vigs	107
Tabel 5:	Tieners se kennisbron van aborsie	108
Tabel 6:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Getroudes gebruik voorbehoedmiddele . . .	109
Tabel 7:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Prostitusie	109
Tabel 8:	Tieners se televisiekyktyd oor naweke . .	110

Tienerdata: Taal

Tabel 9:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) het geslagsgemeen- skap	111
Tabel 10:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man of vrou trek klere uit	111
Tabel 11:	Tieners se kennisbron van aborsie	112
Tabel 12:	Tieners se kennisbron van seksuele molestering	112
Tabel 13:	Tieners se kennisbron van verkragting	113
Tabel 14:	Tieners se kennisbron van die gevolge van seks buite die huwelik	113
Tabel 15:	Tieners se kennisbron van die gevolge van tienerswangerskap	114
Tabel 16:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen tieners op skool	115
Tabel 17:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	115
Tabel 18:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	116
Tabel 19:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	116
Tabel 20:	Die televisiekanaal waarna die meeste tieners kyk	117
Tabel 21:	Saam met wie kyk tieners televisie?	117
Tabel 22:	Hoe dikwels bespreek tieners programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word, met hulle ouers?	118

Tabel 23:	Tieners se opinie van die invloed van televisie op hulle siening van seksuele aangeleenthede	118
Tabel 24:	Tieners se opinie oor hoe hul ouers die invloed van televisie op tieners se siening van seksuele aangeleenthede sien	119
Tabel 25:	Tieners se opinie oor hoe hul onderwysers die invloed van televisie op tieners se siening van seksuele aangeleenthede sien	119
<u>Tienerdata: Geslag</u>		
Tabel 26:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	120
Tabel 27:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) omhels en streef mekaar	121
Tabel 28:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap	121
Tabel 29:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap	122
Tabel 30:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man of vrou trek klere uit	122
Tabel 31:	Tieners se verklarings van bepaalde gevoelens	123
Tabel 32:	Tieners se kennisbron van swangerskap en geboorte	124
Tabel 33:	Tieners se kennisbron van aborsie	124
Tabel 34:	Tieners se kennisbron van seksuele molestering	125
Tabel 35:	Tieners se kennisbron van verkragting	125

Tabel 36:	Tieners se kennisbron van gebruik van voorbehoedmiddele	126
Tabel 37:	Tieners se kennisbron van homoseksualiteit	126
Tabel 38:	Tieners se kennisbron van gevolge van seks buite die huwelik	127
Tabel 39:	Tieners se kennisbron van dogter ontwikkel tot vrou	127
Tabel 40:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen tieners op skool	128
Tabel 41:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	129
Tabel 42:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	129
Tabel 43:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	130
Tabel 44:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddels	130
Tabel 45:	Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Prostitusie	131
Tabel 46:	Oorsprong van tieners se siening van seksuele gedrag: Reg/verkeerd	131
Tabel 47:	Tieners se gesprekvoering oor seksuele aangeleenthede?	132
Tabel 48:	Gesprekvoering deur tieners met hul maats oor programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word	133

Tabel 49:	Tieners se gesprekvoering met 'n kêrel of nooi oor TV-programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word?	133
Tabel 50:	Tieners se evaluering van die invloed van televisie op seksuele aangeleenthede . . .	134
<u>Tienerdata: Program</u>		
Tabel 51:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) soen lank (intiem) .	135
Tabel 52:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) soen vinnig . . .	135
Tabel 53:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) soen lank (intiem)	135
Tabel 54:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) omhels en streel mekaar	136
Tabel 55:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar	136
Tabel 56:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap	136
Tabel 57:	Tieners se ervaring tydens televisiekyk: Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap	137
Tabel 58:	Tieners se kennisbron van swangerskap en geboorte	138
Tabel 59:	Tieners se evaluering van seksuele molestering van kinders	138
Tabel 60:	Saam met wie tieners gewoonlik televisie kyk	139

Ouerdata: Sosio-ekonomies

Tabel 61:	Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul kinders televisie kyk: Man en vrou (getroud) soen: vinnig	140
Tabel 62:	Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul kinders televisie kyk: Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	141
Tabel 63:	Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul kinders televisie kyk: Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig	141
Tabel 64:	Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van seksuele molestering op televisie	142
Tabel 65:	Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van verkragting op televisie	142
Tabel 66:	Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van 'n gelukkige huwelik op televisie	142
Tabel 67:	Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van gevolge van tienerswangerskap op televisie	143
Tabel 68:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	144
Tabel 69:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	144
Tabel 70:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	144

Tabel 71:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen 'n man en vrou wat getroud is	145
Tabel 72:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen twee mans	145
Tabel 73:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen twee vrouens	146
Tabel 74:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Prostitusie	146
Tabel 75:	Ouers se mening oor die herkoms van hul tienaers se kennis aangaande "regte" of "verkeerde" seksuele gedrag	147
Tabel 76:	Ouers se mening oor wie die gesprek oor seksualiteit met hul tieners inisieer . .	148
Tabel 77:	Ouers se mening oor die effek van seksueel stimulerende tonele op hul tieners	148
Tabel 78:	Ouers se mening oor die televisiestasie wat die meeste seksueel stimulerende tonele uitbeeld	149
Tabel 79:	Ouers se mening oor die wenslikheid dat onderwysers bepaalde seksuele tonele op TV met hul tieners moet bespreek	149
Tabel 80:	Ouers se televisiekyktyd saam met hul tienaers oor naweke	150
<u>Ouerdata:</u>	<u>Taal</u>	
Tabel 81:	Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	151

Tabel 82:	<p>Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem)</p>	152
Tabel 83:	<p>Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (getroud) omhels en streel mekaar</p>	152
Tabel 84:	<p>Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar</p>	153
Tabel 85:	<p>Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap</p>	153
Tabel 86:	<p>Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man of vrou trek klere uit</p>	154
Tabel 87:	<p>Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van swangerskap en geboorte op televisie</p>	155
Tabel 88:	<p>Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van die gevolge van seks buite die huwelik op televisie</p>	155
Tabel 89:	<p>Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van die gevolge van tienerswangerskap op televisie</p>	155

Tabel 90:	Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van hoe 'n dogter ontwikkel tot vrou op televisie	156
Tabel 91:	Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van hoe 'n seun ontwikkel tot man op televisie	157
Tabel 92:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seksuele molestering van kinders	158
Tabel 93:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	158
Tabel 94:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	159
Tabel 95:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddels	159
Tabel 96:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen 'n man en vrou wat getroud is	160
Tabel 97:	Ouers se evaluering tydens televisiekyk: Getroudes gebruik voorbehoedmiddele	160
Tabel 98:	Prostitusie	160
Tabel 99:	Die "diepte" van ouers se gesprekke met hul tieners	161
Tabel 100:	Ouers se beskouing van televisie se seksueel stimulerende invloed	162
Tabel 101:	Ouers se beskouing oor die nabootsing van tonele op televisie deur tieners	162
Tabel 102:	Ouers se mening oor boodskappe oor seks op televisie waarvoor tieners te jonk is	163

Ouerdata: Geslag

Tabel 103:	Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (ongetroud) soen: Lank (intiem)	164
Tabel 104:	Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van die gevolge van seks buite die huwelik op televisie	165
Tabel 105:	Ouers se menings oor wie die gesprek oor seksuele tonele inisieer	166
Tabel 106:	Ouers se beskouing met betrekking tot die hantering van seksuele tonele op televisie met hul tieners	166
Tabel 107:	Uur per week wat ouers en tieners saam televisie kyk (Maandae tot Donderdae gedurende skoolkwartale)	167
Tabel 108:	Ouers se beskouing met betrekking tot die hantering van seksuele tonele op televisie met hul tieners	168

Ouer-Onderwyserdata: Opvoeder

Tabel 109:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (getroud) soen: vinnig . . .	169
Tabel 110:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	170
Tabel 111:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig . .	170
Tabel 112:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem)	171

Tabel 113:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (getroud) omhels en mekaar streel	171
Tabel 114:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (ongetroud) omhels en mekaar streel	172
Tabel 115:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – 'n Man en vrou (getroud) geslagsgemeenskap het	172
Tabel 116:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (ongetroud) geslagsgemeenskap het	173
Tabel 117:	Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man of vrou trek klere uittrek	173
Tabel 118:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor swangerskap en geboorte via televisie	174
Tabel 119:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor vigs via televisie	174
Tabel 120:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor aborsie via televisie	175
Tabel 121:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor seksuele molestering via televisie	175
Tabel 122:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor verkragting via televisie	176

Tabel 123:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor die gebruik van voorbehoedmiddels via televisie (pil, kon- doom)	176
Tabel 124:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor homoseksualiteit via televisie	176
Tabel 125:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor 'n gelukkige huwe- lik via televisie	177
Tabel 126:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor die gevolge van seks buite die huwelik via televisie . . .	177
Tabel 127:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor die gevolge van tienerswangerskap via televisie	178
Tabel 128:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor hoe 'n dogter ont- wikkel tot vrou via televisie	178
Tabel 129:	Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor hoe 'n seun tot man ontwikkel via televisie	179
Tabel 130:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seksuele molestering van kinders	180
Tabel 131:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen tieners op skool	180
Tabel 132:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	181

Tabel 133:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	181
Tabel 134:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen ongetroudes wat gaan trou . . .	181
Tabel 135:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen 'n man en vrou wat getroud is	182
Tabel 136:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen twee mans	182
Tabel 137:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Seks tussen twee vrouens	183
Tabel 138:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Aborsie op aanvraag	183
Tabel 139:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Aborsie as vrou verkrag is	184
Tabel 140:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddele . . .	184
Tabel 141:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Getroudes gebruik voorbehoedmiddele . . .	185
Tabel 142:	Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk: Prostitusie	185

Tabel 143:	Frekwensie van opvoeders se bespreking met tieners van programme wat 'n verleentheid is	186
Tabel 144:	Die diepte van die gesprek wat deur opvoeders gevoer word oor programme wat 'n verleentheid is	187
Tabel 145:	Die inisieerders van die gesprekke oor seksuele tonele wat 'n verleentheid vir die opvoeder is	187
Tabel 146:	Opvoeders se mening van die bevordering van 'n meer permissiewe houding teenoor seksuele gedrag by tieners deur televisie . .	188
Tabel 147:	Opvoeders se mening oor die seksueel stimulerende effek van televisie op tieners . .	188
Tabel 148:	Opvoeders se mening oor die nabootsing van bepaalde seksuele tonele deur tieners . .	189
Tabel 149:	Opvoeders se mening oor die televisiestasie wat die mees seksueel stimulerende tonele uitbeeld	189
Tabel 150:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Verkoop televisie	190
Tabel 151:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Skakel televisie af	190
Tabel 152:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Ouers kyk ook en bespreek met tieners . .	190
Tabel 153:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Onderwysers kyk ook en bespreek met tieners	191

Tabel 154:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Ouers en onderwysers kyk ook en bespreek met tieners	191
Tabel 155:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Beveel aan dat programme gesensor behoort te word	191
Tabel 156:	Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie: Ander metodes?	192
BYLAES:		
BYLAAG A:	TELEVISIEVRAELYS: TIENERS (14 – 16 JAAR) . .	229
BYLAAG B:	TELEVISIEVRAELYS: OUERS VAN TIENERS (14 – 16 JAAR)	238
BYLAAG C:	TELEVISIEVRAELYS: GESELEKTEERDE, OPGELEIDE GESINS- EN GESLAGSOPVOEDINGPERSONEEL	246
BYLAAG D:	BRIEF AAN DIE DEPARTEMENTSHOOF OPVOEDKUNDIGE LEIDING	254
BYLAAG E:	BRIEF AAN DIE OUER	255
BYLAAG F:	BRIEF AAN DIE LEERLING	256
BYLAAG G:	BRIEF AAN ALLE HOOFDE VAN SEKONDÊRE SKOLE . . .	257

Ek verklaar hiermee dat:

*"DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE
GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË
ADOLESCENT"*

*my eie werk is en dat ek alle bronne
wat ek gebruik of aangehaal het,
deur middel van volledige verwysings
aangedui en erken het.*

C D LOUW

DANKBETUIGINGS

Besondere dank en waardering word teenoor die volgende persone en instansies uitgespreek:

- My promotor, Prof P A van Niekerk vir sy geduld, doelgerigte leiding, kritiese wetenskaplikheid en opbouende kommentaar waarsonder sukses nie moontlik sou wees nie.
- Dr Ken Paine en die EX Transvaalse Onderwysdepartement wat dit vir my moontlik gemaak het om hierdie studie te voltooi, deur aan my studieverlof en 'n studiebeurs toe te ken.
- Die personeel van die EX TOD-Mediadiens vir die uitsonderlike diens waardeur my taak vergemaklik en bespoedig is.
- Dr C J Boshoff, Mev K Kruger en H Boraine van die Departemente Inligtingtegnologie en Statistiek van die Universiteit van Pretoria vir hulp en bystand met die empiriese ondersoek.
- My dogter, Dorette Louw, vir die noukeurige taalkundige versorging van hierdie proefskrif.
- Colette van Niekerk vir noukeurige tikwerk en tegniese versorging wat met soveel geduld en vriendelikheid gedoen is.
- Al my kollegas vir hul deurlopende belangstelling en ondersteuning.
- My moeder en ander familie en vriende wat my bemoedig en aangespoor het met hierdie studie.
- My kinders vir hul aanmoediging, geduld en liefde.
- My man wat as liefdevolle kritikus 'n onmeetlike aandeel in hierdie proefskrif gehad het.
- My Skepper vir gesondheid en genade.

DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË ADOLESSENT

Cornelia Dorothea Louw

LEIER: Prof P A van Niekerk
DEPARTEMENT: Ortopedagogiek
GRAAD: Philosophiae Doctor

In hierdie studie word die probleem van die aard van die invloed van televisie op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent ondersoek. Om die doelstellings van die ondersoek te verwesenlik is 'n **wesensanalise** gemaak van die pedagogiese verhoudings-, doel- en verloopstrukture ten einde vas te stel wat die **essensies van geslagsopvoeding** is, met spesifieke verwysing na die **geslagsopvoeding van die vroeë adolessent**. Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat die **pedagogiese benadering** tot geslagsopvoeding die enigste **verantwoordbare en uitvoerbare benadering** is, aangesien dit die kind lei om die werklikheid te beheers binne die raamwerk van die **affektiewe, kognitiewe en normatiewe** strukture. Hierdeur word die kind gelei tot **volwasse manlikheid of vroulikheid**.

'n Uitgebreide literatuurstudie is gedoen ten einde die verband tussen die **televisie** as massakommunikasiemiddel en die **geslagsopvoeding** van die **vroeë adolessent** te probeer verklaar. Besondere klem is geplaas op 'n tekstkritiese analise van die antropologies-pedagogiese vertrekpunte van die verbandhoudende skrywes. Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat die **unieke aard** van televisie as massakommunikasiemiddel daartoe lei dat dit nie 'n **neutrale invloed** op mense se lewens kan hê nie. Blootstelling van die vroeë adolessent aan **audiovisuele erotika** oor 'n lang tydperk kan lei tot **afektiewe oorspoeling**. Gebrek aan die oordrag van **sistematiese feitelike kennis** oor menslike seksualiteit, sowel as die gebrek aan positiewe leiding met betrekking tot **moreel-etiese verantwoordelike keuses** oor seksuele gedrag op televisie, veroorsaak by die vroeë adolessent **kognitiewe en normatiewe verwarring** wat kan lei tot onverantwoordelike seksuele gedrag. Die intensiteit van beïnvloeding word bepaal deur die **sosiale konteks** waarin die vroeë adolessent hom bevind. Aspekte rakende **sensuur** en die opgawe van die **opvoeder** is bespreek.

'n **Kwantitatiewe empiriese ondersoek** is gedoen met behulp van vraelyste aan 400 st 7-leerlinge, hul ouers (359 ouers het deelgeneem) en 70 geselekteerde opgeleide gesins- en geslagsopvoedingsonderwysers (verteenwoordigend van 48 hoërskole) om tendense van beïnvloeding deur die televisie te bepaal met spesifieke verwysing na die **affektiewe, kognitiewe en normatiewe** beïnvloeding van die vroeë adolessent. Voorsiening is gemaak vir veranderlikes soos **geslag, taal, sosio-ekonomiese omgewing** en bywoning van 'n **geslagsopvoedingsprogram** by die skool (deur leerlinge). Daar is bevind dat 'n statisties betekenisvolle meerderheid vroeë adolessente **affektief negatief** beïnvloed word deur sekere seksuele tonele op televisie, dat die televisie **nie voldoende feitelike inligting** oor menslike seksualiteit verskaf nie en dat daar by vroeë adolessente **normatiewe verwarring** bestaan oor moreel-eties verantwoordbare seksuele gedrag. Daar is verder bevind dat ouers en onderwysers die affektiewe beïnvloeding van sekere seksuele tonele op televisie **negatief beleef**; dat hulle die televisie as 'n **ontoereikende kennisbron** van menslike seksualiteit vir tieners beskou en dat hulle nie vertrou het in die televisie as **draer en bevestigter** van **norme** vir behoorlike seksuele gedrag vir tieners nie.

Die ondersoek het bevestig dat genoemde **veranderlikes** wel 'n rol speel met betrekking tot die invloed van die televisie soos weergegee deur die respondente.

Aanbevelings is gemaak vir **effektiewe orto-pedagogiese optrede** vir die **voorkoming** en **remediëring** van **verworde** seksuele ontwikkeling as gevolg van die invloed van televisie.

THE INFLUENCE OF TELEVISION ON THE SEXUALITY EDUCATION OF THE EARLY ADOLESCENT

Cornelia Dorothea Louw

SUPERVISOR: Prof P A van Niekerk
DEPARTMENT: Orthopedagogics
DEGREE: Philosophiae Doctor

In this study the problem of the kind of influence that television has on the sexuality education of the early adolescent, is examined. In order to attain the goals of the study a **fundamental analysis** was made of the pedagogic relationships, aim and progression structures in order to determine what the **essence of sexuality education** is, with specific reference to the **sexuality education of the early adolescent**. The conclusion was made that the **pedagogic approach** to sexuality education is the only **accountable and practicable** approach as it guides the child to control reality within the framework of the **affective, cognitive and normative** structures. In this way the child is guided towards **adult** manhood or womanhood.

An extensive **literature study** was undertaken in order to determine the relationship between the **television** as a mass communication medium and the **sexuality education** of the **early adolescent**. Special emphasis was placed on a critical analysis of the anthropologic-pedagogical points of departure of the relevant literature. The conclusion was made that the **unique character** of the television as a mass communication medium causes it to influence the lives of people. Should the early adolescent be exposed to **audiovisual erotica** over a long period, it could lead to **affective overwhelming**. As **factual knowledge** about human sexuality is hardly ever **systematically** conveyed on television and as there is seldom positive guidance regarding **morally accountable** choices about sexual behaviour on television, early adolescents are **cognitively and normatively confused**. This could lead to sexually irresponsible behaviour. The intensity of the influence is determined by the **social circumstances** of the early adolescent. Aspects regarding **censuring** and the task of **educators** were discussed.

As quantitative empirical study was done by means of questionnaires to 400 std 7-pupils, their parents (359 parents responded) and 70 selected, trained family and sexuality education teachers (representing 48 high schools), in order to determine tendencies of influence by the television with specific reference to the affective, cognitive and normative influence on the early adolescent. Provision was made for variables like sex, language, sosio-economic environment and attendance of a sexuality education programme at school (by the pupils). It was found that a statistically meaningful majority of the early adolescents who took part in the research project, were affectively negatively influenced by certain sexual scenes on television, that they didn't receive sufficient factual knowledge about human sexuality from the television and that they were normatively confused about morally accountable sexual behaviour. Furthermore it seems that parents and teachers experience the affective influence of certain sex scenes on television negatively; they regard the television as an inadequate source of knowledge about human sexuality for teenagers and they don't trust the television to convey and confirm the norms and values for proper sexual behaviour for teenagers.

The study confirmed that the variables which were examined do play a role as far as the influence of television is concerned.

Recommendations were made for effective orthopedagogic action in order to take preventative measures and to rectify development which has been negatively influenced by television.

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

INLEIDENDE ORIËNTERING, PROBLEEMSTELLING, BEGRIPSVERKLARING EN ONDERSOEKPROGRAM

1.1 INLEIDENDE ORIËNTERING

Vroeër is aanvaar dat mense deur televisie oorreed kon word om enige standpunt van die uitsaaiër **onvoorwaardelik** te aanvaar;

"Manipulation, exploitation and vulnerability were the keywords" (Open University, 1977:15).

Tans word dit egter vry algemeen aanvaar dat enige massakommunikasie-middel (ook televisie) se invloed bepaal word deur die **sosiale konteks** waarbinne dit waargeneem word; dat dit slegs één skakel is binne 'n reeks boodskappe wat tot 'n individu oor 'n lang tydperk kom en dat die gesinskonteks 'n belangrike rol speel met betrekking tot die invloed van televisie, aangesien televisie

"by uitstek 'n sosiale aktiwiteit is wat binne die konteks van die huisgesin plaasvind" (De Waal, 1986:7).

Ofskoon die doel van televisie-uitsending teoreties is: "... to inform, entertain and educate" (Wenham, 1984:160), val die klem tans feitlik uitsluitlik op **vermaak**, aangesien televisie 'n verbruikersprodukt geword het en uitsaaiers skarrel om gehoor-groottes te handhaaf met die oog op advertensie-inkomste.

Die **beeld** het die **woord** vervang en behoud van tradisies en waardes swig geredelik voor die inligtingsrevolusie. As gevolg van die ontwikkeling van kommunikasietegnologie en markmededinging, verval grense tussen mense en kulture en word mense die prooi van 'n internasionale (hoofsaaklik Amerikaanse) program- en inligtingsvloei (Fourie, 1993:7).

Een van die gewildste gebruikerskommoditeite op televisie wêreldwyd, is seks. Seks as "*sport- en plesierobjek*" (Esterhuyse, 1980:35) is 'n simptoem van die klemverskuiwing in die mens se seksuele moraal, die versaakliking van seksualiteit en "*'n erotisering van ons omgewing*" (Esterhuyse, 1980:54), hoofsaaklik deur die massamedia.

Opvoeders (ouers en onderwysers) wêreldwyd is bewus van samelewingstendense wat getuig van seksuele patologie en die voorkoms van seksuele verwording by kinders voorkom. Kommer word veral uitgespreek oor die blootstelling van die ontluikende tiener (vroeë adolessent) aan erotiese boodskappe waarvoor hy nog te jonk is. Die vroeë adolessent is besig om geslagsvolwassenheid te bereik en is met betrekking tot sy seksualiteit nog uiters kwesbaar. In 'n poging om te verklaar waarom so baie tieners in die moderne tyd seksueel ontspoor, word beskuldigings geslinger na die massakommunikasiemiddele, waarvan televisie die **alomteenwoordige** een is. Verskeie navorsers stem saam met Peterson et al (1991:101) wat sê dat daar 'n duidelike korrelasie is tussen televisiekyktyd en seksuele ervaring:

"Heavy (television) viewing in pre-adolescence is related to greater prevalence of sexual experience".

Ander studies het weer getoon dat daar 'n baie geringe aanduiding is van die effek van televisie op kinders se gedrag (Mc Guire, 1986:3; Botha, 1990:167).

1.2 PROBLEEMSTELLING

Wanneer besin word oor die moontlike invloed van televisie op die vroeë adolessent as seksueel wordende op pad na volwassenheid en die opgawe wat dit meebring vir primêre en sekondêre opvoeders en vir die breë gemeenskap met die oog op moontlike voorkomingstrategieë, kom die navorser voor die volgende probleme te staan waarvoor antwoorde op 'n wetenskaplik-verantwoordbare wyse, dit wil sê op 'n pedagogies-gegronde wyse, gevind moet word:

- Wat is die essensie van die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent?
- Wat is die verband tussen televisie as massakommunikasiemiddel en die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent?
- Wat is die aard van die invloed van televisie op die afektiewe, kognitiewe en normatiewe ontwikkeling van die vroeë adolessent?

- Kan die effek van televisie op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent beïnvloed word deur aspekte soos sosio-ekonomiese omstandighede, taalgroep lidmaatskap, geslag en bywoning van 'n geslagsopvoedingsprogram by die skool?

Voorgaande kernvrae vorm die sentrale tema van die navorsingsprobleem van die studie, naamlik:

Het die televisie 'n negatiewe invloed op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent en indien wel, wat is die aard daarvan?

1.3 DIE STUDIEDOELSTELLING

In terme van die navorsingsprobleem en die kernvrae wat daaruit voortspruit, sou 'n algemene doelstelling en besondere doelstellings geformuleer kon word:

1.3.1 Algemene doelstelling

Die algemene doelstelling van hierdie studie is om te bepaal of die televisie 'n **negatiewe invloed** uitoefen op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent, sodat, indien daar 'n negatiewe invloed blyk te wees, aanbevelings gemaak kan word om as riglyne vir 'n **ortopedagogiese strategie** te kon dien.

1.3.2 Besondere doelstellings

Die algemene doelstelling kan slegs bereik word, indien die volgende besondere doelstellings verwesenlik word:

- 'n **Wesensanalise** moet gemaak word van die pedagogiese verhoudings-, doel- en verloopstrukture met spesifieke verwysing na die **geslagsopvoeding van die vroeë adolessent**, ten einde vas te stel wat die essensies van geslagsopvoeding is, wanneer die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent as **toereikend** beskou kan word en watter **rolspelers** bydra tot geslagsvolwassewording.

- 'n Literatuurstudie van navorsingsbevindinge moet gedoen word om vas te stel wat die verband is tussen die televisie as massakommunikasiemiddel en die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent; dit noodsaak 'n ondersoek na die invloed van televisie in die algemeen en die invloed van televisie op seksuele gedrag, met spesifieke verwysing na die geslagswording van die vroeë adolessent.
- 'n Empiriese ondersoek moet gedoen word om vas te stel wat die aard van die televisie se invloed op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent is, met spesifieke verwysing na die affektiewe, kognitiewe en normatiewe dimensies daarvan.
- Verbandhoudende aspekte met verwysing na geslagtelike tonele moet ondersoek word soos deur vroeë adolessente self, asook deur hul primêre en sekondêre opvoeders ervaar word.
- Voorsiening moet in die ondersoek gemaak word vir veranderlikes soos geslag, taal, sosio-ekonomiese omgewing, bywoning van 'n Geslagsopvoedingsprogram by die skool (deur vroeë adolessente), asook vir die primêre of sekondêre (professionele) status van die opvoeders.
- 'n Versigtige analise moet van die gegewens gemaak word en dit moet kwalitatief en kwantitatief deurskou en bespreek word, sodat afleidings en aanbevelings gemaak kan word en sodat ortopedagogiese riglyne voorgestel kan word indien nodig.

1.4 DIE ONDERSOEKMETODE

Nadat die studieprobleem en die ondersoekdoelstellings bepaal is, word vervolgens stilgestaan by enkele wetenskaplike benaderingswyses in die onderhawige projek.

- 1.4.1 In hoofstuk twee sal aangesluit word by **fenomenologies verantwoordde pedagogiese uitsprake** in die literatuur om tot 'n krities-verantwoordbare reduksie en beskrywing van die **wesensstruktuur** van die opvoedingsverkynsel te kom (Van Rensburg et al, 1979:49). Daar sal spesifiek verwys word na die **essensies** van die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent. Daar sal ook **hermeneuties** te werk gegaan word om die relevante fenomene (verskynsels) uit te lê of te vertolk (Van Rensburg et al, 1979:49).
- 1.4.2 In hoofstuk drie sal 'n **analities reflektiewe en besinnende literatuurstudie** gedoen word met besondere klem op 'n tekstkritiese analise van die antropologies-pedagogiese vertrekpunte van die verbandhoudende skrywers.
- 1.4.3 In hoofstuk vier sal 'n **kwantitatiewe empiriese ondersoek** met behulp van **vraelyste** oor spesifieke geslagsopvoedingsdimensies uitgevoer word. Gegewens sal in tweerigtingtabelle loglineêr ontleed word (Steyn et al, 1994:564) om moontlike verbande tussen veranderlikes te bepaal.
- 1.4.4 In hoofstuk 5 sal klem gelê word op 'n **pedagogies en ortopedagogies kwalitatiewe** interpretasie van bevindings, sodat gevolgtrekkings en gesubstansieerde aanbevelings gemaak kan word. Die **hermeneutiese metode** sal ook hier gebruik word om die verskynsels (in die bevindinge) te probeer verklaar sodat die ortopedagogiese implikasies van die bevindinge begryp kan word.

1.5 BEGRIPSOMSKRYWING VAN DIE TITEL

Ten einde duidelikheid oor die titel van hierdie proefskrif te verseker, word die volgende begrippe omskryf:

1.5.1 Invloed

Die "*invloed*" van televisie het in hierdie studie betrekking op die **onmiddellike beleving** van die televisiekyker, asook sy ervaring, dit wil sê die **langtermyn effek** op die televisiekyker se **denke en gedrag**. Volgens De Waal

(1986:17) is die kind se waarneming van televisieboodskappe nie altyd **objektief** nie, aangesien die **betekenis** wat hy daaraan heg beïnvloed word deur sy

"vlak van ontwikkeling, hoe krities en met hoeveel aandag hy kyk, sy oortuigings, vorige ervarings, bestaande raamwerk van kognitiewe stimuli, waardes en informasie."

Die **sosiale realiteit** waarbinne hy hom bevind sal ook in 'n groot mate bepaal wat die invloed van televisie op hom sal wees (bevestig deur Peterson en Peters, 1983:70).

De Waal (1986:17) beskryf die drie stadia van beïnvloeding deur die televisie soos volg:

- **Eenvoudige respons** aanvanklik;
- fase van **abstrakte denke** oor en **herroep** van hierdie voorstellings; en
- **selfreflektering** – die kind pas sy gevoelens en gedrag aan in ooreenstemming met die waardes en standaarde van die televisievoorstellings.

Bemiddeling deur ouers en ander bronne van kennis en waardes sal moontlik die invloed van televisie kan verminder (verswak).

In die lig van die **kompleksiteit** van die **belewing** van televisie deur elke individu, is dit baie moeilik om wetenskaplik te kan bewys dat televisie **beslis** een of ander invloed uitoefen. In hierdie studie sal gevolglik gefokus word op **tendense van beïnvloeding** op grond van die **belewing** van televisie deur die vroeë adolessent.

1.5.2 Televisie (as massakommunikasiemedium)

Die televisie, "*kassie*", "*idiot box*" is 'n **elektroniese massakommunikasiemedium**

"wat deur spesiale klank- en beeldeffekte 'n besondere voorstelling van die werklikheid aan die kyker bied wat dikwels nie in sy alledaagse leefwêreld beskikbaar is nie" (De Waal, 1986:6).

In 1939 is hierdie vorm van uitsending van visuele infor-
masie vir die eerste keer aan die Amerikaanse publiek be-
kendgestel. Sedertdien is die tegnologie só verfyn, dat
'n visuele boodskap tans met behulp van satellietuitsen-
dings oor feitlik die **hele wêreld** tegelyk uitgestuur kan
word na die huishoudings van biljoene mense. Van al die
massakommunikasie-middele word die televisie as die **mag-
tigste** beskou omdat dit **daaglik** soveel aan **so baie** mense
uitsaai.

'n **Massakommunikasie-middel** is 'n medium waardeur **gekomm-
nikeer** word met **groot groepe** mense. Hierdie soort kammu-
nikasie (soos televisie) verskil van inter- en intraper-
soonlike kommunikasie deurdat dit 'n **persoon** of **sisteme**
benodig wat die boodskap (informatie) eers **kontroleer** en
verwerk voordat dit die **ontvanger** (publiek) bereik. **On-
middellike terugvoer** is ook nie moontlik nie; die bood-
skap is gevolglik meer **onpersoonlik** (Bittner, 1983:21).
Massakommunikasie word beïnvloed deur die **komplekse so-
siale situasie** waarin elke persoon hom bevind - met wie
hy assosieer, waarin hy glo, ensovoorts.

1.5.3 Geslagtelikheid

Die geslagtelikheid van die mens (sy **seksualiteit**) is
alles waardeur die individu uiting gee aan sy manlikheid
of vroulikheid. Dit sluit in 'n integrasie van **totale
moontlikheid**: fisieke, emosionele, sosiale, intellek-
tuele en geestelike aspekte.

*"Biologies word die geslag van die kind met bevrug-
ting bepaal. Sielkundig en sosiaal weerspieël die
mens se seksualiteit die kulturele en etiese waardes
en sosiale norme van die gemeenskap waarin hy lewe"
(Viljoen, 1989:12)".*

1.5.4 Geslagsopvoeding

Die ouer en ander opvoeders is bewus van die kind se ge-
slagtelikheid tydens die opvoedingsgebeure. Ten einde
die opvoedingsdoel, **volwassenheid**, te bereik, kan die
kind se geslagtelikheid nie geïgnoreer word nie en lei

die opvoeder die kind na **volwasse manwees** of **volwasse vrouwees**. Volgens Van Rensburg et al (1979:9) en Van Rooyen en Louw (1993:16-17), sal die kind as volwasse man of volwasse vrou beskou kan word indien hy of sy met betrekking tot sy geslagtelikheid **sedelik selfstandig optree** (**vrywillig** die goeie kies en daarvolgens optree), **toerekeningsvatbaar** is (sy eie dae kan **beoordeel** en **bese** dat hy reg of verkeerd opgetree het), **verantwoordelik optree** (instaan vir sy dae) en **bewus** is van sy **roeping** as **man** en van haar **roeping** as **vrou** (ook eendag in 'n gesin en in die samelewing). Hierdie perspektief op die opvoeding sou **geslagsopvoeding** genoem kan word.

Geslagsopvoeding behoort die volgende in te sluit (Van Rooyen en Louw (1993:25):

- Die **korrekte kennis** en gepaardgaande **terminologie** oor die self, die liggaam (ook met betrekking tot groei, verandering en reproduksie) en die kind se geslagsrol. Kennis van die teenoorgestelde geslag is noodsaaklik.
- 'n **Permanente stel norme en waardes** gebaseer op 'n moreel-etiese (godsdienslike) grondslag wat positief rigting kan gee aan die seun of dogter se seksuele gedrag.
- **Stabilisering** van die kind se **affektiewe (emosies)** wat verband hou met sy geslagtelikheid, deur **kennis** en **waardes** (hierbo genoem), maar ook deur die **geborgenheid** wat ervaar word in die vertrouensverhouding met die opvoeder.

1.5.5 Vroeë adolessent

Die term **adolessensie** is afgelei van die Latynse werkwoord **adolescere** wat "*grootword*" of "*groei na volwassenheid*" beteken (Rogers, 1981:6). Odendal et al (1981:18) beskryf adolessensie as 'n "*toestand, proses van op te groei*" en as die "*lewensperiode van puberteit tot mondigwording*". Vroeë adolessensie word beskou as die begin

van hierdie grootwordfase. Die onderste grens word gekenmerk deur **fisieke pubertering**, terwyl die boonste grens deur **kulturele eise** bepaal word (Vrey, 1979:176).

Daar is nie volkome ooreenstemming tussen kundiges oor die indeling volgens **kronologiese ouderdom** van die vroeë adolessente fase nie, aangesien daar groot **individuele verskille** by kinders is met betrekking tot hul wordings-tempo. Die meeste navorsers beskou die \pm **12-15 jarige** as 'n vroeë adolessent, en beklemtoon die feit dat **dogters** meesal **vroeër** as **seuns** begin grootword.

Volgens Vrey (1979:177) sal die vroeë adolessent slegs sy moontlikhede verwerklik indien hy **verstaan** hoe hy in dié fase van sy lewe "*grootword*" en hom **oriënteer** met betrekking tot hierdie spesifieke wordingsfase, as hy homself as **iemand beleef** (persoonlike doeltreffendheid) waardeur hy 'n **positiewe selfkonsep** kan beleef en as hy aan die mense wat vir hom belangrik is "*toebehoort*".

Van Niekerk (1986:19-25) lê klem op die ontwikkeling van die adolessent as **totale persoon**: daar vind by die adolessent **kontinue verandering** plaas deurdat hy **fisiek groei**; sy **gevoelens verander**; sy **kennis verbreed** en sy **norme en waardestelsel verbreed** en al hoe meer op 'n **volwasse vlak beweeg**.

Vir die doel van hierdie studie is dit van groot belang om te begryp dat die vroeë adolessent in sy soeke na eie identiteit (ook geslagsidentiteit) nie meer net **intrapersoonlik** kommunikeer en gepreokkupeerd met sy eie liggaamlike veranderinge en emosionele belewinge in dié verband is nie. Daar vind 'n **uitbeweeg** (eksistensie) na **ander** plaas wat kan bevestig dat hy **aanvaar** word, **normaal** en **aantreklik** is. Hierdie **ander** sluit die **teenoorgestelde geslag** in (natuurlike aangetrokkenheid tot die teenoorgestelde geslag as gevolg van hormonale ontwikkeling). Die vroeë adolessent is al hoe meer daarop gerig om homself deur die oë van ander te sien. Op sy pad na volwasseheid het die vroeë adolessent 'n ontiese behoefte aan **identifisering** met eie **geslagtelike rolmodelle** sodat hy die sin en betekenis van sy **roeping** as man of vrou eendag

kan begryp. As **geestelike** wese soek hy na begeleiding om **dieper betekenis** aan sy lewe te kan gee. Hy wil weet wat **reg en verkeerd** is, ook met betrekking tot sy seksuele gedrag en **opvoedingsverwaarlosing** tydens hierdie fase, kan lei tot **verwording**.

1.6 DIE STUDIEPROGRAM

In **hoofstuk twee** sal die **essensie van geslagsopvoeding** bespreek word. Verskillende uitgangspunte, benaderings en teoretiese vertrekpunte met betrekking tot geslagsopvoeding sal uiteengesit word. Daarna sal 'n analise gemaak word van die verskillende aspekte van toereikende geslagsopvoeding, met spesifieke verwysing na die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent. Daar sal ook verwys word na rolspelers in die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent, naamlik primêre en sekondêre opvoeders, die portuurgroep en die massamedia.

In **hoofstuk drie** sal 'n **literatuuroorsig** gegee word in 'n poging om die verband tussen televisie as massakommunikasie-middel en die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent te probeer verklaar. Daar sal aandag gegee word aan die invloed van televisie in die algemeen, die invloed van televisie op seksuele gedrag met spesifieke verwysing na die geslagswording van die vroeë adolessent. Aspekte rakende sensurering van televisieprogramme sowel as die ouer en onderwyser se opgawe met betrekking tot die blootstelling van die vroeë adolessent aan televisieseks, sal bespreek word. Verbandhoudende navorsing sal geraadpleeg word om lig te werp op die navorsingsprobleem.

In **hoofstuk vier** sal 'n **kwantitatiewe empiriese ondersoek** beskryf word waarin daar gefokus sal word op empiriese gegewens rakende die invloed van televisie op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent met spesifieke verwysing na die affektiewe, kognitiewe en normatiewe beïnvloeding. Verbandhoudende aspekte sal ondersoek word soos ervaar deur vroeë adolessente, sowel as deur primêre en sekondêre opvoeders. Die ondersoek sal gedoen word met behulp van vraelyste aan st 7-leerlinge, hul ouers, sowel as geselekteerde, opgeleide gesins- en geslagsopvoedingonderwysers. Voorsiening sal gemaak word vir veranderlikes soos geslag, taal, sosio-ekonomiese omgewing, bywoning van 'n Geslagsopvoedingsprogram by die skool (deur

leerlinge) en opvoederveranderlikes (primêr-sekondêr). Die ondersoek sal geloods word in agt hoërskole van die Noord-Transvaalstreek van die Transvaalse Onderwysdepartement.

Die laaste hoofstuk, **hoofstuk vyf**, sal gewy word aan 'n **samenvatting** van bevindings, **gevolgtrekkings**, **aanbevelings** vir die praktyk en vir verdere navorsing en 'n slotbeskouing.

GESLAGSOPVOEDING AS PEDAGOGIESE IMPERATIEF

2.1 INLEIDING

Die doel van die opvoeding is volwassenheid en word volgens verskeie opvoedkundiges (Van Rensburg et al, 1979:9), bereik wanneer die kind sedelik selfstandig, toerekeningsvatbaar, verantwoordelik en bewus van sy roeping is.

Opvoeding is egter 'n totaliteitshandeling (Stander en Sonnekus, 1967:1) waarvolgens die kind geestelik en sedelik tot volwassenheid gelei word. As totaliteitswese mag sy liggaamlikheid en geslagtelikheid nooit buite rekening gelaat word nie; hy is "*besielde liggaam*" (Esterhuyse, 1980:68) en sy liggaam is voorwaarde vir die uitdrukking van die geestelike (Kohnstamm, 1954:180). In hierdie studie word gekonsentreer op die opvoeding van die kind (vroeë adolessent) as geslagtelike wese.

Die essensie van geslagsopvoeding sal in hierdie hoofstuk bevestig word. Die verskillende uitgangspunte, benaderings en teoretiese vertrekpunte met betrekking tot geslagsopvoeding sal bespreek word en daarna sal gekonsentreer word op die verskillende aspekte van geslagsopvoeding met spesifieke verwysing na die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent. Daar sal aandag gegee word aan die ouer as primêre opvoeder, die sekondêre opvoeders wat gemoeid is met die geslagtelike wording van die vroeë adolessent, asook aan die portuurgroep en massa-media wat in dié verband 'n invloed uitoefen.

Aangesien die pedagogiese begroning van geslagsopvoeding reeds voorheen deur Louw (1990:8-42) beskryf is, word daar slegs kortliks na die relevante opvoedingsstrukture verwys as kontekstuele onderbou vir die ontwerp van 'n navorsingsprogram, -prosedures en -metode.

2.2 DIE ESSENSIE VAN GESLAGSOPVOEDING

Geslagsopvoeding is 'n integrale deel van die opvoeding, en die opvoedingsdoel (volwasse manlikheid of vroulikheid) kan

slegs bereik word indien die opvoeder die kind as persoon in totaliteit (dus ook as geslagtelike wese) opvoed, indien die opvoedingsverhoudings slaag en die opvoedingsgebeure effektief voltrek word.

Die spil waarom geslagsopvoeding veral draai, is egter die **sedelike karakter** daarvan; dit wat nie geneties oorgeërf kan word nie, maar wat die mens verwerf deur opvoeding en "*openbaar in sy optrede of gedrag, dit wil sê deur sy gedagtes, woorde en daede*" (Bredenkamp, 1989:1-2). Volgens Oberholzer (1968:356) is dit

"immers die sedelike karakter, die integriteit wat gekenmerk word deur konstante gehoorsaamheid aan 'n gesag wat die mens aanspreek, wat menswees mooi maak en wat ook kindwees as wordende menswees tot gedyende sieraad maak."

Die kind se gewete met betrekking tot sy geslagtelike gedrag moet op só 'n wyse deur die opvoeding gevorm word dat hy die doen van die goeie en hoër waardes sal nastreef; dat hy sal kan onderskei tussen goed en kwaad, reg en verkeerd en dat hy in sy vryheid om keuses te maak, sal kies in ooreenstemming met die behoorlikheidseise, die norme en waardes wat inherent deel is van die wêreld waarin hy hom bevind (Dekker, 1989:1; Heyns, 1989:4).

Geslagsopvoeding kan egter net slaag indien die kind uiteindelik self sal kan oordeel of sy keuses reg of verkeerd was; indien hy bereid is om **by sy beslissings te staan** en dan vir die gevolge daarvan in te staan; indien hy dus **aanspreeklikheid** vir sy handeling, en die lof of blaam daarvoor aanvaar (Van Rensburg et al, 1979:161). Die persoon word dan as **toerekeningsvatbare** volwassene beskou.

As geslagtelike wese moet die kind verder gelei word om geleidelik **verantwoordelikheid** te aanvaar omdat sy vryheid vir hom 'n bedreiging is; hy is volgens Oberholzer (1968:286) "*eties-bedreigd*" en die opvoeding het eers geslaag wanneer die kind deur die simpatieke gesagsleiding van sy opvoeder geleer het dat vryheid en verantwoordelik altyd in verhouding tot mekaar staan. Met betrekking tot sy geslagtelike gedrag, moet die kind gelei word om te besef dat elke situasie omskep moet word

"tot een wat in ooreenstemming sal wees met wat **behoort** te wees" (Van Zyl, 1980:279). Dit impliseer 'n bewuste handeling – 'n antwoord op die roepstem van sy gewete, dat hy dus nie net sal kies wat goed en reg is nie, maar ook volgens sy keuse sal handel.

Frankl (1959:94) het beweer dat die mens se bewus wees van sy verantwoordelikheid veral groei "*wanneer de mens zich bewus is een concrete persoonlike opgawe te hebben, een 'missie'*". In die geslagsopvoedingsituasie sal die kind bewus gemaak moet word van sy taak, sy roeping as man of vrou; van sy geslagsrol binne sy kultuur en van die onverbiddelike eise wat volwasse manwees of vrouwees aan hom of haar sal stel; dat dit met menswees gegee is om take te verrig ter wille van homself en die gemeenskap waarvan hy lid is (Gunter, 1981:89), en dat hy dit nie kan of mag ontduik nie.

Die doel van geslagsopvoeding kan egter net bereik word deur die opvoedingshandeling wat tussen ouer en kind plaasvind en die opvoedingshandelinge wat lei tot behoorlike volwassewording. Opvoeder en kind moet mekaar vertrou en in liefde aanvaar; norme en waardes moet met "*pedagogiese takt, wysheid, intuïtiewe aanvoeling en waaragtige gedrewenheid tot die beswil van die opvoeding*" oorgedra word (Oberholzer, 1968:55). Die vlakke waarop die kind begelei word, is interafhanklik en nie van mekaar te skei nie, maar tog onderskeibaar. Volgens Van Niekerk (1986:25) verloop "*die normatiewe begeleiding langs die weg van die gevoelsbegeleiding asook die kognitiewe begeleiding*". Hieruit kan afgelei word dat die opvoeder nie in sy doel sal slaag indien hy met betrekking tot die kind se geslagtelikheid alleen die **gevoelens** in dié verband beklemtoon of die kind belas met **kennisinhoud** wat nie rekening hou met sy ontwikkelingsvlak nie, of indien die kennis nie oorgedra word met besliste normatiewe begeleiding nie. Die kind moet deur die oordra van kennis, gelei word om te begryp wat **reg en verkeerd**, behoorlik of onbehoorlik is en om verantwoordelike keuses te maak ten opsigte van sy geslagtelike gedrag.

Voordat die pedagogiese benadering tot geslagsopvoeding verder bespreek word, is dit nodig om ook kennis te neem van ander benaderings.

2.3 VERSKILLENDE UITGANGSPUNTE, BENADERINGS EN TEORETIESE VERTREK-PUNTE MET BETREKKING TOT GESLAGSOPVOEDING

Van al die aspekte van die opvoeding is geslagsopvoeding sekerlik dié aspek wat die meeste kontroversie in gemeenskappe uitlok, waaroor daar groot onkunde en onsekerheid bestaan, waaroor daar vele artikels in tydskrifte en koerante gepubliseer word en waaroor daar groot verskille en uiterste uitgangspunte, benaderings en teoretiese vertrekpunte, bestaan.

Ofskoon daar 'n breë spektrum sieninge oor geslagsopvoeding is, sal hier slegs aandag geskenk word aan die twee uiterste pole en daarna sal die pedagogiese benadering bespreek word.

2.3.1 Die rigiede benadering

Ofskoon norme en waardes rondom die onderwerp geslagtelikheid (seksualiteit) van één kultuur tot die ander en van een gemeenskap tot die ander verskil, is dit die navorser se ervaring dat daar in elke gemeenskap 'n klein groepie mense is vir wie die seksuele steeds 'n verbode onderwerp is. Hul uitgangspunt is "*ignorance is innocence*" en dat daar liefs nie met 'n kind oor seksualiteit of menslike voortplanting gepraat behoort te word nie, aangesien dit gevoelens by die kind sal wakker maak en hom sal lei tot eksperimentering. Indien daar wel met die kind gepraat moet word, weens onvermydelike omstandighede (byvoorbeeld tydens die aanvang van 'n dogter se menstruasie), mag dit net die ouer wees wat die onderwerp mag aanroer (Zietsman, 1989).

Die rigiede benadering veroorsaak dikwels by sulke ouers 'n oorreaksie op situasies soos kleutereksperimentering ("*dokter-dokter*"-speletjies ensovoorts), die kyk van pornografiese materiaal en masturbasie. Hierdie soort gedrag word summier as sonde bestempel (Burger, 1994) en die kind word dikwels swaar gestraf en gedwing om vergifnis te vra.

Volgens die navorser se ervaring, sluit mense met 'n rigiede benadering tot geslagsopvoeding, dikwels aan by

groepe wat hulleself as die sedebewakers van die gemeenskap sien (byvoorbeeld die Christen Oervereniging en die Aksie Morele Standaarde). Hierdie groepe het hulle byvoorbeeld in die Transvaal beywer om die geslagsopvoedingsprogram van die TOD te kelder deur pamflette en ander omsendskrywes waarin die program gekritiseer word, by kerke se deure uit te deel; by ouerbegeleidingsaande vir geslagsopvoeding by skole, die aanbieders en die program te kritiseer en as onchristelik te bestempel en deur te weier dat hul eie kinders aan die geslagsopvoedingsprogram in standerd 5 en 7 by die skool deelneem. Eén dogter het selfs opdrag van haar ouers ontvang om die klaskamer te verlaat indien die Biologie onderwyser oor enige vorm van voortplanting, selfs oor stuifmeel, sou praat (eie ervaring, Pretoria 1992).

Persone met 'n rigiede benadering wil hul kinders teen die "wêreld" beskerm en besit dikwels geen televisie nie, koop geen tydskrifte nie en weier dat hulle kinders skoolfunksies bywoon.

Bogenoemde kan beskou word as die hipostatering van bepaalde godsdienstige waardes en is waarskynlik die gevolg van kritiek wat uitgespreek is teen besondere "*Sex Education*" programme in Amerika, Engeland, Europa en Australië waarin beweer word dat hierdie soort programme in skole tot seksuele losbandigheid en ander onaanvaarbare seksuele gedragpatrone lei (COV, 1989:4).

Die rol wat die massamedia in dié verband speel, word vrylik in literatuur gekritiseer en daar is dus begrip vir ouers wat hul kinders teen negatiewe indrukke in die media wil beskerm, wat hulle as't ware wil weghou van die besoedelende "wêreld".

Ofskoon die rigiede benadering aanhang geniet deur 'n redelike aantal persone, veral binne bepaalde kerkgroepe, word hierdie siening nie deur die breë gemeenskap gehuldig nie. Die breë gemeenskap word baie meer blootgestel aan en beïnvloed deur die ander uiterste siening, naamlik die pragmatiese sekulêre benadering.

2.3.2 Die pragmatiese sekulêre benadering

Die pragmatiese sekulêre benadering spreek van "geen doe-kies omdraai" nie. Dit is volgens hierdie benadering duidelik dat tienerwangerskappe en vigs die welsyn en gesondheid van die adolessente gemeenskap bedreig en dit moet gevolglik ten alle koste voorkom word. Weereens 'n uitgangspunt wat op die oog af spreek van verantwoordelikheid, aangesien die doelstelling is om armoede, fisiek-psigiese lyding en selfs die dood te voorkom.

Die pragmatiese sekulêre benadering het groot trefkrag en invloed in die breë gemeenskap aangesien dit geïnstansionaliseer en veramptelik word deur gerespekteerde instansies soos sommige gesondheidsinstansies, sekere welsynsorganisasies, vigsnavorsingsinstansies, vigsopleidingsentra, instansies vir die voorkoming van tienerwangerskappe (byvoorbeeld Planned Parenthood), feministe groepe, pro-aborsie groepe en ander.

Die uitgangspunt is pragmaties en nie-veroordelend. Daar behoort volgens persone wat dié benadering voorstaan, aanvaar te word dat tieners seksueel aangetrokke voel tot mekaar, dikwels eksperimenteer en dat 'n groot hoeveelheid tieners seksueel aktief is. Volgens Black en De Blassie (1985:283) het die ou waarde van: "*... one should control sexual desire in anticipation of a happy and permanent marriage and parenthood*", plek gemaak vir waardes soos: "*love, freedom, interpersonal honesty, open communication, self-actualization, shortterm commitments and non-exploitation*". Dit is gevolglik, volgens hierdie benadering, naïef om vir sulke tieners **weerhouding** as 'n oplossing aan te bied. Dit sou ook nie aanvaarbaar wees om morele waardes as oplossing aan te bied, byvoorbeeld deur te sê dat seks buite die huwelik verkeerd is nie:

"Sex education should convey relevant comprehensive knowledge in a value-free, non-judgemental manner"
(Holmshaw, 1992).

Die probleem moet, volgens hierdie benadering direk aangespreek word: Voorkom tienerswangerskappe, vigs en ander seksueel oordraagbare siektes deur tieners volledig in te lig oor die voordele en gebruik van voorbehoedmiddels en moedig hulle aan om dit gereeld en korrek te gebruik. Die middels word gratis by klinieke beskikbaar gestel en tieners kan dit bekom sonder hul ouers se toestemming. Met hierdie "*safe sex*"-benadering wat later met groter realisme "*safer sex*" geword het, word steeds gepoog om die probleem rondom tienerseksaktiwiteite op te los.

In die VSA is "*school-based clinics*" opgerig waar inligting en middele gratis beskikbaar gestel is (Mc Dowel, 1991:56). In Suid-Afrika word hierdie diens deur provinsiale en munisipale gesondheidsdienste by klinieke deur opgeleide susters verskaf. Op één plattelandse dorp besoek die skoolsuster elke jaar die plaaslike hoërskool, bied 'n voorligtingsessie vir st 6-dogters aan en moedig hulle aan om haar te besoek by die kliniek sodra hulle vir die eerste keer begin menstrueer, sodat sy vir hulle die geboortebeperkingsinspuiting kan gee, wat elke drie maande herhaal word, sonder hul ouers se toestemming (eie ervaring: gesprekke met leerlinge en personeel). Hierdie geboortebeperkingsinspuiting word toegedien ongeag of die dogter seksueel aktief is of nie en die nuwe-effekte daarvan word nie deeglik bespreek nie.

Vir die seuns word kondome as die oplossing gepropageer. Dogters word ook daarop attent gemaak dat kondome eintlik meer effektief as die pil en die inspuiting is, aangesien dit vigs en ander geslagsoordraagbare siektes kan voorkom.

Die "*sex education is information*" en "*safer sex*"-benaderings in geslagsopvoeding word deur genoemde instansies wyd aanbeveel met behulp van plakkaat soos "*Play it safe, use a condom*", pamflette wat by hospitale, spreekkamers en apteke gratis beskikbaar is en ander oudio-visuele middele wat gebruik kan word in voorligtingsessies vir tieners. In die video, "*Aids. Don't let it happen*", wat

vervaardig is deur die Departement Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling as deel van die "*Aids Prevention Kit*" vir sekondêre skole, word byvoorbeeld getoon hoe 'n seun tydens 'n liefdestoneel op 'n rusbank, betyds 'n kondoom uit sy sak uithaal, voordat hulle mekaar se klere begin oopknoop.

Crew (1991) beveel aan dat feite oor vigs op 'n **waarde-neutrale** wyse oorgedra moet word, sonder om mense se leefstyle te bevraagteken. Sy beskou die uitdeel van kondome as die belangrikste voorkomingsaksie teen vigs.

'n Ekstreme voorbeeld van die pragmatiese sekulêre benadering is waar daar aan leerlinge verskillende sekstegnieke geleer word as deel van die seksinligtingsessie, sodat hulle ook in dié verband 'n keuse sal kan uitoefen (Wallis, 1982:219). "*Alternatiewe*" leefstyle word bekend gestel as moontlike keuse (homoseksualiteit, lesbinisme) en prostitusie word as beroepskeuse breedvoerig bekendgestel, byvoorbeeld in die Geslagsopvoedingsprogram van Fairfax County in die VSA (Roodt, 1994).

Ofskoon die doelstelling van hierdie benadering objektief gesien, verantwoordelik is, soos vroeër genoem, was die gevolge daarvan oor 'n tydperk van 10 jaar en meer, ver-soberend. Mc Dowell (1991:59-60) verskaf statistiek wat daarop dui dat die permissiewe benadering en verhoogde gebruik van die pil deur dogters, gelei het tot groter seksuele aktiwiteit, meer geslagsoordraagbare siektes (wat kan lei tot onvrugbaarheid of servikale kanker), minder geboortes, maar meer aborsies onder tienerdogters. Die gebruik van geboortebeperkingsmiddels (ook die kondoom) onder tieners het om verskeie redes misluk, byvoorbeeld: Feilbare middele, onverantwoordelikheid, swak oordeel as gevolg van gebruik van alkohol en dwelms en seksuele opwinding, geloof dat niks met hulle sal verkeerd gaan nie, net met ander mense en ander redes. Die mislukkingsyfer vir voorbehoedmiddele was (Mc Dowell, 1991:60):

- 6 % vir die pil
- 14 % vir die kondoom
- 16 % vir die diafragma en ritme-metode
- 26 % vir die spermdoders

In Mc Dowell (1991:60) word dit gestel dat:

"About 43 percent of the nearly 3.3 million unplanned pregnancies occurring each year happen to people using some method of birth control. Half the pregnancies end in abortion".

Verder word beklemtoon dat die verwerwing van kennis alleen geen verskil gemaak het aan die leefstyl van seksueel aktiewe persone nie. Cline (1989:60) waarsku dat kennis dikwels onvolledig en onakkuraat oorgedra word en aan jong mense 'n valse sin van sekuriteit skep.

Die pragmatiese sekulêre benadering word 'n kwaai knou toegedien deur moderne wetenskaplikes vir wie die volgende nou duidelik word (Goedert, 1987:1240):

"It is clear that the use of condoms will not eliminate the risk of transmission (of HIV) and must be viewed as a second strategy. On the basis of current data, only celibacy and masturbation can be considered truly safe."

Weerhouding voor die huwelik en totale toewyding binne 'n wedersyds lojale monogame huwelik word toenemend voorgehou as die enigste oplossing vir oorlewing, met verwysing na die vigs-pandemie. In die mees onlangse vigsopvoedingstukke van die Centres for Disease Control, Atlanta, Georgia (1988:5), word as hoofdoelstelling gestel:

"Pupils who have not had sexual intercourse yet, should continue to abstain until they have entered into a mutually loyal monogamous marriage."

Daarna as 'n noodalternatief, word die gebruik van "safer sex methods" (kondoomgebruik) genoem, met 'n waarskuwing dat dit nie 100 % veilig is nie.

Die voorgaande benaderings en hul praktyke is vanuit 'n pedagogiese perspektief ontoereikend gevind in terme van opvoedkundige kriteria. Die vraag kan nou met reg gevra word: Wat is 'n verantwoordbare pedagogiese benadering om 'n kind op te voed tot volwasse geslagtelikheid, dit wil sê volwasse manlikheid en vroulikheid?

2.3.3 Die pedagogiese benadering

Die pedagogiese benadering is gegrond op die ontiese gegewene wat menswees gegee is, dat 'n grootmens hom tot 'n kind en die kind hom tot 'n grootmens wend in sy hulpbehoewendheid. Volgens Oberholzer (1968:397)

"... stel die een sig oop vir die noodroep van die ander; die ander aanvaar die uitnodiging en laat hom steun."

Die pedagogiese benadering gaan uit van die standpunt dat die kind nog nie werklik volwasse mens is nie en deur 'n volwassene gelei moet word om 'n verantwoordelike volwassene te word. Dit sluit in *"opheffing, verbetering, veredeling en heenleiding na wat behoort te wees"* (Van Rensburg et al, 1979:112).

Om dit te kan bereik moet 'n verhouding met die kind gestig word wat net sinvol is namate die kind sy *"menslike bestaanswyse as sinvol aanvaar en die behoortlikheidseise aanvaar"* (Unisa, 1981:69). Hierdie verhouding is tegelyk 'n ken-, vertrouens- en gesagsverhouding - die een 'n voorwaarde vir die ander.

Die pedagogiese benadering tot geslagsopvoeding het dus ten doel om die kind te lei tot volwasse manlikheid of vroulikheid. Nie net moet die kind se gevoelens en emosies (die affektiewe) in ag geneem word nie, maar daarbenewens moet hy deur die voorbeeld wat aan hom gestel word deur sy ouers en ander volwasse rolmodelle en die kennis wat op 'n opvoedkundige verantwoordbare wyse, op sy ontwikkelingsvlak aan hom oorgedra word (die kognitiewe), begryp wat behoorlik en nie behoorlik nie, reg

en verkeerd is met betrekking tot sy geslagtelike gedrag, binne sy kultuur en lewens- en wêreldbeskouing (normatiewe). Verder moet hy opgeroep word tot verantwoordelike keuses wat slegs moontlik is indien die kind die norme en waardes wat aan hom voorgehou is, vir homself toegeëien het en dit openbaar in sy leefstyl. Sy handlinge sal daarvan getuig of hy die norme onvoorwaardelik aanvaar en uitleef.

Die pedagogiese benadering het dus as uitgangspunt dat -

- 'n vertrouensverhouding met die kind gestig moet word;
- die kind van tyd tot tyd van spesifieke kennisinhoude voorsien moet word; en
- die kind deur die gesag van die norm en liefdevolle gesagsleiding (dissipline) opgeroep sal word om verantwoordelik te kies en in te staan vir sy daede.

Indien geslagsopvoeding volgens hierdie benadering geskied, sal die kind byvoorbeeld gelei word om te besef dat dit verkeerd en gevaarlik is om seks buite die huwelik te hê en dat 'n wedersyds getroue monogame huwelik sinvol is vir die voortbestaan van die individu en die gesin.

Die vraag kan met reg gevra word: Waarin lê die waarde van die pedagogiese benadering in vergelyking met die rigiede en/of pragmatiese sekulêre benadering? Ofskoon die rigiede benadering ook 'n moreel-etiese grondslag het, word die kind uit die werklikheid verwyder en daarteen beskerm. Met die pragmatiese sekulêre benadering word die werklikheid van seksualiteit versaaklik en die kind word in 'n groot mate as "luswese" gesien, met 'n onvermoë om sy drange te beheer en gevolglik moet hy gelei word om seks as suiwer plesier te geniet, sonder om homself of ander skade te berokken. Die klem val op seksinligting en moreel-etiese kwessies word doelbewus vermy. Die pedagogiese benadering lei die kind om die werklikheid te beheers binne die raamwerk van affektiewe, kognitiewe en normatiewe strukture (Louw, 1990:124).

Die pedagogiese benadering word soms gekritiseer as sou dit moralisties, onrealisties en idealisties wees en dat die moreel-etiese doelstellings fundamentalisties en onbereikbaar is (Caldas, 1994:405). Die ervaring het egter geleer dat die enigste verantwoordbare en uitvoerbare benadering tot geslagsopvoeding en verbandhoudende programme, die pedagogiese is. Hierdie programme moet egter die verskillende aspekte van die opvoedingstruktuur op gebalanseerde wyse inkorporeer en op didakties verantwoordbare wyse beskikbaar stel. Die verskillende aspekte van die opvoedingstruktuur vir geslagsopvoeding word voorts bespreek.

2.4 VERSKILLENDE ASPEKTE VAN GESLAGSOPVOEDING

In die verwerkliking van die doelstellings vir geslagsopvoeding, moet opvoeding geskied binne die strukture van die ken-, vertrouens- en gesagsverhoudings, aangesien geslagsopvoeding by die kind realiseer op die affektiewe, kognitiewe en normatiewe terreine van sy menswees, indien genoemde verhoudings met die opvoeder slaag. Die samehang van hierdie verhoudings is kompleks – hulle is gelykblywend, die een 'n voorwaarde vir die ander (Van Rensburg et al, 1979:130).

2.4.1 Die vertrouensverhouding (die affektiewe)

Dit is met menswees gegee dat 'n kind hulpeloos, onseker en onveilig voel en van die volwassene vereis om hom te lei in en na die werklikheid. Die opvoeder verskaf aan die kind 'n veilige ruimte (geborgenhedsruimte) wat aan die kind die vertrouwe gee om te waag.

Op sy beurt vertrou die opvoeder dat die kind volwasse kan word. Hy is bereid om die kind te steun, sodat hy selfstandig kan word.

Hierdie verhouding van wedersydse vertrouwe word die vertrouensverhouding genoem en word deur Van Zyl (1980:244-245) beskou as die "*grondvoorwaarde vir sinvolle pedagogiese bemoeienis*" aangesien dit die basis vorm van die kind se affektiewe ontplooiing. Van Niekerk (1986:20) steun hierdie siening.

Deur die vertrouensverhouding ervaar die kind veiligheid, liefde, erkenning, aanvaarding, respek en vertrou. Dit lei tot selfvertroue ('n gevoel van eie waarde) by die kind en wek by hom **wederliefde**, -respek en -vertroue (Gunter, 1981:41), kwaliteite wat vir volwasse manlikheid en vroulikheid 'n voorvereiste is.

Vir effektiewe geslagsopvoeding is dit van groot belang dat die kind se vertrou versterk word deur die voorlewing van sy opvoeders. Ouers wat opsigtelik lief is vir mekaar en 'n verhouding van totale toewyding openbaar, gee aan die kind 'n gevoel van sekuriteit. Indien daar egter spanning is tussen ouers, het dit 'n ingrypende invloed op die beeld wat die kind het van die verhouding tussen 'n man en vrou in die huwelik (Dressen-Coenders, 1963:16). Die laat die kind onveilig voel. Ouers wie se verhouding egter die seksuele en sinlike genot oorbeklemtoon, skok die kind se vertrou en dit kan lei tot oordrewe eksperimentering, vroeë geslagsverkeer en selfs promiskuïteit (Cronje, soos aangehaal deur Louw, 1990:18).

Die opvoeder se voorlewing van norme en waardes wat die behoorlike met betrekking tot seksuele gedrag voorleef, dra by tot die vorming van die kind se sedelike bewussyn, sy gewete. Die kind ervaar sekerheid oor reg en verkeerd, dit dra by tot sy gevoel van geborgenheid en versterk die vertrouensverhouding.

Dit is vir die kind se affektiewe ontwikkeling van groot belang dat hy sy eie geslagtelikheid sal aanvaar en dit positief sal beleef. Dit verleen ook aan hom 'n gevoel van veiligheid. Identifisering met die eie geslagtelikheid word in 'n groot mate beïnvloed deur die opvoeder se voorlewing van eie geslagtelikheid. Indien die kind deur sy opvoeder se voorlewing gelei word om 'n positiewe houding te hê teenoor sy eie liggaam en sy geslagtelikheid, dra dit by tot sy gevoel van eie waarde (Louw, 1990:19-20).

Die vertrouensverhouding is egter nóú verweef met die kenverhouding.

2.4.2 Die kenverhouding (die kognitiewe)

Opvoeding (ook geslagsopvoeding) is oneffektief sonder die kenverhouding. Indien die opvoeder en die kind mekaar nie ken nie, sal hulle mekaar nie kan vertrou nie. Die primêre opvoeder (ouer) ken gewoonlik sy kind op 'n meer intieme gevoelsvlak en hy en sy kind kan "*deelneem aan die innerlike, en die wêreld van die ander*" (Stander en Sonnekus, 1967:5). Hierdie verhouding van kennend-metmekaar-wees is 'n noodsaaklike voorvereiste vir die ander opvoedingsverhoudings. Opvoeders behoort dus genoeg tyd saam met hul opvoedeling deur te bring sodat hulle mekaar werklik kan leer ken.

Die kenverhouding vereis egter ook dat die opvoeder die kind se ontiese behoefte aan kennis (te wil weet, ken, begryp en beheers) sal besef en daarop sal reageer. Die kind se kognitiewe vermoë word ontplooi deur hierdie **begrypingsverhouding**. Hy wil leer om sy wêreld te ontdek en te begryp, "*to understand something of the truth about the nature of things ... The more we know about a thing, the better we can cope with it*" (Feibleman, 1951:755).

Die kind begin vrae vra en is aangewese op die volwassene om sy vrae te beantwoord. Indien die opvoeder nie die kind se vrae op 'n normatief-verantwoordbare wyse beantwoord nie, veroorsaak dit by die kind "*verwording, stilstand en stagnasie in die kognitiewe wording*" (Sonnekus en andere, 1973:47).

Die oordrag van kennis met betrekking tot die seksuele en verwante sake is vir opvoeders in die meeste kulture problematies, vanweë die sensitiwiteit van die inhoud (eie ervaring en navorsing; Kekana, 1994; Le Roux, 1993). Opvoeders het dikwels nie self die kennis van geslagtelike ontwikkeling en menslike reproduksie wat hulle behoort te hê nie; hulle weet nie wanneer om wat te sê nie, hoe om vrae in dié verband te beantwoord nie en hoe openhartig of terughoudend hulle moet wees tydens die oordrag van kennis nie (eie ervaring en navorsing).

Bredenkamp (1988:4) beklemtoon in dié verband **eerlikheid**:
"*... no evasion of the honest fact. ... children seek real answers to real questions.*"

Die kind sal die kognitiewe inhoude rakende sy geslagtelikheid aanvaar of verwerp afhangende van die **persoon** van die opvoeder en die wyse waarop die kennis aangebied word (Thielicke, 1981:73).

Die kenverhouding vereis verder van die volwassene om "*die wese van kindwees en die bestemming van die kind*" te ken (Landman & Gous, 1969:8). In geslagsopvoeding behoort die opvoeder te begryp in watter fase van geslagtelike ontwikkeling die kind hom bevind, sodat hy kan weet watter gedrag om goed te keur of af te keur, watter kennis en hoeveel om oor te dra en hoe om die kind te lei tot sedelik-selfstandige, toerekeningsvatbare, verantwoordelike manlikheid of vroulikheid met betrekking tot die eise van die volwasse geslagsrolle van sy kultuur.

Sodra opvoeder en kind mekaar ken en vertrou, sal die kind hom onderwerp aan die liefdevolle gesagsleiding van die opvoeder. Hy erken die **gesag** van sy opvoeder, omdat hy vir hom **ontsag** het (Unisa, 1981:65). Hierdie verhouding tussen opvoeder en kind is die gesagsverhouding.

2.4.3 Die gesagsverhouding (die normatiewe)

In die opvoedingsituasie, word opvoeder en kind albei aangespreek: die opvoeder wat reeds volwasse is en reeds gehoorsaam is aan die norme wat 'n menswaardige bestaan moontlik maak, word opgeroep om die hulpelose, onvolwasse kind in nood te lei om hom te onderwerp aan "*die gesag van die sedewet, die gesag van die blywende geestelike waardes, die gesag van die medemens, tradisies, norme, ensovoorts*" (Van Zyl, 1980:258).

Daar word beweer (Gunter, 1981:39; Frankl, 1959:38) dat die kind 'n bestaansbehoefte het aan gesag omdat hy selfstandig, verantwoordelik en volwasse **wil** word; dat hy volgens die ontiese imperatief, op die lewe **moet** antwoord

omdat die lewe hom oproep tot 'n menswaardige, sinvolle bestaan. Volwassene en kind is aangesproke en kan slegs antwoord binne die struktuur van die gesagsverhouding wat deur norme en waardes onderlê word.

Die kind identifiseer met die waardes wat vir hom sinvol is, omdat hulle voorgeleef word deur die volwassene wat hy ken en vertrou en deur die "*gevoelsmatige en kognitiewe begeleiding*" (Van Niekerk, 1986:25) van hierdie volwassene. Die kind voel geborge omdat hy weet en verstaan wat hy mag en nie mag doen nie. Hy kry geleidelik insig in die sin van die waardes wat hy mettertyd vir homself toe-eien. Hy word onder die wakende oog van die opvoeder (met liefde en gesag) die vryheid gegun om volgens sy gewete te kies en verantwoordelikheid vir sy eie bestaan te aanvaar. Sy vryheid is egter altyd deur norme **gebonde** en bereik, volgens Van Zyl (1980:257) eers voltooiing wanneer dit gehoorsaamheid is aan 'n "*Gesag hoër as die mens.*" Normatiewe grense in 'n kultuur word vasgestel deur dit waarin die mense glo, die "*gesag van Bo.*"

Die opvoeder mag, volgens Oberholzer (1968:76), nooit afsydig staan wanneer die kind die norme oortree nie. Die norme dwing die volwassene om te handel en "*roep onvoorwaardelik dat die gang van die gebeurende onmiddellik stopgesit sal word.*" Opvoeding sonder liefdevolle gesagsleiding en ferme, besliste dissipline is dus onmoontlik, aangesien dit slegs hierdeur moontlik is vir die kind om uiteindelik **vrywillig** gehoorsaam aan die norme te wees (selfdissipline).

Die norme en waardes wat sin en betekenis gee aan die mens se geslagtelikheid word toenemend aanvaar as waardes wat oorlewing verseker (Le Roux, 1993; Avidan, 1994) en sluit in:

- Aanvaarding van geslagtelikheid;
- respek vir die lewe en die liggaam as draer van die lewe;
- bevordering van liggaamlike reinheid en kuisheid;
- afwysing van seksueel onverantwoordelike en afwykende gedrag;

- die sin van liefde teenoor die lusbeginsel; en
- totale toewyding binne die huwelik.

Hierdie norme en waardes moet in die geslagsopvoeding-situasie aan die kind ontsluit word deur voorlewing en voorsegging, aangesien die kind nie daarmee gebore word nie, maar dit geleidelik deur die gesagsverhouding vir homself toe-eien.

Ofskoon die opvoedingsdoelstellings vir alle kinders dieselfde is, word die inhoude vir die verwerkliking van die doelstellings op gedifferensieerde wyse ontsluit, met inagneming van die wordingsperiode waarin die kind hom bevind. Vir die doel van hierdie studie word die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent bespreek met verwysing na die ontwikkelingsperiode waarin hy hom bevind, en hoe hy as persoon op die lewe antwoord.

2.5 GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË ADOLESSENT

2.5.1 Die vroeë adolessent as persoon

Die kind wat reeds fisiologies verander of verander het sodat hy tot volledige seksuele ervaring en seksuele reproduksie in staat is, maar nog nie volwasse is nie, word as 'n adolessent beskou (Burns, 1982:125; Morris, 1982:108). Daar bestaan geen duidelike afsnypunt volgens ouderdom vir die fisiologiese ontwikkeling en volwassewording by adolessente nie, aangesien elke individu teen sy eie tempo ontwikkel. Adolessensie kan egter breedweg beskou word as die tienerjare tussen 11 en 19 of die vroeë twintigs (Dacey, 1986:31; Morris, 1982:108). Vir die doel van hierdie studie word die vroeë adolessent bespreek, die kind van ongeveer veertien jaar wat reeds puberteit bereik het: menstruasie by die dogter het meesal reeds begin, die seun se liggaam begin gewoonlik reeds spermselle vervaardig, hy ervaar ereksies wat gepaardgaan met seksuele gevoelens en nagtelike saadstorings. Die sekondêre geslagskenmerke is duidelik sigbaar: by dogters, die ontwikkeling van die borste, by seuns die vergroting van die geslagsorgane, die stemver-

andering en by albei geslagte die haargroei op bepaalde dele van die liggaam, die olierige vel en skielike groei (Ingersoll, 1989:2).

Dit is belangrik om die diversiteit en kompleksiteit van die vroeë adolessent se liggaamlike ontwikkeling asook sy denke, gevoelens en gedrag in gedagte te hou (Louw et al, 1991: 69), wat onder meer sy liggaamlike (ook seksuele), kognitiewe, morele en sosiale ontwikkeling, sy identiteitsvorming, sy hunkering na onafhanklikheid en ander kenmerke insluit (Louw et al, 1991:69).

Met verwysing na die vorige beskrywing van die pedagogiese benadering tot geslagsopvoeding van die kind as affektiewe, kognitiewe en normatiewe wese, sal aangedui word wat die opgawe van die opvoeder is, aangesien hy in aanmerking moet neem dat die vroeë adolessent as persoon kontinuu verander deurdat hy "*fisiek groei; dat sy gevoelstruktuur nie staties bly nie; dat sy insigte verbreed; en dat sy waardehiërargie verbreed*" (Van Niekerk, 1986:19).

2.5.2 Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – affektiewe begeleiding (die vertrouensverhouding)

Tydens die begeleiding van die vroeë adolessent tot volwasse manlikheid of vroulikheid, behoort die opvoeder 'n vertrouensverhouding te stig met die kind wat hom (die kind) emosioneel (affektief) sal stabiliseer en sal help om die probleme van grootword as seun of dogter in hierdie fase makliker die hoof te bied. Indien die vertrouensverhouding toereikend verloop, sal die kind geborge voel en 'n positiewe selfbeeld as seun of dogter ervaar.

2.5.2.1 Geborgenheid

Vrey (1979:189) verwoord die belangrikheid van geborgenheid by die adolessent soos volg:

"... die verhouding met die ouers waarin die kind onvoorwaardelike aanvaarding en geborgenheid beleef, (is) die enigste bestendige en behoudende faktor."

Volgens Van Rooyen en Louw (1993:142-144) sal die kind geborge voel indien hy onvoorwaardelik aanvaar word deur sy ouers en ander (vir hom) belangrike volwassenes ten spyte van die groot veranderinge tydens hierdie fase (sy fisieke groei, puisies, lompheid ensovoorts wat 'n intense liggaamsbeleding tot gevolg het; sy seksuele ontwikkeling en emosies wat daarmee gepaard gaan; die fluktuering van emosies en buierigheid wat so tipies is op dié leeftyd).

Die ouer behoort aan sy vroeë adolessent liefde en aanvaarding te wys deur gereelde liefdevolle, duidelike kommunikasie (verbaal en nie-verbaal). Die kind in hierdie fase van ontwikkeling wil steeds gesoen en gedruk word en ander vorme van liggaamsaanraking deur sy ouer (of ander opvoeder) ervaar wat natuurlik is en nie die kind of volwassene ongemaklik laat voel nie. 'n Gesonde fisieke distansie behoort egter gehandhaaf te word, met ander woorde liggaamskontak behoort nie te intiem te wees of seksueel stimulerend te wees nie (saam bad word byvoorbeeld afgekeur aangesien sy ouer se naaktheid vir die kind óf seksueel stimulerend óf 'n verleentheid kan wees) (Ketterman, 1984:68).

Die ouer se betrokkenheid by sy kind se aktiwiteite, behoort gekenmerk te wees deur opregte belangstelling en aanmoediging, sonder om oor te neem (te domineer) of oor te beskerm ('n teken van swak vertrouwe). Die kind se privaatheid behoort gerespekteer te word: sy deur is toe vir 'n rede en sy besittings en briewe is vir hom waardevol en 'n ouer behoort nie sondermeer sy "*heilige terrein*" te betree nie.

Ofskoon die ouer bewus moet wees van sy vroeë adolessent se seksuele ontwikkeling en op 'n openhartige wyse die noodsaaklike kennis in dié verband moet oordra, behoort die ouer die kind nooit skuldig te laat voel oor wat met hom aan die gebeur is nie (byvoorbeeld oor menstruasie, 'n nagtelike saadstorting, masturbasie wanneer hy alleen is, of ander aspekte van sy normale seksuele ontwikkeling).

Die vroeë adolessent ervaar geborgenheid wanneer sy opvoeder 'n fyn balans handhaaf tussen toestemming tot meer vryheid (omdat die kind streef na onafhanklikheid) en die eis tot verantwoordelike optrede (Vrey, 1979:188). Deur steeds op 'n billike, konsekwente wyse grense te stel, verleen die opvoeder aan die kind 'n gevoel van veiligheid (hy voel bedreig deur te veel vryheid, te vroeg). Binne die geslagsopvoedingsituasie het die stel van grense te make met wat aanvaarbare en wat onaanvaarbare seksuele gedrag is, met inagneming van die kultuur en lewens- en wêreldbeskouing. Daar kan met die vroeë adolessent gepraat en geredeneer word; die ouer kan gevolglik die gevolge van onbehoorlike gedrag met hom bespreek en 'n beroep doen op sy ontwakende volwasseheid sodat hy verantwoordelik sal optree. Die ouer sal egter self die gesag van die norm moet gehoorsaam indien hy wil hê dat sy kind dit moet gehoorsaam.

Kognitiewe begeleiding verleen ook aan die kind 'n gevoel van veiligheid, aangesien dit onsekerheid en vrese ophef en aan die kind die nodige kennis gee in terme waarvan hy (gepaard met normatiewe begeleiding) keuses met betrekking tot sy seksuele gedrag moet maak (Morris, 1982:112).

Tydens die affektiewe begeleiding vir geslagsopvoeding behoort die opvoeder aandag te gee aan die vroeë adolessent se behoefte aan 'n eie identiteit en die positiewe beleving daarvan.

2.5.2.2 'n Positiewe selfbeeld

Tydens vroeë adolessensie beleef die kind sy liggaamlike ontwikkeling dikwels negatief omdat hy nie voldoen aan die vereistes wat hy aan homself stel in terme van 'n "*ideale self*" nie. Die opvoeder kan die vroeë adolessent help om 'n positiewe, realistiese selfbeeld te ervaar deur homself onvoorwaardelik te aanvaar en deur hom op sy uniekheid te wys, op die feit dat hy weens sy uniekheid baie besonder is en dat hy homself behoort te aanvaar net soos hy is. Selfverwerping en depressiwiteit kan die gevolg wees van 'n te groot gaping tussen die ideale self

en die werklike self. Indien die kind sy geslagtelike groei en verandering begryp asook die sin en betekenis wat dit aan sy lewe gee, sal hy homself makliker kan aanvaar en positief beleef.

Vir 'n vroeë adolessent is dit van deurslaggewende belang om deur die lede van sy portuurgroep aanvaar te word. Dit is in hul oë wat hy die goedkeuring of afkeuring sien en hul aanvaarding of verwerping van hom sal in 'n groot mate bepaal of sy selfbeeld positief of negatief sal wees (Louw et al, 1991:74). Die opvoeder kan die kind steun in sy verhouding met sy portuurgroep deur begrip te hê vir die behoefte aan konformiteit in dié lewensfase (kleredrag, haarstyle, musiek, uitgaan en ander "in"-dinge). Die opvoeder is egter nie verplig om bizarre gedrag te duld of om toe te gee aan onaanvaarbare eise nie. Die ouer behoort ook nie verwerp te voel en jaloers te wees op sy kind se maats nie, want ofskoon sy maats vir hom baie belangrik is, is sy ouers steeds die belangrikste ander mense in sy lewe (Louw et al, 1991:74). Periodieke verlating is egter normaal. Verskille met betrekking tot die invloed van die portuurgroep behoort **uitgepraat** te word en indien ouers hul kind se maats en hulle ouers ken, kan die kind beskerm word teen negatiewe groepdruk ("*almal gaan daarheen en bly tot 01.00*"). Indien die ouer begrip toon vir sy kind se behoefte aan intieme vertroulike gesprekke met sy maats en hom tyd saam met hulle gun, sonder om gedurig verwykend of krities te wees, sal dit bydra tot die vorming van 'n positiewe selfbeeld (Ferron, 1990:176).

Die vestiging van 'n gesonde heteroseksuele geslagsidentiteit dra by tot 'n positiewe selfbeeld by die vroeë adolessent. Ofskoon vriendskappe met die eie geslag steeds belangrik is, behoort die opvoeder begrip te hê vir die normale aantrekkingskrag tot die teenoorgestelde geslag wat met geslagsrypheid gepaard gaan. Die opvoeder behoort gesprek te voer oor die verskille tussen die twee geslagte en steeds die kind te help om homself as unieke wese, met 'n eie ontwikkelings- en groeitempo, te aanvaar. Die kind moet dus steeds ondersteun word om sy of

haar geslag te aanvaar en daarvan te hou om 'n seun of dogter te wees. Die opvoeder behoort gesonde verhoudings met die kind se eie geslag aan te moedig, maar moet waarsku teen homoseksuele eksperimentering wat skuldgevoelens veroorsaak en wat verkeerd is volgens ál die gelowe (Smuts, 1994). Dit kan ook lei tot ooridentifisering met die eie geslag en tot die keuse van 'n homoseksuele leefstyl as volwassene wat dikwels aanleiding gee tot groot ongelukkigheid gee.

'n Gesonde verhouding met albei ouers is noodsaaklik vir die vestiging van 'n gesonde heteroseksuele geslagsrolidentifikasie (Van Rooyen en Louw, 1993:84). Albei ouers behoort die kind lief te hê, te aanvaar, opreg belang te stel in sy aktiwiteite, hom te dissiplineer en hom te help om met positiewe rolmodelle van die eie geslag te identifiseer. Die kind behoort geleidelik vertrouwd te raak met sy of haar roeping as man of vrou in die gemeenskap (Landy, 1984: 436). Geslagsrolle behoort egter nie gestereotipeer te word nie en ruimte behoort gelaat te word vir die kind om volgens sy potensiaal te ontwikkel.

Die enkelouer het 'n moeiliker opgawe met betrekking tot geslagsrolidentifikasie en sal 'n doelbewuste poging moet aanwend om nie die afwesige ouer en dié se geslag af te kraak en te vernietig nie, aangesien dit by die vroeë adolessent verwarde gevoelens kan skep en kan lei tot wanidentifikasie met sy eie geslagsrol en/of verwerping van die teenoorgestelde geslag.

Die vroeë adolessent se geslagsrolidentifikasie kan ontoereikend verloop indien hy of sy 'n ongelukkige seksuele ervaring beleef het soos byvoorbeeld 'n homoseksuele insident, 'n seksuele molestering, 'n verkragting, 'n te intieme heteroseksuele ervaring teen sy of haar wil of mét sy of haar toestemming, maar waarna die verhouding verbreek is. 'n Insident soos één van hierdie laat die kind met skuldgevoelens, vrese (vrese vir ontdekking, vrese vir swangerskap of 'n geslagsoordraagbare siekte soos vigs), emosionele afstomping, 'n gevoel van 'n verlies aan eie waarde wat dikwels tot selfverwerping en selfvernietiging lei (hy begin alkohol en dwelms gebruik,

verval in kriminele gedragspatrone en leef promisku omdat sy liggaam ná dit wat gebeur het, so negatief ervaar word) (TOD, 1990:12-13). Indien die opvoeder bewus word van só 'n negatiewe ervaring, behoort hy, volgens Van Rooyen en Louw (1993:145):

- Begrip en simpatie te toon;
- die gebeurtenis te bespreek;
- professionele hulp te vra indien nodig;
- die kind te verseker van sy liefde en ondersteuning;
- die kind te verseker van vergifnis;
- die kind te help om 'n nuwe perspektief op die toekoms te bekom, nuwe verhoudinge met sy ouers en ander jongmense te stig; en
- normatiewe begeleiding te verskaf met betrekking tot seksuele losbandigheid en homoseksualiteit, sonder om te oordeel of te moraliseer.

Die vertrouensverhouding wat toereikend verloop, skep by die kind in só 'n mate affektiewe stabiliteit dat sy waaghouding versterk; hy wil sy omgewing verder verken en meer weet. Die vroeë adolessent is geen uitsondering nie en die opvoeder word opgeroep om die kind in hierdie fase van sy lewe ook kognitief te begelei.

2.5.3 Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – kognitiewe begeleiding (die kenverhouding)

Die vroeë adolessent beweeg volgens Piaget (soos aangehaal deur Louw et al, 1991:72) na formeel-operasionele denke: hy begin nou meer abstrak dink, weeg die werklike op teenoor die moontlike, dink meer proporsioneel en wetenskaplik en het 'n beter vermoë om inligting te proses en te berg. Hy is krities oor die bestaande orde en is geneig tot preokkupasie met homself en sy eie denke. Hierdie "*sentrerings*" (Louw et al, 1991:72) lei tot die beperking van formeel-operasionele denke. Kulturverskille en kognitiewe vermoë kan ook daartoe lei dat alle individue se formeel-operasionele denke nie ten volle ontwikkel is nie. Sommige vroeë adolessente sal dus nog konkreet dink en sal nie so maklik soos ander die beginsels van oorsaak en gevolg begryp nie.

Die opvoeder behoort gevolglik die kind vir wie hy verantwoordelikheid neem, goed te ken en te begryp, sodat hy op die kind se ontwikkelingsvlak en met inagneming van sy liggaamlike en kognitiewe vermoë, **betyds** spesifieke kennis op 'n besondere **wyse** aan hom kan oordra.

2.5.3.1 Die wyse van kennisoordrag

Die bespreking van die mens se seksualiteit is gewoonlik emosioneel belaaie en veroorsaak spanning by volwassene en kind. Die inhoud is só sensitief van aard dat die opvoeder bewus moet wees van die moontlikheid dat die kind gespanne kan word tydens die gesprek en moontlik gevoelens mag beleef wat vreemd en onstellend is.

Die oordrag van kennis oor seksualiteit kan ook nooit van die **persoon** van die aanbieder geskei word nie. Thielicke (1981:73) beweer in dié verband dat:

"This kind of truth (about sex), unlike the objectifiable truth of mathematics, cannot be separated from the person who utters it. The way in which it is represented or not represented is very revealing of the person."

Met inagneming van die unieke aard van die inhoud wat oorgedra word en volgens die struktuur van kennisoordrag wat aanbeveel word in Van der Stoep et al (1973), behoort die opvoeder te poog om kennis oor geslagsake op die volgende wyse aan die vroeë adolessent oor te dra:

- Stig 'n **vertrouensverhouding** indien daar nie een bestaan nie.
- Sluit aan by die kind se ervaringswêreld en **vorige kennis**.
- Lei die kind om 'n **probleem** te beleef sodat hy betrokke sal wees en wil leer.
- Dra die **"nuwe inhoud"** oor – daar dien op gelet te word dat die vroeë adolessent reeds baie van die **"nuwe kennis"** sal hê, maar dat fyner besonderhede en oorsaak en gevolg vir hom, nou dat hy ouer is, nuwe

betekenis sal kry; vorige kennis mag onvolledig en onakkuraat wees en daarom mag daar nooit aanvaar word dat die vroeë adolessent "*reeds alles weet*" nie. Sy bestaande kennis is nie noodwendig gestruktureer en geïntegreer in 'n raamwerk van fundamentele betekenis en sin nie.

- Probeer om nie verleentheid te wys nie. Praat normaal, maar tog met terughoudendheid, aangesien die inhoud maklik op 'n banale wyse voorgestel kan word. Dit is noodsaaklik om oogkontak te maak sodat die kind sal weet dat die gesprek ernstig en belangrik is.
- Humor kan op 'n fyn wyse gebruik word om spanning te verlig.
- Die gebruik van korrekte mediese terminologie is 'n teken van respek vir menslike voortplanting as skeppingswonder.
- Beklemtoon deurgaans die **positiewe** van seksualiteit, al word die werklikheid van afwykende en onverantwoordelike seksuele gedrag bespreek.
- Gebruik toepaslike oudiovisuele middele om kennis te verhelder.
- Gee genoeg tyd vir bespreking en vrae om seker te maak dat die inhoud begryp is.
- Lei die kind om deur middel van die inhoud "*dieper*" betekenis te ervaar sodat die sin en betekenis van sy bestaan vir hom duideliker sal word (sien normatiewe begeleiding by 2.5.4)
- Wanneer die kind die kennis begryp, asook die implikasies daarvan vir sy fisieke en geestelike oorlewing, behoort hy aangemoedig te word om verantwoordelike keuses met betrekking tot sy seksuele gedrag te maak – die opvoedingsdoel is slegs bereik wanneer die kind **vrywillig** die goeie en behoorlike kies.
- Die gesprek behoort nie teoreties te bly nie, maar moet deurgaans terugkeer na die hantering van verhoudinge, sowel as na spesifieke vaardighede wat gebruik kan word om spesifieke situasies te hanteer (byvoorbeeld "*Wys my wat jy sal doen en wat jy sal sê as ...*")

- Indien daar genoeg vertroue bestaan en die kind reeds vroeër 'n negatiewe seksuele ervaring beleef het, behoort die opvoeder met empatie op te tree.

2.5.3.2 Noodsaaklike kennisinhoud

Dit is noodsaaklik om die volgende kennisinhoud aan die vroeë adolessent oor te dra, sodat verantwoordelike keuses gemaak kan word. Aangesien die inhoud te veel is en hoogseemosioneel van aard, word aanbeveel (Van Rooyen en Louw, 1993:116) dat daar geleentheid gegee word vir die kind om gedeeltes van die leerstof eers te assimileer en emosioneel te verwerk, voordat verdere gesprek plaasvind. Die tydperk wat verloop tussen gesprekke, behoort egter nie té lank te wees nie (slegs 'n dag of twee, selfs 'n week), sodat die kind nie te lank onverwerkte gevoelens van angs, vrees of onsekerheid beleef nie.

Die volgende inhoud word aanbeveel en stem ooreen met die kurrikulum vir Gesins- en Geslagsopvoeding as deel van Persoonsopvoeding van die voormalige Departement Onderwys en Kultuur (DOK, 1992). In hierdie kurrikulum word aanbeveel dat die temas wat deel is van Persoonsontwikkeling, eers met leerlinge hanteer word voordat oorgegaan word na die Gesins- en Geslagsopvoedingstemas:

- Grootword as **totale** mens, met spesifieke verwysing na die puberteitsfase.
- Die ontwikkeling van sekondêre geslagskenmerke en die beleving daarvan.
- Die fisiologie en anatomie van die manlike en vroulike voortplantingstelsels.
- Geslagsgemeenskap.
- Bevrugting.
- Swangerskap.
- Geboorte.
- Versorging van die baba (onder andere borsvoeding).
- Gesinsreëling (gebruik van geboortebeperkingsmiddele binne die huwelik).
- Aborsie.
- Tienerswangerskap.

- Seksuele molestering.
- Verkragting.
- Homoseksualiteit.
- Prostitusie.
- Geslagsoordraagbare siektes en vigs.
- Verhoudings met die eie en teenoorgestelde geslag.
- Selfhandhawingstegnieke en ander vaardighede om portuurgroepdruk en ander moeilike situasies te hanteer.

Bogenoemde kennis behoort deurgaans gedra te word deur die normatiewe.

2.5.4 Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent – normatiewe begeleiding (die gesagsverhouding)

Die normatiewe begeleiding is deurslaggewend vir die bereiking van die opvoedingsdoel. Kennisoordrag alleen is nie 'n waarborg vir motivering tot verantwoordelike gedrag nie. Een van die belangrikste ontwikkelingstake van die adolessent is om 'n persoonlike waardestelsel te ontwikkel en moreel outonoom te word. Faktore wat sy morele ontwikkeling beïnvloed is ouerlike voorlewing, die portuurgroep, godsdienste en die geslagsrol (Louw et al, 1991: 73). Die opvoeder se voorlewing is gevolglik van groot belang in die geslagsopvoedingsituasie. Hy sal die norme en waardes wat hy voorhou, self konsekwent moet voorleef. Die norme en waardes word bepaal volgens die lewens- en wêreldbeskouing en die kultuur van mense.

Navorsing (Van Rooyen en Louw, 1993:142–147) dui egter daarop dat die morele waardes vir seksuele gedrag vir alle godsdienstgroepe in die wêreld dieselfde is, aangesien hierdie voorskrifte of riglyne (indien hulle gehoorsaam word) die instandhouding van kultuursisteme en oorlewing van die mens verseker (Louw, 1994). Indien die gesagsverhouding toereikend verloop, sal die kind die grense wat aan sy seksuele gedrag gestel word, gehoorsaam.

Gedurende die geslagsopvoedingsgesprek behoort die opvoeder die kind deur middel van die kennis te lei om opnuut die ewige waarhede rakende seksuele gedrag te begryp, soos bevestig in die Bybel en die bronne van waarheid vir ander godsdiensgroepe. Louw et al (1991:73) dui egter daarop dat alle adolessente nie sonder meer hierdie waardes sal aanvaar nie. Die meeste sal die waardes eers krities evalueer. Indien die opvoeder se gesprek dus moralisties is (prekerig) en hy sy waardes afdwing, bestaan die gevaar dat die opvoeding nie toereikend sal verloop nie. Die kind sal die waardes nie noodwendig vrywillig kies nie (sal dit selfs verwerp) en sal dus nie sedelik selfstandig word nie.

Daar word dus hoë eise gestel aan die opvoeder in dié verband. Nadat hy bepaalde kennisinhoud oorgedra het, behoort hy deur gesprek die kind te lei om logiese afleidings te maak en hom dan te lei om te besef dat dié afleiding deur sy godsdiensofwig bevestig word.

Nou eers sal die inhoud vir die kind "*dieper*" betekenis en ewigheidswaarde kry. Op hierdie wyse word die kind telkemale opgeroep om 'n verantwoordelike keuse te maak.

Norme wat gevestig behoort te word deur geslagsopvoeding is onder meer die volgende:

2.5.4.1 Respek vir die lewe

Die vroeë adolessent behoort deur die kennis van menslike voortplanting 'n houding van piëteit en respek te ontwikkel vir die wonder van die lewe; hy behoort te besef dat elke mens uniek en kosbaar is en só behandel behoort te word. Hierdie wete sal vir die kind 'n riglyn wees wanneer 'n persoonlike keuse oor aborsie gemaak moet word.

2.5.4.2 Respek vir die eie liggaam

Deur kennis van menslike voortplanting word die kind bewus van sy roeping eendag as man of vrou (vader of moeder). Hierdie wete lei tot die onafwendbare gesprek oor

die verantwoordelikheid teenoor die eie liggaam – gesond leef, beskerming teen besering, siektes en uitbuiting en daar word opnuut waarde gegee aan die begrip: *"My liggaam is 'n tempel van God."*

2.5.4.3 Respek vir 'n ander se liggaam

Deur kennis van die effek van afwykende en onverantwoordelike gedrag, word die kind nie net bewus van die moontlike skade aan sy eie liggaam en gees nie, maar word hy ook opgeroep om nie leed aan 'n ander persoon te doen nie; om respek te hê vir 'n ander persoon se privaatheid, sy reg op sy eie liggaam en sy reg om te weier en "nee" te sê. Die kind word gelei om te verstaan waarom seksuele molestering, verkragting en verleiding verkeerd is en dat die Bybel dit bevestig.

2.5.4.4 Selfbeheersing

Deur geslagsopvoeding word die kind geleidelik bewusgemaak daarvan dat beheersing van die seksuele drang moontlik en noodsaaklik is. Die gevolge van dierlike drangbevrediging by die mens word bespreek en die verskil tussen mens en dier, tussen liefde en drangbevrediging, behoort duidelik te word. Tydens hierdie gesprek kom masturbasie gewoonlik ook ter sprake (eie ervaring). Skuldgevoelens hieroor behoort opgehef te word, maar die gevaar van preokkupasie met die self behoort duidelik gestel te word.

2.5.4.5 Gehoorsaamheid aan die skeppingsorde (man en vrou vir mekaar geskape)

Die logiese afleiding wat gemaak word uit kennis van menslike reproduksie, is dat menslike seksualiteit bedoel was om 'n nageslag te verseker. Dit lei onafwendbaar tot 'n gesprek oor afwykende vorme van seksuele gedrag (byvoorbeeld homoseksuele gedrag). Die kind behoort gelei te word om krities oor hierdie wyse van gedrag te besin. Deur kennis van wat homoseksualiteit is, wat dit veroorsaak en die keuse wat 'n homoseksuele (ook lesbiese) persoon kan maak, word die kind gelei om die volgende te begryp:

- Die oorsake van homoseksualiteit is nog nie werklik op 'n wetenskaplike wyse bepaal nie, maar dit is bevind dat 'n bepaalde persentasie mense 'n homoseksuele oriëntering het.
- 'n Persoon met 'n "*probleem*" behoort nie gespot of aangerand of verwerp te word nie.
- Kinders is nog wordende volwassenes en ofskoon hulle soms homo-erotiese gewaarwordinge beleef, kan hulle nie finaal as homoseksueel bestempel word nie.
- Volgens die skeppingsorde is **homoseksuele gedrag** "*teen-natuurlik*" en dit word ook in die Bybel bevestig (Rom 1:26).
- In terme van hierdie wete moet die homoseksuele persoon kies of hy/sy **homoseksuele gedrag** gaan beoefen of nie en hoe hy of sy steeds sin kan ervaar ten spyte van 'n afwykende seksuele oriëntering.

2.5.4.6 Liggaamlike reinheid en kuisheid

Die vroeë adolessent behoort gelei te word om krities te besin oor die gevolge van seks buite die huwelik. Wanneer 'n persoon seksueel aktief voor of buite die huwelik is, is die gevolge gewoonlik negatief vir liggaam en gees. Volgens Van Rooyen en Louw (1993:91) is moontlike probleme nie net buite-egtelike swangerskap, geslagsoordraagbare siektes, servikale kanker en ander fisieke probleme nie, maar emosionele afstomping vind plaas, die persoon ly dikwels aan skuldgevoelens en vrese en ervaar 'n gevoel van 'n verlies aan eie waarde en van reputasie. Indien voorbehoedmiddelle op 'n vroeë leeftyd gebruik word, is die newe-effekte dikwels hewiger (byvoorbeeld borskanker as gevolg van chemiese voorbehoeding) as vir 'n volwasse ouer vrou. Mense plaas dikwels volle vertroue in voorbehoedmiddelle om voor en buite die huwelik seksueel betrokke te wees en voorbehoedmiddelle is selde 100 % veilig. Dit lei dan tot skok en ontugtering indien daar wel, ten spyte van die gebruik van die pil of die kondoom 'n swangerskap plaasvind of 'n geslagsoordraagbare siekte opgedoen word.

Nadat opvoeder en kind bogenoemde feite bespreek het, word die sin van die Bybelse aanmoediging tot maagdelikheid en lojaliteit binne die huwelik, opnuut begryp en bevestig.

2.5.4.7 Totale toewyding binne die huwelik

Tydens 'n gesprek oor die gesonde gesin as hoeksteen vir 'n gesonde gemeenskap, word telkemale teruggekeer na die verhouding tussen die man en vrou wat die gesin gestig het (eie ervaring tydens lesaanbiedings). Deur kennis van die eienskappe van 'n gesonde huwelik, word dit vir die kind duidelik hoe belangrik eienskappe soos lojaliteit, onselfsugtigheid, opoffering en toewyding in die huweliksverhouding is.

Die vroeë adolessent behoort die sin en wenslikheid van 'n twee-ouergesin (pa en ma) te begryp, al is daar in talle gemeenskappe reeds meer enkelouergesinne as kerngesinne. Verder behoort die kind gelei te word om te verstaan dat die huweliksverbond 'n **absolute eis** stel en dat die verbreking daarvan gewoonlik gepaard gaan met disintegrasie wat 'n permanente letsel laat op elke lid van die gesin. Die kind moet opgeroep word tot totale toewyding binne sy huwelik eendag, al is sy eie ouers geskei.

2.5.4.8 Verantwoordelikheid en toerekeningsvatbaarheid

Die opvoeder roep telkemale die vroeë adolessent op tot **eie verantwoordelike** optrede. Aangesien hy nou die nodige begrip het van sy geslagtelikheid en die gevolge van bepaalde gedrag, **moet** hy instaan vir sy dae. Noudat hy verstaan wat goed en sleg, reg en verkeerd, behoorlik en onbehoorlik is, moet hy verantwoordelik optree en indien hy nie verantwoordelik optree nie, moet hy bereid wees om die gevolge van sy gedrag te verduur.

Die kind word opgeroep tot 'n moreel-etiese keuse wat dui op sedelike selfstandigheid en behoort steeds deur die opvoeder begelei en ondersteun te word. Sy goeie gedrag

behoort geprys te word en indien hy gefaal het, behoort hy vergewe te word, gesteun en aangemoedig te word om self vergifnis te vra en te **verander**.

Uit bogenoemde word dit duidelik dat geslagsopvoeding beslis nie net, soos Renshaw (1982:98) dit beklemtoon, "*talking about sex*" is nie. Dit is volgens haar ook nie "*understanding and giving accurate information (or) acceptance and tolerance of the many expressions of sexuality*" nie. Renshaw (1982:98) beklemtoon dat:

"Values should form the body of home learning. The fourth important "R" - responsibility - must not be forgotten by home or school. Role-modelling, or living virtuously, is the essential teaching mode."

In hierdie hoofstuk is in die algemeen verwys na die opvoeders wat die verantwoordelikheid dra om die vroeë adolescent tot geslagsvolwassenheid te lei. Die vraag ontstaan nou: Wie is hierdie opvoeders; het hulle almal dieselfde verantwoordelikheid in hierdie verband en is daar ander invloede wat die vroeë adolescent se wording tot volwassenheid kan beïnvloed, vorm of vervorm? Hierdie aspekte word in die volgende afdeling kortliks bespreek.

2.6 PRIMÊRE EN SEKONDÊRE GESLAGSOPVOEDERS VAN DIE VROEË ADOLESSENT

Geslagsopvoeding dui op die opvoedingshandeling tussen opvoeder en kind met die oog op die bereiking van die doel van geslagsopvoeding soos voorheen beskryf. Opvoeders en opvoedingsinvloede kan onderskei word in die primêre opvoeders, sekondêre opvoeders en opvoedingsinvloede.

2.6.1 Primêre opvoeders

Die ouers of voogde van die kind, word as die primêre opvoeders van die kind beskou - dié persone wat deur bande van bloed of trou aan die kind verbind is en vir hom verantwoordelikheid aanvaar.

Die ouers is in die unieke posisie waar hulle van kleins af deur liefde en vermaning, maar veral deur hul voorbeeld, 'n deurslaggewende rol speel in die geslagsopvoeding van hul kind. Die ouer vorm nie net die kind se gewete met betrekking tot sy geslagtelike gedrag nie, maar vestig die kind se geslagsrol deur voorlewing en onderrig soos deur kultuur en lewens- en wêreldbeskouing voorgeskryf.

Dit blyk egter dat daar verskeie faktore is wat verhoed dat ouers in die algemeen in hul opvoedingstaak as geslagsopvoeders slaag (TOD, 1993:4-6; Van Rooyen en Louw, 1993:131):

- Die aard van die onderwerp (weens die sensitiwiteit daarvan) laat ouers gesprekke in dié verband met hulle kinders vermy.
- Gebrek aan kennis: Ouers ervaar 'n onvermoë omdat hulle nie genoeg van die onderwerp weet nie en nie kan bybly met die nuutste navorsingsresultate nie. Die ouer voel dikwels onnodig hulpeloos en onbekwaam.
- Relativisering van waardes: Ouers is onseker oor die waardes rakende seksuele gedrag en hul eie leefstyl is dikwels strydig met absolute norme. Wat dus aan die kind deur die ouer voorgesê word, is dikwels ongeloofwaardig.
- Balans tussen te veel en te min kennis: Ouers ervaar 'n onvermoë oor die wat, hoeveel en wanneer van geslagsgesprekke en dit gebeur dikwels dat 'n kind byvoorbeeld oorspoel word met feitelike inligting waarvoor hy nie gereed is nie.
- Probleme in die veranderende gesin: Die ouer en kind se verhouding word wesenlik geraak deur tendense in die samelewing soos egskeiding (enkelouerskap), afwesige vaders, probleme in hersaamgestelde gesinne en ander probleme wat openhartige kommunikasie en vertroue kan strem.

Die kom dus voor asof geslagsopvoeding deur ouers nie toereikend geskied nie. Noodgedwonge word ander instansies en vennote betrek om hierdie taak op hul skouers te neem.

Die onderwysowerheid word gedurig genader deur 'n verskeidenheid persone, organisasies en instansies wat die taak van geslagsopvoeding wil behartig. Die ouer se verantwoordelikheid kan hom egter nie sonder meer ontnem word nie en kritiese evaluering vanuit pedagogiese perspektief is nodig ten opsigte van ander se betrokkenheid (TOD, 1993:6). Organisasies en instansies wat 'n bydrae lewer tot die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent is maatskaplike en mediese instansies, die kerk en die skool. Verdere sekondêre beïnvloeding van die vroeë adolessent se geslagtelike volwassewording is sy portuurgroep en die massa-media. Die invloed van sekondêre opvoeders word kortliks bespreek.

- Maatskaplike instansies

Verskeie welsyns- en maatskaplike instansies, soos die Kinder- en Gesinsorgverenigings, die Federale Vroueraad, die Christelike Maatskaplike Raad en nasionale en provinsiale welsynsinstanties, kry daaglik te doen met kinders in nood. Tydens die ondersoek na gesinsprobleme en ook in kinderhuise, bewaarskole en na-skoolsentrums, word die behoefte aan geslagsopvoeding by die vroeë adolessent vir die maatskaplike werkers duidelik. Gesinsrekonstruksiedienste (die taak van maatskaplike werkers) verskil egter van opvoeding en maatskaplike werkers ervaar dikwels 'n onvermoë om die vroeë adolessent toereikend te begelei met betrekking tot sy wording tot geslagsvolwassenheid (Hartzenberg, 1994).

- Mediese instansies

Tydens die ongekeerde fisieke veranderinge wat gedurende die puberteitsfase plaasvind, ervaar die vroeë adolessent dikwels angs en onsekerheid wat opgehef kan word deur 'n mediese ondersoek en deur die gerusstelling van die geneesheer of verpleegsuster dat die ontwikkeling normaal is. Geneeskundiges word egter dikwels gekonfronteer met die moreel-etiese aspekte rakende aborsie, die gebruik van voorbehoedemiddels en die seksueel aktiewe leefstyl van die

vroeë adolessent wat kan lei tot swangerskap en/of geslagsoordraagbare siektes. So 'n situasie vereis verantwoordbare pedagogiese begeleiding wat verkieslik deur 'n professionele opvoeding hanteer behoort te word.

- Die kerk

Aangesien die kerk se taak geestelike bediening is en die kerk die norme en waardes van die geloof verkondig en bevestig, is dit vir die opvoeder 'n waardevolle vennoot. Daar is ruim geleentheid tydens kerkdienste, kategetiese klasse, kampe en jeugbyeenkomste vir geestelike leiers om die moreel-etiese aspekte rakende seksuele gedrag met die vroeë adolessent te bespreek en sterk geestelike leiding in die verband te gee.

Ongelukkig is daar as gevolg van sekularisering 'n toenemende aantal mense wat "*buite die dampkring van die kerk leef en verwyderd staan van die kerk se verlossende boodskap*" (TOD, 1993:7). Dit bring mee dat talle vroeë adolessente nie deur die kerk bereik word nie.

- Die skool

Die skool kan nooit die ouer vervang of verplaas nie, maar as "*verlengstuk van die huis*" (Van der Stoep en Louw, 1984:145) kan dit ouerlike opvoeding aanvul en daarby aansluit. Geslagsopvoeding is 'n integrale deel van die opvoeding van die kind as totale mens en van al die sekondêre opvoeders, kan die skool beskou word as die beste toegerus vir dié taak en wel om die volgende redes (Van Rooyen en Louw, 1993:132; TOD, 1993:8):

- Die skool ken sy gemeenskap en kan dus voorsiening maak vir die spesifieke behoeftes en probleme van die gemeenskap.
- Die skool het 'n vennootskap met die ouers en beskik oor die infrastruktuur om die ouers te bereik met ouerbegeleidingsprogramme vir geslagsopvoeding.

- Die skool erken die ouer as primêre opvoeder en kan deur erkentlikheid aan die ouer te verleen, sy samewerking kry met betrekking tot die geslagsopvoedingsprogramme wat by die skool aangebied word. Die vroeë adolessent kan net daarby baat indien hierdie soort positiewe interaksie tussen sy skool en sy ouers bestaan.
- Die skool beskik oor gespesialiseerde kennis van die wordingsfase waarin die vroeë adolessent homself bevind en die professionele opvoeder is toegerus met didaktiese vaardighede om die kennis op só 'n wyse oor te dra dat dit vir die kind sinvol is. Daar moet deur die skool gewaak word teen te véél kennis, te vroeë of te min kennis te láát, teen emosionele oorbelaeding, teen verdraaide feite, mites en miskonsepsies, teen moralisering en ander didaktiese foute wat die vroeë adolessent kan rem met betrekking tot sy geslagsvolwassewording.

Die skool se sukses as geslagsopvoeder word egter beperk deur die aantal leerlinge per onderwyser, wat die stigting van 'n besondere vertrouensverhouding met elke leerling bemoeilik, asook deur die heterogeniteit met betrekking tot intelligensie, tempo van ontwikkeling, kultuur, godsdiens en sosio-ekonomiese status wat in elke groep leerlinge kan bestaan (TOD, 1993:9).

2.6.3 Ander invloede op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent

- Die portuurgroep
Die vroeë adolessent se verhouding met sy portuurgroep is uiters belangrik vir sy selfaktualisering (Vrey, 1979:180). Sy vriende dien as klankbord waardeur hy homself leer ken en die wete dat hy deur hulle aanvaar of verwerp word, beïnvloed sy gedrag ingrypend indien nie deurslaggewend nie. Aanvaarding gee sekuriteit en rustigheid, maar verwerping lei daartoe dat hy sy gedrag verander om te konformeer, al bots dit soms met die algemene gebruike of

wense van sy ouers (Vrey, 1979:182). So gebeur dit dat seuns of dogters betrokke raak in 'n seksuele verhouding omdat hul groep dit van hulle verwag.

Weens die nabyheid wat die vroeë adolessent met sy portuurgroep ervaar en sy afhanklikheid van hulle aanvaarding, is hy besonder beïnvloedbaar deur hulle. Dit is by sy portuurgroep wat hy kennis rondom die seksuele ontvang, dikwels onakkuraat en deurspek met miskonsepsies en mites. Renshaw (1982:97) sê tereg:

"Children teach children about sex. How? In exciting, secret, scary, forbidden, often inaccurate ways - sometimes in fun and sometimes by force."

Ook sy waardes rakende seksuele gedrag word dikwels oorgeneem uit die subkultuur van die portuurgroep wat sy ouers se waardes "filter" en dit sodoende versterk of afbreek (Rogers, 1981:248). Geleidelik word selfs sy houdings beïnvloed rakende die huwelik, egskeiding en ouerskap (Gerdes, et al, 1988:189).

Harilal (1993:51) beweer dat die vroeë adolessent se verwerping deur sy groep hom tot isolasie kan dryf wat later kan lei tot die veiliger hawe van 'n homoseksuele verhouding, of 'n onnatuurlike seksuele belangstelling in die individue wat hom nie aanvaar nie.

Die sekondêre invloed van die portuurgroep op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent behoort nooit onderskat te word nie. Van Dyk (1993:1) beklemtoon dat die portuurgroep só 'n belangrike invloed op die vroeë adolessent se sosiale ontwikkeling het, dat deelname daaraan nie ontmoedig behoort te word nie - die hele groep behoort eerder positief georiënteer te word met betrekking tot seksueel verantwoordelike gedrag.

• Die massamedia

Kinders, ook die vroeë adolessent, word op 'n gereelde basis blootgestel aan seksuele boodskappe in die massamedia. Dagblaaie publiseer feitlik daaglikse artikels oor molestering, verkragting, ander seksuele misdade of vigs; weekblaaie het gereelde artikels wat betrekking het op seksualiteit (byvoorbeeld homoseksualiteit, buite-egtelike geboortes, aborsie, verhoudings met die teenoorgestelde geslag, bloedskande en so meer). Talle advertensies in weekblaaie en ander tydskrifte, gebruik semi-naaktheid (veral van die vrou) om produkte te adverteer. Televisie, video en ander films beeld dikwels seksuele verhoudings uit en ouers oefen nie altyd kontrole uit oor waarna hul kinders kyk nie. Renshaw (1982:98) bevestig dat: "*They (the children) see sexy pictures everywhere.*"

Daar bestaan uiteenlopende sieninge oor die invloed van die massamedia op kinders. Op GSMA (19 Julie 1994) het 'n kenner van geweld in die media van die VSA, Joanne Fortirisi, gesê dat daar sterk getuienis daarvan is dat kinders naboots wat hulle op televisie en in films sien; dat kinders gedesensitiseer word deur daaglikse boodskappe van byvoorbeeld geweld. In Amerika sien kinders gemiddeld 40 000 moorde per jaar op televisie. Die afleiding kan gevolglik ook gemaak word dat daaglikse blootstelling aan seksuele boodskappe 'n effek behoort te hê op die geslagsvolwassewording van die kind (ook die vroeë adolessent).

2.7 SLOT

Aangesien televisie om verskeie redes beskou word as die magtigste massamedium, sal daar in die volgende hoofstuk gekyk word na die invloed van televisie in die algemeen en op geslagsopvoeding in die besonder.

Die rol van die primêre en sekondêre geslagsopvoeders is nie hier volledig en uitvoerig bespreek nie. Die doel was egter om dit só te bespreek dat dit 'n struktuur sou skep om te bepaal watter rol die massamedia en veral die televisie in dié verband speel. Die navorsing wat reeds gedoen is oor die invloed van televisie op kinders is nog nie duidelik geïnkorporeer in 'n wetenskaplike struktuur nie. Dit blyk ook dat die invloed van televisie op geslagsopvoeding die minste nagevors is in Suid-Afrika. Daar word wel aanvaar dat van al die massamedia, televisie die meeste invloed op mense het. Om hierdie rede is hierdie studie gerig op 'n verkennende studie van die invloed wat televisie het op geslagsopvoeding. Die besondere invloed van ander massamedia op geslagsopvoeding, sal waarskynlik nog nagevors moet word. In hoofstuk drie word die rol en invloed van televisie in die algemeen bespreek, asook die invloed van televisie op geslagsopvoeding in die besonder.

TELEVISIE AS GESLAGSOPVOEDINGSMEDIUM

3.1 INLEIDING

In die vorige hoofstuk is die vereistes vir toereikende geslagsopvoeding bespreek. Die vraag ontstaan of daar iets anders buite die ouerhuis is wat kan veroorsaak dat die geslagswording van die vroeë adolessent ontoereikend verloop, soos byvoorbeeld vriende of massakommunikasiemiddele. Aangesien verskeie bekende kommunikasiekundiges beweer dat televisie die magtigste massakommunikasiemiddel is (Degenaar, 1992:7) en dat daar tot dusver min navorsing gedoen is oor die invloed van televisie op adolessente seksualiteitswording (Peterson et al, 1991:95), sal daar in hierdie hoofstuk aandag gegee word aan die volgende: die invloed van televisie in die algemeen; die invloed van televisie op seksuele gedrag, met spesifieke verwysing na die geslagswording van die vroeë adolessent; aspekte rakende die sensurering van televisie programme; die ouer se opgawe met betrekking tot die blootstelling van die vroeë adolessent aan televisieseks; sowel as die implikasies van bogenoemde vir die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent.

Die voorgaande verteenwoordig nie 'n volledige ontleding van die invloed van televisie nie, maar die mees kontemporêre navorsing dui daarop dat hierdie aspekte van besondere belang is om die verband tussen televisie as massakommunikasiemiddel en die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent te verklaar. Bogenoemde aspekte word opeenvolgend in hierdie hoofstuk van nader beskou.

3.2 DIE INVLOED VAN TELEVISIE

3.2.1 Algemene oriëntering

Die koms van televisie het 'n nuwe tydvak in die geskiedenis van die mensdom ingelei, wat tereg vergelyk kan word met die ontwikkeling van skrif en die uitvinding van die drukpers (Singer in SAUK, 1992:1). Televisie het só 'n deel van die lewens van die meeste mense in ontwikkelde lande geword, dat dit as 'n nuwe alomteenwoordigheid

beskou kan word. Dit is verantwoordelik vir 'n "geestes-
klimaat en die vlak waarop gedink of gehandel word"
(Du Toit en Nel, 1975:14). Wanneer die invloed van te-
levisie bespreek word, word nie verwys na die elektronie-
se medium nie, maar na 'n sosiale instelling:

*"... the organization and structure of the medium
and what the medium provides, its content, are
vitally important. The message is much more than
the medium" (Open University, 1977:21).*

Die koms van televisie het mense se lewens ingrypend
verander:

*"The changes in our life styles are too numerous and
in some cases too subtle to measure fully" (Bittner,
1983:151).*

Mense rig hulle lewens in volgens die televisie en vol-
gens Du Toit en Nel (1975:15) het die televisie as sekon-
dêre kommunikasiemiddel "n noodwendigheid en noodsaak-
likheid" geword. Eensaamheid word daardeur verdryf. Dit
is 'n bron van kennis, vermaak en opvoeding - gee selfs
'n gevoel van sekuriteit en stabiliteit. Du Toit en Nel
(1975:1) sien die mens as "slagoffer" van massamedia en
veral van televisie en Gardner (1987:11) sê dat ons dit
nie uit ons lewens kan weer nie: "- it's now an inex-
tricable thread in the fabric of modern life".

Varis (1984:173) dui aan dat die koms van televisie die
wêreld verklein het en dat die geïndustrialiseerde lande
oorspoel word met programme uit veral Amerika, Engeland
en Frankryk, met die gevolg dat daar 'n "international
public opinion" (Varis, 1984:173) gevorm word; 'n inter-
nasionale siening van byvoorbeeld vrede, ontwapening,
gestereotipeerde vyande en emosionele reaksies op sekere
situasies (Varis, 1984:178). Die gevolg hiervan is dat
daar in sommige lande bekommernis heers dat daar 'n kul-
turele- en inligtingsafhanklikheid ontstaan wat die self-
bewussyn en eie identiteit van nasies bedreig. Fourie
(1993:7) bevestig hierdie siening wanneer hy verwys na
die "global village" en "media-imperialisme".

Televisie is by uitstek bemarker van materiële waardes en word, met negatiewe gevolge, as 'n verbruikerskommoditeit gesien, benader en hanteer. Dit veroorsaak 'n leegheid en oppervlakkigheid wat kenmerkend is van die verbruikerskultuur (Fourie, 1993:3). Ter wille van ekonomiese vooruitgang, moet daar massagebruik wees van produkte en dit kan slegs bewerkstellig word deur advertensies. Die mag van televisie-advertensies word deur Packard (1981:9) bestempel as *"the hidden persuaders ... who nudge us into buying products and services"*.

Alhoewel daar uiteenlopende bevindings en opinies is met betrekking tot die invloed wat televisie op mense het, beweer Glessing en White (1976:258) dat televisie die magtigste kommunikasiemedium is wat ooit deur die mens ontwerp is:

"It pumps into the human brain an unending stream of information, opinion, moral values and esthetic taste. It cannot be a neutral influence. Every minute of television programming - commercials, entertainment, news - teaches us something".

Ten einde te besin oor die invloed van televisie, is dit noodsaaklik om mense se kykgewoontes te analiseer.

3.2.2 Kykgewoontes

Die groot kommer oor die moontlike negatiewe invloed van televisie, lê volgens die SAUK (1992:1) in die verbasende gewildheid van die medium. Tot 75 miljoen Amerikaners kyk gelyktydig na 'n gewilde program. Daar word geskat dat ongeveer 750 miljoen mense na die troue tussen Prins Charles en Lady Diana gekyk het. Berekenings dui daarop dat 'n kind wat vandag gebore word, teen die tyd wat hy agtien jaar oud is, meer tyd aan televisiekyk sal bestee het, as aan enige enkele ander aktiwiteit, behalwe slaap (SAUK, 1992:1). Naas eet, slaap en werk is televisiekyk die één aktiwiteit wat by die moderne mens voorkom en hy bestee tussen 'n derde en die helfte van sy vrye tyd voor die televisie (Van Vuuren, 1993:4).

Volgens 'n navorsingsverslag (DOK, 1991:6), bestee die Amerikaanse kind tydens sy skoolloopbaan 22 000 uur voor die TV, 11 000 uur in die skool en 3 000 uur in die kerk. Die Amerikaanse kleuter (2-5 jaar) kyk gemiddeld elke dag 4 uur televisie - dit wil sê gemiddeld 31 uur per week. Die gewildheid van televisie neem nie af nie, aangesien kyktyd in die VSA met 15 % toegeneem het vanaf 1978 tot 1988 (Van Vuuren, 1993:4).

Die tendens in Suid-Afrika is in 'n groot mate dieselfde. Volgens Van Vuuren (1993:4) kyk volwassenes gemiddeld 3 uur per dag televisie (21 uur per week). Vroeë adollesente (12-17 jariges) kyk gemiddeld 18 uur 51 min per week (Heyneke, 1986:1), terwyl Pitout (1985:1) gevind het dat standerd vyf leerlinge 24 uur per week televisie kyk, amper soveel as die ure wat hulle by die skool deurbring.

Navorsers van die Rhodes Universiteit het tot hul verbaasig gevind dat 66 % van die huishoudings in swart woonbuurtes 'n televisiestel besit (teenoor 85 % van die blanke huishoudings). 96 % van die swart respondente het beweer dat hulle gereeld na TV-nuusprogramme kyk. Alhoewel slegs 37 % van die plakkershuishoudings televisiestelle besit, sê 70 % van die inwoners van plakkerskampe dat hulle gereeld by iemand anders kyk (Pretoria News, 1993). Conradie et al (1989:10) het ook bevind dat die swart bevolking in Suid-Afrika, die televisie meer benut as ander massamedia, veral TV 2 en TV 3. toe dié nog bestaan het.

Bittner (1983:149) beweer dat televisie se magtige impak daarin geleë is dat dit soveel meer van ons tyd in beslag neem as ander massamedia, naamlik 48 %, teenoor die 32 % vir die radio, 13 % vir koerante en 7 % vir tydskrifte.

Benewens aantal ure kyktyd, is dit ook van belang om die volgende aspekte van televisiekykgewoontes te noem:

- Hoe ouer kinders word hoe meer kies hulle self die programme waarna hulle kyk (ouers kies nie vir hulle nie)

- Dramaprogramme, verhale en vervolghverhale is die gewildste onder st 3-5 leerlinge
- Skoolgaande jeug beskou die televisie as 'n ontspanningsmedium en wil daardeur vermaak word
- Televisie is hoofsaaklik 'n gesinsaktiwiteit (70 % van skoolgaande jeug kyk saam met hul gesinne) (Pitout, 1985:2)
- Leerlinge in die sekondêre skool kyk normaalweg tot 22.00 saans nog televisie
- Vroeë adolessente verkies dramaprogramme (misdaad), programme vir volwassenes, verhale en vervolghverhale (Heyneke, 1986:2)
- Videokyk kan as 'n verlengstuk van televisie gesien word en vind hoofsaaklik in gesinstyd plaas (Heyneke, 1986:20)

Besinning oor televisiekykgewoontes het waarde vir enige studie oor die invloed van televisie. Daar kan met Rivers, et al (1980:89) saamgestem word, wanneer hulle beweer dat:

"It is only after constant exposure that the media, little by little, affect us".

Benewens kykgewoontes, sal die aard van televisie as massakommunikasiemiddel bespreek moet word.

3.2.3 Die aard van die medium

In 'n poging om te probeer verstaan wat die invloed van televisie is, is dit noodsaaklik om te verstaan dat dit nie soseer die **boodskap** is wat beïnvloed nie, maar die **wyse** waarop die boodskap **oorgedra** word en dit word bepaal deur die **unieke aard** van televisie as massakommunikasiemedium. Televisie is 'n oudiovisuele medium wat die aandag afdwing en as "*kougom vir die oë*" of "*the idiot-box*" (Du Toit en Nel, 1975:19) beskryf kan word.

Crafford (1991:2) beweer dat die kompetisie tussen kommunikasiemedie so groot is, dat daar kompetisie is vir die kyker se aandag. Die doeltreffendste manier om aandag te verseker is om buitengewoon te wees. Die invloed wat televisie uitoefen lê in die volgende eienskappe:

3.2.3.1 Tegniese moontlikhede

Kruger en Wall (1991:76) beskryf die spesiale effekte wat televisie bereik deur beweging ("*slow, quick*"), klank ("*soft, loud, bullets zinging, bells ringing, dogs barking*"), die vertoning van sekere treffende snitte, uit 'n sekere interessante hoek, beligting, grimering, variasies tussen naby- en ver tonele, tekstuur (bloed teen 'n growwe muur) en ander tegnieke wat daartoe lei dat hierdie medium só 'n unieke impak het.

Greenfield (1984:8) noem hierdie spesiale effekte "*elements to decode like learning to read*". Hy beklemtoon hoe belangrik dit is vir kinders om die simboliese kode van televisie te leer verstaan: die visuele effek van byvoorbeeld die skielike verandering van tonele en hiermee saam die ouditoriese impak van gesiglose vertellers en "*canned laughter*".

Televisiekyk is gevolglik nie dieselfde as lees of Wiskunde nie, aangesien dit groter emosionele reaksie uitlok en geneig is om veralgemening in die hand te werk (byvoorbeeld mense is óf goed óf sleg)(Gardner, 1987:12).

Gebeurtenisse op die skerm volg mekaar so blitsvinnig op, dat die kyker weinig tyd het om te besin oor die implikasies van dit wat hy beleef. Die gevolg hiervan is dat die kyker "*afskakel*" en net die emosie van die oomblik absorbeer (De Moss, 1994:3).

Die tegniese spesifikasies van die medium (programme gewoonlik net 'n half uur of 'n uur lank, die skerm is klein, ensovoorts) lei daartoe dat komplekse verhale, interessante karakters en idees, afgewater word. Dit veroorsaak stereotipering van verhale en persoonlikhede en sluit dikwels komplekse idees en verbalisasie uit. Daar is 'n gebrek aan taal as medium waarmee komplekse gedagtes en uitdrukkings bespreek en oorgedra word (Raffa, 1985:191). Die spoed waarmee konflik opgelos word, gee die indruk dat alle probleme maklik en vinnig opgelos

kan word en dit kan lei tot 'n lae weerstand teen frustrasie (Raffa, 1985:193). Kinders wil "*instant gratification*" (Raffa, 1985:193) van hulle behoeftes hê en leer nie die waardes van geduld, volharding en deursettingsvermoë nie.

Raffa (1985:194) beklemtoon hoe belangrik dit is dat kinders geleer moet word hoe tegnieke soos musiek, gesigsuitdrukkings, toneelspel en kamerategnieke 'n mens kwesbaar kan maak vir bepaalde subtiele manipulasies.

Die tegniese moontlikhede van televisie as medium lei daartoe dat 'n kunsmatige wêreld geskep word waarin gebeurtenisse vervaardig en opgevoer word vir die visuele impak wat dit het:

"All aspects of performance - setting, costume, props, gesture, screenplay - are carefully contrived" (Cohen, 1987:8).

Hierdie simbole en voorstellings het dikwels meer invloed as woorde.

Daar kan gevolglik met Crafford (1991:2) saamgestem word as sy beskryf waarom televisie as medium buitengewoon is. Sy beweer dat die aard van die medium hom daartoe leen om die inhoud in "*die beste lig te vertoon*", om woorde te kies wat byval vind en maklik onthou word, "*in klingels en slagspreuke*", om "*kort en kragtig, grof en oordrewe; kleurvol en kontrasterend*" te wees en veral emosiebelaaie.

Mediavervaardigers bestudeer die medium en "*weet dat rooi aandag trek' dat harde geluide met 'n hoë toonhoogte beter waarneembaar is', dat groter altyd beter is as kleiner*" (Crafford, 1991:2). Die tegniese moontlikhede van televisie het 'n omwenteling in wêreldkommunikasie veroorsaak.

Ten spyte van die feitlik onbeperkte moontlikhede, bly televisie slegs eenrigtingkommunikasie.

3.2.3.2 Eenrigtingkommunikasie

Die aard van televisie lei tot 'n eenrigtingverkeer in kommunikasie. Die gee en neem van 'n gewone gespreks-situasie word vernietig. Dit kan lei tot die outoritêre afdwing van idees en waardes – kan selfs lei tot oorname van die medium deur die staat of handelskonglomerate. Die luisteraar is nie 'n potensiele respondent soos in 'n gewone gesprek nie, kan nie die gesprek onderbreek, in 'n ander rigting stuur of 'n bydrae van enige aard lewer nie. Dit lei, volgens Degenaar (1992:5), tot 'n "*fundamentele asimmetrie van die kommunikasieproses*". Du Toit en Nel (1975:18) en Rivers et al (1980:90) voeg hierby dat die eenrigting aard van televisie as medium tot onpersoonlike kommunikasie lei. Die kyker is afgesny en kan nie deur persoonlike beïnvloeding geraak word nie. Daar is nie eers geleentheid vir hom om beloon of gestraf te word nie. Vir die opvoedingsituasie is dit belangrik om hiervan kennis te neem.

Verskeie navorsers is dit eens dat die aard van televisie tot 'n illusie van die werklikheid lei.

3.2.3.3 Klaarblyklike realiteit

Die mees kritiese implikasie van die aard van televisie as massakommunikasiemedium is die feit dat deur die lewendige en bewegende aard daarvan, asook die omvattende weergawe van die gemeenskap, dit lyk asof dit die werklikheid weerspieël – asof dit die werklikheid is:

"... the message pounds continuously into the viewer's subconscious mind, saying: 'That's the way it is. That's the way it really is'. The more exposure, the more pervasive the message". (Lewis, 1977:86)

Du Toit en Nel (1975:20) stem saam dat televisie aktualiteit verleen soos geen ander medium nie en skryf dit daaraan toe dat die lens en die mikrofoon die kyker verplaas na die "*binnekring van die gebeure*" waar hy 'n gevoel van persoonlike belewenis ervaar.

Dit wat soms waargeneem word is aktueel en onmiddellik (nuus en ander gebeure). Wanneer fiksievoorstellings dan as aktueel en onmiddellik voorgestel word, is dit moeilik om dit nie as werklik te beleef nie (Gardner, 1987:13).

Volgens Lewis (1977:88) ondervind selfs volwassenes probleme om fantasie en werklikheid te onderskei. Na aanleiding van 'n televisieverhaal van 'n suksesvolle mediese dokter, het 'n televisiestasie in die VSA 250 000 briewe ontvang waarin mediese advies gevra is. Gardner (1987:16) waarsku ook dat dit 'n redelike mate van volwassenheid en insig verg om deur die klaarblyklike realiteit te kyk en byvoorbeeld onvolwasse en oorvereenvoudigde moraliteit op televisie te verwerp.

Daar word deur Barker (1992:15) sterk klem gelê op goeie toneelspel in die skepping van klaarblyklike realiteit op televisie. Deur gesigsuidrukkings en liggaamshoudings (maskers) word 'n "front" voorgehou wat sterk oortuig:

"When an individual plays a part, he implicitly requests his observers to take seriously the impression that is fostered before them".

Die toneelspel is soms só goed dat niemand twyfel oor die "werklikheid" van die optrede nie:

"... it is usually possible for the performer to create intentionally almost any kind of false impression without putting himself in the indefensible position of having told a clear-cut lie" (Goffman in Barker, 1992:11).

Wat die televisie egter voorhou, is meesal **nie** die realiteit nie. Murray en Lonnerberg (1985:8) wys daarop dat daar op televisie tien keer meer kriminele oortredings gewys word as wat werklik plaasvind, "men outnumber women three to one" en ander vals voorstellings word aangebied. In 'n studie deur Strelitz en Riddle (1992:56) word genoem dat "the media actively define our reality", aangesien die media (veral televisie) fokus op spesifieke

snitte van die realiteit en 'n groot ophef daarvan maak (byvoorbeeld kindermolestering). Die gevolg hiervan was byvoorbeeld 'n groter bewustheid van molestering, meer aanmeldings en gevolglik die klaarblyklike toename in molesterings. In werklikheid was dit 'n "*socially constructed crime wave*" (Strelitz en Riddle, 1992:51) en kan daar nie met sekerheid gesê word dat daar meer molesterings was nie.

Dit wil voorkom asof die onervare kykers (veral kinders) wat nie direkte ervaring het van dit wat hulle op televisie sien nie, makliker glo wat aan hulle voorgehou word (Murray en Lonnerberg, 1985:8; Gardner, 1987:16). Die implikasie hiervan vir geslagsopvoeding is van groot belang en sal later bespreek word.

Om die probleem van klaarblyklike realiteit aan te spreek, sal kinders gewys moet word op die verskynsel van klaarblyklike realiteit en sal geleer moet word hoe om te onderskei tussen fantasie en realiteit.

3.2.3.4 Simboliese vernietiging

In die wedren om kykeraandag te behou, word daar in televisieprogramme gekonsentreer op mooi mense, mooi plekke, interessante beroepe ensovoorts. Voeg hierby die tydsbeperking op die duur van programme en ons vind die interessante verskynsel van simboliese vernietiging. De Beer (1985:63) bevestig dat daar 'n toename was in inskrywings vir regsberoepe na televisieprogramme soos "*LA Law*". Daar is egter feitlik geen verwysing op televisie na plaaswerkers, fabriekswerkers en kleinbesigheidsmense nie. Hierdie weglating van aspekte van die werklikheid, gee die indruk dat hierdie beroepe onbelangrik is, indien hulle enigsins bestaan. Dit lei tot 'n simboliese vernietiging van sekere aspekte van die werklikheid (Gardner, 1987:14). Lewis (1977:94) stem hiermee saam en sê:

"Absence means symbolic annihilation - lost because the most powerful medium gives an incomplete, distorted picture of life".

Hy (Lewis, 1977:94) illustreer sy siening met die waarne-
ming dat die gewone alledaagse leefwyse in normale geson-
de gesinne "*is left out and glazed over with glamour*";
dat die geestelike werklikheid wat deel is van so baie
mense se lewens, selde of ooit uitgebeeld word.

Du Plooy (1994) beskou die weglating van lelike, onaan-
treklike mense en plekke op televisie as oneties, aan-
gesien probleemareas in die samelewing dikwels op hierdie
wyse verswyg en gevolglik as nie-bestaande gesuggereer
word.

Dit is hierby aansluitend, nodig om te besin oor die rol
van die mense wat besluit oor wat om te vertoon en wat om
weg te laat.

3.2.3.5 Die rol van joernaliste, regisseurs en programvervaardigers

Op die oog af lyk dit asof die meeste televisiejoernalis-
te, -regisseurs en -programvervaardigers hul taak slegs
sien as:

*"... to entertain and inform the (American) public
in all its diversity" (Pierce, 1981:61).*

Daar word ook geroem op die roeping "*to inform, entertain
and educate*", "*... to take an independent and impartial
stand on matters of public debate*" (Wenham, 1984:160).
Daar bestaan egter 'n onuitgesproke wete dat kykersaandag
en gehoorgroottes by die televisie as medium deurslagge-
wend is (Van Vuuren, 1990:4). Die joernaliste, regis-
seurs en programvervaardigers gebruik gevolglik al hul
kreatiewe vermoëns om kykersaandag en gevolglik adverten-
siegeld te behou. Die SAUK (1992:3) erken dat dit die
programvervaardiger se ervaring en kreatiewe aanvoeling
is wat die belangrikste element in besluite oor televi-
siegeweld is. Die probleem is egter dat die vervaar-
digers so gewoon raak aan die materiaal dat hulle ge-
desensiteer word en nie die geskokte reaksie van die
gewone kyker antisipeer nie (SAUK, 1992:6).

Dit blyk uit navorsing geloods deur die Associated Press of America dat die topvervaardigers van televisievermaak in Hollywood die gemeenskap wil oortuig van hulle sieninge:

"... they are predominantly secular in outlook, politically liberal and shun religion" (DOK, 1991:4).

Verder is die volgende bevind:

- die meeste joernaliste is seksueel permissief
- 90 % bepleit aborsie
- 54 % aanvaar egbreuk
- 75 % aanvaar homoseksualiteit en lesbinisme as "normaal" (DOK, 1991:4)

Werham (1984:164) bespreek die skrywers van televisie-draaiboeke en sê:

"... it is in the nature of writers, sometimes to press against the boundaries of what can be generally tolerated".

Fourie (1993:7) bespreek die postmodernistiese tydgees wat deur televisie gedra word. Joernaliste, regisseurs en programvervaardigers verwerp paternalisme en sentrale outoriteit. Programinhoud word gekies in terme van "negotiate and communicate"; bestaande tradisies en waardes word deur hulle geherdefinieer (veral met betrekking tot godsdienst, familie, privaatheid ensovoorts); alles word gekommersialiseer en moet gemeet kan word; dit wat heilig is word "getrivialiseer" (Fourie, 1993:5).

Fourie (1993) beskou genoemde rolspelers se bydrae tot die huidige "wêreldkultuur" as deurslaggewend en sê dat daar slegs 'n verandering met betrekking tot geweld en seksuele gedrag sal kom, indien joernaliste, regisseurs en programvervaardigers meer verantwoordelik begin optree.

Die aard van televisie lei daartoe dat dit beskou word as inligtings-, ontspannings- en opvoedingsmedium. Elkeen van hierdie aspekte sal kortliks bespreek word.

3.2.3.6 Inligtings-, ontspannings- en opvoedingsmedium

Die aard van televisie as massakommunikasiemiddel lei onafwendbaar daartoe dat uitsaaikorporasies wêreldwyd die volgende as hul hoofdoelstelling voorhou:

"... to inform, entertain and educate" (Wenham, 1984:160).

Die televisie maak dit moontlik vir kinders om hulle wêreld vanuit die buitenste ruimte te beskou, selletjies in die menslike brein te bekyk, *"'n blik te kry op ander kulture en meer as een leeftyd deur (te) maak aan die hand van gedramatiseerde vermaak op televisie"* (Crafford, 1991:2). Die oordra van inligting sou beslis as een van die baie positiewe eienskappe van die televisie gesien kon word. Callaghan (1984:183) sê tereg dat: *"... we learn a lot, both directly and indirectly, from television"*. Sy wys op die waarde van televisie vir volwasse onderrig (kennisoordrag en waarde-evaluering), asook vir afstandsonderrig:

"Broadcasting uses a universal language which is shared by all. The very concreteness of popular broadcasting makes for understanding by people who have had little formal schooling". (Callaghan, 1984:184)

Du Toit en Nel (1975:23) stem hiermee saam en sê dat die televisie 'n *"venster op die wêreld"* is en *"opvoedkundige en voorligtingsmoontlikhede sonder weerga in vergelyking met enige ander medium"* bied. Terselfdertyd lei die televisie tot *"oppervlakkige en gebrekkige kennis"* (Du Toit en Nel, 1975:23) as gevolg van die eienskappe van die medium wat reeds bespreek is (eenrigtingkommunikasie, tempo van aanbieding, fragmentasie, ensovoorts).

Verskeie navorsers het egter gevind dat televisie by uitstek 'n **ontspanningsmedium** is (Du Toit en Nel, 1975:30; Collins, 1990:130). Van Vuuren (1993:6) skryf dit daaraan toe dat televisie 'n *"low involvement medium"* is; dit bied afleiding en ontspanning teen lae koste en minimum inspanning deur die kyker.

Collins (1990:130) beklemtoon dat kinders nie deur die televisie opgevoed wil wees nie:

"Their concern with television is that it should entertain them - not educate or instruct or even corrupt them, but entertain".

Hierdie uitspraak van Collins verwoord die werklikheid wat deur verskeie ander navorsers beklemtoon word, naamlik dat die televisie as opvoedingsmedium gebruik behoort te word, maar dat:

"... its staple fare has become almost entirely light entertainment" (Glessing en White, 1976:20).

Alhoewel die primêre verantwoordelikheid van televisie in 'n beskaafde gemeenskap opvoedkundig behoort te wees (behoud, uitbreiding en oordrag van kultuur) (Glessing en White, 1976:20), wei die meeste uitsaaikorporasies hulle primêr aan vermaak en ontspanning met slegs 'n paar verwysings na die opvoedingsfunksie (Rivers et al, 1980:91; Pierce, 1981:61).

Televisie is egter nie geskik as opvoedingsmedium nie, aangesien daar nie sprake kan wees van die stigting van opvoedingsverhoudings tussen die kind en die televisie nie. Televisie kan wel **positiewe waardes bevestig**, maar kinders moet begelei word in die **toeëiening van waardes** (Callaghan, 1984:1987). Dit wil egter voorkom asof die voorstellings op televisie meesal bots met die waardes van baie ouers, hulle magteloos laat en inbreuk maak op hul gesag (Du Toit en Nel, 1975:21):

"Permissiwiteit word meestal as natuurlik op TV voorgestel - die onaanvaarbare as aanvaarbaar" (DOK, 1991:10).

Roberts en Maccoby (1987:131) beweer dat die aard van die televisie-medium só 'n kragtige effek het, *"that it takes a deliberate effort of mind to ignore"*. Dit lig ons in, vermaak ons en is reeds universeel teenwoordig in mense se lewens. Ons reaksie daarop is egter onderworpe aan 'n verskeidenheid veranderlikes:

"TV is making phenomena available to our consciousness which we process and assess with reference to a complex and organised set of knowledge and values that we have already acquired"
(Durkin, 1985:87).

Fourie (1993:10) ondersteun dié siening en bevestig dat daar verskeie kognitiewe- en resepsieteorieë bestaan oor die aktiewe rol wat die kyker speel en verstaan (interpretasie, betekenisgewing en belewing van televisie programme), sowel as gebruike- en bevredigingsteorieë oor hoe mense televisie benut en wat hulle daaruit kry.

Volgens navorsingsbevindings is daar teorieë met betrekking tot die invloed wat televisie op mense het. Vervolgens word die mees algemene teorieë bespreek.

3.2.4 Verslawing

Roberts en Maccoby (1987:131) bestempel televisiekyk tereg as *"an addictive pleasure"*. Glessing en White (1976:258) vergelyk die televisie ook met dwelms:

"... constantly offering the allure of a satisfying fulfillment for otherwise empty and meaningless lives that it seldom, if ever, delivers".

Crafford (1991:2) verwys na breinnavorsing wat toon dat konstante en langdurige blootstelling aan mediaboodskappe (soos televisie), 'n stimulusverslawing veroorsaak wat net soos die verslawing aan heroïen en kokaïen is. Tydens stresvolle of emosionele ervarings (soos met televisiekyk ervaar word), word endorfien vrygestel wat gevoelens van plesier veroorsaak en gevoelens van pyn verdoof. Sonder endorfien word die persoon depressief, geïrriteerd of selfs fisiek siek. Dit lei daartoe dat hy 'n *"daaglikse regmakertjie"* nodig het in die vorm van 'n televisieprogram (Crafford, 1991:2).

3.2.5 Nabootsing

Na aanleiding van die sosiale leerteorie van Bandura (1977, 1978), verder ontwikkel deur Rotter (1982), het

verskeie navorsers probeer vasstel of die blootstelling van 'n kyker aan 'n televisiemodel wat op 'n bepaalde wyse optree, lei tot die nabootsing van die model se spesifieke gedrag deur die kyker (vgl. Botha, 1990:63 en Van Vuuren, 1990:9). Daar is bevind dat kinders wel leer deur waarneming en geneig is om die gedrag van rolmodelle na te boots, veral as hulle met die rolmodel identifiseer (Collins, 1990:131; Gunter, 1984:158) en waar daar sprake is van gedrag wat doelbewus in 'n laboratoriumsituasie gekondisioneer word (Paulos en Davidson, 1971 - vgl Gunter, 1984:153).

Greenfield (1984:42) beweer dat identifikasie 'n sterk rol speel by nabootsing, veral by jonger kinders:

"... children, losing themselves in the screen, become the character".

Gedrag op televisie word meer geredelik nageboots, indien die rolmodel se gedrag beloon word, of wanneer die spelers lyk soos die mense in die kyker se omgewing (Van Vuuren, 1990:9). Die teenwoordigheid van volwassenes wat die program met die kind bespreek en die fantasie-element verduidelik, verminder die neiging tot nabootsing (Du Toit en Nel, 1975:50).

Studies met betrekking tot die nabootsing van geweld dui op uiteenlopende teorieë in dié verband, maar verskeie insidente is opgeteken waarin dit duidelik blyk dat kinders nageboots het wat hulle op televisie gesien het (vgl Du Toit en Nel, 1975:41). Die bekendste voorbeeld hiervan is die moord op die voorskoolse seuntjie, Jamie Bulger, deur twee seuns van tien jaar oud in Brittanje. Die aard van die moord word herlei na "*Child's Play 3*" en "*Henry: Portrait of a Serial Killer*", twee videos waarna die twee seuns kort voor die moord gekyk het. Hierdie videos is sedertdien in Brittanje verban, maar is vrylik beskikbaar in Suid-Afrika (Sunday Times, Maart 1994). Na aanleiding van genoemde moord, het sielkundiges bevestig dat kinders vaardighede leer op televisie (Wentzel, 1994). Voorskoolse kinders in Suid-Afrika wat gereeld na die sepie "*Egoli*" kyk, vra hul ouers om vir hulle "*Egoli-soene*" (oopmond-soene) te gee (SAVF, 1994).

Glessing en White (1976:36) bevestig die teorie van nabootsing:

"The tendency of children to imitate the daring deeds seen upon the screen, has been illustrated in nearly every court in the land".

3.2.6 Affektiewe oorspoeling

Jung het daarop gewys dat ons nie net deur die rasonele leer nie, maar ook deur emosies (Gardner, 1987:12). Die televisie beïnvloed meer deur die affektiewe as deur die rasonele as gevolg van die aard van die medium. In die advertensiewese word feitlik uitsluitlik op die emosionele beïnvloeding gekonsentreer:

"... any product must not only be good but must appeal to our feelings 'deep in the psychological recesses of the mind'" (Packard, 1981:34).

Aangesien televisie 'n lae intellektuele betrokkenheid by die kyker wek (ontspanningsmedium), is die emosionele oorspoeling vir die joernalis, regisseur en programvervaardiger van groot belang om kykersaandag te behou. Navorsingsverslae (DOK, 1991:3) dui daarop dat kondisionering ten grondslag lê van die invloed van televisie. Die mens se emosies word sterk beïnvloed deur die visuele impak, tesame met die klank en ritme - dit het 'n "bedwelvende, hipnotiese, verslawende invloed" (Packard, 1981:34). Die deel van die brein wat kontroleer en normaal inhibeer, word verdoof en die affektiewe neem oor. Terselfdertyd word suggesties in die onderbewussyn neergelê wat lei tot geprogrammeerde optrede. De Moss (1994:3) beskou emosionele oorspoeling as die mees negatiewe invloed van televisie:

"... people 'blank out' and just absorb the emotion of the moment. The strongest appeal you can make is emotionally. If you can get their emotions going, (make them) forget their logic, you've got 'em".

Die vraag ontstaan wat die uiteindelijke effek is op die kyker wat gedurig emosioneel oorspoel word.

Desensitering

Dhavan en Davis (1978:157) definieer desensitering as:

"... building up of conditioned approach responses to objects or situations which produce fear. Next time the viewer is able to tolerate even more outspoken material".

Volgens die teorie van desensitering word die televisiekyker gedurig affektief oorspoel en bou hy daardeur 'n natuurlike weerstand op teen tonele wat skokkend, angswekkend of afskuwelik is. Sy weerstand om self só 'n daad wat hy waarneem te pleeg, word verminder. Sy inhibisies word met ander woorde verminder en daarom word ook gepraat van **disinhibering** (Van Vuuren, 1990:9; Botha, 1990:59, 66). Indien dit 'n gewelddadige daad is, sal die kyker minder geskok wees indien dit 'n aantreklike karakter is wat gewelddadig optree of wanneer die omstandighede "gewettig" is (byvoorbeeld polisie-optrede).

Eysenck en Nias (1978:199) verklaar desensitering op grond van die hiërargie-idee van die gedragsbenadering in die sielkunde. Volgens hierdie teorie word geweldstonele (ook sekstonele) geleidelik minder angswekkend of ontstellend indien daar 'n geleidelike toename in wreedheid of eksplisiteit van tonele is waaraan die kyker blootgestel word. Daar word egter beklemtoon dat daar groot individuele verskille by kykers in dié verband bestaan en dat die invloed van die televisie in dié verband afhang van die program self, die persoonlikheid van die kyker en sy waardes. Hierdie siening word ondersteun deur Robinson (1977:77), Drabman en Thomas (1972:420) en ander (vgl Botha 1990:60).

Sommige navorsers ondersteun nie hierdie teorie nie en meen dat kykers wat lyk asof hulle ongevoelig optree en byvoorbeeld televisiegeweld naboots, bloot nie kan onderskei tussen werklikheid en fiksie nie (Feshbach en Singer, 1971 soos aangehaal deur Botha, 1990:60). Die meerderheid stem egter saam dat langdurige blootstelling

aan emosioneel belaaide televisie, die kyker se gevoelens geleidelik afstomp, hom onsensitief maak, hom so gewoond maak daaraan dat niks hom later meer skok nie (Du Toit en Nel, 1975:47).

3.2.8 Katarsis

Volgens die katarsisteorie word kykers se gevoelens van aggressie verminder deur middel van projeksie van hul eie gevoelens in die geweldstoneel wat vertoon word (Van Vuuren, 1990:9). Deur met die spelers in die program te identifiseer, vind 'n ontladingsproses plaas, wat die kyker se gevoelens temper. Identifikasie speel hierin 'n belangrike rol. Freud het hierdie hantering van aggressiewe impulse aanbeveel - fantasie of verbeelding (Singer, 1979:29).

Heelwat kritiek is uitgespreek teen die katarsisbenadering (vgl Botha, 1990:72). Die mees logiese verklaring vir die vermindering in aggressiewe gevoelens by sommige kykers (Singer, 1979:53), is dat blootstelling aan televisie nie werklik aggressie by die kyker verminder nie, maar dat sy bui gesak het en dat hy meer gemoedelik is, omdat televisiekyk sy aandag afgetrek het of aan hom 'n ander perspektief op die werklikheid gegee het. Tydens die Wêreldbeker Sokkerreeks (1994) het polisie wêreldwyd melding gemaak van die feit dat daar gedurende spitssoekerkyktyd veel minder mishandeling van vrouens en kinders plaasgevind het as normaalweg (TV1-nuusberig, Julie 1994). Hieruit kan nie noodwendig afgelei word dat 'n katarsisproses plaasgevind het in die gemoedere van miljoene manskykers en dat hulle aggressie verminder het nie. Moontlike verklarings kan wees dat hulle te besig was om sokker te kyk en dat hulle gevolglik nie betrokke was by hul gesinne nie, of dat sokkerkyk hul gemoedstoestand verander het en hulle meer gemoedelik gemaak het. Eysenck en Nias (1978:200) voer ook aan dat daar nie oortuigende ondersteuning vir die katarsisteorie is nie.

3.2.9 Televisie en geweld

Tydens die voorgaande besprekings is indirek en direk verwys na die invloed van televisie op gewelddadige

optrede. Hier volg kortliks die uiteenlopende bevindings van verskeie navorsers oor die verhouding tussen waargenome geweld en uitgevoerde aggressie.

Gardner (1987:14) haal Howe se gebalanseerde bevindings aan:

- Hoe meer dikwels televisiegeweld deur kinders waargeneem word, hoe meer aggressief word hul gedrag (maar minder gewilde kinders kyk dalk meer televisie en is aggressief omdat hulle ongewild is)
- Intelligensie versag die effek van televisiegeweld (maar swak prestasie mag die probleem wees wat frustrasie en aggressie veroorsaak)
- Geslag beïnvloed nie die effek van televisiegeweld nie (alhoewel dit blyk asof manlike rolmodelle deur seuns en dogters nageboots word)
- Sterk identifikasie met 'n gewelddadige karakter lei tot aggressiewe gedrag (veral by seuns, want hulle identifiseer meer met sterk, romantiese, manlike karakters)
- Die vermoë om te kan onderskei tussen fantasie en realiteit speel ook 'n rol in die reaksie op televisiegeweld (dit vra volwasse oordeel om te kan onderskei)

Eysenck en Nias (1978:252) rapporteer dat daar feitlik eenstemmigheid onder navorsers bestaan dat aggressiewe dade wel by kykers die gevolg kan wees van gewelddadige tonele waargeneem op film of televisie. Alhoewel daar ander en selfs belangriker invloede kan wees wat lei tot geweld en aggressie, is dit so dat:

"TV is just one of a number of such influences, but withal a powerful and omnipresent one".

Dié navorsers voeg by dat daar ook nog nie empiries bewys is dat duidelike fantasieprograminhoud (strokiesprente) nie skadelik mag wees of dat geregverdigde aggressie (soos van die held of die polisie) nie skadelik mag wees nie. Hulle beklemtoon individuele verskille in mense se reaksies op programme.

In 'n navorsingsverslag (DOK, 1991:50) blyk dit dat teen die ouderdom 16, die tipiese kind 'n geskatte 200 000 dade van geweld, insluitende 33 000 moorde aanskou het. In 1986 en 1987 was dertien van die twintig gewelddadigste televisieprogramme wat in Suid-Afrika vertoon is, uit Amerika afkomstig. Killian word aangehaal (DOK, 1991:50) en beweer dat kinders beslis meer gewelddadig optree nadat hulle geweld op TV gesien het; hulle word ook minder sensitief vir geweld in die werklike lewe. Daar word ook verwys na 25 % gewelddadige insidente in strokiesprente en die toename by kinders in verbale aggressie ná blootstelling aan "*Masters of the Universe*".

Teenargumente word gelewer deur Roe (1993:60):

"... no one has been able to demonstrate a direct causal relationship between television viewing and aggressive behaviour".

Hy sê dat selfs die korrelasies wat in die rigting van 'n oorsaaklike verhouding wys, baie laag is. Hierdie siening word ondersteun deur Mc Guire (1986:177) wat sê dat die meeste studies:

"... have failed to show overall effects sizable enough to even reach the conventionally accepted .05 level of statistical significance".

Onlangse bevindings (Van Vuuren, 1992:1 en Botha, 1990:167) bied ondersteuning vir wêreldwye bevindings in media-effekondersoeke dat televisiegewelddblootstelling 'n geringe negatiewe effek op kinders het.

Die hantering van televisiegeweld deur uitsaaikorporasies en ouers word nie hier bespreek nie, maar sluit n ou aan by die hantering van televisieseke wat later bespreek sal word.

3.2.10 Advertensies

Die invloed van televisie-advertensies het al bykans net soveel aandag van navorsers geniet as die invloed van televisiegeweld. Dit blyk egter dat daar groter sekerheid is dat televisie-advertensies **wel** die kykers beïnvloed as wat met geweld die geval is.

Getuienis hiervan is die volgende:

- In die VSA het marknavorsing getoon dat die kooppatroon van huisvrouens en kinders in supermarkte direk verband hou met televisie-advertensies (Murray en Lonnerberg, 1985:9).
- Verbruikersgroepe in Kanada, soos Action for Children's Television, het daarin geslaag om televisie-advertensies te laat verbied op programme vir kinders onder 13 jaar, omdat kinders begin aandring het op voedselsoorte met 'n hoë suikerinhoud en speelgoed van swak kwaliteit. Hierdie tendens is direk herlei na spesifieke televisie-advertensies wat tydens kinderprogramme uitgesaai is.
- Marknavorsing het wêreldwyd uitgebrei en daartoe gelei dat toenemend groter somme geld aan televisie-advertensies bestee is. In die VSA het die inkomste vir televisie-uitsaaiers vermeerder vanaf 561 miljoen dollars in 1949 tot 316 biljoen dollars in 1969 (Rivers et al, 1980:19). E en borg alleen het in 1985 50 biljoen dollars bestee aan televisie-advertensies. Dit kos 100 000 dollars om 'n enkele 30-sekonde televisie-advertensie te vervaardig en tweekeer soveel vir elke uitsending daarvan tydens spitskyktyd (Mc Guire soos aangehaal deur De Beer 1994:4). In Suid-Afrika toon advertensie uitgewes

dieselfde neiging. Die Ad Index syfers dui op 'n gesonde en groeiende bedryf. In 1987 is 30 % van alle advertensiegeld in Suid-Afrika op televisie-advertensies bestee (De Beer, 1994:5).

Verskeie navorsers is dit eens dat die geldmaakmotief daartoe lei dat enige metode aangewend sal word om kykers te oortuig om 'n bepaalde produk te koop. Packard (1981:204-205) beskryf die "*depth approach*" wat gerig is op beïnvloeding van die mens se onderbewussyn. Hierdie benadering het aanleiding gegee tot die aanstelling van sielkundiges en psigiaters by advertensiefirmas sodat vasgetel kon word wat mense se behoeftes werklik is en hoe dit uitgebuit (gebruik, misbruik) kan word vir advertensiedoeleindes. Daar is vroeër beskryf hoe emosionele oorspoeling vir hierdie doel gebruik word en Nystrom (1983:22-23) bevestig hierdie standpunt. Die adverteerders het reeds daarin geslaag om die onmiddellike bevrediging van basiese behoeftes as moreel te verhef. Dit staan bekend as die "*impuls-filosofie*" wat mense aanmoedig om dit wat hulle **wil hê, nou** te kry, aangesien hulle dit **verdien**. Die boodskap kom deur dat onbevredigde behoeftes die hoofbron is van menslike lyding en daarom boos is (Nystrom, 1983:23). Volgens Packard (1981:213) word hedonisme hierdeur bevorder en hy beveel onderrig in televisiegeletterdheid aan aangesien weerstand teen beïnvloeding slegs moontlik is as 'n mens verstaan hoe jy gemanipuleer word.

Lewis (1977:78) beskryf ook die subtiele oortuigende krag van televisie-advertensies:

"Their real power rests in their subtle persuasive ability to implant a sentence, a thought or a word in the subconscious mind".

Rivers et al (1980:91) verwys na die bevindings van navorsers wat gevind het dat televisie-advertensies mense se houdings eerder **aanpas** of **herkanaliseer** as **verander**. Mense gebruik byvoorbeeld almal seep, maar **watter** seep hulle gebruik word dikwels deur advertensies beïnvloed.

Dit word vermoed dat die invloed van advertensies op volwassenes nie so sterk is nie, aangesien hul waardes, houdings en gewoontes reeds gevestig is.

Aangesien die bevrediging van basiese behoeftes 'n belangrike rol in advertensies speel, word die seksuele behoeftes van mense sterk uitgebuit soos later vollediger bespreek sal word.

3.2.11 Kabeltelevisie en videos

Tydens 'n bespreking van die invloed van televisie, behoort kabeltelevisie (betaalkanaale soos M-Net) en videos as 'n verlengstuk en integrale deel van televisie beskou te word.

In die meeste ontwikkelde lande is kabeltelevisiekyk reeds 'n gevestigde gewoonte. Die bekendste betaalkanaal is MTV van die VSA, wat teenwoordig is in 231 miljoen huishoudings in 75 lande (De Moss, 1994:2). In Suid-Afrika is M-Net, die betaalkanaal, reeds teenwoordig in 850 000 huishoudings. 'n Groot persentasie van die programme wat op M-Net vertoon word, is gekoop by MTV (Cunningham, 1994).

De Moss (1994:2) beweer: *"MTV is 100 % negative. People don't watch it. They live it"*. Hy noem enkele voorbeelde van wat op MTV gesien word:

- *"... singing about the joys of rape"*.
- *"... singers who gyrate their way through simulated sex acts"*.
- *"Beavis and Butt-head, animated juvenile delinquents who get excited about lesbian sex, watching people urinate and joking about perverted sex" (De Moss, 1994:2).*

"Beavis and Butt-head" is reeds sedert die jare 80 in Suid-Afrika op video beskikbaar.

Heyneke (1986:3) het gevind dat videokyk naas televisiekyk die grootste impak het op die vryetydsbesteding van mense (dit wissel in die RSA van e n keer per week tot die kyk van drie videos per dag). In die RSA kyk mense meer na gehuurde films, terwyl in die VSA die videospeler meer gebruik word vir die terugspeel van opgeneemde programme (6-9 uur per week). In die RSA word dit ook al hoe meer die gewoonte, met die ontstaan van meer kanale.

Navorsers spreek hul kommer uit oor die feit dat die kwaliteit films wat op video beskikbaar is, nie gekontroleer word soos gedoen word met films wat deur openbare uitsaaiers vertoon word nie. Van Vuuren (1992:11) wys daarop dat kinders veel meer geweld op video sien as op televisie; dat hierdie videos meesal nie geskik vir kinders onder 18 is nie, maar dat die videos op verskeie wyses deur kinders bekom word. Wenham (1984:164) steun hierdie siening:

"... the video-cassette recorder exposes adults and children alike to pressured product selling from well beyond the range of what is normally broadcast".

Gardner (1987:15) stem hiermee saam en sê dat hierdie videos wat *"hostile violence"* en *"displeasing sexuality"* vertoon, verminder of verwyder kan word sonder enige verlies in die kwaliteit van vermaak.

Dit blyk duidelik uit bogenoemde dat die verantwoordelikheid vir kontrole in di  verband, nog sterker op die skouers van ouers geplaas word.

3.2.12 Televisiekultuur en waardes

Voor die koms van televisie het die uitsaaiwese nog duidelikheid gehad oor sy kulturfunksie in die samelewing. Alhoewel daar ook onbruikbare inligting en vermaak bestaan het, was die uitgangspunt dat inligting en vermaak afgestem moet wees op die behoud van die tradisies en waardes van die organiese kultuur. Die uitsaaiwese was 'n *"kultuurproduk en nie 'n produk in sy eie reg nie"* (Fourie, 1993:6).

Reith (soos aangehaal deur Scannell, 1990:13) stel die doel so:

"The preservation of a high moral tone – the avoidance of the vulgar and the hurtful ... Broadcasting should give a lead to public taste rather than pander to it".

Die koms van televisie val saam met die ontstaan van 'n tegnopoliese- en verbruikerskultuur. Volgens Fourie (1993:3) is televisie die "vlagskip" van hierdie kultuur in eie reg – "die sogenaamde 'beeldversadigde kultuur'":

"... dit is 'n kommunikasiekultuur waarin die media as verbruikerskommoditeit oor die media as kultuurprodukt seëvier" (Fourie, 1993:3).

Hierdie toestand lei tot 'n postmodernistiese toestand waarin die tegnologie die tradisies, godsdiens en metafisiese denke van die mens bedreig. Die internasionale kultuur geniet voorkeur bo die eie; historiese kontinuiteit word verwerp en vervang met diskontinuiteit, onsekerheid en gewigloosheid. Deur die televisie neem die Amerikaanse kultuur oor en beïnvloed elke aspek van die mens se bestaan: "denke, gedrag, kultuurgoed en gebruiksgoed" (Fourie, 1993:3). In 'n poging om die grootste moontlike publiek te bereik, word inhoud gekommerisialiseer en staan oppervlakkigheid en emosionele leegheid voor. Van Poecke en Van den Bulck (1993:15) wys daarop dat 'n tydgees ontstaan waarin die mens sy plek probeer verstaan te midde van 'n tydperk waarin die ou grense vervaag. Norme en waardes word onderhandel:

"Deze normenvervaging is een van de meest in het oog springend kenmerke van onse tyd".

Met die verfyning van die tegnologie word televisie se nabootsing van die werklikheid só 'n absolute simulاسie dat die beeld en die werklikheid één word en televisie 'n werklikheid in eie reg; maar fragmentasie bemoeilik

betekenissamehang – daar is dikwels vyf of meer storie-lyne wat mekaar binne sekondes of minute afwissel, onderbreek deur reklameflitse, aankondigings en selfs nuusflitse (Fourie, 1993:9). Die televisie bied "*dringendheid bo historiese kontinuïteit, fassinisie in die plek van kompleksiteit*" (Fourie, 1993:9). Die televisie as bemarker van materiële waardes verloor die moontlikheid om vir die mens se geestelike, kulturele en persoons-groei, iets te bied. Televisiekarakters sê die mens voor oor die liefde, die huwelik, godsdiens, ensovoorts en dit bedreig die invloed van ouers, die kerk en die skool as draers van waardes.

Bogenoemde siening word bevestig deur Swanepoel (soos aangehaal deur DOK, 1991:4); Raffa (1985:191–193) en (Lewis, 1977:103).

Grobler (soos aangehaal deur DOK, 1991:bylaag D) beklemtoon dat die kind alleen 'n waardesisteen vir homself kan toeëien, indien hy sy wêreld leer ken en in sy verhouding met die dinge en mense wat rigting gee aan sy lewe. Hy gee betekenis aan sy wêreld deurdat hy kennis inwin van wat in die wêreld gebeur. In die lig van die bogenoemde invloed van die televisiekultuur op waardes, is dit noodsaaklik dat kinders begelei word om die kennis wat hulle op televisie waarneem, in perspektief te plaas, sodat hulle kan verstaan wat goed of sleg, reg of verkeerd is. Adams en Hamm (1988:81) beveel ook aan dat opvoeders moet poog:

"... to bridge the gap between technology, on the one hand, and moral development, on the other".

Hulle beveel televisie-geletterdheid aan, maar ook die eenvoudige gesprek oor morele dilemmas (soos op televisie uitgebeeld) wat dan sal lei tot morele ontwikkeling. Hulle waarsku teen kennisoordrag in 'n vakuum, met die klem slegs op kennis:

"What we pick up from the media is based on a process of filtering and choosing, based on values"
(Adams en Hamm, 1988:81) –

'n delikate taak vir die opvoeder; een wat al sy energie verg.

Warnock (1984:169) pleit vir onopsigtelike oordrag van waardes in 'n "*hidden curriculum*". Sy beklemtoon die waarde van die inligtingsfunksie van televisie waardeur moreel-etiese waardes vanself spreek. Sy stel egter die probleem van morele opvoeding:

"... it is one thing to open people's eyes to moral issues, on the one hand, and quite another to perform the real function of moral education which is to change people's behaviour" (Warnock, 1984:169).

Om gedragsverandering te bewerkstellig en die kind te lei tot sedelike selfstandigheid verg:

"... the constant presence, in situations both trivial and non-trivial, of people who have convictions and are able to stick to them" (Warnock, 1984:169).

Die gevolgtrekking wat hieruit gemaak kan word, is dat die televisie slegs 'n **hulpmiddel** kan wees in die opvoeding tot sedelike selfstandigheid. In die lewe van kinders wat meesal alleen televisie kyk en gevolglik nie begelei word om deur die inhoud te onderskei tussen reg en verkeerd nie, nie gemotiveer word deur positiewe voorlewing van belangrike ander mense in hul lewens nie, sal daar noodwendig waardeverwarring en -vernietiging intree.

Volgens Warnock (1984:172) is televisie 'n belangrike hulpmiddel tot morele opvoeding, aangesien dit die tekortkominge en oortredings in die gemeenskap blootlê, mense se oë oopmaak en geleentheid skep vir die bespreking van wat reg en verkeerd is.

Sy waarsku ook dat daar nie te vinnig besluit moet word dat die televisiekultuur die gemeenskap besoedel nie – dit is nog nie bewys nie:

"May not radio and television mirror the vices of society rather than cause them? If that is so, we should first seek improvement elsewhere, and an improvement in broadcasting output will follow"
(Warnock, 1984:172).

Die voorgaande was 'n bespreking van die invloed wat televisie in die **algemeen** op mense kan hê. Vir die doel van hierdie studie is dit noodsaaklik om te probeer vasstel of televisie die mens se **seksuele houding en gedrag** moontlik beïnvloed, met spesifieke verwysing na die invloed op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent.

3.3 DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP SEKSUELE HOUDING EN GEDRAG

Ten einde te kan besin oor die invloed van televisie op seksuele houding en gedrag sal die aard en intensiteit van seksuele verwysings op televisie eers bespreek moet word. Aangesien die meeste programme en videos wat in Suid-Afrika vertoon word, uit Amerika afkomstig is, het navorsing wat in die VSA gedoen is, dus ook betrekking op Suid-Afrika.

3.3.1 Die aard en intensiteit van seksuele verwysings op televisie

Navorsing wat in dié verband gedoen is, het nie in die verlede onderskeid getref tussen verskillende soorte verwysings na seks op televisie nie. Sexton (1983:55) definieer seksueel georiënteerde programme soos volg:

"Any programme which contains sexually suggestive jokes, references or manner of dress, shows sexual encounters or conveys sexual values".

Sapolsky (1982:216) beskou 'n insident op televisie as "**seksueel**" indien dit 'n beskrywing van seksuele gedrag, 'n uitlokkende vertoon van die liggaam, 'n duidelike of gesuggereerde verwysing na intieme seksuele gedrag, geslagsorgane of seksverwante aktiwiteit is. 'n **Seksuele daad** word beskou as duidelike of gesuggereerde fisieke

seksuele aktiwiteit. Seksuele daade word verdeel in kriminele en nie-kriminele seksuele daade. Kriminele seksuele daade is daade wat aggressiewe onwettige seksuele gedrag uitbeeld, soos aanranding, verkragting en moord wat deel is van seksuele optrede en prostitusie. Nie-kriminele seksuele gedrag word beskou as nie-aggressief en wettig, soos geslagsgemeenskap, soen en aanraking wat lyk asof dit lei tot meer intieme gedrag, soen, druk en aanraking wat getuig van liefde en nie lyk asof dit bedoel is om te lei tot meer intieme gedrag nie.

Die bevindinge (Sapolsky, 1982:217-219) ná 'n ontleding van twee jaar se spitskyktydprogramme op televisie (1978-1979) was dat daar 'n 28 % toename was in seksuele daade en verwysings op die skerm. Gedurende spitskyktyd was daar hoofsaaklik meer seksuele suggesties as daade en geen duidelik vertoonde geslagsgemeenskap nie. Slegs een in vier seksuele verhoudings was binne die huwelik. Seks is hoofsaaklik op 'n humoristiese wyse hanteer, maar daar was 'n toename van seksuele insidente in ernstige programme soos dramas. Seksuele daade was nie-krimineel van aard en is ook vertoon in gesinskyktyd.

Brown and Newcomer (1991:78) wys egter daarop dat die seksuele inhoud van televisie programme meer eksplisiet geword het en dramaties toegeneem het gedurende die afgelope dekade. Tussen 1980 en 1985 het die seksuele inhoud van sepies, veral gewild by adolessente, met 103 % toegeneem. Daar word geskat dat die gemiddelde tienerkyker in die VSA in 1985 blootgestel is aan tussen 1 900 en 2 400 seksuele verwysings op televisie, afhangend van sy of haar kykgewoontes. Inhoudsanalises dui konsekwent daarop dat geslagsgemeenskap tussen ongetroude heteroseksuele pare van vier tot agt keer meer plaasvind op televisie as tussen getroude mans en vrouens. Tydens 'n gemiddelde programuur is daar een of twee verwysings na geslagsgemeenskap maar geen verwysing na voorbehoedmiddelle nie. Geslagsoordraagbare siektes word slegs eenmaal in ongeveer elke tien programme genoem (Brown and Newcomer, 1991:79).

Gedurende 1993 en 1994 was daar 'n toename in verwysings na kondoomgebruik op TV1 in Suid-Afrika. Tydens of voor geslagsgemeenskap, tussen ongetroudes, is óf verwys na "*being careful by using a condom*", of 'n kondoom is uitgehaal terwyl klere uitgetrek is in programme soos "*Beverley Hills 90210*", "*Reasonable Doubts*", "*Melrose Place*" en "*The Heights*" - programme wat vertoon word wanneer adolessente televisie kyk (19.00-21.30) (eie waarneming).

Navorsers soos Greenberg et al (1981:83-89) en Lowry et al (1981:90-96) het 'n studie gemaak van seksuele verwysings in sepies en stem saam dat daar 'n geleidelike toename is in seksuele inhoud en dat verhoudings in sepies ten minste 70 % buite egtelik is. Die aard van seksuele verwysings is meesal liefkosings, soen, vinnige asemhaling (stimulerende inhoud - erotiese aanrakings) en praat oor seks. Soms duur só 'n gesprek minute lank, soms die volle duur van die program. Soms handel die gesprekke oor geslagsgemeenskap. Kykers leer die karakters goed ken omdat sepies oor 'n lang tydperk vir baie ure vertoon word. Die navorsers is van mening dat sepies 'n verwronge beeld gee van seksuele gedrag in die VSA, aangesien 26 % van die seksuele gedrag wat daagliks uitgebeeld word, sterk deur die breë gemeenskap afgekeur word (Lowry et al, 1981:94). In Suid-Afrika geniet die sepie "*Egoli*" baie gewildheid en 'n evaluering daarvan stem ooreen met bogenoemde bevindings (eie waarneming). Renshaw (1981:38) waarsku teen die onrealistiese uitbeelding van seks op televisie:

"Our commercial culture is always selling youth, beauty and the supersexy, as well as super sexual joy".

Verwysings na naaktheid en semi-naaktheid kan byna daagliks op televisie waargeneem word. Die rede hiervoor, volgens Packard (1981:76), is omdat dit 'n "*eye-stopper*" is. Falliese simbole word kunstig gebruik om byvoorbeeld lipstif en penne te verkoop (Packard, 1981:77). Edgars en Playtex, byvoorbeeld, adverteer op SATV onderklere op

'n wyse wat wegdoen met tradisionele norme van privaatheid. Badseepadvertensies gaan gewoonlik gepaard met 'n uittrektoneel, gesuggereerde en werklike naaktheid (vgl bv Lux- en Silk-E-advertensie). 'n Baie goeie voorbeeld van die gebruik van die naakte liggaam vir advertensiedoeleindes, is die BMW-advertensie waarvoor Hunt Lascaris die 1993 Loerietoekenning gekry het:

"Die druppel kwiksilwer wat geluidloos oor die ronding van 'n naakte vrou rol en uiteindelik by haar naeltjie tot ruste kom ..." (Engelbrecht, 1993:13).

Seksuele suggestie (innuendo) soos bogenoemde word met groot sukses in televisie-advertensies gebruik om te oortuig. Verdere voorbeelde hiervan is motoradvertensies waar 'n meisie met 'n motor geassosieer word en die woorde wat gesê word, is:

"I need it. I really need it" (Nystrom, 1983:23);

of shampoo-advertensies waar die meisie aan die einde sê:

"Now I'm satisfied; really satisfied",

op 'n wyse en met 'n stemtoon wat duidelike seksuele ondertone reflekteer (Nystrom, 1983:23). Oelofse et al (1988:13) noem hierdie tegniek 'n *"metaforiese appèl"*, waar 'n bepaalde atmosfeer geskep word wat nie direk of letterlik met die produk verband hou nie.

Seksuele suggestie word dikwels in komedies waargeneem, soos bv in *"The Benny Hill Show"*, (TV1:1994) waar daar feitlik aanhoudend gebruik gemaak word van die vroulike liggaam as seksobjek vir vermaaklikheidsdoeleindes, met gepaardgaande gesigsuitdrukkings, stemtoon en bewegings wat seksuele bedoelings weerspieël (eie waarneming).

In 'n verbete poging om kykers te behou, beweeg televisie dieper en dieper in areas van menslike ervaring in wat vroeër as taboe of minstens as hoogsprivaat beskou is.

Nystrom (1983:24) noem die volgende voorbeelde: mens-truasie, penislengte, impotensie en hoe dit voel om verkrag te word.

Films wat vroeër in Suid-Afrika verban is weens hul eksplisiteit en ander films met eksplisiete seksuele verwysings word nou ongehinderd vertoon in tye wanneer adolessente televisie kyk. Voorbeelde hiervan is:

- *"Lady Chatterley's Lover"* (M-Net, Oktober 1993, 20.30) waarin onder andere te sien was: volle frontale vroulike naaktheid, 'n masturbasietoneel, verskeie geslagsgemeenskapstonele, naakte borste en uittrektonele. Alhoewel kunstig en smaakvol binne konteks hanteer, was die boodskap duidelik: dat die lusbeginsel oorheers en dat liefde nie genoeg is in 'n verhouding nie.
- *"Lethal Weapon 2"* (M-Net, Oktober 1993, 20.30) waarin onder andere te sien was: duidelike geslagsgemeenskap tussen 'n man en 'n vrou wat mekaar glad nie geken het nie; mekaar slegs twee maal gesien het en onweerstaanbaar aangetrokke was tot mekaar; verskeie uittrektonele; naakte borste; albei naak in die bed; seksuele gesprekke en aksies.
- *"Whisper Killer"* (TV1, Sondag 26 Julie 1993, 21.00) waarin onder andere te sien was: 'n buite-egtelike seksuele verhouding tussen 'n man en 'n vrou wat mekaar net 24 uur lank geken het, vurige betasting, opskuif van klere, oopknoop en uittrek van klere en 'n bedtoneel - duidelike naaktheid onder die lakens.

Verdere voorbeelde van televisie films met eksplisiete sekstonele is *"Mistique Pizza"* (M-Net, Julie 1993, 20.30) en *"The Accused"* (M-Net, Julie 1993, 21.00).

Laasgenoemde film is 'n goeie voorbeeld van 'n seks-en-geweldfilm, aangesien 'n verkragting in groot besonderheid bespreek en visueel uitgebeeld word.

Gardner (1987:15) maak beswaar teen die skynbare goedkeuring van seksuele gedrag in hierdie soort *"Nasties"*:

"... antiwomen and antilove sex - sexual behaviour in which there is neither romance nor concern for the partner".

Bogenoemde is slegs enkele voorbeelde van eksplisiete seksuele aktiwiteite op televisie. Dit wil voorkom asof daar in Suid-Afrika meer eksplisiete seksuele tonele voorkom op M-Net (die betaalkanaal) as op die ander kanale. Nystrom (1983:22) rapporteer dat 80 % van die kabeltelevisieprogramme in die VSA se televisiegids, gemerk is dat hulle seksuele situasies en geweld bevat. Op MTV (*"Music Television"*), 'n kabeltelevisiekanaal in die VSA, is daar 18 aggressiewe insidente op musiekvideos elke uur, waarvan 35 % seksuele aggressie teenoor vrouens is (Peterson and Frost, 1989:319). Soos reeds genoem, is die meeste van die programme, films en musiekvideos wat in Suid-Afrika vertoon word, afkomstig uit die VSA.

Daar blyk min navorsing te wees oor die hoeveelheid programme wat bedoel is om kennis oor menslike voortplanting en seksualiteit oor te dra. In Suid-Afrika was daar in 1993 'n opvoedkundige reeks van 13 programme, *"One Body, One Life"* wat menslike voortplanting en aspekte van verantwoordelike seksuele gedrag aan tieners voorgehou het. Ongelukkig is die program laataand (22.15) uitgesaai op 'n weeksaand. Verder is *"Dr Paul's Sex Show"* (ook laataand) uitgesaai om bespreking rondom seksualiteit te inisieer en kykers van moontlike oplossings en raad te bedien. Kennis van seksualiteit en die problematiek is oorgedra, maar nie gekoppel aan moreel-etiese waardes nie (eie waarneming). Kennis van seksuele aangeleenthede word meesal toevallig en onvolledig oorgedra, as deel van die drama wat uitgebeeld word.

Uit bogenoemde wil dit dus voorkom asof die aard van seksuele verwysings op televisie oorwegend eroties van aard is (seksueel stimulerend); dat dit selde korrekte, sistematiese kennis oor menslike voortplanting en seksualiteit oordra; dat dit selde positiewe leiding gee met betrekking tot moreel-eties-verantwoordelike keuses. Dit

lyk asof die intensiteit van die uitbeelding van eksplisiete seksuele aktiwiteit en aggressiewe seksuele dade toeneem en meer dikwels voorkom op kommersiële kanale (kabeltelevisie) en videos.

Daar word vervolgens besin oor die invloed hiervan op mense (veral vroeë adolessente) se seksuele houdings en gedrag.

3.3.2 Die invloed van televisie op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent

Dit is duidelik dat daar 'n groot hoeveelheid erotiese seksuele verwysings op televisie is.

3.3.2.1 Invloed van oudiovisuele erotika

Dit is baie moeilik om hierdie soort invloed te beoordeel:

"Few things are more complex than our reactions to the nude or near-naked human body" (Lucie-Smith, 1981:7).

Van Deventer (1989:62-64) wys daarop dat daar belangrike veranderlikes is wat die aard van beïnvloeding bepaal:

- die boodskap self – aard van erotiese inhoud;
- die "seksuele persona" van die ontvanger wat uniek ontwikkel deur die jare;
- die vorige erotiese ervarings van die ontvanger, wat sy reaksie op erotiese inhoud beïnvloed.

Eysenck en Nias (1978:251) beklemtoon ook in dié verband individuele verskille en waarsku teen veralgemening. Hulle bevinding was dat dit veral 'n persoon se waardesstelsel is, wat hom daartoe instaat stel om weerstand te bied teen hierdie soort beïnvloeding.

Daar is egter algemene tendense in die navorsingsbevindings waarvan kennis geneem moet word. Met inagneming

van die vorige besprekings van die invloed van televisie en die aard en intensiteit van die inhoud, is dit redelik om die afleiding te maak dat die oudiovisuele erotika waaraan vroeë adolessente blootgestel word, hulle wel beïnvloed. Daar kan met 'n groot mate van sekerheid gesê word dat die deursnee vroeë adolessent baie tyd bestee aan televisiekyk (dit sluit kabeltelevisie en videos in) en dat die aard van programme en laataand televisiekyk nie deur ouers gekontroleer word nie (DOK, 1991:625; Nystrom, 1983:24). Hoe jonger die adolessente, hoe meer beïnvloedbaar is hulle deur die seksuele beelde en waardes wat op televisie uitgebeeld word (Brown en Newcomer, 1991:79). Blootstelling aan intieme erotiese uitbeeldings kan oor 'n lang tydperk lei tot:

- **verslawing** aan erotiese stimulus
- **affektiewe oorspoeling** wat 'n wanbalans veroorsaak tussen die affektiewe, kognitiewe en normatiewe geslagtelike wording, aangesien die affektief-erotiese oorbeklemtoon word;
- **desensitering**, wat lei tot die verlaging van die skok- en weersindrempel met betrekking tot seksuele tonele;
- **identifisering** met aantreklike rolmodelle en gevolglike **nabootsing** van die "**klaarblyklike**" realiteit;
- **kondisionering** as gevolg van langdurige blootstelling aan die erotiese in 'n verhouding.

Verskeie navorsers is dit eens dat langdurige blootstelling aan oudiovisuele erotika, kan lei tot 'n meer **seksueel permissiewe houding** wat die volgende kan veroorsaak:

- **vervroegde eerste geslagsgemeenskap** (verlies van maagdelikheid)(Brown en Newcomer, 1991:84-85);
- **promiskuïteit** en ander **onverantwoordelike seksuele gedrag**. Strouse (1985:255) gee as rede hiervoor die feit dat televisie veel klem lê op seks (en by implikasie, liefde) as 'n oorweldigende, onbeheerbare,

fisieke aantrekkingskrag en begeerte wat **dadelik** bevredig moet word, ongeag of dit buite die huwelik of met meer as een persoon is. Nystrom (1983:22) voeg by dat die tegnieke vir hierdie soort gedrag duidelik op televisie gedemonstreer word en dus kan lei tot nabootsing. Smailes (1994:16) verwoord die kommer van talle ouers en onderwysers in dié verband:

"A more liberal attitude to often indulge in sex at an early age, is being reinforced and condoned by exposure to the sexually permissive mass media in most countries of the world".

Hierdie siening word bevestig deur eie ervaring.

Konsensus bestaan dat televisie die grootste invloed het van al die massamedia;

- **aggressiewe houdings** (aangeblaas deur erotiese inhoud) wat kan lei tot **seksuele oortredings** en ander **antisosiale seksuele gedrag** van 'n minder ernstige aard, of **geweldseksmisdade**. Hierdie reaksie is veral moontlik by persone met persoonlikheids- of seksuele probleme of psigiese afwykings (Eysenck en Nias, 1978:125, 225; Du Toit en Nel, 1975:60 en Peterson, 1989:319);
- **ontevredenheid** by vroeë adolessente omdat hulle nog **maagde** (uitsonderings op die reël) is (Brown en Newcomer, 1991:80) en indien hulle 'n seksuele ervaring gehad het, is hulle **teleurgesteld** omdat dit nie so **opwindend** was as wat op televisie uitgebeeld word nie (Sapolsky, 1982:212). Die teleurstelling word grootliks veroorsaak omdat die verhouding (vriendskap, respek, toewyding) nog nie ontwikkel het voordat daar seksueel verkeer is nie (hulle word deur televisie gekondisioneer om so gou moontlik **seksueel te verkeer** in 'n verhouding);
- **voortdurende bekommernis** by vroeë adolessente dat hulle nie aantreklik genoeg is nie; vrees dat hulle

mooi of maer, sterk of fris moet wees voordat iemand van hulle sal hou; ervaring van 'n gevoel van ontoereikendheid omdat televisiekarakters so vlot in hulle verhoudings is en selde foute maak of gekke van hulself maak. Aantreklikheid word op televisie as voorwaarde tot erotiese ervaring gestel (Kessler, 1983:37).

3.3.2.2 Invloed van distorsie en weglating

Verskeie navorsers (Saltzman, 1982:63; Lewis, 1977:92; Caldas, 1994:405) wys daarop dat distorsie van die werklikheid en weglating ("*symbolic annihilation*") van sekere feite op televisie,

*"... create a far more offensive situation than the actual depiction of coupling. It is the **degrading** of human beings, not the physical relationship..."*
(Saltzman, 1982:63).

Distorsie en weglating kan kognitiewe en normatiewe verwarring by die vroeë adolessent veroorsaak, as gevolg van onder andere die volgende:

- Daar word op televisie soveel klem gelê op "*hit-and-run relationships with anonymous females and males*" (Saltzman, 1982:63), dat daar selde onderskeid getref word tussen **seks** (waarvan daar baie te sien is) en **liefde**. Belangrike bestanddele van liefde soos: "*... sharing, caring, commitment, loyalty, response, respect, responsibility...*" (Renshaw, 1982:98) word weggelaat. Die gevolg hiervan is degraderend en 'n verdierliking en versaakliking van menslike emosies;
- **weglating** (minimum uitbeelding) van **seks binne die huwelik**, wat die indruk skep dat die huwelik outyds en uitgedien is (De Moss, 1994:3). Lewis (1977: 68) stem saam en sê dit lyk asof: "*Marriage is a social convention still only endured, but with little glamour or allure*";

- **weglating** van sekere **menslike eienskappe** wat verwarring skep. In 'n navorsingsprojek met vroeë adolessente, het Kessler (1983:38) gevind dat die adolessente graag meer dikwels mans op televisie sou wou sien wat sterk, maar ook sensitief is en wat kan huil. Daar word beswaar gemaak teen die oorwegende uitbeelding van gesinsmanne as óf ontrou aan hulle vrouens, óf "*wimps' and objects of humor and derision*" (Kessler, 1983:38). Vroue word baie selde as sterk en met 'n eie identiteit uitgebeeld. Indien sy wel só uitgebeeld word, moet sy gewoonlik 'n duur prys daarvoor betaal. Vrouens word meesal uitgebeeld as passief; hulle word maklik misbruik en het geen identiteit van hul eie nie, behalwe in verhouding tot hul mans;
- weglating van die **tydsdimensie** in die ontwikkeling van verhoudings, wat distorsie van die werklikheid veroorsaak. Vroeë adolessente wil graag sien hoe 'n man en vrou in 'n verhouding op televisie hul gevoelens met mekaar bespreek, só ook hul onsekerheid en angs wat soms met 'n verhouding gepaard gaan (Kessler, 1983:38). In die werklike lewe is mense meer kompleks as wat hulle op televisie uitgebeeld word, hulle motiewe is uiteenlopend en sommige probleme neem tyd om op te los, of word nooit opgelos nie (Lewis, 1977:92):

"On television people have clear-cut characteristics, obvious motives and their problems are always resolved in the end. Everybody races from crisis to crisis and ignores everyday routine".

Renshaw (1987:37) betreur die weglating van die tydsdimensie in die ontwikkeling van **vertroue** in 'n verhouding:

"It takes time and much testing to develop trust in any relationship. Self-disclosure, honesty, sharing, caring, can lead to closeness. Side by side work, learning, sports and play, all assist knowing each other's strenghts and weaknesses better";

- **weglating van die gevolge van sekere seksuele gedrag** wat 'n distorsie van die werklikheid veroorsaak:

"they describe adults playing sex like a game - fun, fast, no hesitation and no consequences"
(Kessler, 1983:37).

Baie min karakters op televisie ervaar negatiewe gevolge van buite-egtelike seksuele ervarings. Mc Dowell (1992:41) noem dit "*media lies*": min karakters op televisie kry ooit 'n **geslagsoordraagbare siekte**, terwyl in werklikheid 33 000 Amerikaners daaglik besmet word met 'n geslagsoordraagbare siekte (totale aantal besmettings in 1992: 12 miljoen); die verband tussen seks en **swangerskap** word baie selde uitgebeeld en dit is een van die moeilikste realiteite vir adolessente om in hul eie lewens te aanvaar (Kessler, 1983:38); **swanger tieners** se situasies word steeds as **idillies** uitgebeeld en die ware dilemma word verswyg (Mc Dowell, 1992:42). Hierdie siening word deur Sapolsky (1982:213) ondersteun; Saltzman (1982:64) vestig die aandag daarop dat karakters op televisie wat **onverantwoordelike seksuele gedrag** openbaar, selde of ooit opgeroep word om vir hulle dade **in te staan**.

Indien regisseurs daarop aandring dat geweld en seks uitgebeeld moet word, omdat dit deel is van die werklikheid, dan behoort **verantwoordelikheid**, as deel van die werklikheid, ook uitgebeeld te word. Saltzman (1982:65) stel voor dat opvoeders en die "*Moral Majority*" daarop moet aandring dat:

"... fictional characters who hurt or kill or destroy or lust should be liable for their deeds ... should pay the price" (Saltzman, 1982:64);

- **afwykende en onverantwoordelike gedrag** soos verkragting, molestering, homoseksuele gedrag en prostitusie, word meesal hanteer asof dit aanvaarbare alternatiewe gedrag is (TV1, Agenda,

14 Augustus 1994 en eie ervaring). Die oorsake en gevolge van dié soort gedrag word selde op televisie geëksplorieer en gevolglik kry vroeë adolessente nie die nodige inligting en normatiewe begeleiding wat hulle nodig het om verantwoordelike keuses te maak nie;

- **weglating** of **distorsie** van sekere waardes wat lei tot verantwoordelike seksuele gedrag, veroorsaak normverwarring, byvoorbeeld die waarde van **selfbeheersing** word nie dikwels op televisie gewys nie. Vroeë adolessente leer nie op televisie dat seks nie noodsaaklik is in mense se lewens nie (Renshaw, 1978:73); **privaatheid** is verder sekerlik die één waarde wat vernietig word deur televisie - 'n waarde wat universeel 'n natuurlike deel van menslike seksualiteit is:

"... full coital intimacy is highly private. Sensitivity is developed very early, so that the presence of others usually creates inhibition of performance or desire in the aroused partner" (Renshaw, 1975:132).

Uit wat reeds voorheen bespreek is, is dit duidelik dat **ander** waardes wat deur Louw (1990:105) geïdentifiseer is as universele waardes vir **oorlewing** met betrekking tot seksuele gedrag, óf weggelaat óf verdraai word op televisie en normverwarring veroorsaak. Hulle is:

"respek vir die eie en ander se liggame, kuisheid, lojaliteit en totale toewyding binne die huwelik, opoffering, onselfsugtigheid, verantwoordelikheid en gehoorsaamheid aan die skeppingsorde (man en vrou vir mekaar gemaak)".

Vroeë adolessente wat nie toereikend begelei word met betrekking tot hul geslagsvolwassewording deur verantwoordelike volwassenes nie, soekend is na die vestiging van 'n eie identiteit en deur televisie verwar word oor bogenoemde waardes, kan in **opvoedingsnood** verkeer:

"It is their notion of who they are and who they want to be that most powerfully determines the sexual activity and behaviour" (DOK, 1991:549).

Juhasz (1990:30) bepleit egter 'n veel meer **liberale weergawe** van die "*middle-of-the-road*" waardes. Sy vind dat daar weglating is van waardes wat nie tradisionele gesinswaardes (monogamie, huwelik, kinders) steun nie. Sy streef na:

"... the separation of sexual pleasure from reproduction, marriage and traditional family life in our society ... by respecting and celebrating their (adolescents') pleasure in sex and by telling them exactly what they need to know in order to maintain the pleasure" (Juhasz, 1990:35);

- **distorsie van feitelike kennis** van menslike seksualiteit, verhoudings en voortplanting: daar word in die algemeen saamgestem dat daar baie **kennis** in dié verband op televisie oorgedra word, maar dat *"in many cases it is portrayed neither realistically, nor accurately" (Sexton, 1983:123)*. 'n Goeie voorbeeld hiervan is die uitbeelding van geboorte wat gewoonlik só sensasioneel uitgebeeld word dat die reaksie van vroeë adolessente tydens 'n geslagopvoedingsgesprek gewoonlik die volgende is (eie ervaring):

"Geboorte is darem verskriklik. Almal op televisie skreeu en hardloop om kookwater te kry. Ek weet nie of ek daarvoor kans sien nie".

Alhoewel geboorte pynlik is, behoort die pyn in perspektief geplaas te word met betrekking tot die wonder en vreugde van 'n nuwe lewe.

In die lig van die voorgaande kan die opvoeder met reg vra of kinders dan nie teen hierdie soort beïnvloeding beskerm behoort te word nie.

3.4 TELEVISIE EN SENSUUR

In Suid-Afrika is tot onlangs streng beheer uitgeoefen oor die inhoud van massamedia, deur die Raad van Beheer op Publikasies ingevolge die Wet op Publikasies van 1974. Sensuurwette is egter in 1994 verslap en sensuur word die individuele verantwoordelikheid (Pretoria News, 16 Mei 1994). Wanneer die etiek van die media beskou word, is dit duidelik dat *"questionable actions occur within both the print and broadcast media"* (Bittner, 1983:479) en dat daar in elke enkele medium die potensiaal is vir verantwoordelike professionele en etiese praktyke of blatante skending van hierdie beginsels. Volgens Bittner (1983:479), is sensuur van die media 'n eeu-oue filosofiese kwessie. Prosensuur argumente wil die sosiale orde beskerm, terwyl teensensuur argumente pleit vir die noodsaaklikheid van vryheid van spraak en deurgee van inligting in 'n demokrasie. Wetgewers sit met die dilemma dat ofskoon daar 'n behoefte is aan regeringsbeheer, dit noodsaaklik is om te keer dat dié vorm van beheer nie misbruik word nie. Breytenbach (1992:25) maak sterk beswaar daarteen dat die regering vir mense wil dink en wil besluit wat hulle mag lees en sien. Hy beskou sulke aksies wat beïnvloed is deur *"sedebewakers"* en *"onverdraagsames"*, as

"die grootste belediging wat enigiemand teen jou persoonlike integriteit kan maak ... dit is 'n misdaad teen menslike waardigheid en die integriteit van die individu" (Breytenbach, 1992:25).

Alhoewel daar in die Westerse wêreld al hoe meer druk op demokratiese regerings geplaas word om *"alles te sê en wys"* in die media, tree die meeste openbare uitsaaikorporasies redelik verantwoordelik op en probeer hulle om *"objektiewe berigging"* uit te saai, terwyl hulle probeer voldoen aan die uiteenlopende behoeftes van kykers. *"They show concern for the young"* (Wenham, 1984:161) deur byvoorbeeld programme vir kinders voor *"waterskeidingstyd"* (21.00) te wys. Verder word die algemene beoordelingskriterium van *"onweloweglike prikkeling"* (Van Deventer, 1989:64), deur die meeste rade van beoordeling van televisieinhoud gebruik en is daar *"amptelike besorgdheid oor morele waardes"* (Wenham, 1984:163). Ongelukkig, wanneer

dit kom by die beoordeling van televisie inhoud en moontlike sensuur *"the judgements involved are ultimately personal ones"* (Wenham, 1984:165).

Voorbeelde van sensuur deur die BBC (Wenham, 1984:166) *"with continued emphasis on language and boundaries of taste"*, is:

- verkorting van uitgerekte sekstonele;
- vertoon program laataand;
- uitsny van sekere tonele;
- voeg byskrifte by om sekere assosiasies met seksuele eksplisiteit te voorkom;
- besluit om program glad nie uit te saai nie; en
- uitsny van klankbaan op sekere plekke.

Breytenbach (1992:24) beveel 'n stelsel van klassifikasie aan sodat die publiek dan toegelaat kan word om te kies waarna hulle wil kyk. Hierdie stelsel word reeds deur M-Net in Suid-Afrika toegepas.

Van Vuuren (1992:12) beveel die volgende maatreëls aan om kinders en ander sensitiewe kykers teen **geweld** te beskerm:

- *"Scheduling - when children are watching show prosocial programmes;*
- *warning system/'watershed' - screen 'adult' programmes after 21.00 and warn viewers if the content (also news-content) could offend;*
- *careful editing of programmes, without changing meaning;*
- *avoidance of close-up shots of bodies and gruesome scenes on news programmes".*

Dieselfde maatreëls sou toegepas kon word op eksplisiete seksuele inhoud.

Wenham (1984:166) en Eysenck en Nias (1978:225) waarsku teen te veel weglating of verkorting van sekstonele op televisie, aangesien dit gevaarlik kan wees indien die kyker se verbeelding en fantasieë hierdeur geprikkel word.

Eysenck en Nias (1978:254) beklemtoon dat dit onwetenskaplik sou wees om te sê daar is absolute sekerheid oor die invloed van televisie, maar dat dit net so onwetenskaplik is om te sê dat "*nothing is known*" of "*all is in disagreement*" of dat die televisie geen negatiewe invloed uitoefen nie. Dit is noodsaaklik om te onthou dat bioskoopfilms en televisiefilms verskil, aangesien daar **geen waarborg** is dat kinders nie op 'n gegewe tyd televisie kyk nie. Eysenck en Nias (1984:255-257) se voorstelle met betrekking tot sensuur, sluit die volgende in:

- Indien daar konsensus is by uitsaaiers dat films/programme wat met 'n groot mate van sekerheid kan lei tot geweld of rassehaat, in 'n mate gesensureer behoort te word, dan behoort dieselfde kriteria toegepas te word op films/programme met seksuele inhoud;
- sensuur behoort nie deur wette afgedwing te word nie, maar uitsaaiers behoort "*self-censorship*" toe te pas, na aanleiding van die opinies van **gewone** kykers;
- perverse seksuele gedrag behoort glad nie vertoon te word nie, dit wil sê uiterste vorms van sadisme, verkragting, bloedskande en ander duidelike skadelike inhoud, met inagneming van die aard en konteks van die inhoud:

"A society which cannot guarantee its citizens a fair degree of safety from arbitrary violence, rape, vandalism and sheer destructiveness, ceases to deserve the name of civilization; it must fight back or go under" (Eysenck en Nias, 1984:274).

Gewone mense het al in die verlede deur hul opstandige reaksie op spesifieke programme, 'n vorm van sensuur afgedwing. In 1994 het die gemeenskap in Brittanje só beswaar gemaak teen twee videos wat volgens kenners moontlik aanleiding gegee het tot die moord op Jamie Bulger, dat albei videos uit die land verban is (Sunday Times, Maart 1994). Die popsanger, Michael Jackson moes 'n gedeelte van sy musiekvideo "*Black or White*" waarin daar eksplisiete seksuele tonele vertoon word en waarin kriminele dade aangemoedig word, laat uitsny as gevolg van landswye klagtes deur ouers en ook deur kinders wat gesê het dat hulle ter wille van hul ouers, verleë gevoel het (Pretoria

News, 22 November 1991). In Suid-Afrika kan klagtes oor media-inhoud gerig word aan die Uitsaaiklagte Kommissie van Suid-Afrika. Indien die inhoud oorweeg word en wel die **welvoeglikheidsperke oorskrei** (soos in nommer 7 van die Kode uiteengesit), word die uitsaaiers berispe en/of beboet (Broadcasting Complaints Commission, 1995).

Die koms van Vigs het moontlik by Hollywood 'n vorm van interne sensuur veroorsaak. In *"The Pretoria News"* (26 Augustus 1989) reeds word gestel dat:

"Even irresponsible louts are being delicate about sex on screen. The raunchiest films are restrained by comparison to the past ... there's a lot of talk, but no sex. These are films for the era of Aids".

Terwyl sommige regisseurs moontlik meer verantwoordelik begin optree, is die kommersiële gewin van seks steeds onweerstaanbaar vir ander. Op *"Channel 4"* in Brittanje ('n betaalkanaal), kyk ± 3 miljoen adolessente elke week na *"The Word"*. Mense wat op skerm deelneem aan die program, word slegs toegelaat *"if they perform some revolting act"* (Pretoria News, 12 Februarie 1994) en dit sluit enige iets in van wurms eet tot seksuele daade. Hoe meer pervers, hoe groter is die aantal adolessente kykers. Die regisseur se verskoning:

"I'm fighting a deeply sated and low-attention-span audience".

Dit wil dus voorkom asof dit uiteindelik die verantwoordelikheid van **ouers en ander opvoeders** sal wees om vroeë adolessente te begelei met betrekking tot die seksuele inhoud wat hulle op televisie waarneem.

3.5 OPVOEDINGSVERANTWOORDELIKHEID

Ouers en onderwysers (primêre en sekondêre opvoeders) voel bedreig deur televisie (Strouse, 1985:256). Hulle glo dat televisie die tweede grootste bron (naas die ouers) vir seksuele invloed in hul vroeë adolessente se lewens is en dat die inligting wat hul kinders oor seksualiteit op televisie ontvang, onakkuraat en onbetroubaar is.

In 'n studie deur Louw (1990) is gevind dat ouers in die algemeen **ontoereikende geslagsopvoeders** is, aangesien talle kinders met betrekking tot hul geslagsvolwassewording affektief, kognitief en normatief verwaarloos word; ouers het self swak kennis van menslike seksualiteit en vind dit moeilik om met hul kinders oor só 'n sensitiewe onderwerp te kommunikeer (onseker oor die wat, hoe en hoeveel gesê moet word); ouers is dikwels swak seksuele rolmodelle – die noodsaaklike sedelik-etiese norme vir geslagsvolwassewording word nie toereikend voorgeleef en ingeskerp nie (Louw, 1990:160).

In die lig van bogenoemde bevindings is aanbeveel dat 'n ouerbegeleidingsprogram vir geslagsopvoeding by skole aangebied behoort te word deur opgeleide personeel, as deel van die Geslagsopvoedingsprogram wat aan st 5- en 7-leerlinge aangebied word (Louw, 1990:161-162).

Met betrekking tot die invloed van televisie op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent, blyk dit dat ouers en onderwysers 'n belangrike rol te speel het. Die mees voorkomende opvoedingshandeling sou wees (Louw, 1990:160) om die kind binne 'n atmosfeer van vertroue op 'n normatiewe wyse te begelei met betrekking tot sy geslagsvolwassewording. Geslagsopvoeding is sterk voorkomende optrede, aangesien die vroeë adolessent wat sy geslagtelikheid verstaan, beter weerstand sal kan bied teen die invloed van televisie. Verskeie navorsers is dit eens dat die invloed van televisie veel minder is op kinders wat grootword in gelukkige, geborge gesinne met positiewe rolmodelle en waar moreel-etiese norme en waardes gedurig verduidelik en ingeskerp word; dat adolessente dit wat hulle op televisie waarneem vergelyk met ander inligting en waardes vanaf hul ouers, die skool en vriende; dat invloed teengewerk word in gesinne waar daar kontrole uitgeoefen word oor kykgewoontes, waar kritiese evalueringsvermoë aangeleer en inge oefen word, waar daar gesels word oor programme wat **saam** gesien is deur ouers en kinders en die programme "*gefilter*" word. Die invloed is ook minder indien die onderwysers by die skool positiewe programme propageer, negatiewe inhoude "*filter*" deur gesprekke by die skool en sodoende die waardes wat tuis ingeskerp word, bevestig (Gunter, 1984:158; Open University, 1977:19-20; Brown en Newcomer, 1991:80; Du Toit en Nel, 1975:62-63; Strouse, 1985:255-260).

Ouers en onderwysers het dus 'n belangrike opvoedingsinset met betrekking tot die invloed van televisie en moet waak teen die laat-maar-gaan beskouing dat televisie die oorsaak is van alle ewels op seksuele gebied. Hierdie "*single-factor approach*" (Open University, 1977:18) is misleidend en onwetenskaplik, aangesien die invloed van televisie altyd gesien behoort te word binne die sosiale konteks en opvoedingsmilieu waarin dit waargeneem word.

Opvoeders wat die televisie as 'n sosiale gegewene beskou, ook die positiewe invloed daarvan besef, dit benut en beklemtoon, sal meer geloofwaardigheid by die vroeë adolessent geniet wanneer negatiewe opvoedingsinvloede bespreek en "*gefilter*" word.

3.6 SLOT

In hierdie hoofstuk is die invloed van televisie in die algemeen bespreek asook die spesifieke invloed daarvan op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent. Aspekte van televisiesensuur is belig, sowel as die opvoedingsverantwoordelikheid van die primêre en sekondêre opvoeders. Bogenoemde is bespreek en toegelig op grond van verbandhoudende navorsing.

Na aanleiding van die bespreking in hoofstuk 2 en hierdie hoofstuk, blyk dit dat daar 'n besondere verantwoordelikheid rus op primêre en sekondêre opvoeders met betrekking tot die invloed van televisie op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent. Dit wil voorkom asof die televisie kan lei tot affektief-erotiese oorspoeling en kognitiewe en normatiewe verwarring by die vroeë adolessent. Die opvoeder se taak in dié verband, sal dus begeleiding van die vroeë adolessent ten opsigte van die affektiewe, kognitiewe en normatiewe aspekte van menslike seksualiteit soos deur die televisie verbeeld word, moet wees.

Ten einde hierdie opvoedingsopgawe te kan beskryf, is dit noodsaaklik om vas te stel wat die persepsies is van ouers, onderwysers en vroeë adolessente, van die invloed wat televisie het op die gevoels-, kennis- en waardeaspekte van die vroeë adolessent se seksualiteit. In die volgende hoofstuk word 'n empiriese ondersoek in dié verband volledig beskryf.

HOOFSTUK 4

EMPIRIESE OPNAME VAN DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEë ADOLESSENT

4.1 INLEIDING

Verskeie navorsers waarsku teen die "single-factor approach" in media navorsing (Eysenck, 1978:77; Open University, 1997:19). Juis omdat verskillende persone op verskillende wyses reageer op oudio-visuele erotika (Van Deventer, 1989:62), is dit besonder moeilik om die effek van televisie op één of 'n ander aspek van seksuele gedrag onweerlegbaar te kan bewys, veral as daar slegs op een navorsingsbenadering staatgemaak word. Die navorser is bewus van die tekortkominge in medianavorsing. Daar kan dus nie slegs staatgemaak word op die teoretiese onderbou van hoofstuk 2 en die bewyse uit die literatuur soos in hoofstuk 3 uiteengesit nie. Die empiriese ondersoek waaroor in hierdie hoofstuk verslag gedoen word, **sluit aan** by die vorige besprekings, sodat daar uiteindelik 'n evaluering (ontleding) gedoen kan word van die **totale som van beskikbare getuienis**. Volgens Eysenck (1978:65) is dit die beste navorsingsmetode wat gevolg kan word met betrekking tot effekstudies van massamedia op seksuele gedrag. Hierdie standpunt word bevestig deur onder andere De Beer (1994:2).

In hoofstuk 2 is beskryf hoe die vroeë adolessent affektief, kognitief en normatief begelei behoort te word tot volwaardige geslagtelike volwassenheid. Uit gegewens soos opgeteken in die literatuur (hoofstuk 3) blyk dit dat televisiekyk by vroeë adolessente kan lei tot affektief-erotiese oorspoeling, asook as kognitiewe en normatiewe verwar-ring. In albei hoofstukke is die rol van die primêre en sekondêre opvoeders bespreek.

In hierdie hoofstuk sal dus gefokus word op empiriese gegewens rakende die invloed van televisie op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent met spesifieke verwysing na die affektiewe, kognitiewe en normatiewe beïnvloeding. Verbandhoudende aspekte sal ondersoek word soos ervaar deur vroeë adolessente asook deur primêre en sekondêre opvoeders.

4.2 ONDERSOEKMETODE

Vir die doel van hierdie studie is gebruik gemaak van st 7-leerlinge (verteenwoordigend van vroeë adolessente), hul ouers (primêre opvoeders), asook geselekteerde opgeleide gesins- en geslagsopvoedingsonderwysers (sekondêre opvoeders). Voorsiening is gemaak vir veranderlikes soos geslag, taal en sosio-ekonomiese omgewing by leerlinge (tieners) en hul ouers en of die st 7-leerlinge wat reeds vroeër in hul st 7-jaar 'n Geslagsopvoedingsprogram by die skool bygewoon het of nie (slegs tieners). Die personeel is as 'n homogene groep beskou (geselekteerde, opgeleide gesins- en geslagsopvoedingspersoneel). Voorsiening is gemaak vir die veranderlike: Primêre of sekondêre opvoeder (ouer of onderwyser).

Tydens die loodsing van hierdie navorsingsprojek het die navorser slegs toegang gehad tot skole van die EX Transvaalse Onderwysdepartement.

'n **Kwantitatiewe** ondersoek is gedoen met behulp van **vraelyste** aan die st 7-leerlinge, hul ouers asook opgeleide geselekteerde gesins- en geslagsopvoedingsonderwysers. Vraelyste word algemeen gebruik in hierdie soort navorsing (De Beer, 1994:10).

4.3 IDENTIFISERING VAN RESPONDENTE

Vir die doel van hierdie ondersoek is die steekproef soos volg getrek:

Uit die EX TOD-skole van die Noord-Transvaalstreek is agt hoërskole ewekansig gekies. Ten einde vergelykbare data in te samel om sommige veranderlikes te kontroleer, is skole soos volg gekies:

- 4 Afrikaanse hoërskole en
- 4 Engelse hoërskole

Van dié agt skole is vier in hoë sosio-ekonomiese gebiede geleë (2 Engels, 2 Afrikaans) en vier in lae sosio-ekonomiese gebiede (2 Engels, 2 Afrikaans). By vier van die agt skole (2 Engels, 2 Afrikaans) is 'n Geslagsopvoedingsprogram vroeër in die st 7-jaar aan die st 7-leerlinge aangebied en by vier van die skole (2 Afrikaans, 2 Engels) is dit nie aangebied nie.

Vraelyste is voltooi deur vyftig st 7-leerlinge by elke skool (vyf-en-twintig seuns en vyf-en-twintig dogters om voorsiening te maak vir die veranderlike: geslag); 'n totaal van 400 st 7-leerlinge het deelgeneem aan die projek.

Om die reaksie van opvoeders te bepaal is één ouer (primêre opvoeder) van elke st 7-leerling wat deelgeneem het aan die projek, gevra om 'n soortgelyke vraelys te voltooi; 359 ouers het deelgeneem. Die reaksie van sekondêre opvoeders is getoets deurdat 70 opgeleide, geselekteerde gesins- en geslagsopvoedingspersoneel wat die Geslagsopvoedingprogram aan st 7-leerlinge by hoërskole in die Noord-Transvaalstreek aanbied, gevra is om 'n soortgelyke vraelys in te vul; 67 van hulle het deelgeneem aan die projek.

4.4 DIE MEETINSTRUMENTE

In die literatuuroorsig (hoofstuk 3) is gepoog om enkele belangrike dimensies van televisiekyk en geslagsopvoeding te identifiseer. Die vrae in die drie vraelyste sluit hierby aan en het ten doel om die invloed van televisie op hoofsaaklik die affektiewe, kognitiewe en normatiewe dimensies van die geslagsvolwassewording van die vroeë adolescent te ondersoek vanuit die perspektief van 'n vroeë adolescent (op vraelys: tiener), 'n ouer van dieselfde kind en 'n opgeleide geslagsopvoedingonderwyser. As gevolg van die sensitiewe aard van die onderwerp (seksualiteit) moes die vraelyste voldoen aan die moreel-etiese vereistes vir navorsing (Mattheus, 1993).

Vir elke data-item wat gemeet is, is 'n veranderlikenommer toegeken. Die veranderlikenommers vir die tienervraelys het sekvensieel gestrek vanaf V1 tot V65, vir die ouervraelys vanaf V1 tot V63 en vir die onderwyservraelys vanaf V1 tot V60.

Vrae wat beantwoord moes word deur **al drie groepe** was persoonlike gegewens (geslag en die aard van die persoon se gesinsamestelling), die soort televisieprogramme wat by hulle voorkeur geniet, hoe dikwels die programme met mekaar bespreek word (tiener-ouer; tiener-onderwyser), vrae wat verband hou met die affektiewe beïnvloeding wanneer spesifieke seksuele tonele op televisie as hoofkennisbron van seksuele aangeleenthede vir die tiener dien, normatiewe vrae waarin 'n opinie uitgespreek word oor die reg en verkeerd van bepaalde seksuele aktiwiteite soos op televisie uitgebeeld en vrae om te bepaal waardeur die tiener die meeste beïnvloed word in sy besluit oor wat reg en verkeerd is in dié verband.

Tieners en ouers moes 'n vraag beantwoord waarin 'n rede gegee word indien verleentheid ervaar word by die waarneem van spesifieke seksuele tonele op televisie.

Ouers en onderwysers moes vrae beantwoord waarin gevra word of daar gesprekke plaasvind tussen hulle en die tiener(s) oor seksuele tonele op televisie, wie die gesprek inisieer en wat die diepte van die

gesprek is. Verder moes hulle aandui of hulle dink seksuele tonele op die televisie veroorsaak by tieners 'n meer permissiewe houding, of sulke tonele seksueel stimulerend mag wees en of dit mag lei tot nabootsing daarvan deur die tiener. Albei opvoeders is gevra om die televisiekanaal te kies wat volgens hulle die meeste seksueel stimulerende inhoud bevat. Hulle is ook gevra vir 'n opinie oor 'n moontlike oplossing met betrekking tot die hantering van televisieprogramme wat seksuele gedrag uitbeeld.

'n Aantal items is opgestel om die volgende net by **tieners** vas te stel: die aantal ure wat bestee word aan televisiekyk gedurende die week en oor naweke; na watter televisiekanaal hulle die meeste kyk; met wie hulle die meeste praat oor seksuele aangeleenthede; en saam met wie hulle die meeste televisie kyk. Tieners is ook gevra om uit 'n aantal items te kies en aan te dui wat hulle dink die aard van die televisie se beïnvloeding op tieners se siening van seksuele aangeleenthede is, asook hoe hulle dink hul ouers en onderwysers hierdie soort beïnvloeding beleef.

Ouers afsonderlik moes vrae beantwoord oor hoeveel ure gedurende die week en oor naweke hulle **saam met** hul tiener(s) televisie kyk en hulle moes sê of hulle dink die televisie dra seksuele boodskappe oor waarvoor hul tieners nog te jonk is.

Onderwysers afsonderlik is gevra of hulle programme wat hulle gesien het waarin seksuele tonele voorgekom het (positief of negatief deur die onderwyser beleef) met hul leerlinge by die skool bespreek.

Dit sou vir vergelykings- en kontroledoeleindes makliker gewees het om vir al drie groepe presies dieselfde vraelys te gee om te beantwoord, maar dit was belangrik om op bogenoemde wyse te differensieer, sodat gepoog kon word om 'n beter insig te kry in die verskillende persepsies van elk van die drie groepe.

Voorbeelde van die drie vraelyste is in Afrikaans opgeneem as bylae (Bylaag A: Vraelys vir tieners; Bylaag B: Vraelys vir ouers van tieners; Bylaag C: Vraelys vir geselekteerde, opgeleide gesins- en geslagsopvoedingpersoneel; Engelse vraelyste is beskikbaar op aanvraag).

Nadat die vraelyste opgestel is, is hulle vir goedkeuring voorgelê aan die Onderwysnavorsingsburo van die Transvaalse Onderwysdepartement.

Enkele veranderinge is voorgestel en aangebring en toestemming is deur die Departement verleen vir die gebruik van die vraelyste in die agt geïdentifiseerde hoërskole.

4.5 INSAMELING VAN GEGEWENS

Die navorser het die agt geïdentifiseerde hoërskole besoek en toestemming van die hoofde verkry om die projek by hul skole te loods. Daarna is persoonlike onderhoude gevoer met elke Departementshoof Opvoedkundige Leiding waarin die prosedure van meting bespreek en verduidelik is (vergelyk brief, bylaag D). St 7-leerlinge is deur die Departementshoof gevra om vrywillig deel te neem aan die projek en die eerste 25 seuns en 25 dogters wat aangemeld het, het 'n brief ontvang aan hul ouers (vergelyk brief, Bylaag E). Hierin word die ouer se toestemming gevra vir sy kind om só 'n vraelys in te vul en die ouer word gevra of hy self bereid sou wees om 'n soortgelyke vraelys in te vul.

Nadat die toestemmingsbriewe terug ontvang is, is die vraelyste ingevul deur die 50 leerlinge in 'n lokaal by die skool, op 'n tyd in die skoolprogram wat die minste ontwrigting sou veroorsaak, soos deur die hoof bepaal. Voordat die vraelyste ingevul is, is elke leerling voorsien van 'n brief (vergelyk Bylaag F) waarin die doel en prosedure van meting uiteengesit is. Hierdie brief is stap vir stap met die leerlinge hanteer deur die Departementshoof Opvoedkundige Leiding wat verder toesig gehou het terwyl die vraelyste deur die leerlinge ingevul is. Die Departementshoof het die voltooide vraelyste terug ontvang. Ná inhandiging van die vraelyste, het die leerlinge elk 'n koevert ontvang met 'n vraelys wat deur één van hul ouers ingevul moes word. Die ouers se voltooide vraelyste is die volgende dag in 'n toe koevert terugbesorg aan die Departementshoof Opvoedkundige Leiding. Die tiener- en ouervraelyste is deur die navorser by die skole afgehaal. 'n Totaal van 400 tienervraelyste is terugontvang, terwyl slegs 359 van die ouers hulle vraelyste teruggestuur het.

Die vraelys aan geselekteerde opgeleide gesins- en geslagsopvoedingspersoneel is vergesel van 'n verduidelikende brief (Bylaag G), gepos aan al die hoërskoolhoofde in die Noord-Transvaalstreek (twee per skool by 48 skole = 96 vraelyste). Hierin word versoek dat die vraelyste gegee moet word aan twee geselekteerde opgeleide gesins- en geslagopvoedingpersoneellede met die versoek dat hulle die vraelyste moet beantwoord en terugstuur aan die navorser by die Noord-Transvaal Streekkantoor (per hand of per pos). Vraelyste is ontvang van 67 personeellede.

Elke vraelys is, nadat dit ingeneem is, voorsien van 'n respondentnommer vir verwerkingsdoeleindes.

4.6 VERWERKING EN AANBIEDING VAN GEGEWENS

'n Ontleding van verbande of afhanklikheid tussen verskillende groeperinge is gedoen, byvoorbeeld ouer of tieners, sosio-ekonomiese omgewing of taal of geslag en items van die vraelys.

Tweerigting tabelle is opgestel ten einde verbande tussen verskillende groeperinge en items van die vraelys te ontleed. In elke sel van die tabel verskyn daar 'n frekwensie wat dui op die aantal respondente in 'n bepaalde kategorie wat 'n bepaalde respons op die vraelys aangedui het. In selle waar betekenisvolle interaksie effekte gevind is (uit loglineêre ontleding: Goodman, soos aangehaal deur Steyn, et al, 1994:564), verskyn daar ook 'n teken (+ of -) tussen hakies. 'n Plus-teken dui op 'n sel waar relatief meer respondente gereageer het en 'n minusteken dui op 'n sel waar relatief minder respondente gereageer het. Dit dui op 'n frekwensie wat besonder hoog (+) of besonder laag (-) is in óf die ry óf die kolom waarin dit voorkom.

'n Loglineêre ontleding (volgens Steyn et al:564) is gebruik om moontlike verbande tussen veranderlikes te ontleed. 'n Een persent peil van betekenis is deurgaans gebruik om betekenisvolle interaksie effekte te identifiseer.

Die **struktuur** en **volgorde** van die aanbieding van die gegewens is die volgende:

- Gegewens is telkemale gekategoriseer volgens die response op eers die **affektiewe** en daarna die **kognitiewe (kennis), normatiewe en algemene** items op die vraelyste;
- data van die **tienergroep** is uiteengesit met verwysing na eers die **sosio-ekonomiese-** en daarna die **taal-, geslags- en programbywonningsveranderlike**;
- data van die **ouergroep** is uiteengesit met verwysing na eers die **sosio-ekonomiese-** en daarna die **taal- en geslagsveranderlike**;
- hierna volg 'n uiteensetting van die **onderwysergroep** se response op die **affektiewe** items van hul vraelys; en
- laastens word data uiteengesit van die **ouergroep (primêre opvoeders)** en die **onderwysergroep (sekondêre opvoeders)** se response op die **kognitiewe (kennis), normatiewe en algemene** items.

Voorbeeld van 'n loglineêre ontleding

In die volgende tabel word die twee taalgroepe in die tienerdatastel vergelyk met betrekking tot die affektiewe belewing van die uitbeelding van geslagsgemeenskap tussen getroudes.

**Tabel 9: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap (V28)**

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	62	93	- 37	8	200
Engels	54	82	+ 61	3	200
TOTAAL	116	+ 175	98	11	400

'n Groot aantal tieners (ongeveer taal) het kategorie 2 (bietjie skaam) gekies. Uit die loglineêre ontleding is hierdie aantal **betekenisvol meer** as die totale van die ander kolom en is met 'n + teken aangedui. In die bespreking wat volg, sal hierdie syfer uit elke tabel aangedui word as die **statisties betekenisvolle meerderheid** en sal dit aangedui word as 'n **persentasie**.

Om die twee taalgroepe te vergelyk, word die twee frekwensies van elke kolom vergelyk. Elke kolom verteenwoordig 'n bepaalde respons en die **kolomme word individueel beskou**. Die frekwensies moet uitgedruk word relatief tot die totaal van elke ry, aangesien ongelyke rytotale kan voorkom.

Dit mag gebeur dat 'n lae frekwensie in die tabel 'n **plusteken** kry en dat 'n **hoër frekwensie** 'n **minusteken** of **geen teken** kry nie; dit kan gebeur wanneer 'n bepaalde kategorie **min gekies** is oor die **geheel**, maar indien 'n **relatief groter persentasie** van één groep as van die ander groep dit wel gekies het.

Dit mag dus gebeur dat daar 'n **betekenisvolle interaksie-effek** in 'n kategorie voorkom wat **min gekies** is. Die doel met die aanduiding van die interaksie effekte in die tabel is om die **twee groepe te vergelyk**. Indien 'n betekenisvolle interaksie effek bespreek word, impliseer dit nie noodwendig dat die kategorie **baie gekies** is en daarom noodwendig **prominent** is nie, maar slegs dat daar 'n **verskil** is tussen die twee groepe met betrekking tot die keuse van die kategorie.

Die bevindings van die statisties betekenisvolle meerderheid response by elke item, sal as hoofbevindings die basis vorm vir aanbevelings en sal daarom in die laaste hoofstuk (hoofstuk 5) bespreek word. Gevolgtrekkings waarin betekenisvolle interaksie-effekte tussen groepe bespreek sal word, sal in hierdie hoofstuk bespreek oord, telkemale aan die einde van 'n groep items (byvoorbeeld die affektiewe items - tienerdata).

Vervolgens word die uitkoms van die voltooide vraelyste in tabelvorm aangebied en bespreek.

4.6.1 Tienerdata

4.6.1.1 Die sosio-ekonomiese veranderlike met betrekking tot groep: hoë en lae sosio-ekonomiese omgewing.

- Affektiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui hoe hulle voel wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word:

Tabel 1: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (getroud) soen: vinnig (V22)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	193	6	1	0	200
Lae	179	20	1	0	200
TOTAAL	+ 372	26	2	0	400

Tabel 2: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig (V24)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	186	13	0	1	200
Lae	152	41	5	2	200
TOTAAL	+ 338	54	5	3	400

Tabel 3: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man of vrou trek klere uit (V30)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	63	72	57	8	200
Lae	47	75	57	21	200
TOTAAL	110	+ 147	+ 114	29	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (93 % en 85 %) het onderskeidelik aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar wanneer hulle na soen-tonele kyk nie, terwyl 'n statisties betekenisvolle meerderheid tieners **bietjie skaam** (37 %) of **baie skaam** (29 %) voel wanneer 'n man of vrou op televisie hul klere uittrek.

- Gevolgtrekking

By al die bogenoemde items is daar **geen betekenisvolle interaksie effekte** met betrekking tot sosio-ekonomiese status waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle verskil** tussen tieners uit die hoë en tieners uit die lae sosio-ekonomiese groepe was met betrekking tot hoe hulle voel wanneer bogenoemde tonele op televisie uitgebeeld word nie.

- Kennisitems

Tieners moes by hierdie items aandui waar hulle die **meeste feitelike kennis** gekry het van die volgende:

Tabel 4: Tieners se kennisbron van vigs (V38)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Hoë	45	17	+ 70	67	1	200
Lae	37	42	- 49	66	6	200
TOTAAL	82	59	119	+ 133	7	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (33 %) het aangedui dat hulle die meeste feitelike kennis van vigs op **televisie** kry. Relatief **meer tieners** uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep en relatief **minder tieners** uit die **lae** sosio-ekonomiese groep, het aangedui dat 'n **onderwyser** hul hoofkennisbron van vigs is.

Tabel 5: Tieners se kennisbron van aborsie (V39)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Hoë	52	- 33	35	66	14	200
Lae	34	+ 57	38	59	12	200
TOTAAL	86	90	73	+ 125	26	400

- Bevinding

Volgens tabel 5, het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (31 %) aangedui dat die **televisie** die meeste feitelike kennis van aborsie aan hulle oorgedra het. Relatief **minder tieners** uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep en relatief **meer tieners** uit die **lae** sosio-ekonomiese groep, het aangedui dat hul hoofkennisbron van aborsie, **boeke of tydskrifte** was.

- Gevolgtrekking

Dit wil voorkom asof st 7-leerlinge uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep beter deur hul **onderwysers** begelei word met betrekking tot die feitelike kennis van seksuele aangeleenthede, as st 7-leerlinge uit die **lae** sosio-ekonomiese groep. Laasgenoemde se hoofbron van kennis oor die onderwerp blyk **boeke of tydskrifte** te wees.

- Normatiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui of die volgende gedrag reg of verkeerd is:

Tabel 6: Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Getroudes gebruik voorbehoedmiddele (V60)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	140	- 18	27	15	200
Lae	113	+ 39	39	9	200
TOTAAL	+ 253	57	66	24	400

• Bevinding

Volgens tabel 6 het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (63 %) aangedui dat dit **reg** is as getroudes voorbehoedmiddele gebruik. Relatief **minder** tieners uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep en relatief **meer** tieners uit die **lae** sosio-ekonomiese groep, het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

Tabel 7: Tieners se evaluering tydens televisiekyk: Prostitusie (V61)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	18	147	9	25	199
Lae	12	164	1	23	200
TOTAAL	30	+ 311	10	48	399

• Bevinding

Volgens tabel 7 het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (78 %) aangedui dat prostitusie **verkeerd** is. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot sosio-ekonomiese status is by hierdie

item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle verskil is tussen tieners uit 'n lae en tieners uit 'n hoë sosio- ekonomiese groep met betrekking tot die reg of verkeerd van prostitusie nie.

- Gevolgtrekking

Met betrekking tot die **normatiewe items** het die twee groepe slegs betekenisvol verskil oor die **gebruik van voorbehoedmiddele in die huwelik**. Relatief meer st 7-leerlinge uit die lae sosio-ekonomiese groep het aangedui dat dit **verkeerd** is.

- Algemene items

Tieners moes by die volgende items inligting van 'n algemeen-aanvullende aard verstrek.

Tabel 8: Tieners se televisiekyktyd oor naweke (V6)

SKAAL	KYK NOOIT	1 UUR	2 UUR	3 UUR	4 UUR	5 UUR OF MEER	TOTAAL
FREKWENSIE							
Hoë	6	13	23	40	55	- 63	200
Lae	2	12	13	32	47	+ 94	200
TOTAAL	8	25	36	72	102	+ 157	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (39 %) het aangedui dat hulle **vyf uur of meer** oor naweke televisie kyk. Relatief **minder tieners** uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep en relatief **meer tieners** uit die **lae** sosio-ekonomiese groep het aangedui dat hulle oor naweke **vyf uur of meer** televisie kyk.

- Gevolgtrekking

St 7-leerlinge uit die **lae** sosio-ekonomiese groep kyk **meer ure** televisie oor **naweke** as st 7-leerlinge uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep.

4.6.1.2 Taalveranderlike met betrekking tot groepe: Afrikaans en Engels

- Affektiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui hoe hulle voel wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word:

**Tabel 9: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap (V28)**

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	62	93	- 37	8	200
Engels	54	82	+ 61	3	200
TOTAAL	116	+ 175	98	11	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (44 %) het aangedui dat hulle bietjie skaam is wanneer hulle bogenoemde toneel waarneem. Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse tieners het aangedui dat hulle baie skaam voel wanneer hulle bogenoemde toneel waarneem.

**Tabel 10: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man of vrou trek klere uit (V30)**

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	50	73	55	+ 22	200
Engels	60	74	59	- 7	200
TOTAAL	110	+ 147	114	29	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (37 %) het aangedui dat hulle bietjie skaam voel wanneer hulle bogenoemde toneel waarneem. Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse tieners het aangedui dat hulle ontsteld is wanneer hulle bogenoemde toneel waarneem.

- Gevolgtrekking

Dit wil voorkom asof Afrikaanse st 7-leerlinge meer verleentheid ervaar as Engelse St 7-leerlinge by die waarneem van geslagsgemeenskap- of uittrektele.

- Kennisitems

Tieners moes by hierdie items aandui waar hulle die meeste feitelike kennis gekry het van die volgende:

Tabel 11: Tieners se kennisbron van aborsie (V39)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Afrikaans	+ 54	40	28	67	11	200
Engels	- 32	50	45	58	15	200
TOTAAL	86	90	73	+ 125	26	400

Tabel 12: Tieners se kennisbron van seksuele molestering (V40)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Afrikaans	+ 71	25	32	66	6	200
Engels	- 34	44	40	76	5	199
TOTAAL	105	69	72	+ 142	11	399

Tabel 13: Tieners se kennisbron van verkragting (V41)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Afrikaans	+ 60	31	17	82	10	200
Engels	- 33	55	21	80	11	200
TOTAAL	93	86	38	+ 162	21	400

- Bevinding

Volgens tabelle 11, 12 en 13 het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (31 %, 36 % en 41 % onderskeidelik) aangedui dat hulle die meeste feitelike kennis van die **televisie** gekry het. By al drie bogenoemde items het relatief **meer Afrikaanse** en relatief **minder Engelse** tieners aangedui dat hul **ouers** hul hoofkennisbron oor bogenoemde aangeleenthede was.

Tabel 14: Tieners se kennisbron van die gevolge van seks buite die huwelik (V45)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Afrikaans	88	20	- 14	63	15	200
Engels	68	22	+ 40	56	14	200
TOTAAL	+ 156	42	54	119	29	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (39 %) het aangedui dat hulle die meeste feitelike kennis van hul **ouers** gekry het. Relatief **minder Afrikaanse** en relatief **meer Engelse** tieners het aangedui dat 'n **onderwyser** hulle hoofkennisbron was.

Tabel 15: Tieners se kennisbron van die gevolge van tienerswangerskap (V46)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Afrikaans	80	22	30	56	12	200
Engels	57	33	51	45	14	200
TOTAAL	+ 137	55	81	101	26	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (34 %) het aangedui dat hul ouers hul hoofkennisbron hieroor was. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot taal is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle verskil tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot hul hoofkennisbron van bogenoemde onderwerp is nie.

- Gevolgtrekking

Afrikaanse tieners is meer as Engelse tieners op hul ouers aangewese vir kennis oor seksuele aangeleenthede. Meer Engelse as Afrikaanse tieners kry feite oor die gevolge van seks buite die huwelik by hul onderwysers.

- Normatiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui of die volgende gedrag volgens hulle reg of verkeerd is:

Tabel 16: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen tieners op skool (V50)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	15	129	18	- 38	200
Engels	6	128	12	+ 54	200
TOTAAL	21	+ 257	30	92	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (64 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag verkeerd is. Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse tieners het aangedui dat bogenoemde meer verkeerd as reg is.

Tabel 17: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar (V51)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	30	+ 89	39	- 42	200
Engels	26	- 55	45	+ 71	200
TOTAAL	56	+ 144	84	116	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (36 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag verkeerd is. Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse tieners het aangedui dat bogenoemde verkeerd is. Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse tieners het aangedui dat dit meer verkeerd as reg is.

Tabel 18: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie
(V52)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	0	159	8	33	200
Engels	5	158	2	35	200
TOTAAL	5	+ 317	10	68	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (79 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot taal is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle verskil tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot die reg en verkeerd van bogenoemde gedrag is nie.

Tabel 19: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou (V53)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	53	+ 68	51	28	200
Engels	400	- 40	77	43	200
TOTAAL	93	108	+ 128	71	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (32 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag **meer reg as verkeerd** is. Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse tieners het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

- Gevolgtrekking

Dit wil voorkom asof daar 'n mate van **normatiewe verwarring** met betrekking tot die reg of verkeerd van **voorhuwelikse seks** by Engelse st 7-leerlinge bestaan, aangesien meer Engelse as Afrikaanse st 7-leerlinge aangedui het dat voorhuwelikse seksuele gedrag **meer verkeerd** as reg is (nie net verkeerd nie).

- Algemene items

Tieners moes by hierdie items inligting van 'n algemeen-aanvullende aard verstrek.

Tabel 20: Die televisiekanaal waarna die meeste tieners kyk (V7)

SKAAL	TV1	CCV	M-NET	TSS	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	85	12	101	2	200
Engels	67	24	109	0	200
TOTAAL	152	36	+ 210	2	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (53 %) het aangedui dat hulle die meeste na **M-Net** kyk. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot taal is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle** verskil is tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot die gewildste televisiekanaal nie.

Tabel 21: Saam met wie kyk tieners televisie? (V17)

SKAAL	KYK ALLEEN	SAAM MET OUIERS	HELE GESIN	VRIENDE	KÊREL OF NOOI	TOTAAL
FREKWENSIE						
Afrikaans	58	26	89	25	2	200
Engels	62	41	81	11	3	198
TOTAAL	120	67	+ 170	36	5	398

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (43 %) het aangedui dat hulle gewoonlik saam met die **hele gesin** televisie kyk. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot taal is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle verskil** is tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot saam met wie hulle televisie kyk nie.

Tabel 22: Hoe dikwels bespreek tieners programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word, met hulle ouers? (V31)

SKAAL	ELKE DAG	DIKWELS	SOMS	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	0	25	96	79	200
Engels	1	18	71	110	200
TOTAAL	1	43	167	+ 189	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (47 %) het aangedui dat hulle sulke programme **nooit** met hulle ouers bespreek nie. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot taal is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle verskil** is tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot bogenoemde nie.

Tabel 23: Tieners se opinie van die invloed van televisie op hulle siening van seksuele aangeleenthede (V63)

SKAAL	POSITIEWE INVLOED	GEEN INVLOED	NEGATIEWE INVLOED	WEET NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	48	22	+ 82	47	199
Engels	56	23	- 50	70	199
TOTAAL	104	45	+ 132	117	398

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (33 %) het aangedui dat die invloed van TV negatief is. Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse tieners het aangedui dat hulle dink televisie het 'n negatiewe invloed in dié verband.

Tabel 24: Tieners se opinie oor hoe hul ouers die invloed van televisie op tieners se siening van seksuele aangeleenthede sien (V64)

SKAAL	POSITIEWE INVLOED	GEEN INVLOED	NEGATIEWE INVLOED	WEET NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	36	15	110	- 38	199
Engels	23	13	91	+ 72	199
TOTAAL	59	28	+ 201	110	398

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (51 %) het aangedui dat hul ouers dink televisie het 'n negatiewe invloed in die verband. Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse tieners het aangedui dat hulle nie weet wat hul ouers se siening in die verband is nie.

Tabel 25: Tieners se opinie oor hoe hul onderwysers die invloed van televisie op tieners se siening van seksuele aangeleenthede sien (V65)

SKAAL	POSITIEWE INVLOED	GEEN INVLOED	NEGATIEWE INVLOED	WEET NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	18	7	121	53	199
Engels	30	7	84	75	196
TOTAAL	48	14	+ 205	128	395

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (51 %) het aangedui dat hul onderwysers dink televisie het 'n **negatiewe** invloed in dié verband. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot taal is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle verskil** tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot hul onderwysers se siening in hierdie verband is nie.

- Gevolgtrekking

Met betrekking tot response op die **algemene items** was daar slegs verskille tussen Afrikaanse en Engelse tieners met betrekking tot hul siening van die invloed van televisie. Meer **Afrikaanse** tieners dink dat televisie hul siening van seksuele aangeleenthede **negatief** beïnvloed en meer **Engelse** tieners **weet nie** wat hul **ouers** se siening in dié verband is nie.

4.6.1.3 Geslagsveranderlike met betrekking tot groepe: Seuns/Dogters

- Affektiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui hoe hulle **voel** wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word:

Tabel 26: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)(V23)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	156	40	4	1	201
Dogters	129	65	5	0	199
TOTAAL	+ 285	105	9	1	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (71 %) het aangedui dat hulle geen verleentheid ervaar nie. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot geslag is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle verskil tussen seuns en dogters was met betrekking tot hoe hulle voel wanneer bogenoemde toneel uitgebeeld word nie.

Tabel 27: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar (V27)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 123	64	12	2	201
Dogters	- 86	82	27	4	199
TOTAAL	+ 209	+ 146	39	6	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hulle geen verleentheid ervaar nie (52 %) of dat hulle bietjie skaam is (37 %). Relatief meer seuns en relatief minder dogters het aangedui dat hulle geen verleentheid ervaar wanneer bogenoemde toneel uitgebeeld word nie.

Tabel 28: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap (V28)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	71	84	41	5	201
Dogters	45	91	57	6	199
TOTAAL	+ 116	+ 175	+ 98	11	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners het aangedui dat hulle **bietjie skaam** voel (44 %) of **baie skaam** voel (25 %). Nege-en-twintig persent het **geen verleentheid** ervaar nie. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot geslag is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle verskil** is tussen seuns en dogters met betrekking tot hul gevoelens wanneer bogenoemde toneel uitgebeeld word nie.

Tabel 29: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap (V29)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 52	79	- 50	20	201
Dogters	- 19	73	+ 78	29	199
TOTAAL	71	+ 152	+ 128	49	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners het aangedui dat hulle **bietjie skaam** (38 %) en **baie skaam** voel (32 %). Relatief **meer seuns** en relatief **minder dogters** het aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar by die uitbeelding van bogenoemde toneel nie. Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat hulle **baie skaam** voel.

Tabel 30: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man of vrou trek klere uit (V30)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 71	80	- 39	11	201
Dogters	- 39	67	+ 75	18	199
TOTAAL	110	+ 147	+ 114	29	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners het aangedui dat hulle **bietjie skaam** (37 %) en **baie skaam** voel (29 %). Relatief **meer seuns** en relatief **minder dogters** het aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar by die uitbeelding van bogenoemde toneel nie. Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat hulle **baie skaam** voel.

Tabel 31: Tieners se verklarings van bepaalde gevoelens (V36)

SKAAL	DIT IS WEERSIN-WEKKEND	DIT IS PRIVAAT	DIT IS VERKEERD	DIT IS GEVAARLIK	NIE SKAAM OF ONTSTELD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	4	81	24	7	+ 84	200
Dogters	9	107	33	4	- 46	199
TOTAAL	13	+ 188	57	11	130	399

Tieners moes by hierdie item aandui wat die belangrikste rede is waarom bepaalde seksuele tonele op televisie hulle skaam maak of ontstel:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners (47 %) het aangedui dat die rede waarom hulle skaam of ontsteld is, is omdat die aard van die onderwerp **privaat** is. Relatief **meer seuns** en relatief **minder dogters** het aangedui dat hulle **nie skaam of ontstel** word deur seksuele tonele op televisie nie.

- Gevolgtrekking

Dit blyk dat **seuns minder verleentheid** as dogters ervaar by die waarneem van seksuele tonele op televisie. **Dogters** het meer as seuns aangedui dat hulle **skaam, baie skaam** en **ontsteld** voel wanneer bepaalde tonele uitgebeeld word.

- Kennisitems

Tieners moes by hierdie items aandui waar hulle die meeste feitelike kennis gekry het van die volgende:

Tabel 32: Tieners se kennisbron van swangerskap en geboorte (v37)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	- 93	38	31	24	15	201
Dogters	+ 120	27	21	14	17	199
TOTAAL	+ 213	65	52	38	32	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (53 %) het hul ouers as bron van kennis aangedui. Relatief minders seuns en relatief meer dogters het aangedui dat hulle die meeste kennis van bogenoemde by hul ouers gekry het.

Tabel 33: Tieners se kennisbron van aborsie (v39)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	- 30	53	28	76	14	201
Dogters	+ 56	37	45	49	12	199
TOTAAL	86	90	73	+ 125	26	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (31 %) het die televisie as bron van kennis aangedui. Relatief minder seuns en relatief meer dogters het aangedui dat hul ouers hulle hoofkennisbron van aborsie is.

Tabel 34: Tieners se kennisbron van seksuele molestering (V40)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	42	35	34	+ 85	4	200
Dogters	63	34	38	- 57	7	199
TOTAAL	105	69	72	+ 142	11	399

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat die televisie (36 %) en hul ouers (26 %) die hoofkennisbron was. Relatief meer seuns en relatief minder dogters het aangedui dat die televisie hul hoofkennisbron van bogenoemde is.

Tabel 35: Tieners se kennisbron van verkragting (V41)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	30	44	13	+ 105	9	201
Dogters	63	42	25	- 57	12	199
TOTAAL	+ 93	+ 86	38	+ 162	21	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hul hoofkennisbron die televisie (41 %), hul ouers (23 %) en boeke of tydskrifte was (22 %). Relatief meer seuns en relatief minder dogters het aangedui dat die televisie hul hoofkennisbron oor verkragting is.

Tabel 36: Tieners se kennisbron van gebruik van voorbehoedmiddele (V42)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	- 41	50	26	49	35	201
Dogters	+ 65	38	29	34	33	199
TOTAAL	+ 106	88	55	83	68	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (27 %) het hul ouers as hoofkennisbron aangedui. Relatief minder seuns en relatief meer dogters het aangedui dat hul die meeste kennis van bogenoemde by hulle ouers gekry het.

Tabel 37: Tieners se kennisbron van homoseksualiteit (V43)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	25	45	32	71	28	201
Dogters	39	57	30	47	26	199
TOTAAL	64	+ 102	62	+ 118	54	400

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hul hoofkennisbronne die televisie (30 %) en boeke of tydskrifte (26 %) was. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot geslag is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle verskil is tussen seuns en dogters met betrekking tot waar hulle die meeste feitlike kennis van bogenoemde gekry het nie.

Tabel 38: Tieners se kennisbron van gevolge van seks buite die huwelik (V45)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	- 64	27	31	64	15	201
Dogters	+ 92	15	23	55	14	199
TOTAAL	+ 156	42	54	+ 119	19	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hul hoofkennisbronne hulle **ouers** (39 %) en **televisie** was (30 %). Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat hulle die meeste kennis van bogenoemde by hul **ouers** gekry het.

Tabel 39: Tieners se kennisbron van dogter ontwikkel tot vrou (V47)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Seuns	- 43	63	49	19	27	201
Dogters	+ 129	29	21	5	15	199
TOTAAL	+ 172	+ 92	70	24	42	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hul hoofkennisbron hul **ouers** (43 %) en **boeke of tydskrifte** was (23 %). Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat hulle die meeste kennis van bogenoemde by hul **ouers** gekry het.

- Gevolgtrekking

Die response op die **kognitiewe** items dui daarop dat relatief **meer dogters** as seuns hul **ouers** as hoofbron van kennis oor seksuele aangeleenthede aangewys het (by 5 items), terwyl relatief **meer seuns** as dogters aangedui het dat hulle die meeste feitelike kennis oor seksuele aangeleenthede vanaf die **televisie** kry (by 2 items).

- Normatiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui of die volgende gedrag **reg** of **verkeerd** is:

Tabel 40: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen tieners op skool (V50)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	17	- 111	22	51	201
Dogters	4	+ 146	8	41	199
TOTAAL	21	+ 257	30	+ 92	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** (64 %) en **meer verkeerd as reg** is (23 %). Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

Tabel 41: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar (V51)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 39	- 61	48	53	201
Dogters	- 17	+ 83	36	63	199
TOTAAL	56	+ 144	84	+ 116	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** (36 %) en **meer verkeerd as reg** is (29 %). Relatief **meer seuns** en relatief **minder dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **reg** is. Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

Tabel 42: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie (V52)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	4	- 143	8	46	201
Dogters	1	+ 174	2	22	199
TOTAAL	5	+ 317	10	+ 68	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** (79 %) en **meer verkeerd as reg** is (17 %). Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

Tabel 43: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou (V53)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 67	- 34	70	30	201
Dogters	- 26	+ 74	58	41	199
TOTAAL	93	108	+ 128	71	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat bogenoemde gedrag **meer reg as verkeerd** is (32 %). Relatief **meer seuns** en relatief **minder dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **reg** is. Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

Tabel 44: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddels (V59)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 128	25	29	19	201
Dogters	- 88	51	24	36	199
TOTAAL	+ 216	76	53	55	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (54 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag **reg** is. Relatief **meer seuns** en relatief **minder dogters** het aangedui dat bogenoemde gedrag **reg** is.

Tabel 45: Tieners se evaluering tydens televisiekyk:
Prostitusie (V61)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	25	- 135	8	32	200
Dogters	5	+ 176	2	16	199
TOTAAL	30	+ 311	10	48	399

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (78 %) het aangedui dat prostitusie verkeerd is. Relatief minder seuns en relatief meer dogters het aangedui dat prostitusie verkeerd is.

Tabel 46: Oorsprong van tieners se siening van seksuele gedrag:
Reg/verkeerd (V62)

SKAAL	OUERS	SKOOL	BOEKE	MAATS	TV	RADIO	KERK	NOOI OF KÊREL	ANDER	TOTAAL
FREKWENSIE										
Seuns	115	20	7	15	27	0	6	1	9	200
Dogters	128	8	6	18	9	0	16	2	12	199
TOTAAL	+ 243	28	13	33	36	0	22	3	21	399

Tieners moes by hierdie item aandui wie of wat hulle die meeste beïnvloed het om te glo dat bepaalde seksuele gedrag reg of verkeerd is:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (61 %) het aangedui dat hulle die meeste beïnvloed word deur hul ouers. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot geslag is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle verskil was tussen seuns en dogters met betrekking wie of wat hulle in die verband beïnvloed nie.

- Gevolgtrekking

Reaksie op die **normatiewe** items dui daarop dat relatief **meer dogters** as seuns seks tussen tieners op skool, seks tussen ongetroudes en prostitusie as **verkeerd** bestempel. Relatief **meer seuns** as dogters het aangedui dat seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar, seks tussen ongetroudes wat gaan trou en die gebruik van voorbehoedmiddele deur ongetroudes, **reg** is. Dit wil dus voorkom asof daar minder normatiewe verwarring by dogters as by seuns bestaan met betrekking tot seksuele tonele wat op televisie uitgebeeld word.

- Algemene items

Tieners moes by die volgende items inligting van 'n algemeen-aanvullende aard verstrek:

Tabel 47: Tieners se gesprekvoering oor seksuele aangeleenthede? (V4)

SKAAL	ALBEI OUERS	MA	PA	SPE- SIALE ONDER- WYSER	MAAT, EIE GESLAG	MAAT, TEEN- OOR- GESTEL- DE GESLAG	DOMI- NEE	FAMI- LIE- LID	NIE EÉN VAN BO- GE- NOEMDE NIE	TO- TAAL
FREKWENSIE										
Seuns	28	39	1 3	1	91	10	0	9	12	200
Dogters	13	71	2	3	86	10	0	12	7	199
TOTAAL	41	+ 110	15	4	+ 177	20	0	21	19	399

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners het aangedui dat hulle die meeste met **maats van hulle eie geslag** (44 %) en met hulle **ma's** (26 %) oor seksuele aangeleenthede praat. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot geslag is by hierdie item waargeneem nie. Dit impliseer dat daar **nie 'n betekenisvolle verskil** tussen seuns en dogters met betrekking tot hierdie item is nie.

Tabel 48: Gesprekvoering deur tieners met hul maats oor programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word. (V33)

SKAAL	ELKE DAG	DIKWELS	SOMS	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	+ 38	90	67	6	201
Dogters	- 17	71	95	16	199
TOTAAL	55	+ 161	+ 162	22	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hulle sulke programme dikwels (40 %) of soms (41 %) met hul maats bespreek. Relatief meer seuns en relatief minder dogters het aangedui dat hulle bogenoemde programme elke dag met hul maats bespreek.

Tabel 49: Tieners se gesprekvoering met 'n kêrel of nooi oor TV-programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word? (V35)

SKAAL	ELKE DAG	DIKWELS	SOMS	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	17	28	71	- 84	200
Dogters	4	29	52	+ 114	199
TOTAAL	21	57	123	+ 198	399

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat hulle nooit (50 %) sulke programme met 'n kêrel of 'n nooi bespreek nie, of dit soms (31 %) bespreek. Relatief minder seuns en relatief meer dogters het aangedui dat hulle nooit sulke programme met hul kêrel of nooi bespreek nie.

Tabel 50: Tieners se evaluering van die invloed van televisie op seksuele aangeleenthede (V63)

SKAAL	POSITIEWE INVLOED	GEEN INVLOED	NEGATIEWE INVLOED	WEET NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Seuns	60	24	- 53	62	199
Dogters	44	21	+ 79	55	199
TOTAAL	104	45	+ 132	+ 117	398

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners het aangedui dat die invloed van televisie in dié verband **negatief** is (33 %), of hulle het aangedui dat hulle **nie weet wat** die invloed is nie (29 %). Relatief **minder seuns** en relatief **meer dogters** het aangedui dat die invloed van televisie in dié verband **negatief** is.

- Gevolgtrekking

Met betrekking tot die **algemene** items het relatief **meer seuns** as dogters aangedui dat hulle **elke dag** seksuele tonele wat hulle op televisie gesien het, met hul **maats** bespreek; relatief **meer dogters** as seuns het aangedui dat hulle **nooit** seksuele tonele met hul **kêrels (nooiens)** bespreek nie en relatief **meer dogters** as seuns het aangedui dat hulle dink die televisie het 'n **negatiewe** invloed op tieners se siening van seksuele aangeleenthede.

4.6.1.4 Programveranderlike met betrekking tot groepe: Geslagsopvoedingsprogram in st 7 bygewoon/Geslagsopvoedingsprogram nie in st 7 bygewoon nie

- Affektiewe items

Tieners moes by hierdie items aandui hoe hulle voel wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word:

Tabel 51: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (getroud) soen lank (intiem)(V23)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	158	38	4	0	200
Nee	127	67	5	1	200
TOTAAL	+ 285	105	9	1	400

Tabel 52: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (ongetroud) soen vinnig (V24)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	181	17	2	0	200
Nee	157	37	3	3	200
TOTAAL	+ 338	54	5	3	400

Tabel 53: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (ongetroud) soen lank (intiem)(V25)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	119	60	12	8	199
Nee	93	89	12	6	200
TOTAAL	+ 212	149	24	14	399

- Bevinding

Die reaksie van die statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners op bogenoemde affektiewe items is reeds by die vorige veranderlikes bespreek. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot die bywoning van die program is aangedui nie. Dit impliseer dat daar **nie betekenisvolle verskille** was tussen tieners wat **wel** die program in st 7 bygewoon het en tieners wat dit **nie** bygewoon het nie.

Tabel 54: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (getroud) omhels en streel mekaar (V26)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	+ 151	45	4	0	200
Nee	- 132	66	11	0	200
TOTAAL	+ 274	11	15	0	400

- Bevinding

Die reaksie van die statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners op hierdie item is reeds by vorige veranderlikes bespreek. Relatief **meer** tieners wat wel die program in st 7 bygewoon het, het aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar nie, terwyl relatief **minder** tieners wat nie die program in st 7 bygewoon het nie, aangedui het dat hulle **geen verleentheid** ervaar nie.

Tabel 55: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar (V27)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	117	65	14	4	200
Nee	92	81	25	2	200
TOTAAL	+ 209	146	39	6	400

Tabel 56: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:

Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap (V28)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	64	97	37	2	200
Nee	52	78	61	9	200
TOTAAL	116	+ 175	98	11	400

Tabel 57: Tieners se ervaring tydens televisiekyk:
Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap (V29)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	BIETJIE SKAAM	BAIE SKAAM	ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	41	85	51	23	200
Nee	30	67	77	26	200
TOTAAL	71	+ 152	128	49	400

- Bevinding

Die reaksie van die statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners op bogenoemde items is reeds by die vorige veranderlikes bespreek. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot die bywoning van die program is aangedui nie. Dit impliseer dat daar **nie betekenisvolle verskille** was tussen tieners wat **wel** die program in st 7 bygewoon het en tieners wat dit **nie** bygewoon het nie.

- Gevolgtrekking

Ofskoon daar nie deur die loglineêre ontledings verdere betekenisvolle verskille met betrekking tot bywoning van die program aangedui is nie, is daar by die affektiewe items 'n deurlopende tendens dat **minder tieners wat wel** die program in st 7 bygewoon het, **verleentheid** ervaar of **skaam** voel by die uitbeelding van seksuele tonele op televisie as tieners wat **nie** die program bygewoon het nie. Dit wil voorkom asof bywoning van die program 'n mate van **desensitering** bewerkstellig.

- Kennisitems

Tieners moes by hierdie items aandui waar hulle die meeste feitelike kennis gekry het van die volgende:

Tabel 58: Tieners se kennisbron van swangerskap en geboorte (V37)

SKAAL	OUERS	BOEK OF TYDSKRIF	ONDER- WYSER	TV	MAATS	TOTAAL
FREKWENSIE						
Ja	105	29	29	26	11	200
Nee	108	36	23	12	21	200
TOTAAL	+ 213	65	52	38	32	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (53 %) het aangedui dat hulle die meeste kennis by hul ouers kry.

- Gevolgtrekking

Daar was geen betekenisvolle verskil tussen die groep wat wel die program bygewoon het en die groep wat nie die program bygewoon het met betrekking tot waar hulle die meeste feitelike kennis gekry het nie.

- Normatiewe items

Tieners moes by hierdie item aandui of die volgende gedrag reg of verkeerd is:

Tabel 59: Tieners se evaluering van seksuele molestering van kinders (V49)

SKAAL	REG	VERKEERD	MEER REG AS VERKEERD	MEER VERKEERD AS REG	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ja	0	195	0	5	200
Nee	3	181	1	15	200
TOTAAL	3	+ 376	1	20	400

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid tieners (94 %) het aangedui dat die bogenoemde gedrag **verkeerd** is.

- Gevolgtrekking

Daar was **geen betekenisvolle verskille** tussen die twee groepe met betrekking tot hul siening oor die **reg of verkeerd** van bepaalde seksuele gedrag op televisie nie.

- Algemene items

Tieners moes by die volgende item inligting van 'n algemeen-aanvullende aard verstrek:

Tabel 60: Saam met wie tieners gewoonlik televisie kyk (V17)

SKAAL	ALLEEN	OUERS	HELE GESIN	VRIENDE	KÊREL OF NOOI	TOTAAL
FREKWENSIE						
Ja	65	34	88	12	0	199
Nee	55	33	82	24	5	199
TOTAAL	120	67	+ 170	36	5	398

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** tieners het aangedui dat hulle saam met die **hele gesin** televisie kyk.

- Gevolgtrekking

Daar was **geen betekenisvolle verskille** tussen die twee groepe by hierdie algemene item nie.

Vervolgens 'n uiteensetting en bespreking van die reaksie van ouers op die vraelyste.

4.6.2 Ouerdata:

4.6.2.1 Sosio-ekonomiese veranderlike met betrekking tot groepe: hoog en laag

- Affektiewe items

Ouers moes by hierdie items aandui hoe hulle voel wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word terwyl hulle saam met hul tiener(s) kyk:

Tabel 61: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul kinders televisie kyk:

Man en vrou (getroud) soen: vinnig (V13)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	175	4	0	0	179
Lae	157	21	2	0	180
TOTAAL	+ 332	25	2	0	359

Tabel 62: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul kinders televisie kyk:

Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem) (V14)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	104	69	6	0	179
Lae	98	58	22	2	180
TOTAAL	+ 202	127	28	2	359

Tabel 63: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul kinders televisie kyk:
Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig (V15)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	164	10	5	0	179
Lae	145	21	7	7	180
TOTAAL	+ 309	31	12	7	359

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers (83 %, 51 % en 77 % onderskeidelik) het aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar wanneer soentonele uitgebeeld word nie. By al drie bogenoemde items was daar **geen betekenisvolle interaksie** effekte met betrekking tot sosio-ekonomiese status nie.

- Gevolgtrekking

Ouers uit die hoë en lae sosio-ekonomiese groepe het **nie betekenisvol verskil** met betrekking tot hul af-fektiewe belewing van sekere tonele op televisie nie.

- Kennisitems

Ouers moes by hierdie items aandui hoe dikwels hul tieners **voldoende feitelike kennis** van die volgende op televisie kry:

Tabel 64: Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van seksuele molestering op televisie (V33)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 32	78	50	19	179
Lae	+ 55	74	36	15	180
TOTAAL	87	+ 152	86	34	359

Tabel 65: Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van verkragting op televisie (V34)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 27	82	47	23	179
Lae	+ 54	76	33	17	180
TOTAAL	81	+ 158	80	40	359

Tabel 66: Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van 'n gelukkige huwelik op televisie (V37)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 45	88	34	12	179
Lae	+ 76	64	28	12	180
TOTAAL	+ 121	+ 152	62	24	359

Tabel 67: Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van gevolge van tienerswangerskap op televisie (V39)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 22	65	63	29	179
Lae	+ 40	72	47	21	180
TOTAAL	62	+ 137	+ 110	50	359

- Bevinding

By al die voorgaande items het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers aangedui dat hul tieners slegs **af en toe** voldoende feitelike kennis op televisie kry (42 %, 44 %, 42 % en 38 % onderskeidelik). 'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers (34 %) het volgens tabel 66 (**gelukkige huwelike**) ook aangedui dat hul tieners **dikwels** voldoende feitelike kennis hiervan op televisie kry. 'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers (31 %) het volgens tabel 67 (**gevolge van tienerswangerskap**) ook aangedui dat hul tieners **feitlik nooit** voldoende feitelike kennis hiervan op televisie kry nie. By al **vier** bogenoemde items het relatief **minder** ouers uit die **hoë** en relatief **meer** ouers uit die **lae** sosio-ekonomiese groepe aangedui dat hul tieners **dikwels** voldoende feitelike kennis van bogenoemde op televisie kry.

- Gevolgtrekking

Dit blyk dat relatief **meer** ouers uit die **lae** sosio-ekonomiese groep as ouers uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep, aangedui het dat hul tieners **dikwels voldoende feitelike kennis** oor seksuele aangeleenthede op televisie kry. Dit wil dus voorkom asof ouers uit die **lae** sosio-ekonomiese groep meer **vertroue** het in die **televisie** as **hoofbron van kennis** oor seksuele aangeleenthede as ouers uit die hoër sosio-ekonomiese groep.

- Normatiewe items

Ouers moes by hierdie items aandui of die televisie die volgende gedrag duidelik as **verkeerd** uitbeeld:

Tabel 68: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar (V44)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 7	81	78	12	178
Lae	+ 30	72	67	11	180
TOTAAL	37	+ 153	+ 145	23	358

Tabel 69: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie
(V45)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 10	80	85	3	178
Lae	+ 39	74	65	2	180
TOTAAL	49	+ 154	+ 150	5	358

Tabel 70: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou (V46)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	- 8	79	68	23	178
Lae	+ 25	75	63	17	180
TOTAAL	33	+ 154	+ 131	40	358

• Bevinding

Volgens tabelle 68-70 het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers aangedui dat die televisie **nie** bogenoemde gedrag **duidelik** as **verkeerd** uitbeeld nie (43 %, 43 % en 43 % onderskeidelik) of dat die televisie dié gedrag **nie sterk genoeg** as **verkeerd** uitbeeld nie

(41 %, 42 % en 37 % onderskeidelik). By al drie bogenoemde items het relatief minder ouers uit die hoë en relatief meer ouers uit die lae sosio-ekonomiese groepe aangedui dat die televisie wel ("ja") sulke gedrag duidelik as verkeerd uitbeeld.

Tabel 71: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen 'n man en vrou wat getroud is (V47)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	2	18	5	+ 152	177
Lae	8	33	10	- 129	180
TOTAAL	10	51	15	+ 281	357

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (78 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag nie verkeerd is nie. Relatief meer ouers uit die hoë en relatief minder ouers uit die lae sosio-ekonomiese groepe, het aangedui dat uitbeelding van bogenoemde gedrag nie verkeerd is nie.

Tabel 72: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen twee mans (V48)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	31	67	77	3	178
Lae	57	62	59	2	180
TOTAAL	88	+ 129	+ 136	5	358

Tabel 73: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen twee vrouens (V49)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	29	68	78	3	178
Lae	57	63	58	2	180
TOTAAL	86	+ 131	+ 136	5	358

Tabel 74: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Prostitusie (V54)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	32	62	81	3	178
Lae	56	62	58	3	179
TOTAAL	88	+ 124	+ 139	6	357

- Bevinding

Volgens tabelle 72-74 het 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers by al drie bogenoemde items aangedui dat die televisie nie die gedrag **duidelik as verkeerd** uitbeeld nie (36 %, 37 % en 35 % onderskeidelik) of **nie sterk genoeg as verkeerd** uitbeeld nie (38 %, 38 % en 39 % onderskeidelik). By al drie bogenoemde items is daar geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot sosio-ekonomiese status waargeneem nie. Dit impliseer dat daar nie 'n betekenisvolle **verskil** tussen **ouers** uit die **hoë** en **ouers** uit die **lae** sosio-ekonomiese groepe met betrekking tot hul opinie van die uitbeelding van bogenoemde gedrag as **duidelik verkeerd** op televisie, was nie.

- Gevolgtrekking

Ouers se reaksie op die **normatiewe** items dui op die volgende verskille: relatief **meer ouers** uit die **lae** as uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep, het aangedui dat die **televisie wel ("ja")** verskillende vorme van **seks** tussen ongetroudes **duidelik** as **verkeerd** uitbeeld. Dit wil dus voorkom asof ouers uit die **lae** sosio-ekonomiese groep **meer vertrou** het in die **televisie** as **bevestig** en **versterk** van **waardes** oor seksuele gedrag.

Tabel 75: Ouers se mening oor die herkoms van hul tieners se kennis aangaande "regte" of "verkeerde" seksuele gedrag (V55)

SKAAL	OUERS (VOORSÊ, VOORLEEF)	OUERS (SLEGS VOOR- BEELD)	KERK	SKOOL	MAATS	TV	TYD- SKRIF- TE EN BOEKE	KÊREL OF NOOI	TOTAAL
FREKWENSIE									
Hoë	152	9	5	4	3	3	3	0	179
Lae	124	27	4	12	7	6	0	0	180
TOTAAL	+ 276	36	9	16	10	9	3	0	359

Ouers moes by hierdie item aandui by wie hul tieners die **meeste** leer dat bepaalde seksuele gedrag **reg** of **verkeerd** is:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers (77 %) het aangedui dat tieners die meeste by hulle as **ouers** leer wat reg en verkeerd is, deurdat hulle die gedrag **voorsê** en **voorleef**. Geen betekenisvolle interaksie effekte met betrekking tot sosio-ekonomiese status is by hierdie item waargeneem nie.

- Gevolgtrekking

Daar is dus **nie 'n betekenisvolle verskil** tussen ouers uit die **hoë** en ouers uit die **lae sosio-ekonomiese groepe** met betrekking tot by wie tieners die meeste leer van die **reg** of **verkeerd** van seksuele gedrag nie.

- Algemene items

Ouers moes by hierdie items inligting van 'n algemeen-aanvullende aard, aandui:

Tabel 76: Ouers se mening oor wie die gesprek oor seksualiteit met hul tieners inisieer (V25)

SKAAL	TIENER	OUER SELF	ONS PRAAT NIE DAAROO NIE	TOTAAL
FREKWENSIE				
Hoë	25	+ 136	18	179
Lae	37	- 11	32	180
TOTAAL	62	+ 247	50	359

Ouers moes by hierdie item aandui wie die gesprek tussen hulle en hul tiener(s) oor seksuele tonele wat vir die ouer 'n verleentheid is, inisieer.

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (95 %) het aangedui dat hulle self die gesprek inisieer. Relatief meer ouers uit die hoë en relatief minder ouers uit die lae sosio-ekonomiese groepe het aangedui dat hulle self die gesprek inisieer.

Tabel 77: Ouers se mening oor die effek van seksueel stimulerende tonele op hul tieners (V27)

SKAAL	BESLIS JA	JA	MISKIEN	BESLIS NEE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	24	44	90	- 21	179
Lae	17	30	90	+ 43	180
TOTAAL	41	74	+ 180	64	359

Ouers moes by hierdie item aandui of bepaalde tonele op televisie vir hul tiener(s) seksueel stimulerend is of nie.

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (50 %) het aangedui dat bepaalde tonele op televisie miskien vir hulle tieners seksueel stimulerend is. Relatief minder ouers uit die hoë en relatief meer ouers uit die lae sosio-ekonomiese groep, het aangedui dat bepaalde tonele beslis nie vir hulle tieners seksueel stimulerend is nie.

Tabel 78: Ouers se mening oor die televisiestasie wat die meeste seksueel stimulerende tonele uitbeeld (V56)

SKAAL	TV1	CCV	M-NET	TSS	TOTAAL
FREKWENSIE					
Hoë	3	4	171	0	178
Lae	11	7	158	2	178
TOTAAL	14	11	+ 329	2	356

• Bevinding

'n Statisties betekensivolle meerderheid ouers (92 %) het aangedui dat M-Net die meeste seksueel stimulerende tonele uitbeeld. Daar was nie 'n betekenisvolle verskil tussen ouers uit 'n hoë en ouers uit 'n lae sosio-ekonomiese groep met betrekking tot hul opinie hieroor nie.

Tabel 79: Ouers se mening oor die wenslikheid dat onderwysers bepaalde seksuele tonele op TV met hul tieners moet bespreek (V60)

SKAAL: ONDERWYSERS KYK EN BESPREEK:	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Hoë	81	32	113
Lae	94	16	110
TOTAAL	+ 175	48	223

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers (78 %) het aangedui dat hulle aanbeveel dat onderwysers ook na bepaalde programme (tonele) behoort te kyk en dit met hul tienerleerlinge behoort te **bespreek**. Daar was **nie 'n betekenisvolle verskil** tussen ouers uit die hoë en ouers uit die lae sosio-ekonomiese groepe met betrekking tot die hantering van sodanige tonele deur onderwysers nie.

Tabel 80: Ouers se televisiekyktyd saam met hul tieners oor naweke (V6)

SKAAL	KYK NOOIT SAAM NIE	1 UUR	2 UUR	3 UUR	4 UUR	5 UUR OF MEER	TOTAAL
FREKWENSIE							
Hoë	3	32	37	44	36	27	179
Lae	8	22	32	28	48	42	180
TOTAAL	11	54	+ 69	+ 72	+ 84	+ 69	359

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers het aangedui dat hulle **vier uur of meer**, **nie vyf nie** (23 %), of **drie uur** (20 %) of **twee uur** (19 %) of **vyf uur of meer** (19 %) **per naweek** saam met hulle tieners televisie kyk. Daar was **geen betekenisvolle verskil** tussen ouers uit die hoë en ouers uit die lae sosio-ekonomiese groepe met betrekking tot die aantal ure wat hulle oor naweke (Vrydag tot Sondag) saam met hul tieners televisie kyk nie.

- Gevolgtrekking

In ouers se reaksie op die **algemene** items, het dit geblyk dat relatief **meer ouers** uit die hoë as uit die lae sosio-ekonomiese groep **self 'n gesprek** met hul tieners **inisieer** indien hulle saam met hul tieners seksuele tonele op televisie waarneem wat vir hulle (die ouers) 'n verleentheid is; relatief **meer ouers** uit die lae as uit die hoë sosio-ekonomiese groep het aangedui dat bepaalde tonele op televisie **beslis nie**

vir hul tieners seksueel stimulerend is nie. Dit wil dus voorkom asof ouers uit die lae sosio-ekonomiese groep **meer vertrou**e het in die **inhoud** van televisie-programme en minder bekommerd is dat dit seksueel stimulerend vir hulle tieners is.

4.6.2.2 Taalveranderlike met betrekking tot groepe: Afrikaans/ Engels

- Affektiewe items

Ouers moes by hierdie items aandui hoe hulle **voel** wanneer bepaalde tonele op televisie uitgebeeld word terwyl hulle **saam met hul tiener(s)** kyk:

Tabel 81: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk:

Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem) (V14)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	82	65	20	1	168
Engels	120	62	8	1	191
TOTAAL	+ 202	+ 127	28	2	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers het aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar nie (56 %) of dat hulle 'n **effense verleentheid** ervaar (35 %). **Geen betekenisvolle verskil** tussen **Afrikaanse** en **Engelse** ouers is met betrekking tot hierdie item waargeneem nie.

Tabel 82: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk:

Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem) (V16)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	- 50	78	29	11	168
Engels	+ 94	72	21	4	191
TOTAAL	+ 144	+ 150	50	15	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hulle 'n effense verleentheid ervaar (42 %) of dat hulle geen verleentheid ervaar nie (40 %). Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse ouers het aangedui dat hulle geen verleentheid ervaar by die uitbeelding van bogenoemde nie.

Tabel 83: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk:

Man en vrou (getroud) omhels en streel mekaar (V17)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	- 61	84	18	5	168
Engels	+ 144	36	10	1	191
TOTAAL	+ 205	+ 120	28	6	359

Tabel 84: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk:

Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar (V18)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	- 44	82	31	11	168
Engels	+ 105	60	23	3	191
TOTAAL	+ 149	+ 142	54	14	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hulle geen verleentheid ervaar nie (57 % en 40 % onderskeidelik) of dat hulle 'n effense verleentheid ervaar (33 % en 40 % onderskeidelik). By albei bogenoemde items het relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse ouers aangedui dat hulle geen verleentheid ervaar nie.

Tabel 85: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk:

Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap (V20)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	6	25	+ 65	72	168
Engels	19	47	- 57	68	191
TOTAAL	25	72	+ 122	+ 140	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hulle woedend en ontsteld is (39 %) of 'n groot verleentheid ervaar (34 %). Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse ouers het aangedui dat hulle groot verleentheid ervaar hy die uitbeelding van bogenoemde toneel.

Tabel 86: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk:
Man of vrou trek klere uit (V21)

SKAAL	GEEN VER- LEENTHEID	EFFENSE VERLEENT- HEID	GROOT VERLEENT- HEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	- 16	55	+ 59	38	168
Engels	+ 45	60	- 46	40	191
TOTAAL	61	+ 115	+ 105	78	359

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers het aangedui dat hulle 'n **effense** (32 %) of **groot verleentheid** ervaar (29 %). Relatief **minder Afrikaanse** en relatief **meer Engelse** ouers het aangedui dat hulle **geen verleentheid** ervaar by die uitbeelding van bogenoemde nie. Terselfdertyd het relatief **meer Afrikaanse** en **minder Engelse** ouers aangedui dat hulle 'n **groot verleentheid** ervaar.

- Gevolgtrekking

Ouers se response op die **affektiewe** items dui daarop dat relatief **meer Engelse** as Afrikaanse ouers **geen verleentheid** ervaar by die waarneem, saam met hul tieners, van ongetroudes wat mekaar lank en intiem soen nie; relatief **meer Afrikaanse** as Engelse ouers ervaar **geen verleentheid** wanneer hulle saam met hul tieners tonele op televisie waarneem waarin getroudes en ongetroudes mekaar omhels en streel nie; relatief **meer Afrikaanse** as Engelse ouers ervaar egter **groot verleentheid** wanneer tonele vertoon word waarin ongetroudes geslagsgemeenskap het, of waarin 'n man of vrou ontklee. Dit wil dus voorkom asof die **Afrikaanse** kultuur lei tot **groter terughoudendheid** en **sensitiwiteit** met betrekking tot seksuele aangeleenthede teenoor hul tieners by Afrikaanssprekende ouers.

- Kennisitems

Ouers moes by hierdie items aandui hoe dikwels hul tiener(s) voldoende feitelike kennis van die volgende op televisie kry:

Tabel 87: Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van swangerskap en geboorte op televisie (V30)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	23	+ 99	39	- 7	168
Engels	28	- 76	60	+ 27	191
TOTAAL	51	+ 175	99	34	359

Tabel 88: Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van die gevolge van seks buite die huwelik op televisie (V38)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	36	+ 75	46	- 11	168
Engels	47	- 60	44	+ 40	191
TOTAAL	83	+ 135	90	51	359

Tabel 89: Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van die gevolge van tienerswangerskap op televisie (V39)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	24	+ 73	58	- 13	168
Engels	38	- 64	52	+ 37	191
TOTAAL	62	+ 137	+ 110	50	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hul tieners met betrekking tot swangerskap en geboorte, af en toe (49 %), met betrekking tot die gevolge van seks buite die huwelik, af en toe (38 %) en met betrekking tot die gevolge van tiener-swangerskap, af en toe (38 %) of feitlik nooit (31 %) voldoende kennis via televisieprogramme kry nie. By al drie bogenoemde items het relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse ouers aangedui dat hul tieners af en toe voldoende kennis kry. Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse ouers het aangedui dat hul tieners nooit voldoende kennis van bogenoemde op televisie kry nie.

Tabel 90: Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van hoe 'n dogter ontwikkel tot vrou op televisie (V40)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	14	50	+ 76	- 28	168
Engels	20	51	- 60	+ 60	191
TOTAAL	34	+ 101	+ 136	88	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hul tieners feitlik nooit (38 %) of slegs af en toe (28 %) voldoende feitelike kennis van bogenoemde op televisie kry. Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse ouers het aangedui dat hul tieners feitlik nooit voldoende kennis hiervan op televisie kry nie, terwyl relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse ouers aangedui het dat hul tieners nooit voldoende kennis hiervan op televisie kry nie.

Tabel 91: Ouers se menings oor hul tieners se kennisverkryging van hoe 'n seun ontwikkel tot man op televisie (V41)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	16	47	73	- 32	168
Engels	18	46	63	+ 64	191
TOTAAL	34	93	+ 136	96	359

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (38 %) het aangedui dat hul tieners feitlik nooit voldoende feitelike kennis van bogenoemde op televisie kry nie. Relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse ouers het aangedui dat hul tieners nooit voldoende kennis hiervan op televisie kry nie.

- Gevolgtrekking

Met betrekking tot die kognitiewe items, blyk dit dat by drie van die items (swangerskap en geboorte, gevolge van seks buite die huwelik en die gevolge van tienerswangerskap) relatief meer Afrikaanse as Engelse ouers aangedui het dat hul tieners slegs af en toe voldoende feitelike kennis op televisie kry, terwyl relatief meer Engelse as Afrikaanse ouers by dieselfde items aangedui het dat hul tieners nooit voldoende kennis op televisie kry nie. Relatief meer Engelse as Afrikaanse ouers het ook by die items, dogter ontwikkel tot vrou en seun ontwikkel tot man, aangedui dat hul tieners nooit hieroor voldoende feitelike kennis op televisie kry nie. Dit wil dus voorkom asof die Engelse ouers minder vertrou het in die televisie as hoofbron van kennis oor seksuele aangeleenthede.

- Normatiewe items

Ouers moes by hierdie items aandui of die televisie die volgende gedrag duidelik as verkeerd uitbeeld:

Tabel 92: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seksuele molestering van kinders (V42)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	64	29	74	1	168
Engels	105	18	67	0	190
TOTAAL	+ 169	47	+ 141	1	358

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat bogenoemde gedrag wel ("ja") as verkeerd uitgebeeld word (47 %), maar nie sterk genoeg nie (31 %). Geen betekenisvolle verskil is waargeneem tussen Afrikaanse en Engelse ouers met betrekking tot hierdie item nie.

Tabel 93: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar (V44)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	16	72	+ 78	- 2	168
Engels	21	81	- 67	+ 21	190
TOTAAL	37	+ 153	+ 145	23	358

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat die gedrag nie duidelik as verkeerd uitgebeeld word nie (43 %), of dat dit nie sterk genoeg as verkeerd uitgebeeld word nie (40 %). Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse ouers het aangedui dat bogenoemde gedrag nie sterk genoeg as verkeerd uitgebeeld word nie, terwyl relatief minder Afrikaanse en relatief meer Engelse ouers aangedui het dat die gedrag nie vir hulle verkeerd is nie.

Tabel 94: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou (V46)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	17	78	66	- 7	168
Engels	16	76	65	+ 33	190
TOTAAL	33	+ 154	+ 131	40	358

Tabel 95: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddels (V52)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	14	78	57	- 19	168
Engels	16	70	53	+ 51	190
TOTAAL	30	+ 148	+ 110	70	358

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat bogenoemde gedrag **nie duidelik as verkeerd** uitgebeeld word (43 % en 41 % onderskeidelik) of **nie sterk genoeg** as verkeerd uitgebeeld word nie (37 % en 31 % onderskeidelik). By albei bogenoemde items het relatief **minder Afrikaanse** en relatief **meer Engelse ouers** aangedui dat bogenoemde gedrag **nie vir hulle verkeerd** is nie.

Tabel 96: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen 'n man en vrou wat getroud is (V47)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	9	37	12	- 110	168
Engels	1	14	3	+ 171	189
TOTAAL	10	51	15	+ 281	357

Tabel 97: Ouers se evaluering tydens televisiekyk:
Getroudes gebruik voorbehoedmiddele (V53)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	15	53	26	- 74	168
Engels	3	24	11	+ 151	189
TOTAAL	18	77	37	+ 225	357

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat uitbeelding van bogenoemde gedrag **nie vir hulle verkeerd is nie** (79 % en 63% onderskeidelik). By albei bogenoemde items het relatief **minder Afrikaanse** en relatief **meer Engelse** ouers aangedui dat uitbeelding van bogenoemde gedrag **nie vir hulle verkeerd is nie**.

Tabel 98: Prostitusie (V54)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	28	73	65	2	168
Engels	60	51	74	4	189
TOTAAL	88	+ 124	+ 139	6	357

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat prostitusie nie sterk genoeg as verkeerd uitgebeeld word (39 %), of nie as verkeerd uitgebeeld word nie (35 %). Geen betekenisvolle verskille is waargeneem tussen Afrikaanse en Engelse ouers se siening van die uitbeelding van bogenoemde gedrag nie.

- Gevolgtrekking

In reaksie op die **normatiewe** items het relatief **meer Afrikaanse** as Engelse ouers aangedui dat seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar, **nie sterk genoeg as verkeerd** op televisie uitgebeeld word nie, terwyl relatief **meer Engelse** as Afrikaanse ouers aangedui het dat sulke gedrag **nie verkeerd is nie**. Dit wil dus voorkom asof **Afrikaanse** ouers **meer konserwatief** is as Engelse ouers in hulle waardes met betrekking tot seksuele gedrag of die afleiding kan gemaak word dat **Engelse** ouers **meer verward** is as Afrikaanse ouers met betrekking tot die **fundamentele waardes** vir seksuele gedrag wat beskou word as waardes vir **oorlewing**.

- Algemene items

Ouers moes by hierdie items inligting van 'n algemeen aanvullende aard, aandui:

Tabel 99: Die "diepte" van ouers se gesprekke met hul tieners (V24)

SKAAL	TERLOOPSE AANMERKING	KORT GESPREK	INDIEPTE GESPREK	ANALISE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	40	70	48	9	167
Engels	45	102	31	12	190
TOTAAL	85	+ 172	79	21	357

Ouers moes by hierdie item aandui wat die **diepte** van die gesprek is wat hulle met hulle tiener(s) voer oor televisieprogramme wat vir die ouer 'n verleentheid of ontstellend was:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hulle slegs 'n kort gesprek hieroor voer (48 %). Geen betekenisvolle verskille tussen Afrikaanse en Engelse ouers is met betrekking tot hierdie item waargeneem nie.

Tabel 100: Ouers se beskouing van televisie se seksueel stimulerende invloed (V27)

SKAAL	BESLIS JA	JA	MISKIEN	BESLIS NEE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	18	34	76	40	168
Engels	23	40	104	24	191
TOTAAL	41	74	+ 180	64	359

Ouers moes by hierdie item aandui of hulle dink bepaalde televisieprogramme is vir hul tiener(s) seksueel stimulerend:

- 'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat bepaalde tonele op televisie miskien seksueel stimulerend vir hul tiener(s) kan wees (50 %). Geen betekenisvolle verskille tussen Afrikaanse en Engelse ouers is met betrekking tot hierdie item waargeneem nie.

Tabel 101: Ouers se beskouing oor die nabootsing van tonele op televisie deur tieners (V28)

SKAAL	BESLIS JA	JA	MISKIEN	BESLIS NEE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	3	14	76	+ 74	167
Engels	9	22	103	- 57	191
TOTAAL	12	36	+ 179	+ 131	358

Ouers moes by hierdie items aandui of hulle dink hul tiener(s) sal bepaalde seksuele tonele op televisie naboots:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat hul tieners dit miskien sal naboots (50 %) of beslis nie sal naboots nie (37 %). Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse ouers het aangedui dat hul tieners beslis nie sulke tonele sal naboots nie.

Tabel 102: Ouers se mening oor boodskappe oor seks op televisie waarvoor tieners te jonk is (V29)

SKAAL	BESLIS JA	BESLIS NEE	MISKIEN	TV BEÏNVLOED NIE TIENER NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Afrikaans	+ 59	- 15	58	36	168
Engels	- 21	+ 69	66	35	191
TOTAAL	80	84	+ 124	71	359

Ouers moes by hierdie item aandui of die televisie aan die tiener(s) boodskappe oor seks oordra waarvoor hy/sy te jonk is:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers het aangedui dat die televisie miskien sulke boodskappe oordra (35 %). Relatief meer Afrikaanse en relatief minder Engelse ouers het aangedui dat televisie beslis ("ja") sulke boodskappe oordra. Relatief minder Afrikaanse en meer Engelse ouers het aangedui dat die televisie beslis nie ("nee") sulke boodskappe oordra nie.

- Gevolgtrekking

Ouers se response op die algemene items het die volgende verskille tussen die twee taalgroepe na vore gebring: Relatief meer Afrikaanse as Engelse ouers het aangedui dat hul tieners beslis nie die tonele wat hulle op televisie sien, sal naboots nie; relatief meer Afrikaanse as Engelse

ouers het aangedui dat die televisie **beslis** ("ja") boodskappe oor seks vertoon waarvoor hul tieners te jonk is, terwyl relatief **meer Engelse** as Afrikaanse ouers by dieselfde item "**beslis nie**" aangedui het. Dit wil dus voorkom asof **Afrikaanse** ouers meer **vertroue** het in hul **tieners** (dat hulle nie tonele sal **naboots** nie), maar terselfdertyd **minder vertroue** het in die **inhoud** van seksuele tonele op televisie.

4.6.2.3 Geslagsveranderlike met betrekking tot groepe: Mans/Vrouens

- Affektiewe item

Ouers moes by hierdie item aandui hoe hulle **voel** wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word terwyl hulle **saam met** hul tiener(s) kyk:

Tabel 103: Ouers se ervaring van spesifieke tonele terwyl hulle saam met hul tieners televisie kyk: Man en vrou (ongetroud) soen: Lank (intiem)(V16)

SKAAL	GEEN VERLEENTHEID	EFFENSE VERLEENTHEID	GROOT VERLEENTHEID	WOEDEND OF ONTSTELD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Mans	49	- 28	13	7	97
Vrouens	95	+ 122	37	8	262
TOTAAL	+ 144	+ 150	50	15	359

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** ouers het aangedui dat hulle 'n **effense verleentheid** ervaar (42 %) of **geen verleentheid** ervaar nie (40 %). Relatief **minder manlike** en relatief **meer vroulike** ouers het aangedui dat hulle **effense verleentheid** ervaar.

- Gevolgtrekking

Dit lyk asof **vrouens meer verleentheid** ervaar as mans wanneer bepaalde intieme tonele op televisie waargeneem word.

- Kennisitem:

Ouers moes by hierdie item aandui hoe dikwels hul tiener(s) **voldoende feitelike kennis** van bepaalde seksuele inhoud op televisie kry:

Tabel 104: Ouers se mening oor hul tieners se kennisverkryging van die gevolge van seks buite die huwelik op televisie (V38)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Mans	18	31	+ 35	13	97
Vrouens	65	104	- 55	38	262
TOTAAL	83	+ 135	90	51	359

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** (38 %) ouers het aangedui dat hul tieners **af en toe** voldoende feitelike kennis van bogenoemde op televisie kry. Relatief **meer manlike** en relatief **minder vroulike** ouers het aangedui dat hul tieners **feitlik nooit** voldoende kennis hiervan op televisie kry nie.

- Gevolgtrekking

Mans het **minder vertrou**e as vrouens in die televisie as **hoofbron van kennis** oor seksuele aangeleenthede.

- Normatiewe items

Geen betekenisvolle verskille is by hierdie items tussen die geslagte waargeneem nie.

- Algemene items

Ouers moes by hierdie items inligting van 'n algemeen aanvullende aard, aandui.

Tabel 105: Ouers se menings oor wie die gesprek oor seksuele tonele inisieer (V25)

SKAAL	TIENER	OUER SELF	ONS PRAAT NIE DAAROO NIE	TOTAAL
FREKWENSIE				
Mans	10	66	+ 21	97
Vrouens	52	181	- 29	262
TOTAAL	62	+ 247	50	359

Ouers moes by hierdie item aandui wie gewoonlik die gesprek tussen ouer en tiener oor seksuele tonele wat vir die ouer 'n verleentheid is, inisieer:

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (69 %) het aangedui dat hulle self die gesprek inisieer. Relatief meer manlike ouers en relatief minder vroulike ouers het aangedui dat hulle nie met hul tieners hieroor praat nie.

Tabel 106: Ouers se beskouing met betrekking tot die hante-ring van seksuele tonele op televisie met hul tieners (V61)

SKAAL: OUIERS EN ONDERWYSERS KYK TV EN BESPREEK:	TIENER	OUER SELF	TOTAAL
FREKWENSIE			
Mans	- 38	+ 30	68
Vrouens	+ 123	- 42	165
TOTAAL	+ 161	72	233

Ouers moes by hierdie item aandui of hulle aanbeveel dat ouers en onderwysers na televisieprogramme moet kyk en dit met die tieners moet bespreek.

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (69 %) het aangedui dat ouers en onderwysers **wel moet kyk** en dit met die tieners moet bespreek. Relatief **minder manlike** en relatief **meer vroulike** ouers het aangedui dat ouers en onderwysers ook na die programme (tonele) moet kyk en dit met die tieners moet **bespreek**. Relatief **meer manlike** en relatief **minder vroulike** ouers het aangedui dat ouers en onderwysers nie daarna moet kyk en dit met die tieners **bespreek** nie.

Tabel 107: Uur per week wat ouers en tieners saam televisie kyk (Maandae tot Donderdae gedurende skoolkwartale)(V5)

SKAAL	KYK NOOIT SAAM NIE	1 UUR	2 UUR	3 UUR	4 UUR	5 UUR OF MEER	TOTAAL
FREKWENSIE							
Mans	3	12	+ 37	14	18	13	97
Vrouens	11	53	- 55	53	45	45	262
TOTAAL	14	65	+ 92	67	63	58	359

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (26 %) het aangedui dat hulle **twee uur** per week (Maandae tot Donderdae) saam met hul tieners televisie kyk en 53 % van die ouers het aangedui dat hulle **drie tot vyf uur of meer** saam met hul tieners TV kyk. Relatief **meer manlike** ouers en relatief **minder vroulike** ouers het aangedui dat hulle **twee uur** per week saam met hul tieners televisie kyk.

Tabel 108: Ouers se beskouing met betrekking tot die hantering van seksuele tonele op televisie met hul tieners (V62)

SKAAL: SENSOR PROGRAMME:	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Mans	51	24	75
Vrouens	131	54	185
TOTAAL	182	78	260

By hierdie item moes ouers aandui of hulle aanbeveel dat spesifieke programme gesensor behoort te word of nie.

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid ouers (70 %) het aangedui dat programme wel ("ja") gesensor behoort te word. Geen betekenisvolle verskille tussen manlike en vroulike ouers is met betrekking tot bogenoemde waargeneem nie.

- Gevolgtrekking

In reaksie op die algemene items, het relatief meer mans as vrouens aangedui dat hulle nie met hul tieners oor tonele op televisie wat vir hulle 'n verleentheid is praat nie; relatief meer vrouens as mans het aangedui dat ouers en onderwysers ook televisie moet kyk en programme met seksuele inhoud met tieners moet bespreek, terwyl relatief meer mans as vrouens by dieselfde item aangedui het dat ouers en onderwysers nie moet kyk en nie moet bespreek nie; relatief meer mans as vrouens kyk slegs twee uur per week (Maandae tot Donderdae) saam met hul tieners televisie.

4.6.3 Ouer-Onderwyserdata:

4.6.3.1 Opvoederveranderlike met betrekking tot groepe: primêr en sekondêr

- Affektiewe items:

Hierdie items kon nie statisties **vergelyk** word met betrekking tot primêre en sekondêre opvoeders nie, aangesien die vrae wat gebruik is om die ouers en onderwysers se siening in dié verband te toets, nie dieselfde en daarom nie vergelykbaar is nie. Ouers is gevra om aan te dui hoe hulle **voel** wanneer bepaalde seksuele tonele op televisie uitgebeeld word terwyl hulle **saam met hul eie tieners kyk**. Die respons kon 'n keuse wees wat wissel vanaf **geen verleentheid tot woedend en ontsteld**. Ouers se aanduidings met betrekking tot die affektiewe items is reeds in die vorige afdeling beskryf met betrekking tot die veranderlikes van taal, geslag en sosio-ekonomiese status.

Onderwysers is by die affektiewe items (V11-V19) gevra om aan te dui wat die **invloed** op tieners se geslagsopvoeding is wanneer hulle bepaalde seksuele tonele op televisie waarneem.

Ter wille van 'n meer volledige weergawe van die opvoeders se respons op die affektiewe items, word hier slegs die **frekwensie (%)** per item bespreek met betrekking tot die **onderwysers** se response op die affektiewe items.

Tabel 109: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (getroud) soen: vinnig (V11)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSITIEF AS NEGATIEF	MEER NEGATIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	52	0	16	0	68
TOTAAL	+ 52	0	16	0	68

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** onderwysers (77 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n **positiewe invloed** op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 110: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer –
Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem) (V12)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSI- TIEF AS NEGATIEF	MEER NEGA- TIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	29	4	29	6	68
TOTAAL	+ 29	4	+ 29	6	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers het aangedui dat bogenoemde toneel 'n positiewe (43 %) of 'n meer positiewe as negatiewe invloed (43 %) op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 111: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer –
Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig (V13)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSI- TIEF AS NEGATIEF	MEER NEGA- TIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	47	0	18	3	68
TOTAAL	+ 47	0	18	3	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers (69 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n positiewe invloed op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 112: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer –
Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem)(V14)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSI- TIEF AS NEGATIEF	MEER NEGA- TIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	5	20	12	31	68
TOTAAL	5	20	12	+ 31	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers (46 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n **meer negatiewe** as **positiewe** invloed op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 113: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer –
Man en vrou (getroud) omhels en mekaar streef (V15)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSI- TIEF AS NEGATIEF	MEER NEGA- TIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	30	3	31	4	68
TOTAAL	+ 30	3	+ 31	4	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers het aangedui dat bogenoemde toneel 'n **positiewe** (44 %) of **meer positiewe** as **negatiewe** invloed (46 %) op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 114: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (ongetroud) omhels en mekaar streel (V16)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSITIEF AS NEGATIEF	MEER NEGATIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	7	17	13	31	68
TOTAAL	7	17	13	+ 31	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers (46 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n meer negatiewe as positiewe invloed op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 115: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – 'n Man en vrou (getroud) geslagsgemeenskap het (V17)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSITIEF AS NEGATIEF	MEER NEGATIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	10	29	15	14	68
TOTAAL	10	+ 29	15	+ 14	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers (43 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n negatiewe invloed op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 116: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man en vrou (ongetroud) geslagsgemeenskap het (V18)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSITIEF AS NEGATIEF	MEER NEGATIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	0	55	2	11	68
TOTAAL	0	+ 55	2	11	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers (81 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n negatiewe invloed op tieners se geslagsopvoeding het.

Tabel 117: Onderwysers se siening van die televisie se invloed op tieners wanneer – Man of vrou trek klere uittrek (V19)

SKAAL	POSITIEF	NEGATIEF	MEER POSITIEF AS NEGATIEF	MEER NEGATIEF AS POSITIEF	TOTAAL
FREKWENSIE					
Onderwysers	1	44	3	20	68
TOTAAL	1	+ 44	3	20	68

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid onderwysers (65 %) het aangedui dat bogenoemde toneel 'n negatiewe invloed op tieners se geslagsopvoeding het.

- Gevolgtrekking

Die geselekteerde onderwysers het aangedui dat gewone soentonele tussen getroudes en ongetroudes, asook omhels- en streeltonale tussen getroudes, 'n positiewe invloed behoort te hê op tieners se geslagsopvoeding.

Hulle het egter aangedui dat lang intieme soene tussen ongetroudes, asook geslagsgemeenskap- en uittrekkonele, 'n negatiewe invloed mag hê.

- Kennisitems (Ouers: V30-V41; Onderwysers: V27-V38)

Ouers en onderwysers moes by die volgende items aandui hoe dikwels tieners voldoende feitelike kennis van die volgende op televisie kry:

Tabel 118: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor swangerskap en geboorte via televisie (V30; V27)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	51	175	- 99	34	359
Onderwyser	7	24	+ 32	5	68
TOTAAL	58	+ 199	+ 131	39	427

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het aangedui dat tieners slegs af en toe (47 %) of feitlik nooit (31 %) voldoende feitelike kennis hiervan op televisie kry nie. Relatief minder ouers en relatief meer onderwysers het aangedui dat tieners feitlik nooit voldoende kennis hiervan op televisie kry nie.

Tabel 119: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor vigs via televisie (V31; V28)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	130	162	48	19	359
Onderwyser	14	35	13	5	67
TOTAAL	+ 144	+ 197	61	24	426

Tabel 120: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor aborsie via televisie (V32; V29)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	22	127	145	64	358
Onderwyser	3	19	37	9	68
TOTAAL	25	+ 146	+ 182	73	426

Tabel 121: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor seksuele molestering via televisie (V33; V30)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	87	152	86	34	359
Onderwyser	8	29	24	7	68
TOTAAL	95	+ 181	+ 110	41	427

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het by aborsie en seksuele molestering (tabelle 120 en 121) aangedui dat tieners feitlik nooit (43 %; 26 % onderskeidelik) of af en toe (34 %; 42 % onderskeidelik) voldoende kennis hiervan op televisie kry. 'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het by vigs (tabel 119) aangedui dat tieners af en toe (46 %) of dikwels (34 %) voldoende kennis hiervan op televisie kry. Geen betekenisvolle verskille tussen ouers en onderwysers is met betrekking tot bogenoemde drie items waargeneem nie.

Tabel 122: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor verkragting via televisie (V34; V31)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	81	158	- 80	40	359
Onderwyser	5	31	+ 29	3	68
TOTAAL	86	+ 189	+ 109	43	427

Tabel 123: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor die gebruik van voorbehoedmiddels via televisie (pil, kondoom) (V35; V32)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	42	130	- 108	79	359
Onderwyser	2	12	+ 39	15	68
TOTAAL	44	+ 142	+ 147	94	427

Tabel 124: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor homoseksualiteit via televisie (V36; V33)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	31	140	- 115	73	359
Onderwyser	2	12	+ 43	11	68
TOTAAL	33	+ 152	+ 158	84	427

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het soos volg aangedui:

Verkragting (tabel 122): Af en toe (44 %); Feitlik nooit (26 %)

Gebruik van voorbehoedmiddels (tabel 123): Feitlik nooit (35 %); af en toe (33 %)

Homoseksualiteit (tabel 124): Feitlik nooit (37 %); af en toe (36 %)

By al drie die voorgaande items het relatief minder ouers en relatief meer onderwysers aangedui dat tieners feitlik nooit voldoende kennis van die drie aangeleenthede op televisie kry nie.

Tabel 125: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor 'n gelukkige huwelik via televisie (V37; V34)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	+ 121	152	- 62	24	359
Onderwyser	- 4	31	+ 25	8	68
TOTAAL	125	+ 183	+ 87	32	427

Tabel 126: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor die gevolge van seks buite die huwelik via televisie (V38; V35)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	+ 83	135	- 90	51	359
Onderwyser	- 2	17	+ 38	11	68
TOTAAL	85	+ 152	+ 128	62	427

Tabel 127: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor die gevolge van tiener-swangerskap via televisie (V39; V36)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	+ 62	137	- 110	50	359
Onderwyser	- 1	18	+ 37	12	68
TOTAAL	63	+ 155	+ 147	62	427

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** opvoeders het aangedui dat tieners met betrekking tot 'n gelukkige huwelik (tabel 125), **af en toe** voldoende kennis kry (43 %) en met betrekking tot die gevolge van seks buite die huwelik en die gevolge van tiener-swangerskap, **af en toe** (36 %; 36 % in tabelle 126 en 127 onderskeidelik) of **feitlik nooit** (30 %; 34 % in tabelle 126 en 127 onderskeidelik), voldoende kennis van bogenoemde op televisie kry nie. By al drie bogenoemde items het **relatief meer** ouers en **relatief minder onderwysers** aangedui dat tieners **dikwels** voldoende kennis van bogenoemde op televisie kry. **Relatief minder** ouers en **relatief meer onderwysers** het aangedui dat tieners **feitlik nooit** voldoende kennis van bogenoemde op televisie kry nie.

Tabel 128: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor hoe 'n dogter ontwikkel tot vrou via televisie (V40; V37)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	34	101	136	88	359
Onderwyser	0	12	35	21	68
TOTAAL	34	113	+ 171	109	427

Tabel 129: Ouers en onderwysers se mening oor tieners se kennisverkryging oor hoe 'n seun tot man ontwikkel via televisie (V41; V38)

SKAAL	DIKWELS	AF EN TOE	FEITLIK NOOIT	NOOIT	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	34	93	136	96	359
Onderwyser	0	10	36	22	68
TOTAAL	34	103	+ 172	118	427

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het aangedui dat tieners feitlik nooit (40 %; 40 % onderskeidelik) voldoende kennis van bogenoemde twee aspekte op televisie kry nie. Geen betekenisvolle verskille tussen ouers en onderwysers is by hierdie twee items waargeneem nie.

- Gevolgtrekking

Met betrekking tot die response op die kognitiewe items, het dit duidelik geword dat relatief meer onderwysers as ouers aangedui het dat tieners feitlik nooit voldoende feitelike inligting oor seksuele aangeleenthede op televisie kry nie (by 7 items); relatief meer ouers as onderwysers het by 3 van bogenoemde 7 items aangedui dat hul tieners dikwels voldoende feitelike kennis op televisie kry. Dit blyk dus dat die geselekteerde onderwysers minder vertrouwe het in die televisie as hoofkennisbron van seksuele aangeleenthede, as die ouers.

- Normatiewe items (Ouers: V42-T54; Onderwysers: V39-V51)

Ouers en onderwysers moes by hierdie items aandui of hulle dink dat die volgende gedrag duidelik as verkeerd op televisie uitgebeeld word.

Tabel 130: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seksuele molestering van kinders (V42; V39)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	169	47	141	1	358
Onderwyser	17	12	39	0	68
TOTAAL	+ 186	59	+ 180	1	426

Tabel 131: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen tieners op skool (V43; V40)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	75	97	183	3	358
Onderwyser	2	38	28	0	68
TOTAAL	77	+ 135	+ 211	3	426

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** opvoeders het hul opinie soos volg aangedui: Seksuele molestering van kinders (tabel 130): Ja (43 %) of **nie sterk genoeg nie** (42 %); Seks tussen tieners op skool (tabel 131): **Nie sterk genoeg nie** (50 %) of **nee** (32 %). **Geen betekenisvolle verskille** tussen ouers en onderwysers is met betrekking tot bogenoemde twee items waargeneem nie.

Tabel 132: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar (V44; V41)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	37	- 153	145	23	358
Onderwyser	1	+ 46	21	0	68
TOTAAL	38	+ 199	166	23	426

Tabel 133: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie (V45; V42)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	49	- 154	150	5	358
Onderwyser	0	+ 54	14	0	68
TOTAAL	49	+ 208	164	5	426

Tabel 134: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou (V46; V43)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	33	- 154	131	40	358
Onderwyser	0	+ 42	26	0	68
TOTAAL	33	+ 196	157	40	426

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** opvoeders het aangedui dat die gedrag nie **duidelik as verkeerd** uitgebeeld word nie (47 %; 49 % en 46 % onderskeidelik). By al drie bogenoemde items het relatief **minder ouers** en relatief **meer onderwysers** aangedui dat televisie nie bogenoemde gedrag duidelik as verkeerd uitbeeld nie.

Tabel 135: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen 'n man en vrou wat getroud is (V47; V44)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	10	51	15	281	357
Onderwyser	0	12	2	54	68
TOTAAL	10	63	17	+ 335	425

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** opvoeders (79 %) het aangedui dat uitbeelding van bogenoemde gedrag nie **verkeerd** is nie. Geen betekenisvolle **verskille** tussen ouers en onderwysers is met betrekking tot bogenoemde item waargeneem nie.

Tabel 136: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen twee mans (V48; V45)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	88	- 129	136	5	358
Onderwyser	3	+ 47	18	0	68
TOTAAL	91	+ 176	+ 154	5	426

Tabel 137: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Seks tussen twee vrouens (V49; V46)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	86	- 131	136	5	358
Onderwyser	3	+ 47	18	0	68
TOTAAL	89	+ 178	+ 154	5	426

Tabel 138: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Aborsie op aanvraag (V50; V47)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	53	- 134	152	18	357
Onderwyser	1	+ 43	23	1	68
TOTAAL	54	+ 177	+ 175	19	425

• Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het aangedui dat bogenoemde gedrag nie duidelik as verkeerd uitgebeeld word nie (41 %; 42 % en 42 % in tabelle 136, 137, 138 onderskeidelik) of nie sterk genoeg as verkeerd uitgebeeld word nie (36 %; 36 % en 41 % in tabelle 136, 137, 138 onderskeidelik). By al drie bogenoemde items het relatief minder ouers en relatief meer onderwysers aangedui dat die televisie nie bogenoemde gedrag duidelik as verkeerd uitbeeld nie.

Tabel 139: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Aborsie as vrou verkrag is (V51; V48)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	34	119	90	114	357
Onderwyser	3	22	13	30	68
TOTAAL	37	+ 141	103	+ 144	425

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (34 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag **niet verkeerd** is nie, terwyl 33 % aangedui het dat die televisie die gedrag **niet duidelik as verkeerd** uitbeeld nie. **Geen** betekenisvolle verskille tussen ouers en onderwysers is met betrekking tot bogenoemde item waargeneem nie.

Tabel 140: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddele (V52; V49)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	30	- 148	110	70	358
Onderwyser	0	+ 41	23	4	68
TOTAAL	30	+ 189	+ 133	74	426

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het aangedui dat die gedrag **niet duidelik as verkeerd** uitgebeeld word nie (44 %) of **niet sterk genoeg as verkeerd** uitgebeeld word nie (31 %). Relatief **minder** ouers en relatief **meer** onderwysers het aangedui dat die televisie **niet** bogenoemde gedrag **niet duidelik as verkeerd** uitbeeld nie.

Tabel 141: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Getroudes gebruik voorbehoedmiddele (V53; V50)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	18	77	37	225	357
Onderwyser	2	12	4	50	68
TOTAAL	20	89	41	+ 275	425

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (65 %) het aangedui dat bogenoemde gedrag **niet verkeerd is nie**. Geen betekenisvolle verskille tussen ouers en onderwysers is met betrekking tot hierdie item waargeneem nie.

Tabel 142: Ouers en onderwysers se evaluering tydens televisiekyk:
Prostitusie (V54; V51)

SKAAL	JA	NEE	NIE STERK GENOEG NIE	DIT IS NIE VERKEERD NIE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouer	+ 88	124	139	6	357
Onderwyser	- 1	33	33	1	68
TOTAAL	89	+ 157	+ 172	7	425

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders het aangedui dat die gedrag **niet as verkeerd uitgebeeld word nie** (37 %) of **niet sterk genoeg as verkeerd uitgebeeld word nie** (40 %). Relatief **meer ouers** en relatief **minder onderwysers** het aangedui dat die televisie **wel ("ja")** prostitusie as verkeerd uitgebeeld.

- Gevolgtrekking

In reaksie op die normatiewe items het relatief **meer onderwysers** as ouers by 7 items aangedui dat bepaalde seksuele gedrag **nie duidelik as verkeerd** op televisie uitgebeeld word nie; relatief **meer ouers** as onderwysers het aangedui dat prostitusie **wel duidelik as verkeerd** uitgebeeld word. Daar kan dus met 'n groot mate van sekerheid afgelei word dat die **geselekteerde onderwysers minder vertrou** het as ouers in die televisie as **versterker en bevestiger** van **norme en waardes** met betrekking tot seksuele gedrag.

- Algemene items

Ouers en onderwysers moes hier inligting verskaf van 'n algemeen-aanvullende aard.

Tabel 143: Frekwensie van opvoeders se bespreking met tieners van programme wat 'n verleentheid is (V12; V10)

SKAAL	NOOIT	AF EN TOE	REDELIK BAIE	ALTYD	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouers	24	174	135	25	358
Onderwysers	2	46	20	0	68
TOTAAL	26	+ 220	+ 155	25	426

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** opvoeders het aangedui dat hulle **af en toe** (52 %) of **redelik baie** (36 %) sulke programme met hul tieners/leerlinge bespreek. **Geen betekenisvolle verskille** is waargeneem tussen ouers en onderwysers met betrekking tot hierdie item nie.

Tabel 144: Die diepte van die gesprek wat deur opvoeders gevoer word oor programme wat 'n verleentheid is (V24; V22)

SKAAL	TERLOOPSE AANMERKING	KORT GESPREK	INDIEPTE GESPREK	ANALISE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouers	85	- 172	79	21	357
Onderwysers	9	+ 49	6	4	68
TOTAAL	94	+ 221	85	25	425

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (52 %) het aangedui dat hulle 'n kort gesprek oor sulke programme voer. Relatief minder ouers en relatief meer onderwysers het aangedui dat hulle 'n kort gesprek met die tieners hieroor voer.

Tabel 145: Die inisieerders van die gesprekke oor seksuele tonele wat 'n verleentheid vir die opvoeder is (V25; V23)

SKAAL	TIENER	OPVOEDER SELF	ONS BESPREEK DIT NIE	TOTAAL
FREKWENSIE				
Ouers	62	247	50	359
Onderwysers	21	39	8	68
TOTAAL	83	+ 286	58	427

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (69 %) het aangedui dat hulle (die opvoeders) self die gesprek inisieer. Geen betekenisvolle verskille is waargeneem tussen ouers en onderwysers met betrekking tot hierdie item nie.

Tabel 146: Opvoeders se mening van die bevordering van 'n meer permissiewe houding teenoor seksuele gedrag by tieners deur televisie (V26; V24)

SKAAL	BESLIS JA	JA	MISKIEN	BESLIS NEE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouers	- 25	- 73	158	+ 103	359
Onderwysers	+ 40	+ 22	6	- 0	68
TOTAAL	65	95	+ 164	103	427

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (38 %) het aangedui dat televisie miskien veroorsaak dat tieners 'n meer permissiewe houding het. Relatief minder ouers en relatief meer onderwysers het "beslis ja" aangedui; relatief minder ouers en relatief meer onderwysers het "ja" aangedui; relatief meer ouers en relatief minder onderwysers het "beslis nee" aangedui.

Tabel 147: Opvoeders se mening oor die seksueel stimulerende effek van televisie op tieners (V27; V25)

SKAAL	BESLIS JA	JA	MISKIEN	BESLIS NEE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouers	- 41	- 74	180	64	359
Onderwysers	+ 37	+ 26	5	0	68
TOTAAL	78	100	+ 185	64	427

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (43 %) het aangedui dat bepaalde tonele miskien seksueel stimulerend vir tieners is. Relatief minder ouers en relatief meer onderwysers het "beslis ja" en "ja" aangedui.

Tabel 148: Opvoeders se mening oor die nabootsing van bepaalde seksuele tonele deur tieners (V28; V26)

SKAAL	BESLIS JA	JA	MISKIEN	BESLIS NEE	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouers	- 12	- 36	179	+ 131	358
Onderwysers	+ 28	+ 29	11	- 0	68
TOTAAL	40	65	+ 190	131	426

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (45 %) het aangedui dat tieners miskien seksuele tonele sal naboots. Relatief minder ouers en relatief meer onderwysers het "beslis ja" en "ja" aangedui. Relatief meer ouers en relatief minder onderwysers het "beslis nee" aangedui.

Tabel 149: Opvoeders se mening oor die televisiestasie wat die mees seksueel stimulerende tonele uitbeeld (V56; V53)

SKAAL	TV1	CCV	M-NET	TSS	TOTAAL
FREKWENSIE					
Ouers	14	11	329	2	356
Onderwysers	2	3	63	0	68
TOTAAL	16	14	+ 392	2	424

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders (92 %) het aangedui dat M-Net die mees seksueel stimulerende tonele uitbeeld. Geen betekenisvolle verskille tussen ouers en onderwysers met betrekking tot hierdie item is waargeneem nie.

Tabelle 150-160: Word bepaalde metodes in die hantering van tonele wat op televisie uitgebeeld word, aanbeveel of nie? (V57-V63; V54-V60)

Tabel 150: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Verkoop televisie (V57; V54)

SKAAL:	JA	NEE	TOTAAL
VERKOOP TV:			
FREKWENSIE			
Ouers	3	216	219
Onderwysers	2	58	60
TOTAAL	5	+ 274	279

Tabel 151: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Skakel televisie af (V58; V55)

SKAAL	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Ouers	73	155	228
Onderwysers	22	38	60
TOTAAL	95	+ 193	288

Tabel 152: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Ouers kyk ook en bespreek met tieners (V59; V56)

SKAAL	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Ouers	254	30	284
Onderwysers	59	2	61
TOTAAL	+ 313	32	345

Tabel 153: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Onderwysers kyk ook en bespreek met tieners (V60; V57)

SKAAL	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Ouers	175	48	223
Onderwysers	50	8	58
TOTAAL	+ 225	56	281

Tabel 154: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Ouers en onderwysers kyk ook en bespreek met tieners (V61; V58)

SKAAL	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Ouers	161	72	233
Onderwysers	54	9	63
TOTAAL	+ 215	81	296

Tabel 155: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Beveel aan dat programme gesensor behoort te word (V62; V59)

SKAAL: SENSOR PROGRAMME	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Ouers	182	78	260
Onderwysers	51	12	63
TOTAAL	+ 233	90	323

Tabel 156: Opvoeders se hantering van spesifieke seksuele tonele op televisie:
Ander metodes? (V63; V60)

SKAAL: ANDER HANTERING:	JA	NEE	TOTAAL
FREKWENSIE			
Ouers	22	99	121
Onderwysers	19	40	59
TOTAAL	41	+ 139	180

- Bevinding

'n Statisties betekenisvolle **meerderheid** opvoeders het soos volg gereageer op voorgestelde metodes vir die hantering van bepaalde seksuele tonele op televisie. **Geen betekenisvolle verskille** tussen ouers en onderwysers is met betrekking tot hierdie items waargeneem nie:

Tabel 150: Verkoop televisie ("nee" - 98 %)

Tabel 151: Skakel televisie af ("nee" - 67 %)

Tabel 152: Ouers kyk ook en bespreek ("ja" 91 %)

Tabel 153: Onderwysers kyk ook en bespreek ("ja" - 80 %)

Tabel 154: Ouers en onderwysers kyk ook en bespreek ("ja" - 73 %)

Tabel 155: Sensor programme ("ja" - 72 %)

Tabel 156: Ander metodes? ("nee" - 77 %)

- Gevolgtrekking

By die **algemene items** was daar verskille tussen die twee groepe met betrekking tot die volgende: Relatief **meer onderwysers** as ouers het aangedui dat hulle **kort gesprekke** met tieners voer oor seksuele tonele op televisie wat vir hulle 'n verleentheid is; relatief **meer onderwysers** as ouers het aangedui dat die televisie "**beslis ja**" sal veroorsaak dat tieners 'n **meer permissiewe houding** teenoor seksuele aangeleenthede het, dat bepaalde tonele op televisie vir tieners **seksueel stimulerend** is en dat tieners bepaalde seksuele

tonele sal naboots; daarenteen het relatief meer ouers as onderwysers by die items: meer permissiewe houding en naboots, beslis nee aangedui. Dit blyk dus dat die geselekteerde onderwysers meer as die ouers oortuig is van die negatiewe invloed wat televisie op tieners se geslagsopvoeding kan uitoefen.

4.7 SLOT

In hierdie hoofstuk is 'n uiteensetting gegee van die empiriese bevindings van 'n kwantitatiewe ondersoek deur middel van vraelyste aan 7-leerlinge, een ouer van elke leerling sowel as geselekteerde opgeleide gesins- en geslagsopvoedingonderwysers. By die leerling- (tiener) en ouergroep is voorsiening gemaak vir die veranderlikes sosio-ekonomiese omgewing, taal en geslag. By die vergelyking tussen die ouer- en onderwysergroep is voorsiening gemaak vir die veranderlike: primêre of sekondêre opvoeder. 'n Loglineêre ontleding is gebruik om moontlike verbande tussen veranderlikes te ontleed. Die volgorde van die uiteensetting van data sluit aan by die kategorieë van geslagsopvoeding, soos in hoofstuk 2 en 3 beskryf is, naamlik die affektiewe, kognitiewe en normatiewe. Response op algemene items is telkemale weergegee ná die beskrywing van response op die affektiewe, kognitiewe en normatiewe items.

Aan die einde van elke groep items (byvoorbeeld tieners: affektiewe items) is 'n gevolgtrekking gemaak om die betekenisvolle interaksie-effekte van twee groepe met betrekking tot 'n veranderlike weer te gee. Om onnodige herhaling te voorkom word die statisties betekenisvolle meerderheid response op items nie in hierdie hoofstuk nie, maar as hoofbevindings in die volgende hoofstuk bespreek, sodat daarop gefokus kan word. Hierdie hoofbevindings sal die basis verskaf vir moontlike aanbevelings.

In die volgende hoofstuk sal 'n samevatting van bevindings en gevolgtrekkings van die verskillende hoofstukke gegee word. Daar sal gepoog word om hieruit vas te stel of die televisie 'n positiewe of negatiewe invloed op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent het. In die lig van die gevolgtrekkings sal spesifieke aanbevelings vir die praktyk, asook voorstelle vir verdere navorsing gemaak word.

SAMEVATTING, BEVINDINGS, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

5.1 SAMEVATTING

Uit ervaring en die verbandhoudende lektuur het dit duidelik geword dat die aksentuering van seksualiteit op televisie 'n rol speel in die geslagsvolwassewording van die vroeë adolescent. Vanuit 'n ortopedagogiese perspektief het dit noodsaaklik geword om navorsing in dié verband te doen sodat verantwoordbare ortopedagogiese strategieë ontwerp kan word vir ouers, onderwysers en vroeë adolessente. Die sentrale probleemstelling van hierdie studie is hiermee aan die orde gestel, naamlik:

Het die televisie 'n invloed op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent en indien wel, wat is die aard daarvan?

Daar is algemene en besondere doelstellings vir die studie geformuleer. Die navorsingsprobleem is op die volgende wyse opgelos:

5.1.1 Die **essensie van geslagsopvoeding** is bespreek. Verskillende **uitgangspunte, benaderings en teoretiese vertrekpunte** met betrekking tot geslagsopvoeding is uiteengesit en daarna is 'n analise gemaak van die verskillende aspekte van **toereikende geslagsopvoeding**, met spesifieke verwysing na die **geslagsopvoeding van die vroeë adolescent**. Daar is verwys na rolspelers in die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent, naamlik ouers as **primêre opvoeders, sekondêre opvoeders, die portuurgroep** en die **massamedia**.

5.1.2 'n **Literatuurstudie** is gedoen om die verband tussen televisie as massakommunikasiemiddel en die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent te verklaar. Daar is aandag gegee aan die invloed van televisie in die **algemeen**, die invloed van televisie op **seksuele gedrag** met spesifieke verwysing na die **geslagswording van die vroeë adolessent**, aspekte rakende die **sensurering van televi-**

sieprogramme en die ouer en onderwyser se opgawe met betrekking tot die blootstelling van die vroeë adolessent aan sekstonele op televisie. Verbandhoudende navorsing is geraadpleeg om lig te werp op die navorsingsprobleem.

- 5.1.3 'n **Kwantitatiewe empiriese ondersoek** is gedoen en daar is gefokus op empiriese gegewens rakende die invloed van televisie op die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent met spesifieke verwysing na die **affektiewe, kognitiewe en normatiewe beïnvloeding**. Verbandhoudende aspekte is ondersoek soos ervaar deur vroeë adolessente, sowel as primêre en sekondêre opvoeders. Die ondersoek is gedoen met behulp van **vraelyste** aan st 7-leerlinge, hul **ouers**, sowel as **geselekteerde, opgeleide gesins- en geslagsopvoeding-onderwysers**. Voorsiening is gemaak vir veranderlikes soos **geslag, taal, sosio-ekonomiese omgewing, bywoning** van 'n **Geslagsopvoedingsprogram** by die skool (deur leerlinge) en **opvoederveranderlikes** (primêr-sekondêr). Die ondersoek is geloods in agt hoërskole van die Noord-Transvaalstreek van die EX Transvaalse Onderwysdepartement.

5.2 GEVOLGTREKKINGS

5.2.1 Gevolgtrekkings uit hoofstuk 2

Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat die **pedagogiese benadering** tot geslagsopvoeding en verbandhoudende programme, die **enigste verantwoordbare en uitvoerbare benadering** is, aangesien dit die kind lei om die **werklikheid te beheers** binne die raamwerk van **affektiewe, kognitiewe en normatiewe strukture**. Hierdeur word die kind gelei tot volwasse manlikheid of vroulikheid. Met die **rigiede benadering** word die **moreel-etiese** oorbeklemtoon en die kind word uit die werklikheid verwyder en daarteen beskerm. Die **pragmatiese sekulêre benadering** lê klem op **seksinligting** en moreel-etiese kwessies word doelbewus vermy.

Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat die opvoeder die vroeë adolessent as **totale** mens slegs tot sedelike selfstandige, toerekeningsvatbare, verantwoordelike en roepingsbewuste volwassenheid kan lei, indien die verskil-

lende aspekte van die opvoedingstruktuur op 'n **gebalanseerde** wyse geïnkorporeer en op **pedagogies verantwoordbare** wyse beskikbaar gestel word.

Binne die strukture van die **ken-, vertrouens- en gesagsverhoudings** behoort die vroeë adolessent dus -

- **affektief gestabiliseer** te word deur liefde, erkenning, respek, vertroue en onvoorwaardelike aanvaarding, veral van sy fisieke en seksuele ontwikkeling en die emosies wat daarmee gepaard gaan;
- op **kognitiewe** vlak begelei te word en **spesifieke kennis** op 'n **sistematiese wyse** te ontvang. Die opvoeder behoort kennis te dra van die **kognitiewe ontwikkelingsvlak** van die vroeë adolessent en behoort betyds hierdie kennis oor te dra. Kennis van die verandering as **totale mens** is noodsaaklik (fisiek, psigies, emosioneel, sosiaal, geestelik), sowel as besonderhede van die veranderinge wat plaasvind in sy eie liggaam en dié van die teenoorgestelde geslag tydens **puberteit**. Die positiewe van **menslike voortplanting**, asook die gevolge van **afwykende en onverantwoordelike seksuele gedrag** behoort bespreek te word; en
- op **normatiewe** wyse gelei te word om 'n **persoonlike waardestelsel** te ontwikkel en **sedelik selfstandig** te word. Die vroeë adolessent behoort deur dié kennis gelei te word om **ewige waarhede** rakende seksuele gedrag te begryp en **vrywillig** die goeie en behoorlike te kies. Die kennisinhoud kry op hierdie wyse "**dieper**" betekenis en **ewigheidswaarde**. Norme wat gevestig is behoort te word in geslagsopvoeding is onder meer:

- * Respek (piëteit en dankbaarheid) vir die lewe,
- * respek vir die eie liggaam,
- * respek vir 'n ander se liggaam,
- * selfbeheersing,
- * gehoorsaamheid aan die skeppingsorde (man en vrou vir mekaar geskape),

- * liggaamlike reinheid en kuisheid,
- * totale toewyding binne die huwelik en
- * verantwoordelikheid en toerekeningsvatbaarheid met betrekking tot seksuele gedrag.

Daar is gevind dat daar verskeie faktore is wat verhoed dat **ouers**, as **primêre opvoeders**, in die algemeen in hul opvoedingstaak as geslagsopvoeders slaag. Verskeie samelewingsinstansies lewer, as **sekondêre opvoeders**, 'n onvolledige bydrae tot die geslagsopvoeding van die vroeë adolessent. Alhoewel die **skool** ouerlike opvoeding kan **aanvul**, daarby kan aansluit en van al die sekondêre opvoeders die **beste** hiervoor toegerus is, word die skool se sukses as geslagsopvoeder **beperk** deur verskeie faktore.

Die **sekondêre invloed** van die **portuurgroep** op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent behoort nie onderskat te word nie en 'n poging behoort aangewend te word om vroeë adolessentegroepe **positief** te oriënteer met betrekking tot seksueel verantwoordelike gedrag.

Die afleiding word deur kenners gemaak dat vroeë adolessente se gereelde blootstelling aan **seksuele boodskappe** in die **massamedia** 'n invloed behoort te hê op die geslagsvolwassewording van die kind. Kenners is dit verder eens dat die **televisie** die **magtigste massamedium** is.

5.2.2 Gevolgtrekkings uit hoofstuk 3

Daar is uit verbandhoudende **literatuur** tot die gevolgtrekking gekom dat die televisie **nie 'n neutrale invloed** op mense se lewens kan hê nie. Die moderne mens bestee tussen **'n derde en die helfte van sy vrye tyd** voor die televisie. **Vroeë adolessente** in Suid-Afrika (12-17 jariges) kyk gemiddeld **18 uur 51 minute per week** televisie.

Die impak van televisie word bepaal deur die **wyse** waarop die boodskap **oorgedra** word en dit word bepaal deur die **unieke aard** van televisie as massakommunikasiemedium. Die invloed wat televisie uitoefen lê in die volgende eienskappe:

- **Tegniese moontlikhede en spesiale effekte** met betrekking tot beweging, klank, beligting en tekstuur wat groot **emosionele impak** in die hand werk. 'n **Kunsmatige wêreld** word geskep en hierdie simbole en voorstellings het dikwels meer invloed as woorde.
- Die aard van televisie lei tot **eenrigtingkommunikasie** en die kyker kan nie aktiewe interaksie met die medium hê nie.
- **Klaarblyklike realiteit** word voorgestel, maar die werklikheid word meesal nie weerspieël nie. Volwassenes en veral kinders vind dit moeilik om tussen **werklikheid en fantasie** te onderskei.
- **Simboliese vernietiging of weglating** van aspekte van die werklikheid veroorsaak dat die kyker 'n **verdraaide beeld** van die lewe kry.
- **Joernaliste, regisseurs en programvervaardigers wed- ywer vir kykersaandag en gehoor groottes** en hulle bepaal die programinhoud. Aangesien hulle meesal 'n **sekulêre benadering** het, word bestaande waardes deur hulle bevraagteken.
- Alhoewel televisie 'n **inligtings-, ontspannings- en opvoedingsmedium** is, lei dit tot **oppervlakkige en gebrekkige kennis** en is dit hoofsaaklik 'n **ontspanningsmedium**. Dit verg min inspanning van die kyker en kinders wil meesal nie deur die televisie opgevoed word nie. Die medium is ook **nie geskik as opvoedingsmedium** nie, aangesien **opvoedingsverhoudings** nie werklik met die kyker gestig kan word nie. **Televisiewaardes bots** ook meesal met dié van ouers.

Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat **televisie se beïnvloeding** verder geleë is in **verskynsels** soos **verslawing, nabootsing, affektiewe oorspoeling, desensitering en katarsis**. Daar is uiteenlopende sieninge oor die invloed van **geweld** op kinders. Sommige navorsers beweer dat geweld 'n **geringe** invloed het en ander beweer dat dit 'n **sterk** invloed het (selfs lei tot verbale aggressie).

Navorsers bevestig dat **televisie-advertensies** beslis 'n invloed het op mense se kooppatrone aangesien die kyker **subtiel beïnvloed** word. Die invloed op **kinders** is erger aangesien hul waardes, houdings en gewoontes nog nie gevestig is nie.

Dit wil voorkom asof daar **meer geweld- en sekstonele** op **kabeltelevisie** en **videos** vertoon word. Videokyk deur kinders is in die algemeen **ongekontroleerd**.

Dit het verder duidelik geword dat die televisie nie 'n **kultuurprodukt** is nie, maar 'n **verbruikerskommoditeit**. Die uitgangspunt is nie meer (soos vroeër in die uitsaaiwese) dat inligting en vermaak afgestem moet wees op die **behoud van tradisies en waardes** nie. Ofskoon die televisie mense wel attent maak op morele sake, vind daar, deur die oornam van die **Amerikaanse televisiekultuur**, **waardeverwarring** en **-vernietiging** plaas, veral by kinders in omstandighede waarin daar **swak voorlewing** deur rolmodelle is en **weinig begeleiding** met betrekking tot waardes plaasvind nie.

Verbandhoudende navorsing oor die **aard en intensiteit van seksuele verwysings op televisie**, dui daarop dat -

- seksuele inhoud op televisie al hoe **meer eksplisiet** word (dit sluit aggressiewe seksuele dade in) en dat die inhoud oorwegend **eroties** van aard is;
- **geslagsgemeenskap** tussen **ongetroude** heteroseksuele pare van **vier tot agt keer meer** op televisie vertoon word as **geslagsgemeenskap** tussen **getroudes** (op **sepies** is 70 % van die verhoudings **buite-egtelik**);
- gemiddelde programme een of twee verwysings het na **geslagsgemeenskap**, maar geen verwysings na **voorbereidingsmiddele** nie, alhoewel verwysings na **kondoomgebruik** toeneem;
- **geslagsoordraagbare siektes** word slegs **eenmaal** in elke **tien** programme genoem;

- daar selde korrekte sistematiese oordrag van kennis oor menslike voortplanting en seksualiteit op televisie plaasvind;
- daar selde positiewe leiding op televisie met betrekking tot moreel-etiese verantwoordelike keuses oor seksuele gedrag gegee word; en
- betaalkanale en videos veel meer eksplisiete en aggressiewe seksinhoud bevat as gewone kanale.

Nadat die invloed van televisie op die geslagsvolwassing van die vroeë adolessent in oënskoue geneem is, is daar tot die gevolgtrekking gekom dat 'n persoon se waardestelsel hom in staat stel om weerstand te bied teen outiovisuele erotika, maar dat blootstelling oor 'n lang tydperk by die vroeë adolessent kan lei tot verslawing aan erotiese stimulus, affektiewe oorspoeling, desensivering, identifisering en kondisionering. Die vroeë adolessent kan seksueel meer permissief word en dit mag lei tot vervroegde eerste geslagsgemeenskap, promiskuiteit en ander onverantwoordelike seksuele gedrag, aggressiewe seksuele houdings en oortredings (selfs geweldseksmisdade), ontevredenheid met maagdelikheid en voortdurende bekommernis dat hy of sy nie aantreklik genoeg is nie.

Die effek van distorsie of weglating van die werklikheid op televisie, veroorsaak by die vroeë adolessent kognitiewe en normatiewe verwarring, aangesien -

- daar selde onderskeid getref word tussen seks en liefde;
- seks binne die huwelik selde gewys word;
- sekere menslike eienskappe weggelaat word wat veroorsaak dat manlike en vroulike rolle gestereotipeer word;
- die tydsdimensie in die ontwikkeling van verhoudings weggelaat word;
- die gevolge van sekere seksuele gedrag nie gewys word nie;

- sekere **afwykende en onverantwoordelike** gedrag meesal as aanvaarbaar uitgebeeld word; en
- sekere **waardes** soos selfbeheersing, kuisheid, respek, lojaliteit en ander, nie dikwels gewys word nie. Dit lei tot **waardeverwarring** en veroorsaak by die vroeë adolessent **opvoedingsnood**.

Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat daar wel vorme van **eksterne en interne sensuur** toegepas behoort te word om sensitiewe kykers en kinders te beskerm. Kriteria vir **welvoeglike inhoud** behoort neergelê te word, sonder om **vryheid van spraak** onnodig geweld aan te doen.

Dit het duidelik geword dat **ouers en onderwysers bedreig** voel deur die invloed wat hulle dink televisie op die seksuele gedrag van vroeë adolessente het en dat ouers in die algemeen **ontoereikende geslagsopvoeders** is (affektiewe, kognitiewe en normatiewe seksualiteitsopvoedingsverwaarlosing vind plaas).

Navorsers stem saam dat die **negatiewe** invloed van televisie op die geslagsvolwassewording van die vroeë adolessent **verminder** word indien -

- kinders grootword in 'n **gelukkige, geborge gesin**, met **positiewe rolmodelle** en waar moreel-etiese norme en waardes deurlopend verduidelik en ingeskerp word;
- adolessente dit wat hulle op televisie waarneem met ander inligting en waardes van hul ouers, skool en vriende **vergelyk**;
- ouers **kontrole** uitoefen oor kykgewoontes;
- **kritiese evalueringsvermoë** deur kinders aangeleer en ingeoefen word;
- daar **gesels** word oor programme waarna **saam gekyk** is deur ouers en kinders en programme op dié wyse deur ouers **"gefilter"** is; en
- onderwysers **positiewe** programme **propageer** en **negatiewe** programme **"filter"** en op hierdie wyse die kinders se huiswaardes inskerp.

5.2.3 Gevolgtrekkings uit hoofstuk 5, die empiriese ondersoek:

5.2.3.1 Tieners

Bevindinge uit die empiriese ondersoek dui daarop dat 'n statisties betekenisvolle meerderheid tieners wel affektief negatief beïnvloed word deur sekere seksuele tonele op televisie:

- Hulle ervaar baie skaamte (verleentheid) wanneer geslagsgemeenskaps- en uittrektonele waargeneem word;
- die rede vir hul verleentheid is dat dié aspekte (geslagsgemeenskap en klare uittrek) **privaat** is en dat die vertoning daarvan dus 'n skending van **privaatheid** is.

Daar is bevind dat die televisie die meerderheid tieners **kognitief verwar** deurdat dit slegs onvolledige en/of **gefragmenteerde kennis** op 'n **ongestruktureerde wyse** oordra. Die meerderheid tieners het aangedui dat hulle die **meeste feitelike kennis** oor seksuele aangeleenthede by hul **ouers** kry (minder kennis op televisie en veel minder uit boeke en tydskrifte). **Seuns** word in die algemeen egter nie deur hul **ouers** ingelig oor hoe 'n **seun tot man** ontwikkel nie. Volgens die meerderheid tieners verskaf die televisie nie **feitelike inligting** oor die volgende nie:

- Swangerskap en geboorte,
- die gebruik van voorbehoedmiddels,
- gelukkige huwelike,
- die gevolge van tienerswangerskap,
- hoe 'n dogter tot vrou ontwikkel, en
- hoe 'n seun tot man ontwikkel.

Daar is ook tekens van **normatiewe verwarring** by die tienergroep, aangesien die meerderheid van die groep aangedui het dat -

- dit **reg** is as **ongetroudes voorbehoedmiddels** gebruik (daarmee ook geslagsgemeenskap tussen ongetroudes aanvaar);

- seks tussen **ongetroudes** wat **gaan trou**, **reg** is; en
- seks tussen **tieners op skool**, **ongetroudes** wat **lief** is vir mekaar en **ongetroudes** wat mekaar **nie ken nie**, meer **verkeerd** is as **reg** (nie 'n duidelike **verkeerd** nie).

Daar kan egter nie uit hierdie ondersoek beweer word dat hierdie normatiewe verwarring deur die **televisie** veroorsaak word nie. Die meeste tieners het aangedui dat hulle by hul **ouers** leer van **reg** en **verkeerd** met betrekking tot seksuele aangeleenthede.

Alhoewel die meeste tieners in die navorsingsprojek **27 uur of meer** per week televisie kyk en meesal na **M-Net** kyk, word die negatiewe invloed daarvan waarskynlik teëgewerk deurdat hulle meesal saam met die **hele gesin** kyk en met hulle **maats** en **moeders** praat oor seksuele aangeleenthede (waardes kan teenoor mekaar opgeweeg word). Dit is duidelik dat tieners glo hul **onderwysers** beskou televisie as 'n **negatiewe invloed** op tieners se siening van seksuele aangeleenthede, maar daar was verdeeldheid onder die respondente oor hoe hulle die invloed van televisie op **hulself** sien. Ewe veel het gesê dit het 'n **negatiewe** invloed as wat gesê het hulle **weet nie** watter soort invloed dit het nie.

Gevolgtrekkings waartoe gekom is na aanleiding van die **vergelyking tussen groepe** tieners (met betrekking tot veranderlikes), is die volgende:

- Met betrekking tot die **sosio-ekonomiese veranderlike**, het dit geblyk dat -
 - albei groepe tieners op **dieselfde wyse affektief** beïnvloed word deur seksuele tonele op televisie; en
 - dat tieners uit die **lae sosio-ekonomiese** groep meer aangewese is op **boeke en tydskrifte** vir kennis oor seksuele aangeleenthede en **minder** deur hul **onderwysers** begelei word in dié verband as tieners uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep.

- Met betrekking tot die **taalveranderlike** het dit duidelik geword dat daar 'n verskil is tussen die **geslagsopvoeding** van **Afrikaanse Engelse** tieners, aangesien Afrikaanse tieners -
 - **groter verleentheid** ervaar by die waarneem van **sensitiewe** seksuele tonele op televisie,
 - **meer kennis** van seksuele aangeleenthede by hul **ouers** kry, en
 - **sekerder** as Engelse tieners is dat buite-egtelike seksuele gedrag **verkeerd** is.

- Met betrekking tot die **geslagsveranderlike** is daar duidelike **verskille** tussen die geslagsopvoeding van **seuns** en **dogters** waargeneem. Dit lyk asof **dogters** meer **aandag** met betrekking tot **geslagsopvoeding** kry as **seuns**, aangesien -
 - **dogters** **groter verleentheid** as seuns ervaar wanneer hulle **sensitiewe seksuele inhoud** op televisie waarneem;
 - **meer dogters** as seuns **volledig** deur hul **ouers** ingelig word oor **seksuele aangeleenthede** (**seuns** se **hoofbron** van kennis in dié verband is die **televisie**);
 - **dogters** **sekerder** is as seuns dat **buite-egtelike** seksuele verkeer **verkeerd** is (hulle is **minder normatief verward** as seuns);
 - seuns meer as **dogters** **elke dag** **seksuele tonele** wat hulle op **televisie** gesien het, met hul **maats** bespreek (swak kommunikasie in dié verband met hul **ouers**); en
 - **meer dogters** as seuns die televisie as 'n **negatiewe invloed** op tieners se siening van **seksuele aangeleenthede** beskou.

- Met betrekking tot die **programveranderlike** is die enigste verskil tussen die twee groepe die volgende:
 - Tieners wat reeds 'n geslagsopvoedingsprogram by die skool bygewoon het, het **minder verleentheid** ervaar by die affektiewe items as die

groep wat nie die program bygewoon het nie. Dit wil voorkom asof die **bywoning** van 'n geslagsopvoedingsprogram by die skool lei tot **desensitering** (minder verleentheid by blootstelling aan sensitiewe inhoud). Daar was **geen verskil** met betrekking tot die **kognitiewe** en **normatiewe** beïnvloeding deur die televisie by die twee groepe nie. Die rede hiervoor is moontlik die feit dat die meeste van die st 7-leerlinge wat deelgeneem het aan hierdie projek, reeds in st 5 'n geslagsopvoedingsprogram bygewoon het en dat hierdie "veranderlike" in werklikheid nie as 'n veranderlike in hierdie projek beskou kan word nie.

5.2.3.2 Ouers

Die empiriese bevindinge dui verder daarop dat 'n **statisties betekenisvolle meerderheid** ouers die uitbeelding van sekere seksuele tonele op televisie **affektief negatief** ervaar wanneer hulle saam met hul tieners kyk. Hulle ervaar -

- verleentheid by die waarneem van tonele waarin daar lang intieme soenery is, ongetroudes mekaar omhels en streel en getroudes geslagsgemeenskap het;
- groot verleentheid, ontsteltenis en woede by die waarneem van geslagsgemeenskap tussen ongetroudes; en
- verleentheid by die waarneem van uittrektonele.

Die meeste ouers het nie veel vertroue in die televisie as bron van **kognitiewe ontwikkeling** vir die tiener met betrekking tot **seksuele aangeleenthede** nie. Ouers het aangedui dat -

- tieners slegs oor **gelukkige huwelike dikwels** voldoende feitlike kennis op televisie kry;
- tieners oor die meeste seksuele onderwerpe slegs **af en toe** voldoende kennis kry; en

- feitlik nooit voldoende kennis kry oor hoe 'n **dogter** 'n **vrou** en 'n **seun** 'n **man** word nie.

Die meeste ouers beskou nie die televisie as **draer** en **versterker** van hul **norme** en **waardes** met betrekking tot **seksuele gedrag** nie. Hulle het aangedui dat -

- seks tussen ongetroudes,
- afwykende en
- onverantwoorde seksuele gedrag

nie sterk genoeg of glad nie as verkeerd op televisie uitgebeeld word nie.

Die meerderheid ouers het aangedui dat -

- hulle eie **voorsegging** en **voorlewing** aan hul kinders leer wat reg en verkeerd is;
- hulle **self gesprekke** oor seksuele tonele op televisie met hul tieners inisieer, al is dit **kort** gesprekke;
- hulle **onseker** is ("miskien") of sekere tonele op televisie vir hul tieners **seksueel stimulerend** is, of hul tieners sulke tonele sal **naboots** en of die televisie **boodskappe** uitsaai waarvoor die tieners te **jonk** is;
- televisieprogramme **gesensor** behoort te word en dat **ouers** en **onderwysers** na programme moet **kyk** en dit met hul tieners moet **bespreek** (ten spyte hiervan kyk ouers net **sewe uur** per week saam hul tieners televisie); en
- **M-Net** vertoon die mees **seksueel stimulerende** inhoud.

Met betrekking tot die **vergelyking** tussen groepe ouers (die **veranderlikes**) is daar tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- Met betrekking tot die **sosio-ekonomiese veranderlike** was daar -

- **geen verskil** tussen ouers se reaksies op die **affektiewe** items nie – ouers van albei groepe het verleentheid getoon by dieselfde uitbeelding van tonele;
 - ouers uit die **lae** sosio-ekonomiese groep het **meer vertrou**e as ouers uit die hoë sosio-ekonomiese groep, in die **televisie** as **bron van kennis** oor seksuele aangeleenthede, in die televisie se vermoë om **buite-egtelike** seksuele verhoudings duidelik as **verkeerd** uit te beeld en hulle het aangedui dat die televisie **beslis nie** tonele vertoon wat vir hul kinders **seksueel stimulerend** is nie; en
 - ouers uit die **hoë** sosio-ekonomiese groep **inisieer** meer dikwels as ouers uit die lae sosio-ekonomiese groep **self** die gesprekke oor seksuele aangeleenthede op televisie.
- Met betrekking tot die **taalveranderlike** het dit geblyk dat -
- **Afrikaanse** ouers **meer verleentheid** ervaar as Engelse ouers by die waarneem van **intieme** seksuele tonele op televisie;
 - **Engelse** ouers **minder vertrou**e as Afrikaanse ouers in die televisie as **kennisbron** oor seksuele aangeleenthede het;
 - **Afrikaanse** ouers **meer konserwatief** is as Engelse ouers in hul siening van die **reg en verkeerd** van seksuele gedrag; en
 - **Afrikaanse** ouers **sekerder** as Engelse ouers is dat hul tieners nie seksuele tonele op televisie sal **naboots** nie en ook sekerder is dat televisie **beslis** seksuele boodskappe uitsaai waarvoor hul tieners **te jonk** is.
- Met betrekking tot die **geslagsveranderlike** is daar tot die gevolgtrekking gekom dat -

- **vrouens** meer **verleentheid** as mans ervaar wanneer intieme seksuele tonele vertoon word;
- **mans** minder **vertroue** as vrouens in die televisie as **kennisbron** oor seksuele aangeleenthede het;
- **mans** en **vrouens** saamstem oor **norme** en **waardes** rakende seksuele gedrag;
- **mans** minder as vrouens saam met hul tieners **televisie** kyk;
- **mans** minder as vrouens met hul **tieners** oor seksuele tonele op televisie wat vir hulle 'n verleentheid is, **praat**; en
- **meer vrouens** as mans aanbeveel dat **ouers** en **onderwysers** na televisie programme moet **kyk** en dit met hul tieners moet **bespreek**.

5.2.3.3 Onderwysers en ouers

Uit die data van die **geselekteerde opgeleide gesins- en geslagsopvoedingsonderwysers** is dit duidelik dat 'n statisties betekenisvolle **meerderheid** onderwysers die **affektiewe** invloed van televisie op tieners soos volg sien:

- **Intieme** tonele tussen **ongetroudes** mag 'n **meer negatiewe** as positiewe invloed hê;
- **intieme** tonele tussen **getroudes** mag 'n **meer positiewe** as negatiewe invloed hê; en
- tonele waarin **geslagsgemeenskap** (tussen getroudes en ongetroudes) uitgebeeld word of waarin mense hul **klere uittrek**, mag 'n **negatiewe** invloed hê.

Daar is tot die gevolgtrekking gekom dat 'n **statisties betekenisvolle meerderheid opvoeders** (primêr en sekondêr - **ouers** en **onderwysers**) die volgende sienings huldig:

- Die televisie is nie 'n **betroubare bron van inligting** vir tieners met betrekking tot seksuele aangeleenthede nie;
- **onverantwoordelike** en **afwykende** seksuele gedrag (behalwe molestering) word **nie sterk genoeg** (of **glad nie**) op televisie as **verkeerd** uitgebeeld nie;

- hulle dit nodig vind om **redelik baie kort gesprekke** met tieners te **iniseer** waarin seksuele tonele op televisie bespreek word; en
- hulle is **onseker** (aangedui: "miskien") of die televisie by tieners 'n **meer permissiewe houding** teenoor seksuele aangeleenthede veroorsaak, of die inhoud van sekere programme **seksueel stimulerend** is vir tieners en of tieners sulke gedrag sal **naboots**;
- **M-Net** vertoon die **mees seksueel stimulerende** programme.
- Aanbeveling vir die hantering van **seksuele tonele** op televisie sluit in:
 - **nie** die televisie afskakel of **verkoop** nie;
 - **ouers** en **onderwysers** moet **kyk** en programme met tieners **bespreek**;
 - programme behoort **gesensor** te word; en
 - **alle** onderwysers behoort hieroor te praat, **nie** net dié wat **Lewensopvoeding-** of **Voorligting-**klasse aanbied **nie** (vraag slegs aan onderwysers gevra).

Met betrekking tot die vergelyking tussen die response van die **ouers** en **onderwysers** (opvoederveranderlike: **primêr** en **sekondêr**) is daar tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- **Onderwysers** het **minder vertroue** in die televisie as bron van kennis oor seksuele aangeleenthede as **ouers** (opgeleide onderwysers - meer bewus van kennis wat noodsaaklik is).
- **Onderwysers** het **minder vertroue** in die televisie as draer en bevestiger van **norme** en **waardes** oor seksuele gedrag as **ouers** (sekere gedrag word **nie duidelik** as **verkeerd** uitgebeeld **nie**); (opgeleide onderwysers - attent gemaak op **norme** en **waardes** tydens opleiding).
- **Onderwysers** voer meer dikwels as **ouers** **kort gesprekke** met tieners (**ouers** het tyd vir langer gesprekke).

- **Onderwysers** beweer meer as ouers dat die televisie by tieners 'n meer **permissiewe** houding teenoor seksuele aangeleenthede mag veroorsaak, dat televisie-inhoude **seksueel stimulerend** is en dat tieners die televisiegedrag sal **naboots** (opgeleide onderwysers – meer attent gemaak op moontlike invloed van televisie).

Vervolgens word stilgestaan by enkele aanbevelings na aanleiding van die voorgaande bevindings en gevolgtrekkings.

5.3 AANBEVELINGS

- **Opgeleide geselekteerde** onderwysers behoort 'n **pedagogies verantwoordbare** Geslagsopvoedingsprogram by skole aan te bied aan **vroeë adolessente**. Skole in **lae sosio-ekonomiese gebiede** behoort spesiale aandag te geniet in dié verband. Leerlinge behoort gewys te word op die **invloed van televisie**. **Indieptegesprekke** behoort gevoer te word (deur byvoorbeeld 'n televisieprogram te analiseer). Alhoewel 'n Geslagsopvoedingsprogram tot **desensitering** lei (volgens 5.2.3.1 – programveranderlike), het 'n pedagogies verantwoordbare program in die algemeen 'n **affektief stabiliserende** effek (eie ervaring). Die voordele vir die vroeë adolessent se kognitiewe en normatiewe ontwikkeling is in hoofstuk 2 bespreek.
- **Opgeleide geselekteerde** onderwysers behoort 'n **ouerbegeleidingsprogram** vir **Geslagsopvoeding** aan ouers van **vroeë adolessente** by skole aan te bied. Ouers in **lae sosio-ekonomiese** gebiede behoort spesiale aandag te geniet in dié verband. Die **invloed van televisie** op Geslagsopvoeding behoort met ouers bespreek te word, sodat hulle nie so **gerus** oor televisie sal wees en dit so geredelik **vertrou** nie.
- Die Onderwysowerheid behoort voorsiening te maak vir **indiensopleidingsgeleenthede** vir **geselekteerde** onderwysers om opgelei te word vir bogenoemde taak.

- **Alle** onderwysers behoort aangemoedig te word om televisieprogramme wat **positiewe** geslagsopvoedingswaardes beklemtoon, **aan te beveel** en programme met **negatiewe** boodskappe oor seksualiteit te "**filter**" deur dit met leerlinge te bespreek.
- **Alle** ouers behoort aangemoedig te word om **saam** met hul vroeë adolessente kinders televisie te kyk (adolessente kyk te veel ure **alleen**) en tonele waarin seksuele gedrag voorkom, op 'n **normatiewe** wyse te **analiseer** en te **bespreek** (dit te "filter"). Fantasie-elemente moet uitgewys word om die oënskynlike realiteit teen te werk.
- **Vaders** van vroeë adolessente behoort aangemoedig te word om **meer dikwels** saam met hul tieners televisie te **kyk en programme** te bespreek.
- **Alle** ouers behoort aangemoedig te word om **volledige feitelike kennis** oor seksualiteit op 'n **normatiewe** wyse aan hul vroeë adolessente oor te dra.
- **Ouers** en ander rolmodelle behoort daarop gewys te word dat hulle voorlewing van **positiewe seksuele waardes**, die invloed van die televisie kan **minimiseer**.
- **Ouers** behoort **meer openhartig** met hul seuns oor seksuele aangeleenthede te praat en **meer dikwels** saam met hul **seuns televisie** te kyk en die programme met hulle te **bespreek**. Die bespreking behoort nie **moraliserend** te wees nie, maar die seuns moet gelei word om te verstaan wat as **behoorlike seksuele gedrag** beskou word.
- **Engelse** ouers en onderwysers by Engelse skole behoort **meer aandag** aan die **Geslagsopvoeding** van die vroeë adolessente te gee, met beklemtoning van die **norme en waardes**.
- **Ouers** behoort **kontrole** uit te oefen oor die **programme en videos** waarna hul vroeë adolessente kyk.

- Uitsaai-organisasies, programorganiseerders, joernaliste en regisseurs behoort ingelig te word oor die waarde van programme waarin **volledige feitelike kennis van seksuele aangeleenthede** op 'n sensitiewe en genormeerde wyse oorgedra word. Die uitsaaityd van sulke programme met sensitiewe inhoud behoort later in die aand te wees om te voorkom dat **jong kinders verwar** word deur volledige kennis waarvoor hulle nie gereed is nie.
- Uitsaai-organisasies behoort programme te ontwerp en uit te saai waarin **positiewe** waardes van seksuele gedrag sterk **beklemtoon** word of waarin **positiewe** (regte) seksuele gedrag **beloon** word en waarin die **gevolge** van **negatiewe** (verkeerde) seksuele gedrag **duidelik** na vore kom. Tonele waarin **geslagsgemeenskap** plaasvind en **uittrekkonele** behoort nie vertoon te word tydens **spitskyktye** van vroeë adolessente nie. Daar moet gewaak word teen die **simboliese vernietiging** (deur **weglatings**) van positiewe waardes.
- Uitsaai-organisasies (veral kabeltelevisie-uitsaaiers, soos **M-Net**) behoort streng **interne sensurering** van alle programme te doen wat hulle aankoop met as norm "**onweloweglike prikkeling**" (vgl 3.4, bl 45). Vroeë adolessente kyk meesal tot **laataand** nog televisie.
- **Ander maatreëls** wat uitsaai-organisasies kan toepas om kinders te beskerm, is (Van Vuuren, 1990:26-27):
 - **Skedulering** (hierbo genoem) waarin films met **eksplisiete seks** vertoon word in "**volwasse**" kyktye (maar soos reeds genoem, kyk vroeë adolessente ook in daardie tye);
 - **waarskuwingstelsel**, waarin die kyker **vooraf gewaarsku** word dat **seksueel sensitiewe** inhoud vertoon gaan word. Ouers het dan meer kontrole;
 - **sny** van **onweloweglike tonele** uit programme, sonder om die **konteks** te verander. Hierdie tegnieke behoort baie **versigtig** toegepas te word, maar het waarde;

- **deurlopende navorsing** om te bepaal wat die **effek** van seksuele inhoude op kykers is, sodat uitsaaimaat-reëls **aangepas** kan word;
 - **riglyne vir programvervaardigers en regisseurs** met betrekking tot die invloed van "**televisieseks**" op **vroeë adolessente**. Daar behoort 'n bewustheid te wees dat ouers nie **kontrole** uitoefen oor kykgewoontes nie en dat daar **geen waarborg** is dat daar **geen kinders** is wat in "**volwassekyktyd**" televisie kyk nie.
- **Uitsaai-organisasies** behoort soms 'n televisieprogram of film **krities** op **televisie** te laat bespreek deur 'n span **kundiges**: medici, sielkundiges, opvoedkundiges, ensovoorts. Sodoende sal kykers leer om **krities** te **valueer**.
 - Kinders behoort van vroeg af in hul lewens reeds geleer te word om die televisie **krities** te benader. Daar behoort byvoorbeeld van kleins af deur ouers verduidelik te word hoe **advertensies** mense **manipuleer** en dat die kind daarteen **weerstand** kan bied. **Eenvoudige morele gesprekke** oor programme, kan die kind se ontwikkeling vroeg reeds **moreel-eties** sterk.
 - **Mediageletterdheidsprogramme** behoort op skool aangebied te word (taal- of mediaperiode) sodat kinders die televisie as massamedium kan leer **verstaan**: die **tegnieke** wat gebruik word en die **effek** daarvan (emosionele oorspoeling, kognitiewe en normatiewe verwarring). Hierdie **begrip** van die medium kan die kind help om **weerstand** te bied, sodat hy minder **kwesbaar** en **manipuleerbaar** is.
 - **Ouers, onderwysers** en die **breë publiek** behoort aan te **dring** op die soort programme wat die **kwaliteit** van mense lewens **verbeter** en **verhoog** en wat nie hul waardes geweld aandoen nie. **Klagtes** (briewe, fakse) deur **samelewingsdrukgroepe** kan 'n baie effektiewe **monitorsisteen** vorm, aangesien **vooraf beheer** deur die Grondwet (seksie 15: Vryheid van uitdrukking en van die kunste) **beperk** word. Die Uitsaai-klagte-Kommissie van Suid-Afrika, Postbus 47221, Parklands 2121 (Faks: (011) 788-7933), oorweeg skriftelike klagtes oor media-inhoud. Indien gevind

word dat die **welvoeglikheidsperke** oorskry is (volgens **no 7** van die Kommissie se **kode**) word uitsaaiers **berispe** en/of **beboet**.

5.4 AANBEVELINGS VIR VERDERE NAVORSING

Die volgende navorsingsaanbevelings kan gemaak word:

- Daar behoort bepaal te word of daar 'n verskil is tussen **verskillende bevolkingsroepe** in Suid-Afrika se belewing van die invloed van televisie op die geslagsvolwassewording van vroeë adolessente.
- 'n **Kwalitatiewe** ondersoek behoort met vroeë adolessente gedoen te word om hul siening van seksuele inhoud op televisie **meer indringend** te probeer begryp en om kennis te bekom van tieners se siening van meer **abstrakte** begrippe soos die **verskil tussen seks en liefde** - moeilik bepaalbaar met 'n vraelys.
- Daar behoort vasgestel te word watter **pedagogies verantwoordbare** films oor verskillende aspekte van seksualiteit **beskikbaar** is vir gebruik vir nasionale uitsending. 'n Analise van sulke filminhoud sal gemaak moet word, sodat ongeskikte materiaal **verwerp** kan word en nuwe geskikte materiaal volgens gestelde kriteria **ontwerp** kan word.
- 'n Ondersoek is noodsaaklik om te bepaal wat die **verskil** is tussen die opvoedingstyl van **blanke Afrikaanse** en **Engelse** ouers om die verskille tussen die twee groepe (ouers en tieners) wat in hierdie studie duidelik geword het, te probeer verklaar.
- Effektiewe **ortopedagogiese** programme behoort ontwerp te word vir die **voorkoming** en **remediëring** van verwerde seksuele ontwikkeling as gevolg van die invloed van televisie.

5.5 SLOT

Die mag van televisie word bepaal deur 'n **verskeidenheid veranderlikes** en/of **bydraende faktore** in die lewensomstandighede van respondente in 'n wetenskaplike ondersoek na die invloed van televisie. Daar is in hierdie studie gepoog om deur verskillende stappe te gaan om "**te kan weet**" wat die invloed uit hierdie spesifieke perspektief is. Ten spyte van die **beperkinge** van 'n effek-studie, wil dit voorkom asof die televisie veroorsaak dat geslagsopvoeding van vroeë adolessente **nie toereikend verloop** nie as gevolg van die **affektief-erotiese oorspoeling** tydens baie televisiekykure, in 'n wordingsfase waarin vreemde, onbegryplike seksuele gevoelens juis aan die ontwaak is. Toereikende geslagsopvoeding word verder belemmer deurdat kennis oor seksuele aangeleenthede **selde voldoende feite** oordra sodat **kognitiewe begrip** kan realiseer; terselfdertyd word **morele ontwikkeling** (normatiewe) gerem deur 'n **wanvoorstelling** op televisie van **behoorlike** seksuele gedrag.

Die ortopedagogiese opgawe van geslagsopvoeding vir die opvoeder is nou moeiliker en meer omvattend as voor die koms van televisie, aangesien **groter opvoedingsingrepe** nou vereis word om verwording te voorkom. Daar word gehoop dat hierdie studie 'n bydrae sal kan lewer tot begrip vir die probleem, asook as vir moontlike voorkomende en remediërende optrede.

- ADAMS, D & HAMM, M, 1988: Video technology and moral development. **The Social Studies**, 79(2): 81-83.
- AVIDAN, H, 1994: Joodse rabbie: **Persoonlike onderhoud**, Johannesburg.
- BANDURA, A, 1977: **Social Learning Theory**. Englewood Cliffs, N J: Prentice-Hall.
- BANDURA, A, 1978: Social Learning theory of aggression. **Journal Of Communication**, 28(3): 12-29.
- BARKER, R, 1992: Die skakelbeampte as mededeler: Erving Goffman se dramaturgiese benadering tot beeldskepping. **Communicatio**, 18(1): 10-18.
- BITTNER, J R, 1983: **Mass Communication: An Introduction - 3rd edition**. Englewood Cliffs, N J: Pretice-Hall.
- BLACK, C & DE BLASSIE, R R, 1985: Adolescent pregnancy: Contributing factors, consequences, treatment and plausible solutions. **Adolescence**, 20(78): 282-291.
- BOTHA, M P, 1990: Televisieblootstelling en aggressiwiteit by hoërskoolleerlinge: 'n opvolgondersoek oor vyf jaar. 'n **Ongepubliseerde D-Phil Proefskrif**, Universiteit van die Oranje Vrystaat: Bloemfontein.
- BREDENKAMP, P H, 1988: **Openingsrede** gelewer tydens die TOD Onderwyssimposium, Pretoria, April 1988.
- BREDENKAMP, P H, 1989: Die taak van die onderwys. **Kursus: Moraliteit**, Fakulteit Teologie (NG Kerk), Universiteit van Pretoria.
- BREYTENBACH, K, 1992: Die sluipers sluip alweer ... op soek na sonde. **Insig**, Desember/Januarie: 24-25.

BROADCASTING COMPLAINTS COMMISSION OF SOUTH AFRICA: **Annual Report**,
Parklands.

BROWN, J D & NEWCOMER, S F, 1991: Television viewing and adolescents sexual behaviour. **Journal of Homosexuality**, 21(1/2): 77-91.

BURGER, M, 1994: **Persoonlike gesprek** by simposium vir Opvoeding vir die lewe, Departement Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling se afdeling Kinder- en Gesinsorg, Pretoria: Junie 1994.

BURNS, R B, 1982: **Self-concept Development and Education**, London: Holt, Rinehart & Winston.

CALDAS, S J, 1994: Teen pregnancy. Why it remains a serious social, economic and educational problem in the US. **Phi Delta KAPPAN**, January: 402-405.

CALLAGHAN, J, 1984: The role of broadcasting in non-formal adult education. **Journal of Moral Education**, 13(3): 183-191.

CANTOR, M G & PINGREE, S, 1983: **The Soap Opera**. Sage Publications, Beverly Hills, California.

CENTRES FOR DISEASE CONTROL, 1988: **Morbidity and Mortality Weekly Report**. Atlanta, Georgia, 29 January 1988/27(5).

CHRISTEN-OUERVERENIGING, 1989: **Die Anneksasie van ons Kinders - Die Naakte Waarheid van Geslagsopvoeding in TOD-skole**. Waterkloof, Pretoria.

CLINE, V B, 1989: Correlating adolescent and adult exposure to sexually explicit material and sexual behaviour. **National Conference on HIV**, University of Utah.

COHEN, R, 1987: **Theatre of Power: The Art of Diplomatic Signalling**. Longman: London & New Year.

COLLINS, J, 1990: Television and secondary school children. **Educational Media International**, 27(2): 130-134.

- CONRADIE, D P, TROLLIP, S & RALL, A, 1989: Massamediavoorkeure en die gebruik van gesinsbeplanningsmetodes onder stedelike swartes. **Kantoorverslag 89/07**, RGN, Pretoria.
- COV: Sien Christen-Ouervereniging.
- CRAFFORD, R, 1991: TV-verslawing en mediageletterdheid, **Informedia**, Oktober: 2-3.
- CREW, M, 1991: Education about HIV/AIDS. **Conference on HIV/AIDS in Southern Africa**, Johannesburg, 1991.
- CUNNINGHAM, P, 1994: M-Net: Music, Documentary and Specials Programming. **Persoonlike Onderhoud**: Johannesburg.
- DACEY, J S, 1986: **Adolescents Today**. Third edition. Illinois: Scott, Foresman & Company.
- DE BEER, A S, 1994: **Mass Media for the nineties**, Van Schaik, Pretoria.
- DE BEER, J J, 1985: **Televisie en beroepskeuse**. RGN, Pretoria.
- DEGENAAR, J, 1992: Taal, kultuur, ideologie. **Communicatio**, 18(1): 2-9.
- DEKKER, E, 1989: Opvoedingstaak van die ouer in belang van moraliteit. **Kursus: Moraliteit**, Fakulteit Teologie (NG Kerk), Universiteit van Pretoria.
- DE MOSS, B, 1994: Do you know what your kids are watching? **Focus on the family**, August: 2-4. Colorado Springs.
- DEPARTEMENT VAN ONDERWYS EN KULTUUR, 1991: Koester ons jeug 2000 (Deel 1). **Navorsingsresultate van die projek**, DOK, Pretoria.
- DEPARTEMENT VAN ONDERWYS EN KULTUUR, 1992: **Persoonsopvoedingkurrikulum**. DOK, Pretoria.
- DE WAAL, M, 1986: Die verband tussen televisiekyk, kommunikasie en kohesie in die gesins. RGN, Pretoria.

- DHAVAN, R & DAVIES, C, 1978: **Censorship and Obscenity.** London: Martin Robertson & Co Ltd.
- DIE BYBEL, 1984: **Nuwe vertaling.** Bybelgenootskap van Suid-Afrika, Kaapstad.
- DOK: Sien Departement van Onderwys en Kultuur.
- DRABMAN, R S & THOMAS, M H, 1972: Does media violence increase children's toleration of real life aggression? **Developmental Psychology**, 10(3): 418-421.
- DRESSEN-COENDERS, H M, 1963: **The Psychology of Sex Instruction. An Educational Study.** London: Sheed and Ward.
- DU PLOOY, H, 1994: Seks en die media. **Inbelprogram: Vrouerubriek**, SAUK, Johannesburg.
- DU TOIT, J B & NEL, E M, 1975: **Ons en Televisie.** Tafelberg Uitgewers, Kaapstad.
- DURKIN, K, 1985: **Television, Sex Rolls and Children.** Open University Press, Milton Keynes, Philadelphia.
- ENGELBRECHT, E, 1993: Kwik vat die loerie. **Rapport**, 23(42): 13.
- ESTERHUYSE, W P, 1980: **Die Mens en sy Seksuele Moraal.** Durban: Butterworth.
- EYSENCK, H J & NIAS, D K, 1978: **Sex, Violence and the Media.** London: Maurice Temple Smith Ltd.
- FEIBLEMAN, J K, 1951: **Ontology.** Balgimore: John Hopkins Press.
- FERRON, O M, 1990: **Guidance and Counselling for Tertiary Students.** Durban: Butterworths.
- FOURIE, P, 1993: Televisie, tegnopolie en post-modernisme. **Communicatio**, 19(1): 2-13.

- FOURIE, P, 1993: Hoof, Departement Kommunikasiekunde. **Persoonlike onderhoud**. Unisa, Pretoria.
- FRANKL, V, 1959: **Mediche Zielzorg**. Inleiding tot Logotherapie en **Existentie analyse**. Utrecht: Ervan, J. Bijleveld.
- GARDNER, J, 1987: The soaps and the nasties: research into television viewing. **Educational Journal**, 97(1): 11-18.
- GERDES, L C, MOORE, C, OCHSE, R & VAN EDE, D, 1988: **The Developing Adult**. Second edition. Durban: Butterworth.
- GLESSING, R J & WHITE, W P, 1976: **Mass Media**. Science Research Associates, USA.
- GMSA, 1994: Onderhoud met Joanne Fortirisi. SAUK, Johannesburg, 19 Julie.
- GOEDERT, J J, 1987: What is safe sex? Suggested standards linked to testing for human immunodeficiency virus. **The New England Journal of Medicine**, 316(21): 1238-1250.
- GREENBERG, B S, ABELMAN, R & NEUENDORF, K, 1981: Daytime serial drama. Sex on the soap operas. Afternoon Delight. **Journal of Communication**, 31, Summer: 83-89.
- GREENFIELD, P M, 1984: **Mind and Media: The Effects of Television, Video Games and Computers**. Watson & Viney Ltd, Aylesbury, Great Britain.
- GUNTER, C F G, 1981: **Aspekte van die Teoretiese Opvoedkunde (met spesiale verwysing na die skool)**. Stellenbosch: Universiteits-Uitgewers.
- GUNTER, B, 1984: Television as a facilitator of good behaviour amongst children. **Journal of Moral Education**, 13(3): 157-160.
- HARILAL, J R C, 1993: An investigation into the need for sex education for Indian secondary school pupils. 'n **Ongepubliseerde M Ed-verhandeling**, Unisa.

- HARTZENBERG, I, 1994: **Persoonlike onderhoud.** Suid-Afrikaanse Vroue Federasie, Pretoria.
- HEYNEKE, M, 1986: **Mediagebruik van Skoolkinders en die Rol wat hul Ouers daarin speel.** RGN, Pretoria.
- HEYNS, J A, 1989: Die vraag na norme vir moraliteit. **Kursus: Moraliteit**, Fakulteit Teologie (NG Kerk), Universiteit van Pretoria.
- HOLMSHAW, M, 1992: Aids Prevention in South Africa. **Vigssimposium**, WNNR, Pretoria.
- INGERSOLL, G M, 1989: **Adolescents.** Second edition. New Jersey: Prentice-Hall.
- JUHASZ, A, 1990: The contained threat: Women in mainstream Aids documentary. **The Journal of Sex Research**, 27(1): 25-46.
- KEKANA, M, 1994: Geslagsopvoeding van swart kinders. **Seminaar: Departement Welsyn**, Pretoria.
- KESSLER, S, 1983: Teens talk about sexuality, sex and television. **Television and children**, 6(4): 37-39.
- KETTERMAN, G H, 1984: **How to Teach Your Child about Sex.** Old Tappan: Fleming H Revell.
- KOHNSTAMM, P H, 1954: **Persoonlikheid in Wording.** Haarlem: H D Tjeenk Willink en Zoon.
- KRUGER, S & WALL, I, 1991: **Media Studies: A Teacher's Guide To Organisation and Assesment.** Macmillan, London.
- LANDY, F J, 1984: **Psychology: the Science of People.** New Jersey: Prentice-Hall.
- LANDMAN, W A & GOUS, S J, 1969: **Inleiding tot die Fundamentele Pedagogiek.** Johannesburg: Afrikaanse Pers-Boekhandel.

- LE ROUX C DU P, 1993: **Persoonlike gesprek.** Departement Godsdienswetenskap, Unisa.
- LEWIS, G A, 1977: **Telegarbage.** New York: Thomas Nelson Inc.
- LOUW, A E, LOUW, D A & SHARP, A A, 1991: **Menslike Ontwikkeling.** Tweede uitgawe. HAUM Tersier (studiegids).
- LOUW, C D, 1990: **Ouerbegeleiding vir Geslagsopvoeding.** 'n Ongepubliseerde M Ed-verhandeling: Fakulteit Opvoedkunde, Universiteit van Pretoria.
- LOUW, W J, 1994: **Persoonlike onderhoud.** Pretoria.
- LOWRY, D T, LOVE, G & KIRBY, M, 1981: Daytime serial drama. Sex on the soap operas: Patterns of intimacy. **Journal of Communication**, 31, Summer: 90-96.
- LUCIE-SMITH, E, 1981: **The Body - Images of the Nude.** London. Thames & Hudson.
- MATTHEUS, M M E, 1993: Onderwysnavorsingsburo TOD. **Persoonlike onderhoud.**
- MC DOWELL, J, 1991: **The Myths of Sex Education.** Here's Life Publishers, Inc, San Bernardino.
- MC GUIRE, W J, 1986: The myth of massive media impact: Savagings and salvagings. **Public Communication and Behavior**, 2, Academic Pres, Inc.
- M-NET, 1993: **Mistique Pizza.** SAUK, Johannesburg, Julie 1993.
- M-NET, 1993: **The Accused.** SAUK, Johannesburg, Julie 1993
- M-NET, 1993: **Lady Chatterley's Lover.** SAUK, Johannesburg, Oktober 1993.
- M-NET, 1993: **Lethal Weapon 2.** SAUK, Johannesburg, Oktober 1993.

- MORRIS, C G, 1982: **Psychology: An Introduction**. Fourth edition. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- MURRAY, J P & LONNBERG, B, 1985: **Children and TV – a primary for parents**. Boys' Towns South Africa, Johannesburg.
- NYSTROM, C L, 1983: What television teaches about sex. **Educational Leadership**, 40: 20-24.
- OBERHOLZER, C K, 1968: **Prolegomena van 'n Prinsipiële Pedagogiek**. Pretoria: HAUM.
- ODENDAL, F F, SCHOONEES, P C, SWANEPOEL, C J, DU TOIT, S T & BOOYSEN, C M, 1981: **Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal**. Perskor, Johannesburg.
- OELOFSE, J J C, BASSON, A F & BREYTENBACH, H J, 1988: Die behoefte-skeppingsvermoë van sigaretadvertensie: 'n opname onder tieners. **Community Health in South Africa**, 3(2): 13-15.
- OPEN UNIVERSITY, 1977: **The Audience**. Unit seven and eight. The Open University, Walton Hall, Milton Keynes.
- PACKARD, V, 1981: **The Hidden Persuaders**. Penguin Books, Ltd, Harmondsworth, Middelsex, England.
- PETERSON, D L & FROST, K S, 1989: Influence of rock videos on attitudes of violence against women. **Psychological Reports**, 64: 319-322.
- PETERSON, J L, MOORE, K A & FURSTENBURG, F F, 1991: Television viewing and early initiation of sexual intercourse: is there a link? **Journal of Homosexuality**, 21(1/2): 93-118.
- PIERCE, F S, 1981: Television vs the moral crusades. **USA Today**, 119: 61-63.
- PITOUT, M, 1985: **Televisiekykpatrone van Standerd 3-5-Leerlinge**. RGN, Pretoria.

- PRETORIA NEWS, 1989: Sex on the screen: A lot of talk, but no sex. **Artikel**, 26 Augustus 1991.
- PRETORIA NEWS, 1991: Jackson forced to cut video. **Artikel**, 22 November 1991.
- PRETORIA NEWS, 1993: Why listen when you can watch? **Artikel**, Pretoria News, August 18.
- PRETORIA NEWS, 1994: More responsibility for individuals and parents. **Artikel**, 16 Mei 1994.
- PRETORIA NEWS, 1994: Revolting acts on British TV. **Artikel**, 12 Februarie 1994.
- RAFFA, J B, 1985: Television and values: Implications for Education. **The Educational Forum**, 49(2), Winter.: 189-198.
- RENSHAW, D, 1975: Children in parents' bed. **Medical Aspects of Human Sexuality**, 9(2): 132-152.
- RENSHAW, D, 1978: Adolescent sexuality: an approach for all ages. **Consultant**, 18(11): 72-79.
- RENSHAW, D, 1981: Aids and sexuality. **Proc Inst Med Chicago**, 35: 35-38.
- RENSHAW, D C, 1982: Can sex education do any good? **Proc Institute of Medicine**, Chicago. 35: 97-98.
- RENSHAW, D C, 1987: Effect of early sexual activity on later relationships. **Medical Aspects of Human Sexuality**, 39: 36-38.
- RIVERS, W L, PETERSON, T & JENSEN, J W, 1980: **The Mass Media and Modern Society**. Holt, Rinehart & Winston, Inc, New York.
- ROBERTS, D F & MACCOBY, N, 1985: Effects of Mass Communication, In G Lindsey & E Aronson: **Handbook of Social Psychology**, Vol II, New York: Random House.
- ROBINSON, D, 1977: Violence. **Sight and Sound**, 46(2): 74-77.

- ROE, K, 1993: Notes on the concept of aggression and its (mis) use in media research. *Communicatio*, 19(1): 43-62.
- ROGERS, D, 1981: **Adolescents and youth**. Fourth edition. New Jersey: Prentice-Hall.
- ROODT, A, 1994: **Persoonlike onderhoud** ná haar besoek aan Fairfax County, VSA in 1993.
- ROTTER, J B, 1982: **The Development and Application of Social Learning Theory: Selected Papers**. New York: Praeger.
- SALTZMAN, J, 1982: The lively arts. Sex and violence. **USA Today**, 111: 62-64.
- SAPOLSKY, B S, 1982: Sexual acts and references on prime-time TV: a two-year look. *The Southern Speech Communication Journal*. 47, Winter: 212-226.
- SAUK, 1992: **Riglyne vir die Hantering van Televisiegeweld**. SAUK, Johannesburg.
- SAVF, 1994: Ouerbegeleiding vir geslagsopvoeding (voorskoolse kinders). Vrae en gesprek deur ouers by 'n Ouerleidingaand, SAVF, Pretoria.
- SCANNELL, P, 1990: Public service broadcasting: the history of a concept. In Goodwin, A & Whannel, G (Eds) 1990: **Understanding Television**. London: Routledge.
- SEXTON, D L F, 1983: **Television Sexuality, Parental Involvement and Adolescents' Sexual Attitudes and Behaviour: A Preliminary Investigation**. UMI, Oklahoma State University.
- SINGER, J D, 1979: **The Correlates of War 1. Research Origins and Rationale**. New York: Free Press.
- SMAILES, P, 1994: Teenage Sex Education: More needs to be done. *Salus*, 15(4): 16-17.

- SMUTS, M, 1994: **Persoonlike onderhoud**. NG Kerk Lynnwood, Pretoria.
- SONNEKUS, M C H, VAN NIEKERK, P A, FERREIRA, G V, VAN DER MERWE & C A, BOTHA, T R, 1973: **Psigopedagogiek. 'n Inleidende Oriëntering**. Stellenbosch: Universiteit-Uitgewers.
- STANDER, G & SONNEKUS, M C H, 1967: **Inleiding tot die Ortopedagogiek**. Stellenbosch: Universiteit-Uitgewers.
- STEYN, A G W, SMIT, C F, DU TOIT, S H C & STRASHEIM, C, 1994: **Moderne Statistiek vir die Praktyk**. Van Schaik, Pretoria.
- STRELITZ, L & RIDDLE, C, 1992: Child sex abuse in South Africa: the role of the media in constructing reality. **Communicatio**, 18(2): 50-56.
- STROUSE, J, 1985: Formal versus informal sources of sex education: competing forces in the sexual socialization of adolescents. **Adolescence**, 20(78), Summer: 251-262.
- SUNDAY TIMES, 1994: Video "Nasties" banned in UK are still popular with kids in South Africa. **Artikel**, Johannesburg, 29 March.
- THIELICKE, H, 1981: **Theological Ethics. Volume 3: Sex**. Michigan: William, B Eermans.
- TOD: Sien Transvaalse Onderwysdepartement.
- TRANSVAALSE ONDERWYSDEPARTMENT, 1990: A family guidance perspective on the identification and handling of a pupil with a problem. Lesing: **Streekkursus vir Gesinsvoorligting in primêre skole**, Pretoria.
- TRANSVAALSE ONDERWYSDEPARTEMENT, 1993: Gesins- en Geslagsopvoeding as komponent van Lewensopvoeding. Lesing gelewer by die **Oriënteringskursus vir Lewensopvoeding**, Pretoria.
- TV1, 1993: **Whisper Killer**. SAUK, Johannesburg, Julie 1993.
- TV1, 1994: **Nuusprogram**. SAUK, Johannesburg, Julie 1994.

- TV1, 1994: **The Benny Hill Show**. SAUK, Johannesburg, Augustus, 1994
- TV1, 1994: Problems of Prostitution. **Agenda**, 14 August 1994.
- UNISA, 1981: **Fundamentele Pedagogiek: B Ed. Enigste Gids vir OFP 401**. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.
- VAN DER STOEP, F, VAN DYK, C J, LOUW, W J & SWART, A, 1973: **Die Lesstruktuur**. Mc Graw-Hill, Johannesburg.
- VAN DER STOEP, F & LOUW, W J, 1984: **Inleiding tot die Didaktiese Pedagogiek**. Pretoria: Academica.
- VAN DEVENTER, A, 1989: Veranderlikes in die subjektiewe ervaring van oudiovisuele erotika. **Communicatio**, 15(1): 62-66.
- VAN DYK, A, 1993: "Meneer, sal ek Vigs kry as my meisie my soen?" **Vigsvoorligting in die junior- en senior sekondêre skoolfasies**. 'n Ongepubliseerde handleiding. Unisa.
- VAN NIEKERK, P A, 1986: 'n Handleiding in die Opvoedkundige Sielkunde. Stellenbosch: Universiteits-Uitgewers.
- VAN RENSBURG, C J J, KILIAN, C J G & LANDMAN, W A, 1979: **Fundamenteel-Pedagogiese Begripsverklarings - 'n Inleidende Oriëntering**. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- VAN ROOYEN, L & LOUW, N, 1993: **Geslagsopvoeding: 'n Handleiding vir die Opvoeder**. J L van Schaik, Pretoria.
- VAN VUUREN, D P, 1990: **Televisiegeweld. Hoe keer 'n mens 'n Kruipende Karnallie?** SAUK, Johannesburg.
- VAN VUUREN, D P, 1992: In the eye of the storm: managing violence on South African television. Lesing: **Televisiekonferensie**, Toronto, Kanada.

- VAN VUUREN, D P, 1993: Creating success by understanding your audience: Latest trends and issues. Paper read: **Conference on the restructuring of the broadcasting industry**, Johannesburg.
- VAN ZYL, P, 1980: **Opvoedkunde Deel 2. 'n Handleiding vir Studente**. Johannesburg: De Jong.
- VARIS, T, 1984: The influence of international television: a case study. **Journal of Moral Education**, 13(3): 173-181.
- VILJOEN, A D, 1989: Die identifisering en hantering van die leerling met 'n probleem vanuit 'n gesinsvoorligtingsperspektief. **TOD Oriënteringskursus: Gesinsvoorligting, Pretoria**.
- VREY, J D, 1979: **Die Opvoedeling in sy Selfaktualisering**. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.
- WALLIS, J M, 1982: **Chaos in the Classroom**. Veritas Publishing Co Pty Ltd, Bullsbrook, Western Australia.
- WARNOCK, M, 1984: Broadcasting ethics: Some neglected issues. **Journal of Moral Education**, 13(3): 168-172.
- WEHNAM, B, 1984: Broadcasting and the moral imperative: Patrolling the perimeters. **Journal of Moral Education**, 13(3): 160-167.
- WENTZEL, A, 1994: Die invloed van TV op die moordenaars van Jamie Bulger. **Televisiegesprek: GMSA, SAUK**, Johannesburg.
- ZIETSMAN, R, 1989: **Persoonlike gesprek**, Christen Oervereniging, Februarie 1989.

TELEVISIEVRAELYS
TIENERS (14 – 16 JAAR)
STRENG VERTROULIK

INSTRUKSIES:

Hier volg enkele vrae oor hoe jy oor bepaalde sake voel en dink. Jou opinie is vir ons navorsing belangrik. Beantwoord asseblief so eerlik moontlik en nie soos jy dink jou ouers, onderwysers of maats dit graag beantwoord sal wil sien nie. Neem asseblief in aanmerking dat wanneer na televisietonele of programme verwys word, dit advertensies insluit. Moenie jou naam op die vorm skryf nie, aangesien die antwoorde anoniem bly. Antwoord asseblief alle vrae deur 'n kringetjie te trek om die syfer in die blokkie langs die antwoord wat jy kies.

VOORBEELD: Na watter televisie-kanaal kyk jy die meeste?

TV1	1
CCV	2
M-NET	3
TSS	4

(Hier word aangedui dat hierdie persoon die meeste na die CCV-kanaal kyk).

VIR KANTOOR GEBRUIK

V 1 1-3

V 2 4

V 3 5

1. Dui jou **geslag** aan

Ek is 'n seun	1
Ek is 'n dogter	2

2. By wie **woon** jy?

My eie ouers (albei)	1
My ma	2
My pa	3
My ma en stiefpa	4
My pa en stiefma	5
Nie een van bogenoemde nie. Spesifiseer:	6

3. Met wie praat jy die meeste oor seksuele aangeleenthede?

Albei ouers	1
Ma	2
Pa	3
'n Spesiale onderwyser	4
Maat, eie geslag	5
Maat, teenoorgestelde geslag	6
Dominee	7
Familielid	8
Nie een van bogenoemde nie	9

V 4 6

4. Hoeveel uur per dag kyk jy gewoonlik televisie (Maandae tot Donderdae gedurende skoolkwartale)?

Kyk nooit televisie nie	1
Minder as een uur	2
Een uur	3
Twee uur	4
Drie uur of meer, nie vier uur nie	5
Vier uur of meer	6

V 5 7

5. Hoeveel uur per dag kyk jy gewoonlik oor naweke televisie (Vrydae tot Sondag gedurende skoolkwartale)?

Kyk nooit televisie nie	1
Een uur	2
Twee uur	3
Drie uur	4
Vier uur of meer, nie vyf uur nie	5
Vyf uur of meer	6

V 6 8

6. Na watter televisie-kanaal kyk jy die meeste?

TV1	1
CCV	2
M-NET	3
TSS	4

V 7 9

7. Dui aan watter tye jy gewoonlik televisie kyk.

Oggend: 6:00 – 8:00	1
Middag: 14:00 – 17:00	2
Aand: 18:00 – 22:00	3
Aand: ná 22:00	4

V 8 10
V 9 11
V 10 12
V 11 13

8. Aan watter soort programme gee jy voorkeur?

Sport	1
Dokumentêr/Nuus	2
Familie	3
Aksie	4
Liefdesdramas	5

V 12 14
V 13 15
V 14 16
V 15 17
V 16 18

9. Saam met wie kyk jy gewoonlik televisie?

Ek kyk alleen	1
Saam met my ouers	2
Saam met die hele gesin	3
Saam met vriende	4
Saam met my kêrel/nooi	5

V 17 19

10. Hoe dikwels **bespreek** jy die televisie programme met die volgende persone?

	Elke dag	Dikwels	Af en toe	Nooit
Ouers	1	2	3	4
Broers en susters	1	2	3	4
Maats	1	2	3	4
Onderwysers	1	2	3	4

V 18		20
V 19		21
V 20		22
V 21		23

11. Hoe **voel** jy wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word:

	Geen ver-leentheid	Bietjie skaam	Baie skaam	Ontsteld
Man en vrou (getroud) soen: vinnig	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem)	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) omhels en streef mekaar	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) omhels en streef mekaar	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap	1	2	3	4
Man of vrou trek klere uit	1	2	3	4

V 22		24
V 23		25
V 24		26
V 25		27
V 26		28
V 27		29
V 28		30
V 29		31
V 30		32

12. Hoe dikwels bespreek jy programme waarin seksuele tonele uitgebeeld word met die volgende persone?

	Elke dag	Dikwels	Soms	Nooit
Ouers	1	2	3	4
Broers en susters	1	2	3	4
Maats	1	2	3	4
Onderwysers	1	2	3	4
My kêrel/nooi	1	2	3	4

V 31 33
V 32 34
V 33 35
V 34 36
V 35 37

13. Indien 'n toneel by 11 hierbo jou baie skaam maak of ontstel, wat is die belangrikste rede?

Dit is weersinwekkend	1
Dit is privaat	2
Dit is verkeerd	3
Dit is gevaarlik	4
Ek is nie skaam of ontsteld nie	5

V 36 38

14. Waar het jy die meeste feitelike kennis gekry van die volgende:

	Ouers	Boek of tydskrif	Onderwyser	TV	Maats		
Swangerskap en geboorte	1	2	3	4	5	V 37	39
Vigs	1	2	3	4	5	V 38	40
Aborsie	1	2	3	4	5	V 39	41
Seksuele molesting	1	2	3	4	5	V 40	42
Verkragting	1	2	3	4	5	V 41	43
Gebruik van voorbehoedmiddels (pil, kondoom)	1	2	3	4	5	V 42	44
Homoseksualiteit	1	2	3	4	5	V 43	45
Gelukkige huwelik	1	2	3	4	5	V 44	46
Gevolge van seks buite die huwelik	1	2	3	4	5	V 45	47
Gevolge van tiener swangerskap	1	2	3	4	5	V 46	48
Dogter ontwikkel tot vrou	1	2	3	4	5	V 47	49
Seun ontwikkel tot man	1	2	3	4	5	V 48	50

15. Is die volgende gedrag volgens jou reg of verkeerd?

	Reg	Ver- keerd	Meer reg as ver- keerd	Meer ver- keerd as reg		
Seksuele molestering van kinders	1	2	3	4	V 49	51
Seks tussen tieners op skool	1	2	3	4	V 50	52
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	1	2	3	4	V 51	53
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	1	2	3	4	V 52	54
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	1	2	3	4	V 53	55
Seks tussen man en vrou wat getroud is	1	2	3	4	V 54	56
Seks tussen twee mans	1	2	3	4	V 55	57
Seks tussen twee vrouens	1	2	3	4	V 56	58
Aborsie op aanvraag	1	2	3	4	V 57	59
Aborsie as vrou verkrag is	1	2	3	4	V 58	60
Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddele	1	2	3	4	V 59	61
Getroudes gebruik voorbehoedmiddele	1	2	3	4	V 60	62
Prostitusie	1	2	3	4	V 61	63

16. Wat het jou die **meeste beïnvloed** om te glo dat die stellings by 15 reg of verkeerd is?

My ouers	1
Die skool	2
Boeke	3
My maats	4
Televisie	5
Die radio	6
Die Kerk	7
My kêrel/nooi	8
Ander: Spesifiseer	9

V 62 64

17. Wat dink jy is die **invloed** van televisie op tieners se siening van **seksuele aangeleenthede**?

Positiewe invloed	1
Dit het geen invloed nie	2
Negatiewe invloed	3
Ek weet nie	4

V 63 65

18. Wat dink jou **ouers** is die **invloed** wat televisie het op tieners se siening van **seksuele aangeleenthede**?

Positiewe invloed	1
Dit het geen invloed nie	2
Negatiewe invloed	3
Ek weet nie	4

V 64 66

19. Wat dink die meeste van jou onderwysers is die invloed wat televisie het op tieners se siening van seksuele aangeleenthede?

Positiewe invloed	1
Dit het geen invloed nie	2
Negatiewe invloed	3
Ek weet nie	4

V 65 67

BAIE DANKIE VIR JOU SAMEWERKING!

TELEVISIEVRAELYS

OUERS VAN TIENERS (14 – 16 JAAR)

STRENG VERTROULIK

INSTRUKSIES:

Hier volg enkele vrae oor hoe u oor bepaalde sake voel en dink wat u st 7-kind (tiener) raak. U opinie is vir ons navorsing belangrik. Neem asseblief in aanmerking dat wanneer na televisietonele of programme verwys word, dit advertensies insluit. Moet asseblief nie u naam op die vorm skryf nie, aangesien u antwoorde anoniem bly. Antwoord asseblief alle vrae deur 'n kringetjie te trek om die syfer in die blokkie langs die antwoord wat u kies.

VOORBEELD: Na watter televisie-kanaal kyk u die meeste?

TV1	1
CCV	2
M-NET	3
TSS	4

(Hier word aangedui dat hierdie persoon die meeste na die CCV-kanaal kyk).

VIR KANTOOR GEBRUIK

V 1 1-3

V 2 4-5

V 3 6

V 4 7

1. **Persoonlike gegewens:**

Ek is _____ jaar oud.

Ek is manlik	1
Ek is vroulik	2

Ek is getroud	1
Ek is geskei	2
Ek is 'n weduwee/wewenaar	3
Ek is geskei en weer getroud	4
Ek woon saam met iemand	5

2. Hoeveel uur **per week** kyk u gewoonlik **saam met u tiener** televisie (Maandae tot Donderdae gedurende skoolkwartale)?

Kyk nooit saam met my tiener televisie nie	1
Een uur	2
Twee uur	3
Drie uur	4
Vier uur of meer, nie vyf uur nie	5
Vyf uur of meer	6

V 5 8

3. Hoeveel uur **per naweek** kyk u gewoonlik **saam met u tiener** televisie (Vrydag tot Sondag)?

Kyk nooit saam met my tiener televisie nie	1
Een uur	2
Twee uur	3
Drie uur	4
Vier uur of meer, nie vyf uur nie	5
Vyf uur of meer	6

V 6 9

4. Aan watter **soort programme** gee u voorkeur?

Sport	1
Dokumentêr/Nuus	2
Familie	3
Aksie	4
Liefdesdramas	5

V 7 10

V 8 11

V 9 12

V 10 13

V 11 14

5. Hoe dikwels **bespreek** u die programme waarna u en u tiener saam op televisie kyk met hom/haar?

Nooit	1
Af en toe	2
Redelik baie	3
Altyd	4

V 12 15

6. Hoe **voel** u wanneer die volgende op televisie uitgebeeld word terwyl u **saam met u tiener** kyk?

	Verleentheid			
	Geen	Effens	Groot	Woe- dend en ont- stel
Man en vrou (getroud) soen: vinnig	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem)	1	2	3	4
Man en vrou streel mekaar	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap	1	2	3	4
Man of vrou trek klere uit	1	2	3	4

V 13 16

V 14 17

V 15 18

V 16 19

V 17 20

V 18 21

V 19 22

V 20 23

V 21 24

7. Indien 'n toneel by 6 hierbo vir u 'n groot verleentheid is of u woedend maak of u ontstel, wat is die **belangrikste rede**?

Dit is vir my weersinwekkend	1
Dit is privaat	2
Dit is verkeerd	3
Dit is gevaarlik	4
Dit sal my tiener negatief beïnvloed	5

V 22 25

8. Hoe dikwels **bespreek** u dit met u tiener wanneer so 'n televisie program vir u 'n **verleentheid** of **ontstellend** is?

Nooit	1
Af en toe	2
Redelik baie	3
Altyd	4

V 23 26

9. Wat is die **diepte** van die gesprek wat u hieroor voer?

Terloopse aanmerking	1
Kort gesprek	2
Indiepte gesprek	3
Analise	4

V 24 27

10. Wie **inisieer** (begin) gewoonlik die gesprek tussen u en u tiener oor seksuele tonele wat vir u 'n verleentheid is?

Die tiener	1
Eksself	2
Ons praat nie daaroor nie	3

V 25 28

11. Veroorsaak televisie dat u tiener 'n meer **permissiewe houding** teenoor seksuele gedrag ontwikkel?

Beslis ja	1
Ja	2
Miskien	3
Beslis nee	4

V 26 29

12. Dink u dat bepaalde tonele wat op televisie uitgebeeld word, vir u tiener **seksueel stimulerend** is?

Beslis ja	1
Ja	2
Miskien	3
Beslis nee	4

V 27 30

13. Dink u dat u tiener bepaalde seksuele tonele wat hy/sy op televisie sien, sal **naboots**?

Beslis ja	1
Ja	2
Miskien	3
Beslis nee	4

V 28 31

14. Dink u dat die televisie aan u tiener **boodskappe oor seks** gee waarvoor hy/sy nog te **jonk** is?

Beslis ja	1
Beslis nee	2
Miskien	3
Die televisie beïnvloed nie my tiener nie	4

V 29 32

15. Hoe dikwels dink u, kry u tiener voldoende feitelike kennis van die volgende op televisie?

	Dikwels	Af en toe	Feitlik nooit	Nooit
Swangerskap en geboorte	1	2	3	4
Vigs	1	2	3	4
Aborsie	1	2	3	4
Seksuele molestering	1	2	3	4
Verkragting	1	2	3	4
Gebruik van voorbehoedmiddels (pil, kondoom)	1	2	3	4
Homoseksualiteit	1	2	3	4
Gelukkige huwelik	1	2	3	4
Gevolge van seks buite die huwelik	1	2	3	4
Gevolge van tiener-swangerskap	1	2	3	4
Dogter ontwikkel tot vrou	1	2	3	4
Seun ontwikkel tot man	1	2	3	4

V 30		33
V 31		34
V 32		35
V 33		36
V 34		37
V 35		38
V 36		39
V 37		40
V 38		41
V 39		42
V 40		43
V 41		44

16. Dink u dat die televisie die volgende gedrag **duidelik** as **verkeerd** uitbeeld?

	Ja	Nee	Nie sterk genoeg nie	Dit is nie verkeerd nie			
Seksuele molestering van kinders	1	2	3	4	V 42		45
Seks tussen tieners op skool	1	2	3	4	V 43		46
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	1	2	3	4	V 44		47
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	1	2	3	4	V 45		48
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	1	2	3	4	V 46		49
Seks tussen man en vrou wat getroud is	1	2	3	4	V 47		50
Seks tussen twee mans	1	2	3	4	V 48		51
Seks tussen twee vrouens	1	2	3	4	V 49		52
Aborsie op aanvraag	1	2	3	4	V 50		53
Aborsie as vrou verkrag is	1	2	3	4	V 51		54
Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddele	1	2	3	4	V 52		55
Getroudes gebruik voorbehoedmiddele	1	2	3	4	V 53		56
Prostitusie	1	2	3	4	V 54		57

17. By wie leer u tiener die meeste dat bogenoemde gedrag reg of verkeerd is?

Ons as ouers (ons sê en leef dit)	1
Ons as ouers (slegs ons voorbeeld)	2
Die kerk	3
Die skool	4
Maats	5
Televisie	6
Tydskrifte/boeke	7
Sy/haar kêrel/nooi	8

V 55 58

18. Watter televisie stasie beeld volgens u die mees seksueel stimulerende tonele uit?

TV1	1
CCV	2
M-NET	3
TSS	4

V 56 59

19. Sou u die volgende metodes aanbeveel in die hantering van tonele wat op televisie uitgebeeld word?

	JA	NEE
Verkoop televisie	1	2
Skakel televisie af	1	2
Ouers kyk ook en bespreek	1	2
Onderwysers kyk ook en bespreek	1	2
Ouers en onderwysers kyk en bespreek	1	2
Sensor programme	1	2
Ander: Spesifiseer:	1	2

V 57 60

V 58 61

V 59 62

V 60 63

V 61 64

V 62 65

V 63 66

BAIE DANKIE VIR U SAMEWERKING!

TELEVISIEVRAELYS

GESELEKTEERDE, OPGELEIDE

GESINS- EN GESLAGSOPVOEDINGPERSONEEL

STRENG VERTROULIK

INSTRUKSIES:

Hier volg enkele vrae oor hoe u oor bepaalde sake voel en dink rakende st 7-leerlinge (tieners). U opinie is vir ons navorsing belangrik. Neem asseblief in aanmerking dat wanneer na televisietonele of programme verwys word, dit advertensies insluit. Moet asseblief nie u naam op die vorm skryf nie, aangesien u antwoorde anoniem bly. Antwoord asseblief alle vrae deur 'n kringetjie te trek om die syfer in die blokkie langs die antwoord wat u kies.

VOORBEELD: Na watter televisie-kanaal kyk u die meeste?

TV1	1
CCV	2
M-NET	3
TSS	4

(Hier word aangedui dat hierdie persoon die meeste na die CCV-kanaal kyk).

VIR KANTOOR GEBRUIK

V 1 1-3

V 2 4-5

V 3 6

V 4 7

1. Persoonlike gegewens:

Ek is _____ jaar oud.

Ek is manlik	1
Ek is vroulik	2

Ek is getroud	1
Ek is geskei	2
Ek is 'n weduwee/wewenaar	3
Ek is geskei en weer getroud	4
Ek woon saam met iemand	5

2. Aan watter soort programme gee u voorkeur?

Sport	1
Dokumentêr/Nuus	2
Familie	3
Aksie	4
Liefdesdramas	5

V 5 8
V 6 9
V 7 10
V 8 11
V 9 12

3. **Bespreek** u televisie-programme waarna u kyk, met u leerlinge?

Nooit	1
Af en toe	2
Redelik baie	3
Altyd	4

V 10 13

4. Wat dink u is die invloed op tieners se geslagsopvoeding wanneer u die volgende tonele sien wat op televisie uitgebeeld word?

	Positief	Negatief	Meer positief as negatief	Meer negatief as positief
Man en vrou (getroud) soen: vinnig	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) soen: lank (intiem)	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) soen: vinnig	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) soen: lank (intiem)	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) omhels en streel mekaar	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) omhels en streel mekaar	1	2	3	4
Man en vrou (getroud) het geslagsgemeenskap	1	2	3	4
Man en vrou (ongetroud) het geslagsgemeenskap	1	2	3	4
Man of vrou trek klere uit	1	2	3	4

V 11		14
V 12		15
V 13		16
V 14		17
V 15		18
V 16		19
V 17		20
V 18		21
V 19		22

5. Indien u by 4 gesê het u dink 'n toneel wat u gesien het, het 'n **negatiewe** invloed op tieners, **bespreek** u daarna by die skool die program met u leerlinge?

Nooit	1
Af en toe	2
Redelik baie	3
Altyd	4
Geen negatiewe invloed	5

V 20 23

6. Indien u by 4 gesê het u dink 'n toneel wat u gesien het, het 'n **positiewe** invloed op tieners, **bespreek** u daarna by die skool die program met u leerlinge?

Nooit	1
Af en toe	2
Redelik baie	3
Altyd	4
Geen positiewe invloed	5

V 21 24

7. Wat is die **diepte** van die gesprek wat u hieroor voer?

Terloopse aanmerking	1
Kort gesprek	2
Indiepte gesprek	3
Analise	4

V 22 25

8. Wie **inisieer** gewoonlik die gesprek tussen u en u leerlinge oor seksuele tonele op televisie?

Die leerling	1
Ekselself	2
Ons bespreek dit nie	3

V 23 26

9. Dink u dat die televisie veroorsaak dat tieners 'n meer **permissiewe** houding teenoor seksuele sake het?

Beslis ja	1
Ja	2
Miskien	3
Beslis nee	4

V 24 27

10. Dink u dat bepaalde tonele wat op televisie uitgebeeld word vir tieners **seksueel stimulerend** is?

Beslis ja	1
Ja	2
Miskien	3
Beslis nee	4

V 25 28

11. Dink u dat tieners bepaalde tonele wat hulle op televisie sien, sal **naboots**?

Beslis ja	1
Ja	2
Miskien	3
Beslis nee	4

V 26 29

12. Hoe dikwels dink u, kry 'n tiener voldoende feitelike kennis van die volgende op televisie?

	Dikwels	Af en toe	Feitlik nooit	Nooit
	1	2	3	4
Swangerskap en geboorte	1	2	3	4
Vigs	1	2	3	4
Aborsie	1	2	3	4
Seksuele molestering	1	2	3	4
Verkragting	1	2	3	4
Gebruik van voorbehoedmiddels (pil, kondoom)	1	2	3	4
Homoseksualiteit	1	2	3	4
Gelukkige huwelik	1	2	3	4
Gevolge van seks buite die huwelik	1	2	3	4
Gevolge van tiener-swangerskap	1	2	3	4
Dogter ontwikkel tot vrou	1	2	3	4
Seun ontwikkel tot man	1	2	3	4

V 27		30
V 28		31
V 29		32
V 30		33
V 31		34
V 32		35
V 33		36
V 34		37
V 35		38
V 36		39
V 37		40
V 38		41

13. Dink u dat die televisie die volgende gedrag **duidelik** as **verkeerd** uitbeeld?

	Ja	Nee	Nie sterk genoeg nie	Dit is nie verkeerd nie
Seksuele molestering van kinders	1	2	3	4
Seks tussen tieners op skool	1	2	3	4
Seks tussen ongetroudes wat lief is vir mekaar	1	2	3	4
Seks tussen ongetroudes wat mekaar nie goed ken nie	1	2	3	4
Seks tussen ongetroudes wat gaan trou	1	2	3	4
Seks tussen man en vrou wat getroud is	1	2	3	4
Seks tussen twee mans	1	2	3	4
Seks tussen twee vrouens	1	2	3	4
Aborsie op aanvraag	1	2	3	4
Aborsie as vrou verkrag is	1	2	3	4
Ongetroudes gebruik voorbehoedmiddele	1	2	3	4
Getroudes gebruik voorbehoedmiddele	1	2	3	4
Prostitusie	1	2	3	4

V 39		42
V 40		43
V 41		44
V 42		45
V 43		46
V 44		47
V 45		48
V 46		49
V 47		50
V 48		51
V 49		52
V 50		53
V 51		54

14. By wie dink u leer tieners die meeste dat bogenoemde gedrag **reg of verkeerd** is?

Hul ouers (praat daaroor)	1
Hul ouers (stel voorbeeld)	2
Die kerk	3
Die skool	4
Maats	5
Televisie	6
Tydskrifte/boeke	7

V 52 55

15. Watter televisiestasie beeld volgens u die mees **seksueel stimulerende** tonele uit?

TV1	1
CCV	2
M-NET	3
TSS	4

V 53 56

16. Sou u die volgende metodes **aanbeveel** in die **hantering** van tonele wat op televisie uitgebeeld word?

	JA	NEE
Verkoop televisie	1	2
Skakel televisie af	1	2
Ouers kyk ook en bespreek	1	2
Onderwysers kyk ook en bespreek	1	2
Ouers en onderwysers kyk en bespreek	1	2
Sensor programme	1	2
Bespreek slegs tydens Lewens-opvoedingsprogram	1	2

V 54 57

V 55 58

V 56 59

V 57 60

V 58 61

V 59 62

V 60 63

BAIE DANKIE VIR U SAMEWERKING!

Verwysnr.
Reference No. LOUWB2
Navrae
Enquiries Mev N Louw
Telefoonnr.
Tel. No. 012 - 3254155/-9
Fax nr. 012 - 3254164

Alle mededelings moet aan die Direkteur:
(Onderwys (Streek) geadresseer word.
All communications should be addressed to
the Director: Education (Region).

TRANSVAALSE ONDERWYSDEPARTEMENT
TRANSVAAL EDUCATION DEPARTMENT

STREEKKANTOOR/REGIONAL OFFICE
NOORD-TRANSVAAL/
NORTHERN TRANSVAAL
Privaatsak/Private Bag X75
PRETORIA
0001

1993-09-06

DIE DEPARTEMENTSHOOF OPVOEDKUNDIGE LEIDING

Geagte Kollega

**TELEVISIEVRAELYS: DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE GE-
SLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEë ADOLESSENT**

Baie dankie dat u bereid is om te help met bogenoemde navorsingsprojek. U word vriendelik versoek om die volgende stappe te volg:

1. Vra **vrywillige** st 7-leerlinge om behulpsaam te wees: **25 seuns en 25 dogters.**
2. Gee aan hulle die brief aan hulle **ouers**, waarin **toestemming** verleen moet word vir die leerling se deelname en waarin die ouer haarself/homself bereid verklaar om deel te neem aan die projek.
3. Nadat toestemming verleen is, moet hierdie 50 leerlinge asseblief die **vraelys vir tieners** invul. Lees asseblief eers aan hulle die instruksie-brief en verduidelik kortliks hoe die vraelys ingevul moet word.
4. U word vriendelik versoek om nie die leerlinge se antwoorde te probeer beïnvloed nie - hulle moet aangemoedig word om **eerlik** te antwoord.
5. Nadat hulle die vraelyste voltooi het, handig hulle dit by u in en elkeen kry 'n keovert met vraelys aan sy ouer wat ingewillig het om dit in te vul.
6. Sodra u die 50 ouers se koeverte met vraelyste teruggekry het, sal ek dit waardeer as u my by **325-4155** kan skakel sodat ek dit kan kom haal.
7. Ek sal dit waardeer indien dit afgehandel kan word voor 22 September 1993.

Baie dankie nogmaals vir u tyd en moeite. Ek waardeer dit opreg.

Vriendelike groete

(MEV) NELIA LOUW
ADJUNK SUPERINTENDENT VAN ONDERWYS: GESINSVOORLIGTING
NOORD-TRANSVAAL STREEK

Verwysnr. LOUWB2
Reference No. LOUWB2
Navrae
Enquiries Mev N Louw
Telefoonnr.
Tel. No. 012 - 3254155/-9
Fax nr. 012 - 3254164

Alle mededelings moet aan die Direkteur:
Onderwys (Streek) geadresseer word.
All communications should be addressed to
the Director: Education (Region).

TRANSVAALSE ONDERWYSDEPARTEMENT
TRANSVAAL EDUCATION DEPARTMENT

STREEKKANTOOR/REGIONAL OFFICE
NOORD-TRANSVAAL/
NORTHERN TRANSVAAL
Privaatsak/Private Bag X75
PRETORIA
0001

1993-09-06

Geagte Ouer

TELEVISIEVRAELYS: DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEë ADOLESSENT

U word vriendelik versoek om behulpsaam te wees met bogenoemde navorsingsprojek deur:

1. toestemming te verleen dat u st 7-kind 'n vraelys in dié verband mag invul;
2. uself bereid te verklaar om 'n vraelys in dié verband in te vul.

Die vraelyste is goedgekeur deur die Onderwysnavorsingsburo van die TOD en voldoen aan die moreel-etiese vereistes vir navorsing.

Die invul van dié vraelys sal ± 10 - 12 minute van u tyd in beslag neem. **Geen name** word ingevul of in die navorsingsprojek genoem nie. U antwoorde bly dus **anoniem**.

U samewerking sal opreg waardeer word.

Sal u so vriendelik wees om die toestemmingsbrief in te vul en terug te stuur na die skool.

(MEV) NELIA LOUW
ADJUNK SUPERINTENDENT VAN ONDERWYS: GESINSVOORLIGTING
NOORD-TRANSVAAL STREEK

NL/cvn

TOESTEMMINGSBRIEF

Hiermee gee ek toestemming/nie toestemming nie tot die volgende:

1. My st 7-kind mag genoemde televisievraelys invul.
2. 'n Televisievraelys mag aan my gestuur word, sodat ek dit kan invul.

DATUM: _____ HANDTEKENING: _____

OUER VAN _____ ST 7 _____

LEES ASSEBLIEF VOOR AAN LEERLINGE **VOORDAT** VRAELYS INGEVUL WORD

Geagte Leerling

Baie dankie dat jy bereid is om te help met die navorsingsprojek: **Die invloed van televisie op die Geslagsopvoeding van die vroeë adolessent.**

Let asseblief op die volgende:

1. Jy skryf jou naam **nêrens** – jou antwoorde is anoniem.
2. **Geen name** van mense of skole word in die navorsingsprojek genoem nie.
3. Lees eers die instruksies en die voorbeeld.
4. Lees daarna elke vraag versigtig en antwoord so **eerlik as moontlik**.
5. Trek 'n **kringetjie** om die **nommer** van die **antwoord** wat jy kies.
6. Moet asseblief nie jou antwoorde met jou maats bespreek terwyl jy die vraelys invul nie.
7. Wanneer jy klaar is, handig jou vraelys in en neem asseblief 'n koevert vir jou **ouer** wat ingewillig het om 'n vraelys te voltooi. Bring dit asseblief **môre** terug, verseël in die koevert.

Nogmaals **baie** dankie vir jou samewerking?

(MEV) NELIA LOUW

ADJUNK SUPERINTENDENT VAN ONDERWYS: GESINSVOORLIGTING
NOORD-TRANSVAAL STREEK

Verwysnr. LOUWB2
Reference No.
Navrae
Enquiries Mev N Louw
Telefoonnr.
Tel. No. 012 - 3254155/-9
Fax nr. 012 - 3254164

Alle mededelings moet aan die Direkteur:
Onderwys (Streek) geadresseer word.
All communications should be addressed to
the Director: Education (Region).

TRANSVAALSE ONDERWYSDEPARTEMENT
TRANSVAAL EDUCATION DEPARTMENT

STREEKKANTOOR/REGIONAL OFFICE
NOORD-TRANSVAAL/
NORTHERN TRANSVAAL
Privaatsak/Private Bag X75
PRETORIA
0001

1993-09-06

AAN ALLE HOOFDE: SEKONDÊRE SKOLE

Geagte Kollega

TELEVISIEVRAELYS: DIE INVLOED VAN TELEVISIE OP DIE GESLAGSOPVOEDING VAN DIE VROEË ADOLESSENT

In die uitvoering van bogenoemde navorsingsprojek word vraelyste ingevul deur st 7-leerlinge en hulle ouers by sommige skole. Dit is egter ook noodsaaklik om te verneem wat die ervaring is van die geslagsopvoeders by sekondêre skole met betrekking tot die invloed van televisie.

Hiermee word u dus vriendelik versoek om **twee** van u **geselekteerde, opgeleide Gesinsvoorligtingpersoneel** te vra om elk één van die ingeslote vraelyste in te vul en aan my te pos by bogenoemde adres voor die einde van die kwartaal (24 September 1993).

Die vraelys neem ± 10 - 12 minute om in te vul en is goedgekeur deur die TOD se Onderwysnavorsingsburo. Dit voldoen dus aan die moreel-etiese vereistes vir navorsing.

Dra asseblief my dank oor aan dié kollegas vir hul tyd en moeite. Ek waardeer die samewerking opreg.

Vriendelike groete

(MEV) NELIA LOUW
ADJUNK SUPERINTENDENT VAN ONDERWYS: GESINSVOORLIGTING
NOORD-TRANSVAAL STREEK